

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԱՐՏԱԿ ՀԱՄԼԵՏԻ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ԱՄՆ-ի ԲԱՂԱԲԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԻՍՐԱՅԵԼԱ - ՊԱՂԵՍՏԻՆՅԱՆ
ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆԴԵՊ:

ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԱՐԶԻ
ԱՅԵԼԵԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ

ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԱՐՏԱԿ ՀԱՄԼԵՏԻ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ԱՄՆ-ի ԶԱՂԱԶԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԻՍՐԱՅԵԼԱ-ՊԱՂԵՍՏԻՆՅԱՆ

ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆԴԵՊ:

A. II
86581

Խմբագիր՝ պատմական գիտությունների դոկտոր,
պրոֆեսոր Ն. Հ. Հովհաննիսյան

ՏՊԱԳՐՎՈՒՄ Է ՀՀ ԳԱԱ ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
ԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ՈՐՈՇՄԱՄԸ:

Աշխատության մեջ քննարկվում է իսրայելա-պաղեստինյան
երկկողմ հարաբերությունների և պաղեստինյան հակամարտության
հանդեպ ԱՄՆ-ի վարած քաղաքականության պատմությունը
1947-2000թթ. միջև ընկած ժամանակահատվածում, այդ
քաղաքականության ձևավորման մեխանիզմները, ընթացքը ու
հեռանկարները: Լուսաբանվում են հակամարտության հանդեպ
ԱՄՆ-ի որդեգրած արդի քաղաքական կուրսը, հակամարտության
հանգուցային հարցերը և կնքված արաբա-իսրայելական
համաձայնագրերը: Նախատեսվում է միջազգայնագետների,
արևելագետների, դիվանագետների և այլ մասնագետների համար:

54-76

ԵՐԵՎԱՆ 2001

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ներածություն:	3 – 6
2. Գլուխ առաջին: ԱՄՆ-ի քաղաքականության փոփոխությունները իսրայելա-պաղեստինյան հակամարտության նկատմամբ:	7 - 27
➤ Պաղեստինյան հակամարտության առաջացումը:	7 – 10
➤ 1948-1949թթ. արաբա-իսրայելական պատերազմը և իսրայելա-պաղեստինյան հակամարտության հանդեպ ԱՄՆ-ի դիրքորոշումը (1948-1956թթ.):	10 – 14
➤ ԱՄՆ-ի քաղաքականությունը Պաղեստինյան հարցի նկատմամբ 1967 և 1973թթ. արաբա-իսրայելական պատերազմների ժամանակաշրջանում:	14 – 20
➤ Քենփ-Դևիդի համաձայնագիրը որպես արաբա-իսրայելական հակամարտության կարգավորման առաջին քայլ:	20 – 23
➤ ԱՄՆ-ի քաղաքականությունը իսրայելա-պաղեստինյան կոնֆլիկտի նկատմամբ լիբանանյան ճգնաժամի ժամանակաշրջանում:	23 - 27
3. Գլուխ երկրորդ: Ամերիկյան քաղաքականության նոր փուլը իսրայելա-պաղեստինյան հակամարտության նկատմամբ (1990-1995թթ.):	28 – 45
Ա/ 1993թ. Օսլոյի համաձայնագիրը:	28 - 38
Բ/ Ամերիկյան դիվանագիտությունը և արաբա-իսրայելական նոր համաձայնագրերը:	38 – 45
4. Գլուխ երրորդ: 1998թ. Ութայ-Փլանբեյշնի համաձայնագիրը և պաղեստինյան հարցի լուծման հեռանկարները:	46 – 60
Ա/ Խաղաղության գործընթացը 1996-1997թթ.:	46 – 55
Բ/ ԱՄՆ-ը և իսրայելա-պաղեստինյան մերիլենդյան բանակցությունները:	55 – 60
5. Եզրափակում	61 – 63
6. Գրականության ցանկ	64 – 67
7. Ծանոթագրություններ	68 - 76

Ներածություն

Հակամարտությունների լուծումը այսօր համարվում է համաշխարհային հանրության առջև ծառացած գերխնդիրներից մեկը, որոնց լուծման ուղիների շուրջ առաջացած տարածայնությունները և քաղաքական ակտիվությունը կարելի է համարել համոզիչ փաստարկ հօգուտ այն բանի, որ հակամարտությունները ոչ միայն տարաբնույթ են և բազմակողմանի, այլև շոշափում են բազմաթիվ պետությունների շահերը:

Դեռ հին աշխարհի պատմագիրները Պաղեստինը անվանել են աշխարհի ճանապարհների խաչմերուկ: Կարծում ենք այդ բնորոշումը կարելի է վերագրել ոչ միայն Պաղեստինին, այլև ամբողջ Մերձավոր Արևելքին, որը, շնորհիվ ունեցած աշխարհագրական դիրքի, իր վրա գրավել է և այսօր էլ գրավում է աշխարհի ուժեղների ուշադրությունը, որոնք մշտապես ցանկացել են, եթե ոչ անմիջականորեն իշխել, ապա զոնե իրենց ազդեցության ոլորտում պահել այս տարածաշրջանը:

Այս ֆոնի վրա է զարգանում Պաղեստինում ապրող երկու ժողովուրդների՝ հրեաների և արաբների տասնամյակներ տևած և մինչև օրս վերջնականորեն լուծում չգտած հակամարտությունը: Առաջին համաշխարհային պատերազմում Թուրքիայի կրած պարտությունից հետո և արաբների և հրեաները հույս ունեն Պաղեստինում ստեղծել իրենց անկախ պետությունը: Հրեաները իրենց հույսը կապել էին 1917 թվականի Բալֆուրի հռչակագրի հետ¹, որով խոստացվում էր Պաղեստինում հրեաների համար ստեղծել ազգային օջախ, իսկ արաբները Մեքքայի շերիֆ Հուսեյնի և անգլիական գործերի կոմանդանտար Ջեմրի Սալանհուհի միջև 1915թ. հոկտեմբերի 24-ին կնքված պայմանագրի հետ², ըստ որի Մեզլիան պարտությունում ծանաչել արաբական ապստամբությանը թուրքական տիրապետության դեմ և պատերազմից հետո համաչել արաբական անկախ թագավորությունը, իսկ Պաղեստինը մտնում էր այն տարածքների մեջ, որոնք պայմանագրի համաձայն պետք է անկախություն ստանային: Սակայն դա չխանգարեց, որ Մեզլիայի ներկայացուցիչ Մարք Սայթը և Ֆրանսիայի ներկայացուցիչ Ժորժ Պիկոն 1916թ. մայիսին կնքեն մեկ այլ գաղտնի համաձայնագիր: Ըստ Սայթ-Պիկո համաձայնագրի առաջին համաշխարհային պատերազմի ավարտից հետո Մեզլիայի տիրապետության տակ էին անցնելու Իրաքը և Պաղեստինը, իսկ Ֆրանսիայի Սիրիան և Լիբանանը: Սակայն 1920թ. Պաղեստինում հաստատվեց Մեծ Բրիտանիայի մանդատը³, որը ոչ միայն չլուծեց հարցը, այլ ի վերջո հանգեցրեց Պաղեստինի բաժանմանը հրեաների և արաբների միջև ՄԱԿ-ի Գլխավոր Սամալեայի 1947թ. նոյեմբերի 29-ի որոշումով՝ վերջիններս էլ արաբա-իսրայելական պատերազմների պատճառով զրկվեցին իրենց հատկացված տարածքներից:

Անշուշտ, պաղեստինյան պրոբլեմի էությունը տարաբնույթ և բազմաճյուղ լինելով հանդերձ՝ սերտորեն միախառնված և միասույլ է: 1948-49 թվականների արաբա-իսրայելական պատերազմի և արաբների վտարումից հետո, հակամարտությունը ավելի խորացավ, իսկ 1967 և 1973 թվականների արաբա-իսրայելական պատերազմներից հետո վերածվեց տարածաշրջանային հակամարտության իր վրա սենեղելով միջազգային կազմակերպությունների, համաշխարհային հասարակության և համաշխարհային գերտերությունների ուշադրությունը, որոնք հակամարտության լուծման ուղիները սկսվեցին կապել տարածաշրջանում իրենց մարտավարական և ռազմավարական շահերի ապահովման և այստեղ իրենց ազդեցության հաստատման հետ: Նման առանձնահատուկ ուշադրությունը հարցի նկատմամբ բացատրվում է նրանով, որ հակամարտությունը շարունակում է որոշիչ լինել ռազմավարական առումով բացարձիկ նշանակություն ունեցող տարածաշրջանի քաղաքական կյանքում և լուրջ վտանգ է ներկայացնում տարածաշրջանի անվտանգությանն ու խաղաղությանը:

20-րդ դարի այս բնույթի առաջացումը և զարգացումը շատ բաներով որոշում է ՄԱՄ-ի մերձավորարևելյան քաղաքականության բնույթը: Տարածաշրջանում առաջացած և առաջացող ճգնաժամները այս կամ այն կերպ առնչվում էին պաղեստինյան պրոբլեմի հետ: Ե՛վ արդեն հինգ տասնամյակից ավել Մերձավոր Արևելքը ամերիկյան քաղաքական գործիչների կողմից որակվում է որպես «ՄԱՄ-ի կենսական շահերի ու հետաքրքրությունների» ոլորտ և ժամանակ առ ժամանակ հայտնվում է ՄԱՄ-ի արտաքին քաղաքականության էպիկենտրոնում: ՄԱՄ-ի հետաքրքրությունները մերձավորարևելյան տարածաշրջանի նկատմամբ կապված են նախ և առաջ վերջինիս աշխարհագրական դիրքի և նավթային հարստությունների հետ: Առաջին համաշխարհային պատերազմից հետո ՄԱՄ-ը, որպես Մեզլիայի դաշնակից, այս կամ այն կերպ առնչվում էր Մերձավոր Արևելքում տեղի ունեցող գործընթացներին և նկատվում էր արդեն միտում միջամտելու տեղի գործընթացներին: Այսպես 1918 թ. օգոստոսի 31-ին ՄԱՄ-ը միացավ Բալֆուրի հռչակագրին⁴, իսկ 1922թ. ՄԱՄ-ի կոնգրեսը հայտարարեց, որ հավանություն է տալիս Պաղեստինում հրեական ազգային օջախ ստեղծելու ծրագրին⁵: Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից սկսած ՄԱՄ-ի դրությունը Մերձավոր Արևելքում փոխվեց: ՄԱՄ-ի տնտեսական և ռազմավարական շահերը տարածաշրջանում ձեռք բերեցին արտակարգ կարևորություն: Մերձավորարևելյան քաղաքականությունը ՄԱՄ-ի համար դարձավ իրամայական անհրաժեշտություն: Դրա հետ միաժամանակ նկատվում էր Մերձավոր Արևելքի զավթումը ֆաշիստների կողմից կանխելու և ի հաշիվ Մեզլիայի և Ֆրանսիայի սեփական դիրքերը

տարածաշրջանում ուժեղացնելու միտումը: Վերջիններս հետ մրցակցությունը շարունակվեց մինչև 1956 թվականը, երբ Եգիպտոսի դեմ ձեռնարկած ագրեսիայից հետո Արևելյան և Ֆրանսիան կորցրին իրենց ագրեսիվությունը Մերձավոր Արևելքում: Այս պահից սկսած կարելի է խոսել ԱՄՆ-ի անմիջական միջամտության մասին մերձավորարևելյան գործընթացներին:

Ընդհուպ մինչև 1990-ական թվականների սկիզբը ԱՄՆ-ի մերձավորարևելյան քաղաքականության համար կարևորվում էին երկու գործոնների առկայությունը: Դրանցից առաջինը իսՂԱՄ-ի հետ մրցակցությունն էր և Սաադ պատերազմը: Մերձավոր Արևելքում իսՂԱՄ-ի ագրեսիվության ուժեղացումը կապիտելու համար ԱՄՆ-ը ակտիվորեն նախաձեռնում և ոգեշնչում էր ռազմական դաշինքների կազմավորումը Մերձավոր Արևելքում (միջինարևելյան հրամանատարություն, Բաղդադի պակտ, ՄեհՏՕ, և այլն): Ունենալով հսկայական ֆինանսա-տնտեսական պոտենցիալ՝ ԱՄՆ-ը, այնուամենայնիվ, իրականացնելով իր մերձավորարևելյան քաղաքականությունը, մինչև 1990-ական թվականների սկիզբը հաշվի էր առնում նաև իսՂԱՄ-ի ագրեսիվության առկայությունը տարածաշրջանում:

Երկրորդ գործոնը արաբա-իսրայելական հակամարտությունն է: Այս հարցում, ընդհուպ մինչև 20-րդ դարի նախագահության տարիները, 1988-1992թթ. ԱՄՆ-ը զբաղեցնում էր զուտ պոլիտիկական կողմնորոշում: ԱՄՆ-ի մերձավորարևելյան քաղաքականության նոր փուլի համար, որը սկսվում է 90-ական թվականների սկզբով, բնորոշ է ուժային քաղաքականության մեթոդները: Այս փուլում ԱՄՆ-ը իր հետաքրքրությունները տարածաշրջանում ապահովելու համար սկսում է գործադրել տեսական և պրակտիկ մեթոդների ընտրությունը: Այս պահից սկսած ԱՄՆ-ը արժանանում է Մերձավոր Արևելքում ընթացող գործընթացներին՝ ելնելով բազառապես սեփական շահերից: Բացի այդ, ներկայումս գնալով ամրապնդվում է ԱՄՆ-ի ռազմական ներկայությունը Մերձավոր Արևելքում, որի հիմքը դրվելով դեռևս 1980-88 թվականների իրանա-իրաքյան պատերազմի ժամանակ, ամեն 1991թ. Զուլեյխյան ճգնաժամի ընթացքում և վերջնական հաստատումը գտավ 1997թ. իրաքյան ճգնաժամի ժամանակ: Փոփոխություններ կան նաև ԱՄՆ-ի ռազմական դոկտրինայում: Եթե նախկինում ԱՄՆ-ը խուսափում էր անմիջականորեն ռազմական ուժի գործադրումից, ապա այժմ ԱՄՆ-ը իրենց թույլ է տալիս ռազմական միջամտություն, եթե Մերձավոր Արևելքում որևէ իրադարձություն կամ գործընթաց սպառնում է ԱՄՆ-ի շահերին:

Միաժամանակ ԱՄՆ-ի մերձավորարևելյան քաղաքականության նոր փուլի համար բնորոշ է նաև արաբա-իսրայելական հակամարտության հանդեպ համեմատաբար հավասարակշռված քաղաքականություն վարելը:

Փաստորեն իսՂԱՄ-ի փլուզումը և իսրայելա-պաղեստինյան հակամարտության հանդեպ ԱՄՆ-ի կողմից, սկսած 1990-ական թթ., հավասարակշռված քաղաքականություն վարելը, առաջ են քաշում մի շարք բոլորովին նոր հարցադրումներ, որոնք կարիք ունեն համակողմանի ուսումնասիրության և իրենց ընկալելով խիստ արդիական են: Մասնավորապես Մերձավոր Արևելքում այսօր ընթացող զարգացումների ֆոնի վրա խիստ ադրիական հնչեղություն են ստանում այնպիսի հարցեր, ինչպիսիք են Պաղեստինյան պատերազմի ստեղծման, երկուսից մեկի ապագային և պաղեստինյան փախստականների վերադարձին վերաբերվող հարցերը: Իսկ վերոհիշյալ բոլոր հարցերը ամրագրված են 1993թ. Օսլոյի, 1995թ. Վաշինգտոնյան և 1998թ. Ռեյա-Փլանթեյշնի համաձայնագրերում, որոնց ուսումնասիրությունը սույն ատենախոսության գլխավոր խնդիրներից մեկն է: Այսօր ՊՎԿ-ի կանոնադրությունից հանված է Իսրայելը որպես պետության վերաբերելու կետը, իսկ Իսրայելը ճանաչել է ՊՎԿ-ի քաղաքական իրավունքները: Սրանք հարցեր էին, որոնք բավականին տևական ժամանակ խանգարում էին կողմերին երկխոսություն սկսել հակամարտության կարգավորման շուրջ:

Բացի այդ, տասնամյակներով արաբա-իսրայելական հակամարտությանը առնչվելու հանգամանքը ԱՄՆ-ին թույլ են տալիս ծանոթ լինելու հակամարտության ամենաէական կողմերին և փաստորեն հանդես գալու միակ արդյունավետ միջնորդի դերում: Արդիական է հիշում նաև այս հարցադրումը, քանզի 1990-ական թվականներից սկսած իսրայելա-պաղեստինյան հակամարտության կարգավորումը կապվում է բազառապես ԱՄՆ-ի միջնորդության հետ, և քանի որ Մերձավոր Արևելքում ցանկացած գործընթաց միշտ էլ կապված է եղել իսրայելա-պաղեստինյան հակամարտության հետ, ապա այժմ, բնականաբար, մերձավորարևելյան ցանկացած գործընթաց այս կամ այն կերպ առնչվելու է ԱՄՆ-ի հետ, այնինչ նախկինում այդ գործընթացները կապված էին ոչ միայն ԱՄՆ-ի հետ: Վերջին հաշվով Սաադ պատերազմի ավարտը, իսՂԱՄ-ի փլուզումը հանգեցրեց նրան, որ ԱՄՆ-ը դարձել են արաբա-իսրայելական հակամարտության շահագրգիռ երրորդ կողմը: Այդ անմիախաղի շահագրգռվածության պատճառներից մեկն այն է, որ ԱՄՆ-ը ձգտում են առավելագույնս ապահովել իրենց դաշնակցի՝ Իսրայելի անվտանգությունը և հակամարտության կարգավորման շնորհիվ ամբողջապես իրենց ագրեսիվության տակ զգել արաբական պետությունների, ինչը իր հերթին հնարավորություն կընձեռնի ապահովել մերձավորարևելյան մեկփոխ վրա հասկությունը և անխափան մատակարարումը արևմուտք: Այս իսկ պատճառով արաբա-իսրայելական հակամարտության հանդեպ ԱՄՆ-ի քաղաքականությունը ուղղված է եղել նրան, որ ապահովվի այդ հակամարտության լուծման փուլային և սեպարատ մեթոդի գերակայությունը: Ուսկային լուծման արդյունքներ են Քեմփ-Դևիդի, Օսլո-1, իսրայելա-հորդանանյան, Ռեյա Փլանթեյշնի համաձայնագրերը:

Ներկայումս ԱՄՆ-ի մերձավորարևելյան քաղաքականությունը ընթանում է մի քանի հիմնական ուղղություններով՝

- ❖ Իսրայել-պաղեստինյան հակամարտության կարգավորում;
- ❖ Իսրայելի և Սիրիայի / ճակատային / միջև խաղաղության համաձայնագրի կնքում;
- ❖ Իսրայելի անվտանգության ապահովում;
- ❖ Սեփական տնտեսական դիրքերի ապահովում Պարսից ծոցի շրջանում;
- ❖ Ավելի սերտ կապերի հաստատում արաբական վարչակարգերի հետ;
- ❖ Ռազմական մերկայության ուժեղացում տարածաշրջանում՝ Իրաքի և Իրանի կողմից տարածաշրջանի երկրներին « սպառնացող վտանգի » կանխման հիմնավորումով;
- ❖ Իրանի ազդեցության չեզոքացում:

. Սկզբնաղբյուրներն ու գրականությունը

Սկզբնաղբյուրներ ----- Համեմատական և աղբյուրագիտական վերլուծության ժամանակ օգտագործվել են ՍՄԿ-ի գլխավոր Սասնաբեյի, ԱՄՆ-ի Կոնգրեսի, Պետքարտուղարության, ԱՄՆ-ի ռազմաօդային ուժերի, Լոնդոնի Ստրատեգիական Հետազոտությունների Ինստիտուտի, Բեյրութի Պաղեստինագիտության Ինստիտուտի, ԱՄՆ-ի Հասարակական-քաղաքական նախաձեռնությունների ինստիտուտի արխիվների տվյալները և փաստաթղթերը, որոնց օգտագործումը իրականացվել է ինքնեթեմ համաշխարհային տեղեկատվական ցանցի միջոցով:

Կարևոր են հետևյալ սկզբնաղբյուրները՝ Պաղեստինի Մանդատը, Պաղեստինի բաժանման ծրագիրը, 1949թ. արաբ-իսրայելական պայմանագրերը, 1967թ. արաբ-իսրայելական պատերազմի ժամանակներից վերցված հարցազրույցները, Քենդի-Ղևիդի համաձայնագիրը, ՍՄԿ-ի բանձները, Պաղեստինյան Ազգային Խորհրդի Կանոնադրությունը: Այս շրջանի համար կարևոր սկզբնաղբյուր է հանդիսանում նաև Խորհրդային Միության Արաբիան գործերի միմիստրության հրատարակած «ԽՍՀՄ-ը և արաբական երկրները» նյութերի և փաստաթղթերի ժողովածուն, Պաղեստինի անկախության հռչակագիրը, 1993թ. Օսլոյի համաձայնագիրը, Ղազա-Երիթովի համաձայնագիրը, 1994թ. պայմանագիրը իսրայել-պաղեստինյան տնտեսական հարաբերությունների մասին, 1995թ. վաշիզդադնյան, 1997թ. Հեբրոնի, 1998թ. Ռայ Փլանքեյնի, ՊԱԿ-ին Հորդանան գետի արևմտյան ափում և Ղազայի հատվածում իշխանության փոխանցման մասին համաձայնագրերը: Ռեսուրսների վերաբերյալ մեծ փաստական նյութ են պարունակում այնպիսի ազդեցիկ պարբերականներ, ինչպես «Թայմս»-ը, «Ինդիպենդենթ»-ը, «Էկոնոմիստ»-ը, «Նյուզդիկ»-ը, « Նյու-Յորք Թայմս»-ը, « Գադդիս»-ը, « Իզվեստիան»: Որպես աղբյուրներ օգտագործվել են նաև ԱՄՆ-ի նախագահների հուշագրությունները, նամակները, իրադրությունների ականատեսների օրագրերը:

Գրականությունը-----

Արդեն հինգ տասնամյակից ավելի մեծավորարևելյան հակամարտությունը զտնվում է պատմաբանների, միջազգայնագետների և համաշխարհային հասարակության ուշադրության կենտրոնում: Հարցին նվիրվել են բազմաթիվ միջազգային խորհրդաժողովներ ու նստաշրջաններ ՍՄԿ-ի, Արաբական Լիգայի, Եվրոխորհրդի՝ և այլ կազմակերպությունների շրջանակներում: Այս հակամարտության տարբեր հարցերի ու կողմերի լուսաբանմանը նվիրվել են բազմաթիվ ուսումնասիրություններ և աշխատություններ: Այդ առումով օգտագործված մասնագիտական գրականությունը կարելի է բաժանել երեք մասի՝ հայկական, ռուսական/ խորհրդային / և արտասահմանյան:

Հարցի ուսումնասիրման գործում հատկապես մեծ ներդրում ունեն հայ արևելագետները, որոնց աշխատություններում ուսումնասիրություն առարկա են դարձել մեծավորարևելյան գործընթացների առանցքային հարցերը:

Այս առումով մեծ կարևորություն է ներկայացնում Ն. Հովհաննիսյանի «Արաբական Արևելքը՝ ԱՄՆ-ի քաղաքականության մեջ երկրորդ համաշխարհային պատերազմի տարիներին» լուստմասիրությունը, որտեղ հայկական արևելագիտության մեջ առաջին անգամ հատուկ ուսումնասիրության առարկա է դարձել ԱՄՆ-ի մեծավորարևելյան քաղաքականությունը երկրորդ համաշխարհային պատերազմի տարիներին, այսինքն քաղաքական իրադարձություններով հազեցված մի ժամանակահատվածում, որի ընթացքում արդեն նկատվում էր որոշակի վերաբերմունք ԱՄՆ-ի կողմից Պաղեստինի հարցի նկատմամբ: Երկու հեղինակի մեկ այլ մենագրությունում¹⁰ ներկայացված են ոչ միայն ԱՄՆ-ի այլև նյուս արևմտյան պետությունների մեծավորարևելյան քաղաքականությունը վերոհիշյալ ժամանակահատվածում: Հայ արևելագետներից վերոհիշյալ հարցի ուսումնասիրման գործում մեծ ներդրում ունեն Ս. Ավանեսովը¹¹ Հ. Գրիգորյանը¹², Ռ. Կարապետյանը¹³, Ե. Կարամանուկյանը¹⁴, Ե. Աբրահամյանը, Ա. Թովհայանը¹⁵:

Ներկայացվող խնդիրը եղել է մնում է նաև ռուսական պատմաբանների և արևելագետների կողմից ամենաշատ ուշադրության արժանացած հարցերից մեկը: ԱՄՆ-ի մեծավորարևելյան քաղաքականությունը 1970-80-ական թվականներին, հատուկ ուսումնասիրության առարկա է դարձել ակադեմիկոս Ե. Պրիմակովի¹⁶, Ս. Գրոմիկոյի¹⁷, Ռ. Օվիննիկովի¹⁸, Կ. Կրեմենյուկի¹⁹, Ի. Ջվալցեկսկայայի²⁰, Գ. Նիկիտինայի²¹, Ե. Ղանիսկինի²² կողմից:

Ռեսուրսների վերաբերյալ, ինչպես արդեն նշվեց վերևում, հետազոտության առարկա է դարձել նաև արտասահմանյան պատմաբանների և միջազգայնագետների կողմից: Պրոֆեսոր Վ. Խալիլովի խմբագրությամբ Բեյրութում 1971 թվականին լույս է տեսել հոդվածների ժողովածու²³, որտեղ

ուսումնասիրության առարկա են դարձել պաղեստինյան հակամարտության առաջացման պատճառները, 1948-49 թվականների արաբա-իսրայելական պատերազմը և ԱՄՆ-ի դիրքորոշումը պաղեստինյան հարցի նկատմամբ այս շրջանում: ԱՄՆ-ի 1960-70-ական թվականների մերձավորարևելյան քաղաքականությանը մանրամասնորեն վերլուծության է ենթարկված Վիլյամ Քուանդտի աշխատությունը²⁴: Իսրայելա-արաբական հակամարտության բավականին տևական ժամանակահատվածի (1881-1999թթ.) է անդրաձայնում Մորիս Բեննին: Իսրայելա-պաղեստինյան հակամարտության վերջին շրջանի և այդ հակամարտության վրա 1991թ. Պարսից ծոցի պատերազմի ազդեցության ուսումնասիրությանն է նվիրված Նենսի Մյուրեյի աշխատությունը²⁵: Նույն հեղինակի մեկ այլ աշխատությունում²⁶ վերլուծության է ենթարկվում 1995թ. Վաշինգտոնյան / Օսլո-2 / համաձայնագիրը կնքված Իսրայելի և ՊԱԿ-ի միջև:

Խաղաղության գործընթացի հանդեպ իսրայելական երկու կառավարությունների Ուաշինգտոնի և Նաթանյահուի դիրքորոշումների վերլուծությանն է նվիրված Պաղեստինյան Ազգային Խորհրդի անդամ, Մասաչուսեթսի համալսարանի պրոֆեսոր Նասեր Արուրիի աշխատությունը²⁷, որտեղ ցույց է տրվում խաղաղության գործընթացի հանդեպ Ուաշինգտոնի և Նաթանյահուի կառավարությունների դիրքորոշումների որոշ նույնություններ:

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՄՆ-ի քաղաքականության փուլերի խորայն-պաղեստինյան հակամարտության հանդեպ:

1. Պաղեստինյան հակամարտության առաջագույնը

20-րդ դարի ավարտին դեռևս չուծված է մնում համաշխարհային հասարակությանը հուզող ամենաբարդը քննդրվող մեկը՝ արաբա-իսրայելական հակամարտությունը: Առաջին անգամ 1947-թ. որպես իսրայելա-պաղեստինյան խնդիր՝ հակամարտությունը հետագա տարիներին վերածնեց արաբա-իսրայելականի՝ իր ոլորտը ուղղակի կամ անուղղակի կերպով ներառելով Մերձավոր Արևելքի գրեթե բոլոր երկրներին, ինչպես նաև համաշխարհային գերտերություններին, որոնք ունեն իրենց ռազմավարական շահերը այս ընդհունում:

Մինչև 1947թ. Պաղեստինի աշխարհագրական տարածքը իր մեջ ներառում էր հետագայի Հորդանանը, Իսրայելը, Հորդանան գետի արևմտյան ափը, Պաղայի հատվածը այսինքն այն տարածքները, որոնք առաջին աշխարհամարտից հետո Ազգերի Լիգայի որոշմամբ հանձնվել էին Անգլիային:²⁸ «Պաղեստինի առաջին բաժանումը եղավ 1922թ. երբ Անգլիան առանձնացրեց Ամրոհորդանանը»:²⁹ Ուստի զարմանալի չէ, որ ժամանակի Իսրայելի շատ ազդեցիկ ուժեր /Գերուստ Լուսնակցություն, Լիկիուր.../, Պաղեստինի 1947թ. բաժանումը ամվանեցին որոշում Արևմտյան Պաղեստինի բաժանման մասին: Իսրայելի կառավարող շրջանակները ափել ուշ արեցին անգամ արևմտյան բաղաբազետներին շշմեցնող հայատարարություններ, «քե պողեն գոյություն ունի Պաղեստինյան արաբական պետություն, որպիսին է Հորդանանը»³⁰: 1946 թ. Հորդանանի անվախտությունից հետո Պաղեստինի աշխարհագրական անվանումը սկսեց տարածվել Հորդանան գետից արևմուտք մինչև Սիօնիտական ծով և Սինյաի թեղավորի ընկած տարածքների վրա:

Պաղոստինյան հակամարտության սաղմերը ի հայտ եկան առաջին համաշխարհային պատերազմի ավարտից և դրան հաջորդած տասնամյակների ընթացքում: 1917թ. նոյեմբերի 2-ին Մեծ Բրիտանիայի արտաքին գործերի նախարարը հանդես եկավ հայտարարությամբ, որը պատմության մեջ մտել է Բալֆուրի հռչակագրի անվամբ:³¹ Հռչակագրում ասվում էր. «Նորին մեծության կառավարությունը բարեհաճությամբ ծանոթանալով Պաղեստինում հրեական ժողովրդի համար ազգային օջախ ստեղծելու գաղափարին հայտարարում է, որ բոլոր ջանքերը կնեղորին այդ ծրագրի իրականացման գործում: Միաժամանակ ղեկն չի արվի ակտիվանալիսկելու գոյություն ունեցող ոչ հրեական համայնքի իրավասությունները Պաղեստինում»:³² Հռչակագրի ընդունման պահին Պաղեստինի բնակչության 91 տոկոսը կազմում էին արաբները, իսկ 9 տոկոսը հրեաները:³³ Հռչակագիրը որոշակի առումով փոխակալության մեջ էր մտնում այն պայմանավորվածության հետ, որ մեքե ըբդվի առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիների անգլիական զորքերի հրամանատար Ջեների Սալմաստին և Մեքքայի շեյխ Ֆուսեյն ալ-Հաշիմիի միջև, համաձայն որի արաբները պատերազմի ավարտից հետո ստանալու էին անկախություն, իսկ Պաղեստինը մտնում էր այն տարածքների մեջ, որոնք պետք է տալանային անկախություն:³⁴

Առաջին համաշխարհային պատերազմից հետո Օսմանյան կայսրության նախկին հպատակ երկրներում հաստատվեց մանդատային համակարգ: Սիրիան և Լիբանանը դարձան Ֆրանսիային պատկանող մանդատային տարածքներ, իսկ Պաղեստինը, Մերսոյալ հետազայի Չորդանան պատկությունը և Իրաքը Մեզլիայի: Ազգերի Լիգայի կողից Մեզլիային տրված մանդատի որոշ հոդվածներ վերաբերում էին հրեական ազգային օջախ ստեղծելու մտադրություններին:³⁵ Սանդատի երկրորդ հոդվածում ասվում էր. «Մանդատ տաացած պետությունը պետք է պայմաններ ստեղծի հրեական ազգային օջախի ստեղծման և ինքնակառավարման ինստիտուտների զարգացման համար»:³⁶ Իսկ հոդված չորրորդում ասվում էր. «Սիոնիստական կազմակերպությունները ճանաչվում են որպես օրինական հրեական գործակալություններ»:³⁷ Սիոնիստական գաղափարախոսության իմանական դրույթները մղուկվեցին 1897-թ. օգոստոսի 30-ի Բազելի կոնգրեսում: Բազելի կոնգրեսի ծրագրային դրույթները հետևյալներն էին:³⁸

1. Սիոնիզմը պայքարելու է Պաղեստինում հրեական ազգային ջգախ ստեղծելու համար:
2. Տարբեր երկրներից հրեաների հավաքագրում:
3. Ազգային ինքնագիտակցության բարձրացում:
4. Աջակցություն Պաղեստին տեղափոխված հրեա արհեստավորներին և վաճառականներին:

49. Գաղմկությունը արդեն իսկ ստացել էր իր անհրաժեշտությունը հայկական ժողովրդի համար։ Մեծ Բրիտանիան և Գաղմը համարվում էին հայկական ժողովրդի խոնարհության և հավատարմության օրինակ։ Մեծ Բրիտանիան և Գաղմը համարվում էին հայկական ժողովրդի խոնարհության և հավատարմության օրինակ։ Մեծ Բրիտանիան և Գաղմը համարվում էին հայկական ժողովրդի խոնարհության և հավատարմության օրինակ։

Պաղեստինում չի հանդիսանում իր վարած քաղաքականության մի մասը: Իրենք հարգելու են և կատարելու են իրենց պարտավորությունները արաբների առջև»:⁴² Նույնիսկ ի հայտ եկան Պաղեստինի բաժանման ծրագրերը:⁴³ Հրեական կազմակերպությունները խիստ քննադատության ենթարկեցին «Ափսոսալ գիրքը» և 1942թ. մայիսի 11-ին Նյու-Յորքի Բիլթմոր հյուրանոցում հրավիրված հրեական 667 պատվիրակներից բաղկացած կոնգրեսը պահանջեց իրականացնել Բալֆուրի հռչակագիրը և Անգլիային տրված մանդատի համապատասխան հողվածները:⁴⁴ Սիոնիստական ղեկավարների մի մասի ուշադրությունը շրջվեց դեպի Ռուսաստան, իսկ մեծամասնությունը հույսը սկսեց կապել ԱՄՆ-ի հետ: Սկսվել էր երկրորդ համաշխարհային պատերազմը, օկուպացված էր Ֆրանսիայի և ԽՍՀՄ-ի մի մասը, լուրջ վտանգ էր սպառնում Անգլիայի անվտանգությանը: Այսպիսի պայմաններում սիոնիստական կազմակերպությունների լուրջ աջակցություն կարող էր ցույց տալ միայն ԱՄՆ-ը, որի մերձավորարևելյան քաղաքականությունը զնալով ակտիվացնում էր, իսկ ռազմավարական և տնտեսական շահերը մերձավորարևելյան տարածաշրջանում ձեռք էին բերում արտակարգ կարևորություն: Մերձավորարևելյան քաղաքականությունը ԱՄՆ-ի համար դառնում էր իրաժապակյա անհրաժեշտություն:⁴⁵ Դեռ 1918թ. օգոստոսի 31-ին ԱՄՆ-ը ճանաչել էր Բալֆուրի հռչակագիրը,⁴⁶ իսկ 1922թ. ԱՄՆ-ի կոնգրեսը հայտարարեց, որ հավանություն է տալիս Պաղեստինում հրեական ազգային օջախի ստեղծման ծրագրերին:⁴⁷ Երկրորդ համաշխարհային տարիներին, ինչպես իրավացիորեն նշում է Լ. Յովիանինսյանը, «ԱՄՆ-ը ձգտում էր կանխել Մերձավոր Արևելքի գավառներ ֆաշիստների կողմից, ուժեղացնել սեփական դիրքերը ի հաշիվ Անգլիայի և Ֆրանսիայի, ինչպես նաև բաց դռների քաղաքականության կարգախոսի տակ ուժեղացնել սեփական տնտեսական դիրքերը՝ արաբական արևելքում ստեղծելով ուժեղ պաշտպան հետպատերազմային շրջանում հարձակարակյա քաղաքականություն վարելու համար»:⁴⁸ ԱՄՆ-ի քաղաքականության ակտիվացումը պատահական երևույթ չէր և ուներ լուրջ քաղաքա-տնտեսական հիմքեր: «Արաբական արևելքի հարցում ԱՄՆ-ի քաղաքականության լավագույն արտահայտությունը 1942թ. մայիսի 8-ին ընդունված ԱՄՆ-ի պետքարտուղարության Մերձավոր Արևելքի բաժնի վարիչ Էլլինգի մեմորանդումն էր, որը ԱՄՆ-ի հետաքրքրությունները Մերձավոր Արևելքում բաժանում էր 3 էլեմենտների՝ քաղաքական, ռազմական և տնտեսական: Մեր հետաքրքրությունները Մերձավոր Արևելքում ունեն ռազմաքաղաք նշանակություն», - ասված էր հուլազրույցում:⁴⁹ ԱՄՆ-ի նախագահ Ռուզվելտի կարծիքին էր, որ «Մերձավոր Արևելքը պետք է պահել անադիվ, անպայման բանից ԽՍՀՄ-ը կպարտվի, քե՛ ոչ»:⁵⁰ Ռուզվելտը 1944թ. հոկտեմբերի 15-ին հայտարարեց, որ «Պետք է զսնել ուղիներ և միջոցներ Պաղեստինում ղեկնկատական հրեական համագործակցություն ստեղծելու համար, հենց որ դա հնարավոր լինի»:⁵¹ 1946թ. հոկտեմբերին ԱՄՆ-ի նորընտիր նախագահ Տրումենը առաջարկեց թույլատրել 100.000 հրեաների քննվել Պաղեստինում:⁵²

Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի ավարտից հետո պաղեստինյան հարցը նորից դարձավ միջազգային դիվանագիտական շրջանակներում քննարկվող առաջնահերթ խնդիրներից մեկը: 1946թ. ապրիլին ստեղծվեց անգլո-ամերիկյան կոմիտե, որը զբաղվելու էր Պաղեստինի հարցերով: Կոմիտեն հայտարարեց, որ. «Ընդունում է Տրումենի առաջարկությունը թույլատրել 100.000 հրաժեշտի մուտքը Պաղեստին, բայց միաժամանակ մերժում է արաբների և հրեաների պահանջը այդ ժողովուրդների համար ստեղծելու ազգային պետություններ: Կոմիտեն մերժում է Պաղեստինի բաժանումը, որպես հարցի լուծման ուղի և առաջարկում է անգլիական մանդատի շարունակման փոխարեն իրազեկել այս տարածքը ՍԱԿ-ի իովանագիտության տակ դնելը, մինչև անհամընդունակությունը արաբների և հրեաների միջև վերանա»:⁵³ Սակայն արդեն 1946թ. հոկտեմբերին Տրումենը հայտարարեց, որ «հրեական պետության ստեղծումը թույլատրելի է Պաղեստինի այն հատվածում, որը զսնվում է հրեական զարդաբանականների տնտեսական և քաղաքական ուղիղտուն: ԱՄՆ-ը առաջարկեց Պաղեստինը բաժանել արաբական և հրեական ինքնուրույն պետությունների: Անգլիական նախագիծը նախատեսում էր ստեղծել Պաղեստինյան ֆեդերացիա՝ բաղկացած 4 սահմանգերից՝ արաբական, հրեական /որն ունենալու էր մասնակի ինքնուրույնություն/, Նեգել և Երուսաղեմ»:⁵⁴ 1946թ. դեկտեմբերի 31-ի մարդահամարի տվյալներով Պաղեստինում ապրում էր 1.972.560 մարդ, որից 1.203.780-ը արաբներ էին, 145.060-ը քրիստոնյաներ, 15.490-ը դրուզներ և 608.230-ը հրեաներ:⁵⁵

1947 թ. փետրվարին քրիստոնական կաթոլիկությունը համադրվեց, որ այն և չի կարող կառավարել Պաղեստինը, ինչպես նաև դիմարել ԱՄՆ-ի ճնշմանը՝ ապրիլին պաղեստինյան հարցը տեղափոխեց ՍԱԿ հուսալով այդ կերպ կանխել տարածաշրջանում ԱՄՆ-ի աճող ազդեցությունը: ՍԱԿ-ի Գլխավոր Սամաբլեայի արտակարգ նստաշրջանում, որը տեղի ունեցավ 1947թ. ապրիլի 28-ից մայիսի 15-ը, ստեղծվեց հատուկ հանձնաժողով, Կանադայի, Չեխոսլովակիայի, Գվատեմալայի, Լիդեռնալանդների, Պերուի, Շվեդիայի, Ռեյունվայի, Հարավսլավիայի, Հնդկաստանի, Իրանի, Ավստրալիայի ներկայացուցիչներից, որը պետք է ներկայացներ ծրագրեր պաղեստինյան հարցի լուծման վերաբերյալ: Հատուկ հանձնաժողովը ուղարկեց Պաղեստին:⁵⁶

ԱՄՆ-ի քաղաքականությունը Պաղեստինի հարցում անգլո-ամերիկյան կոնվենցիայի ստորագրումից սկսած 1924թ. և ընդհուպ մինչև 2-րդ աշխարհամարտը բավականին բարդ և գզուշավոր է: Զատելով հաստատվել այստեղ ԱՄՆ-ը հեծնում էր տեղի սիոնիստական կազմակերպությունների վրա խուսափելով պաշտոնական ընդդիմությունից անգլիական կառավարության հանդեպ, բայց միաժամանակ իրափրում էր հակաանգլիական տրամադրություններ: «Որպեսզի թուլացնի Անգլիայի և Ֆրանսիայի քաղաքական և տնտեսական դիրքերը, պետք էր զարկաբաշխել հարցերում նրանց հարված հասցնել: ԱՄՆ-ը փորձում էր դա անել Ասիայի և Աֆրիկայի երկրների Անգլիայից և Ֆրանսիայից

գաղութային կախվածության վերացման միջոցով: Գաղութների դուրս գալը Անգլիայի և Ֆրանսիայի ենթակայությունից ճանապարհի կհարթեր ԱՄՆ-ի քաղաքականությունը համար, իսկ բաց դռների քաղաքականությունը ուղի կհարթեր ամերիկյան կապիտալի համար»:

Ահա այսպիսի հանգամանքներում պաղեստինյան հարցը տեղափոխվում էր ՄԱԿ: Անգլիան որդեգրեց խուսաճանական քաղաքականություն, և դա երևում էր ինչպես Գլխավոր Ասամբլեայի հատուկ, այնպես էլ սովորական նստաշրջանների ժամանակ:

«Պաղեստինյան հարցը մտցնելով ՄԱԿ՝ անգլիական կառավարությունը իրեն ոչ մի պարտավորությամբ կաշկանդված չէր զգում և նախօրոք զննահատում էր ՄԱԿ-ի ցանկացած հնարավոր որոշումը ստակ որպես խորհրդատվական»:⁵⁷

Պարզ էր, որ Անգլիան այդպիսի քայլերով հույս ուներ ժամանակ շահել և պահել իր ազդեցությունը Պաղեստինում: Մյուս կողմից արհեստները առաջարկելով Անգլիայի մանդատի դադարեցում «նկատի ունեն, որ Պաղեստինում պետք է ստեղծվի միայն արաբական պետություն՝ նոռմալով այն ակնհայտ իրողությունը, որ Պաղեստինը փաստապես հրեական կարողություն էր, որպես երկու ինքնուրույն համայնքների /արաբական և հրեական / կոնգլոմերատ»:⁵⁸ Իսկ սիոնիստական կազմակերպություններն իրենց հերթին պահանջում էին Պաղեստինում ստեղծել միայն հրեական պետություն: Ավելին նրանք ծրագրում էին սիոնիստական զինված ուժերի օգնությամբ վտարել արաբներին Պաղեստինից:

ԱՄՆ-ի դիրքորոշումը ՄԱԿ-ի նստաշրջանում առաջին հայացքից բնույթ էր ամորոշ և չպարզված: Այսպես, ԱՄՆ-ը սկզբում դեմ արտահայտվեց հրեական համայնքի ներկայացուցիչների հրավիրումը ՄԱԿ, բայց այնուհետև 180 սատիճանով փոխեց իր դիրքորոշումը պահանջելով հակառակը: Այս ամենը, ինչպես նաև Պաղեստինի ապագայի վերաբերյալ հետագա առաջարկությունները ուղղված էին Մերձավոր Արևելքում ԱՄՆ-ի դիրքերի ամրապնդմանը:

Այս ընթացքում Պաղեստինյան հարցերով ՄԱԿ-ի հատուկ հանձնաժողովը առաջ քաշեց երկու ծրագրեր: Առաջինը, որը կոչվում էր «մեծամասնության ծրագիր»⁵⁹ և առաջարկվել էր Կանադայի, Պերսի, Գլատսոնայի, Նիդեռլանդների, Չեխոսլովակիայի և Ուրուգվայ, ներկայացուցիչների կողմից, նախատեսում էր Պաղեստինը տնտեսական միասնության պահպանման հիմքի վրա բաժանել արաբական և հրեական ինքնուրույն պետությունների՝ Երուսաղեմը թողնելով միջազգային հսկողության տակ:

Երկրորդ ծրագիրը, որ առաջարկվել էր Զնդկաստանի, Իրանի և Զարավախիայի ներկայացուցիչների կողմից և կոչվում էր «փոքրամասնության ծագիր»⁶⁰, նախատեսում էր ստեղծել միասնական պաղեստինյան պետություն՝ կազմված 2 ինքնավար մասերից, Երուսաղեմը մայրաքաղաքով: Այս նախագիծը պաշտպանում էին ԽՍՀՄ-ը և արաբական երկրները: Այս առաջարկությունների ուսումնասիրության համար ստեղծվեցին երկու ենթակոմիտեներ:

Իր հերթին Անգլիան պարտավորվում էր ընդունել և ի կատար ածել ՄԱԿ-ի այն որոշումը, որը միաժամանակ կընդունեին և արաբները, և հրեաները: Բանի որ արաբները մերժեցին երկու ծրագրերն էլ, իսկ հրեաները ընդունեցին առաջինը, Անգլիան ըստ էության պահպանում էր գործողությունների ազատություն: Վերջինիս ներկայացուցիչը հայտարարեց, որ Անգլիան իր գործը Պաղեստինից դուրս կբերի ամենաուշը մինչև 1948թ. օգոստոսի 1-ը:

ՄԱԿ-ի Գլխավոր Ասամբլեայի 2-րդ նստաշրջանում 1947թ. սեպտեմբերի 16-նոյեմբերի 29-ը, բախումը այս 2 ծրագրերի միջև ավելի ակնհայտ դարձավ: ԱՄՆ-ի կառավարությունը պայքարում էր ոչ այնքան 2-րդ ծրագրի դեմ, որքան Անգլիայի դիրքորոշման դեմ:⁶² Միաժամանակ ԱՄՆ-ը ձգտում էր հասնել իր անմիջական մասնակցությամբ Պաղեստինում ոստիկանական ուժերի ստեղծման, «կամավորական սկզբունքների» հիման վրա, որոնք պետք է այստեղ գտնվեին մինչև Պաղեստինի անկախության հռչակումը: Ակնհայտ է, որ այս ամենը ուղղված էր տարածաշրջանում ԱՄՆ-ի դիրքերի ամրապնդմանը, տարածաշրջան, որը ԱՄՆ-ը միշտ դիտել և դիտում էր որպես իր տնտեսական և քաղաքական հետաքրքրությունների կենտրոններից մեկը:⁶³

1947թ. նոյեմբերի 29-ին ՄԱԿ-ի Գլխավոր Ասամբլեան ձայների երկու երրորդի առավելությամբ ընդունեց 181-րդ բանաձևը Պաղեստինում անգլիական մանդատը դադարեցնելու մասին: Ըստ այդ բանաձևի Պաղեստինը բաժանվեց արաբական և հրեական մասերի պահպանելով տնտեսական միասնությունը: Բանաձևին կողմ քվեարկեցին 33 երկիր, այդ թվում նաև ԱՄՆ-ը և ԽՍՀՄ-ը, դեմ քվեարկեցին 14 պետություն, իսկ 10-ը այդ թվում նաև Անգլիան, ծեռնալի մնացին:⁶⁴

«Գլխավոր Ասամբլեայի որոշման համաձայն Անգլիայի մանդատային իրավասությունները Պաղեստինում դադարեցվելու էին 1948թ. մայիսի 15-ին, իսկ անգլիական զորքերի դուրսբերումը իրականացվելու էր մինչև 1948թ. օգոստոսի մեկը»:⁶⁵

Համաձայն ՄԱԿ-ի 181-րդ որոշման, արաբական պետության տերիտորիան կազմելու էր 11.1 հազ. կմ², Պաղեստինի տարածքի 42 տոկոսը, ներառյալ Արևմտյան Գալիլեան, Ակկա /Ակրա/ և Նազարեթ քաղաքները, երկրի արևելյան մասը՝ Էզդրեյոնյան բարձունքներից մինչև Բերսեբա, Ղազան, ինչպես նաև Յաֆֆան, որն ունենալու էր անկախ կարգավիճակ:⁶⁶ Հրեական պետությունը ունենալու էր 14.1 հազ. կմ² տարածք, կամ Պաղեստինի տարածքի 56 տոկոսը, ներառյալ Զայֆան, Թել-Ավիվը, Արևելյան Գալիլեան, Էզդրեյոնյան բարձունքների մի մասը: Երուսաղեմին և Բեթլեհեմին տրվում էր միջազգային կարգավիճակ: 1948թ. սեպտեմբերի 11-ին ՄԱԿ-ի 194-րդ բանաձևը կրկին հաստատեց Երուսաղեմի միջազգային կարգավիճակը:⁶⁷

Առաջարկվող արաբական պետության մեջ ապրում էին 811.000 արաբ և 10.000 հրեա, իսկ հրեական պետության մեջ 499.000 հրեաներ և 435.000 արաբներ:⁶⁸

Երուսաղեմում բնակչության թիվը կազմում էր 205.000 մարդ, որից 105.000-ը արաբ, իսկ 100.000-ը հրեա: 1947թ. վերջին Պաղեստինի բնակչությունը կազմում էր 1.845.000 մարդ, որից 1.237.000-ը արաբ, իսկ 608.000-ը / 33 տոկոս/ հրեա: Բաժանվել ընդունելու պահին Պաղեստինի հողային տարածքների 93 տոկոսը պատկանում էր արաբներին, և միայն 7 տոկոսը հրեաներին:⁶⁹ Այսպիսի պայմաններում արաբները բնականաբար չէին կարող ընդունել Պաղեստինի այսօրինակ բաժանումը: Գլխավոր Սաադիայի ընդունած բանաձևը նախատեսում էր անգլիական զորքերի դուրս բերումից հետո մոտ 2 ամսվա ընթացքում ժամանակավոր հսդիկորդների կողմից կազմակերպել Սահմանադիր ժողովի ընտրություններ և մշակել դեմոկրատական Սահմանադրության նախագիծ: Սակայն դեպքերի հետագա ընթացքը ցույց տվեց, որ հնարավոր չէ իրականացնել ՄԱԿ-ի բանաձևը: Արդեն 1947թ. նոյեմբերին սիոնիստական ադմինիստրացիան Պաղեստինում իր տրամադրության տակ ուներ զգալի զինված ուժեր, որոնք իրականացնելու էին պաղեստինյան արաբներին վտարելու գործընթացը:

«Հրեական ոստիկանության /խազանա/ կանոնավոր զինուժը կազմում էր 16.000 մարդ»⁷⁰, չհաշված Ազգային ռազմական կազմակերպության /Իրզուն 9վայ Լեուսի-5.000 մարդ/ և Պալմահան / զինված վերաբնակիչները 2.100 մարդ/:

Սիոնիստների այս զինուժի պետք է դիմադրեր «Արաբական ազատագրական բանակը» Ֆալգի ալ-Կաուկաջի գլխավորությամբ, որն ուներ սոսկ 6.000 զինվոր ՄԱԿ-ի Անվտանգության հսդիկորդը 1948թ. մարտ-ապրիլ ամիսներին ընժամարկեց պաղեստինյան հարցը: ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչները հայտարարեցին, որ անհնար է իրականացնել ՄԱԿ-ի 1947թ. նոյեմբերի 29-ի որոշումը: ՄԱԿ-ը առաջարկեց Պաղեստինը ստեղծել ՄԱԿ-ի հովանու ներքո, որը երկրամասը կառավարելու համար պետք է նշանակեր գեներալ-նահանգապետ:

Սակայն ՄԱԿ-ում կային նաև այլ տեսակետներ: «Ամերիկյան սենատոր Օստինը 1948թ. ապրիլին առաջարկեց Պաղեստինում ՄԱԿ-ի դրոշի ներքո կան մրա փոխարեն օգտագործել ՄԱԿ-ի ոստիկանական ուժերը՝ ռազմական գործողությունները կանխելու համար: ՄԱԿ-ի խնամակալությունը այս դեպքում կվերածվեր ՄԱԿ-ի խնամակալության»⁷²:

ՄԱԿ-ի նախաձեռնությամբ 1948թ. ապրիլ-մայիսին իրավիճակը Գլխավոր Սաադիայի հատուկ նստաշրջան, որտեղ ՄԱԿ-ը առաջ քաշեց Պաղեստինի ժամանակավոր կառավարման մի շարք ծրագրեր այդ թվում նաև գերագույն կոմիսարի նշանակում: Ընդ որում գեներալ Նահանգապետի «ժամանակավոր կառավարումը» պետք է տներ այնքան ժամանակ, քանի դեռ վերջինս չէր հասել հրեաների և արաբների միջև խաղաղ համապայմանագրության և ինքնավարության այնպիսի ձևի հաստատման, որը ընդունելի կլիներ և արաբների, և հրեաների կողմից:⁷³ Հարկ ենք համարում ընդգծել, որ ՄԱԿ-ի վերոհիշյալ քաղաքականությունը ընդհանուր գծերով Անգլիայի վարած քաղաքականության կրկնօրինակումն էր, միայն գլխավոր դերակատարի փոփոխությամբ: Այսպիսի պայմաններում Անգլիան անապասելիորեն մայիսի 14-ին հայտարարեց իր մանդատի դադարեցման և զորքերի դուրսբերման մասին:

«Հաշվարկը կայանում էր նրանում, որ սկսված արաբա-իսրայելական պատերազմի ընթացքում արաբները Անգլիայի օգնությամբ կհասնեն հաղթանակի, որից հետո այստեղ կձևավորվի անգլո-արաբական միություն»⁷⁴:

Ինչպես տեսնում ենք Անգլիան մի վերջին անգամ փորձում էր այս կամ այն կերպ Պաղեստինը պահել իր հսկողության տակ: Այս քայլով Անգլիան լուրջ հարված կհասցրեց ՄԱԿ-ի ծրագրերին: Նույն օրը 1948թ. մայիսի 14-ին Հրեական Ազգային Խորհուրդը, կազմված հրեական գործակալության ներկայացուցիչներից, հռչակեց Իսրայելի անկախությունը: Այս ակտը անմիջապես ճանաչվեց ՄԱԿ-ի կողմից:

«(ՄԱԿ-ի նախագահ Տրումենը ճանաչեց Իսրայելի անկախությունը դրա հռչակումից 5 րոպե անց»:⁷⁵ Տրումենը միաժամանակ խոստացավ ցանկացած քաղաքական և տնտեսական բնույթի օգնություն Իսրայելին, որոնք վերջինիս կարող են պետք գալ մոտակա ամիսներին:

2. 1948-1949 թթ. արաբա-իսրայելական պատերազմը և իսրայելա-պաղեստինյան հակամարտության նկատմամբ ՄԱԿ-ի դիրքորոշումը (1948-1956թթ.):

Պաղեստինցի արաբների և հրեաների միջև զինված բախումները, ինչպես նշեցինք, սկսվել էին դեռ 1929թ., սակայն այդ բախումները արաբա-իսրայելական պատերազմի վերածվեցին 1948թ. ապրիլին: Դեռ 1945թ. փետրվարին Հազանայի իրամանադրությունը ընդունել էր «Ա» ծրագիրը, իսկ 1947թ. մայիսին «Բ» և նոյեմբերին «Գ» ծրագիրը:⁷⁶ «Ա» ծրագիրը նախատեսում էր չեզոքացնել պաղեստինցի արաբների զինված ուժերը, իսկ «Բ» և «Գ» ծրագրերը չեզոքացնել նաև հարևան արաբական երկրների զինված ուժերի աջակցությունը պաղեստինցի արաբներին:⁷⁶

1948թ. մարտին Հազանան ընդունեց «Դ» ծրագիրը կամ Դալեթի նախագիծը, որը նախատեսում էր մինչև 1948թ. մայիսի 15-ը անգլիական մանդատի դադարեցման օրը, որքան հնարավոր է շատ տարածքներ զրավել արաբներին տրամադրված տարածքներից:⁷⁷ 1948թ. ապրիլի մեկին Հազանան ձեռնարկեց «Նաչախոն» գործողությունը, որը նախատեսում էր միջանցք ապահովել Թել-Ավիվի և Երուսաղեմի միջև և բաժանել ապագա արաբական պետության տարածքը երկու մասի:⁷⁸

Ապրիլի 10-ին խորայնական զինվորները գրավեցին Երուսաղեմի արևմտյան արվարձանների մոտ գտնվող Դեյր-Յասին արաբական գյուղը, սպանվեց 350, զերի վերցվեց 50 մարդ:⁵⁹ Երկու օր անց ապրիլի 12-ին գրավվեց Երուսաղեմից 6 մղոն հարևանությամբ գտնվող արաբական Կոլոնիա գյուղը:⁶⁰ Ապրիլի 21-ին անգլիական իրավաստարությունը հայտարարեց, որ դուրս է բերում իր զորքերը Չաֆա քաղաքից: Այդ մասին ինպես և արաբները և հրեաները: Մեկօրյա բախումը ավարտվեց հրեաների հաղթանակով և քաղաքի արաբական բնակչության արտաքսումով: Ապրիլի 27-ին Չազանան ձեռնարկեց «Չամեթեզ» գործողությունը, որի արդյունքում նախ գրավվեցին Յաֆայի շրջապատող արաբական գյուղերը, իսկ մայիսի 13-ին նաև Յաֆա քաղաքը:⁶¹ Մայիսի 3-14-ը արաբներից գրավվեց արևմտյան Գալիլեան Ակրայով հանդերձ, որի արաբական բնակչությունը տեղահանվեց: Չնայած այդ հաջողություններին, հրեաները զինված ուժերից չհաղողվեց իրենց վերահսկողության տակ առնել Բեթլեհեմ-Երուսաղեմ, Ուսալա-Երուսաղեմ, Երիզով-Երուսաղեմ ճանապարհները: Դա անելու դեպքում փաստորեն ամբողջ արևմտյան ափը կանցներ հրեաների վերահսկողության տակ: Ապրիլի 14-ին հրեները իրականացրին «Փիթֆորկ» գործողությունը և մտան արևմտյան Երուսաղեմ:⁶²

Իսրայելի անկախության պաշտոնական հռչակումից հետո ռազմական գործողությունները Մերձավոր Արևելքում թևակոխեցին նոր փուլ: Անգլիայի քաղաքականությունը մի կողմից իրահերել արաբական երկրների Իսրայելի դեմ և

ԱՄՆ-ի քաղաքականությունը մյուս կողմից ամրապնդել Իսրայելի դիրքերը և օգտագործել դրանք հօգուտ սեփական շահերի իրականացման, դրան զուգարած արաբական երկրների դիրքորոշումը չճանաչել Իսրայելը, խորացրին հակամարտությունը: Հորդանանում արաբական լեգեոնի շտաբի պետ զենքերով Ջոն Բագդոբը գրում է . «Արաբական լեգեոնը կամ Հաշիմյան թագավորության կանոնավոր բանակը որոշեց բրիտանական մանդատի ժամկետը լրանալու պահին մայիսի 15-ին մտնել Պաղեստին: Մայիսի 18-ին Լիզայի զորքերը մտան Արևելյան Երուսաղեմ: Հին քաղաքում զերի վերցվեց 1500 հրեա»:⁶³

Լիզայի բանակը կազմված էր սիրիական, լիբանանյան, իրաքյան և եգիպտական զորքերից: Իսրայելին պատերազմ հայտարարեցին՝ Սիրիան, Լիբանանը, Հորդանանը, Իրաքը, Եգիպտոսը, Եմենը և Սաուդյան Արաբիան:

Ներպաղեստինյան հակամարտությունը վերածեց համընդհանուր արաբ-իսրայելական պատերազմի: Ռազմական գործողությունների ընթացքում Պաղեստինի տարածքի այն մասը, որը ԱՄԿ-ի որոշմամբ համաձայն հատկացվելու էր պաղեստինցի արաբներին, օկուպացվեց և բաժանվեց պատերազմող կողմերի միջև: «Հուլիսի 11-ին ընկավ արաբական Լուդդա քաղաքը, որը լեռնին 30.000 արաբներ, հուլիսի 12-ին նույն բախտին արժանացավ Ռամալա քաղաքը, իսկ ավելի ուշ Բեռլեթան»:⁶⁴ Արաբների պարտությունը քիչ չափով չնպաստեց նաև Արաբական Լիզայի ներսում երկպառակությունները: Օկուպացված տարածքի մեծ մասը Արևմտյան Գալիլեան, Արևմտյան Նեգեվը և Երուսաղեմի արևմտյան մասը կամ Նոր քաղաքը գրավեց Իսրայելը: Այդ տարածքները կազմում էին 6.600 կմ²: Հորդանանին անցավ Արևելյան Պաղեստինը կամ Հորդանան գետի արևմտյան ափը և Երուսաղեմի արևելյան մասը կամ հին քաղաքը մոտ 5.500 կմ²: Եգիպտոսին անցավ Ղազայի հատվածը 258 կմ²: Այսպիսով ԱՄԿ-ի բանաձևը ամբողջությամբ չիրականացավ: Պաղեստինյան արաբական պետություն չստեղծվեց: ԵՎ այս հարցում մեղքի իրենց բաժինն ունեին ոչ միայն հրեաները Իսրայելը, այլ նաև Անգլիան և արաբական երկրները:

1949թ. փետրվար-հուլիս ամիսներին Իսրայելը համաձայնագրեր կնքեց արաբական երկրների հետ:⁶⁵ «Փետրվարի 24-ին Իսրայելը համաձայնագիր ստորագրեց Եգիպտոսի, մարտի 23-ին Լիբանանի, ապրիլի 3-ին Հորդանանի, հուլիսի 20-ին Սիրիայի հետ»:⁶⁶ Արդյունքում Իսրայելի տարածքը կազմեց 20.7 հազ. կմ²: Ավելի քան 900.000 արաբներ ստիպված լեռնին Պաղեստինը, որը հետագա տարիներին ավելի խտրացրեց արաբ-իսրայելական հակամարտությունը դրան տալով նոր բնույթ: Մինչ հիմա պաղեստինցի փախստականների հարցը կազմում է իսրայել-պաղեստինյան բանակցությունների հիմնական կետերից մեկը:

1952թ. Իսրայելում ընդունվեց օրենք «բացակայող տերերի հողերի մասին»: Ցանկացած արաբի հող Պաղեստինում սկսած 1947թ. մոյսեմբերի 29-ից կարելի էր բռնագրավել, եթե դրա տերը իր բնակավայրից բացակայում է թեկուզ մեկ օրով: Արդյունքում մինչև 70-ական թթ. կեսերը Իսրայելի արաբները կորցրին իրենց հողերի 80 տոկոսը: Եթե 1948թ. Իսրայելի տարածքում կար 9 արաբական քաղաք և 510 գյուղ, ապա 70-ական թթ. վերջին մնաց 2քաղաք և 107 գյուղ:⁶⁷

Այս ընթացքում ԱՄՆ-ը Իսրայելին ցույց տվեց զգալի օգնություն: 1948թ-ի նախընտրական քաղաքական կամայական Տրումենին էր պատկանում այն միտքը, որ ոչ ոք չի կարող ստիպել իսրայելական կառավարությանը համոզել գրաված տարածքները:⁶⁸ ԱՄՆ-ի ռազմաստրատեգիական և քաղաքական հետաքրքրությունների մասին այս տարածաշրջանում հարկ ենք համարում անդադաժնալ ավելի մանրամասնորեն: Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից հետո ԱՄՆ-ը տարածաշրջանը դիտում էր «ամենահավանական տարածքը նոր համաշխարհային պատերազմ սկսելու համար»:⁶⁹ Մերձավոր Արևելքը դիտվում էր պոտենցիալ ռազմական բազա ԽՍՀՄ-ի դեմ ռազմական գործողություններ սկսելու պարագայում: Չգտելով այստեղ ստեղծել հավաքտիրապի դաշինք ԱՄՆ-ը փորձում էր միաժամանակ ինքնվել արաբական ազգայնական ուժերի վրա: Այս առումով ԱՄՆ-ը ուշադրությունը գրավում էին երկու կոնֆլիկտային իրավիճակներ: Առաջինը հակամարտությունն էր Անգլիայի և Իրանում ու արաբական երկրներում ընթացող ազատագրական ուժերի միջև

/պարտիզանական կռիվները Սուեզի շրջանում, Մոսսադիկի հակաանգլիական գործողությունները Իրանում/։ Երկրորդ ժամանակավորապես կարգավորված արաբա-իսրայելական հակամարտությունն էր։ Իր առջև խնդիր դնելով դուրս մեկ տարածաշրջանից՝ Անգլիային և կասեցնալ խՍՀՄ-ի ազդեցությունը՝ ԱՄՆ-ը ձգտում էր հենվել որոշ արաբական երկրներում առկա հակաանգլիական տրամադրությունների վրա և հասնել արաբա-իսրայելական հակամարտության իր համար ցանկալի լուծման։ Այս խնդիրների լուծումը շատ բանով կապված էր Եգիպտոսում տիրող իրավիճակի հետ։ Ինչպես նշում է մերձավորարևելյան հարցերով ամերիկացի մասնագետ Քոլիվենը, «ԱՄՆ-ում տեղեկացված էին այն դավադրության մասին, որ Եգիպտոսում նախապատրաստում էին ազատ սպաները»⁹⁰։

ԱՄՆ-ը խնդիր ուներ. «պահել Եգիպտոսը որպես ամերիկյան քաղաքականության համար առանցքային երկիր, օժանդակել, որպեսզի Եգիպտոսում ստեղծվի այնպիսի քաղաքական վարչակարգ, որը ի վիճակի կլինի տարածաշրջանում կազմել ռազմական դաշինք Իսրայելի հետ»⁹¹։ Ամերիկային այս քաղաքականությունը իր մի ծայրով ուղղված էր Անգլիայի, մյուսով խՍՀՄ-ի դեմ։ Այս առումով հարկ ենք համարում ներկայացնել նաև մեկ կարծիք՝ 1951թ. կապված «փոխադարձ անվտանգության» ծրագրով Իսրայելին ներգրավելու հետ ԱՄՆ-ում հրապարակվեց հատուկ հայտարարագիր. «Ինչ պատճառներով Իսրայելը կարիք ունի ամերիկյան օգնության»։ Այնտեղ մասնավորապես ասվում է, «Գոյություն ունի մեծ վտանգ կապված Իրանում կամ մեկ այլ մերձավորարևելյան երկրում կոմունիստական վարչակարգի հաստատվելու հետ։ Այդ առումով Իսրայելը հանդիսանում է այն ամրոցը, որը նպաստելու է տարածաշրջանում դեմոկրատիայի հաստատմանը»⁹²։

ԱՄՆ-ի քաղաքական շրջանակները չէին քաջգնում իրենց մտադրությունները Իսրայելի ուժերը օգտագործել հնարավոր կոնֆլիկտների ժամանակ։ Ըստ այդմ էլ միշտ շեշտվում էր իսրայելական բանակի մարտունակությունը բարձրացնելու հարցը։

Այս ամենին զուգահեռ 1957թ. ստեղծվեց «ամերիկա-հրեական լիգա», որը Իսրայելին ցույց էր տալու ֆինանսա-տնտեսական օգնություն, ինչպես նաև ապահովելու էր ԱՄՆ-ի և Իսրայելի միջև համագործակցություն կրթական, մշակութային և լրստվայային բնագավառներում։ Սա հինարավորություն ունեցեց ԱՄՆ-ին ամերիկացիներին ազդել Իսրայելի կրթական համակարգի ձևավորման վրա։ Ինչպես տեսնում ենք ԱՄՆ-ը Իսրայելին մատակարարում էր նաև «զարգափարակա կենցաղ»։ 1952թ. ԱՄՆ-ի և Իսրայելի միջև կնքվեց ռազմական համաձայնագիր, որին հետևեց «արտակարգ տնտեսական օգնության մասին» համաձայնագիրը։ Սրանց զուգահեռ կնքվեցին համաձայնագրեր օդային և ծովային հաղորդակցության, փոխադարձ անվտանգության ապահովման բնագավառներում։ Այս վերջին համաձայնագրով Իսրայելը պարտավորվում էր հարկ եղած դեպքում ԱՄՆ-ի տրամադրության տակ դնել իր նյութատեխնիկական միջոցները, ինչպես նաև ԱՄՆ-ի հետ մասնակցել տարածաշրջանի պաշտպանությանը։ 1953թ. հոկտեմբերին ընդունվեց ծրագիր երկրի «ռազմականացման մասին»։ Իսրայելի կանոնավոր բանակը հասավ 50.000-ի, այն ժամանակ երբ արաբական երկրների կանոնավոր բանակները միասին վերջրած կազմում էին 150.000 մարդ⁹³։

Իրավիճակը Մերձավոր Արևելքում ավելի բարդացավ 1950թ. մայիսի 25-ից հետո, երբ Անգլիան, Ֆրանսիան և ԱՄՆ-ը կնքեցին «երեքի համաձայնագիրը», որը նախատեսում էր անսահմանակա ռազմական օգնության տրամադրում ինչպես Իսրայելին, այնպես էլ արաբական երկրներին։ 1951թ. հոկտեմբերին նրանց առաջարկվեց ստեղծել ռազմական դաշինք՝ «միջինարևելյան հրամանատարություն» անունով։ «ԱՄՆ-ը, Անգլիան, Ֆրանսիան և Թուրքիան 2 տարի 1951-1953թթ. զբաղված էին միջինարևելյան հրամանատարություն ստեղծելու պլանով, որի հիմնական նպատակը Եգիպտոսին և մյուս արաբական երկրներին այդ բլուկի մեջ ներգրավելն էր։ 1951թ. նոյեմբերի 10-ին այդ երկրների կառավարությունները դեկլարացիա հրապարակեցին միջինարևելյան հրամանատարություն ստեղծելու սկզբունքների մասին։ Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներում պետք է տեղակայվեին զինված ուժեր, ընդ որում այդ հրամանատարության շտաբը պետք է լիներ Եգիպտոսում։ Այս ջանքերը հաջողություն չունեցան և ԱՄՆ-ը 1953թ. առաջ բաշեց նույն բլուկի մեկ այլ տարբերակ՝ այս անգամ արդեն միջինարևելյան երկրների իտալիսային գոտի ամվանումով։ Այդ բլուկը պետք է Մերձավոր և միջին Արևելքը վերածեր արևմտյան տերությունների հուսալի և հզոր հենարանի»⁹⁴։

Ամերիկացիները լավ էին ըմբռնում Եգիպտոսի՝ որևէ դաշինքի հարելու նշանակությունը և ինչպես նշում է Ե. Աբգաբյանը. «ռազմական դաշինքին Եգիպտոսի միանալը, որպես առավել ազդեցիկ արաբական երկիր, իր հետևից կտաներ նաև այլ արաբական երկրներին։ Սա իր հերթին սերտ շաղկապված տեսք կտար Հյուսիսային Ֆարուսին, որի ստեղծման համար ԱՄՆ-ը ջանք չէր խնայում։ Դրանով կշրջապատվեր խՍՀՄ-ի հարավային սահմանը»⁹⁵։

1952թ. հուլիսի 23-ին Կահիրեի՝ զինվորական կայազորի գործադիր անվտանգության ղեկավարը Ելույթը դեկլարարում էր «ազատ սպաներ» կազմակերպությունը Գ.Ա. Նասերի գլխավորությամբ։ Ֆարուկ թագավորը հրաժարվեց գահից։ 1953թ. Եգիպտոսը հռչակվեց հանրապետություն։

1956թ. հուլիսի 26-ին Նասերը հայտարարեց Սուեզի ջրանցքի ընկերության ազգայնացման մասին։ Վերևում արդեն նշեցինք, որ Իսրայելը պատրաստ էր ռազմական գործողություններ սկսել դրանից առաջ։

Սուեզի ջրանցքի ազգայնացումը մեծ վնաս հասցրեց նախ և առաջ Անգլիային, որին պատկանում էր ընկերության բաժնետոմսերի 45 տոկոսը։ Ջրանցքով երթևեկելու 1/3-ը բաժին էր ընկնում անգլիական

նավերին: Թեև 1954թ. անգլո-եգիպտական պայմանագրով Անգլիան Եգիպտոսից դուրս էր բերել իր վերջին 80 000 զինվորներին, սակայն «Սուեզի ջրանցքի տարածքում դեռևս պահպանվում էին բրիտանական ռազմական բազաները, որոնց սարքավորումները զննահատվում էին 40-50 միլիոն ֆունտ ստեռլինգ: Ֆրանսիան և ձգտում էր խելքի բերել Նասերի կառավարությանը»⁹⁶ Ինչ վերաբերում է ԱՄՆ-ին, ապա վերջինս «ճախող երեք տարիներին շարունակաբար Եգիպտոսի նկատմամբ, մեղմ ասած, ոչ բարեկամական դիրք էր գրավում, քանի որ վերջինս հրաժարվում էր միանալ Մերձավոր Արևելքում ռազմական խմբակցություն ստեղծելու ԱՄՆ-ի ջանքերին: Սակայն երկրորդ համաշխարհայինից հետո ձգտելով նավթով հարուստ և ստրատեգիական դիրք ունեցող Մերձավոր Արևելքում ուժեղացնել իր ազդեցությունը ԱՄՆ-ը չէր խորշում ընդհատվել այդ շրջանի հին, արդեն թուլացած և հեղինակազուրկ պետության իր դաշնակից Անգլիայի հետ և նոր հիմունքների վրա գրավել նրա տեղն այդ շրջանում: Ուսումնասիրության միասնությամբ կապված, բայց տնտեսական հակադիր շահերով գործող այս տերությունների մրցակցության թեժ պահն էր»⁹⁷:

1956թ. հոկտեմբերի 29-ին Իսրայելը, իսկ 31-ին Անգլիան և Ֆրանսիան ագրեսիա սկսեցին Եգիպտոսի դեմ: Մինչ այդ Անգլիան և Ֆրանսիան հայտարարել էին, որ իրենց զորքերը կգրադեցնեն առանցքային դիրքերը Սուեզի շրջանում, եթե 12 ժամվա ընթացքում Իսրայելը և Եգիպտոսը չդադարեցնեն ռազմական գործողությունները:

ԱՄՆ-ը չէր խախտում տեղական՝ հրապարակայնորեն քննադատելով նրանց գործողությունները ՈՒԿ-ում և Նույնիսկ նոյեմբերի 1-ին Վիսավոր Ասամբլեա մտցրեց բանաձևի նախագիծ, որով «Նախատեսվում էր իսրայի դադարեցում և իսրայելական զորքերի դուրսբերում Աֆրիկայի թերակղզուց, Ղազալից և Էլ-Արիշի շրջաններից, որոնք գրավվել էին ռազմական գործողությունների ընթացքում»⁹⁸ Չնայած ամերիկյան կառավարությունը կիսում էր այն տեսակետը, որ պետք է կասեցնել ազգային-ազատագրական շարժումները տարածաշրջանում, բայց հաշվի առնելով ուժերի հարաբերակցությունը այդ պահին, ԱՄՆ-ի կառավարությունը մտադրություն ուներ, որ ուղղակի ռազմական միջամտությունը հղի է լուրջ վտանգներով: ԱՄՆ-ը շահագրգռված էր նաև արաբական աշխարհում Անգլիայի և Ֆրանսիայի դիրքերի թուլացումով, ինչը հնարավորություն կտար առաջացած «վակուումը» (ցնցել ամերիկյան ազդեցությանը: Բացի դրանից ԱՄՆ-ը հույս ուներ իր «չեզոքությանը» շահել Եգիպտոսի վստահությունը, նրա հետ կնքել պայմանագրեր և կասեցնել արաբական այդ հզոր երկրում խՍՀՄ-ի օրեցօր նկատվող ազդեցության ուժեղացումը: «ԱՄՆ-ի ղեկավարները չէին ցանկանում Մերձավոր Արևելքի ժողովուրդների պայքար վարկաբեկված գաղութատեր պետությունների հետ ուղղակի միավորվածի դերում հանդես գալ»⁹⁹:

Սակայն ամերիկյան այս ծրագրերին ժամանակավորապես վիճաբան չէր ի կատար ածվել: Ավելին, խորհրդ-եգիպտական նկատվող մերձեցումը ավելի ուժեղացավ, որի ամսօրյակն արդյունք էր ածել Եգիպտոսին խՍՀՄ-ի ցույց տված բազմաթիվ օգնությունը: 1956թ. նոյեմբերի 5-ին խՍՀՄ արտգործնախարարությունը հեռագրի ուղարկեց ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհուրդ, որտեղ ասվում էր. «Խորհրդային ղեկավարությունը պարտավորվում է իր լուսն մերձին ագրեսորների ասանձան գործում և խաղաղության հաստատման համար Եգիպտոս ուղարկել անհրաժեշտ ռազմա-օդային և ռազմա-ծովային ուժեր»¹⁰¹ Նույն օրը խՍՀՄ կառավարության ղեկավար և, հարուշվել նոտաներ ուղարկեց Անգլիայի և Ֆրանսիայի ղեկավարներին, որտեղ ասվում էր. «Մենք լի ենք վճռականությամբ ուժ գործադրելու հարցում, որպեսզի խորտակենք ագրեսորներին... մենք հույս ունենք, որ Դուք խելանություն կցուցաբերեք և կանքն անհրաժեշ ենթադրություններ»¹⁰²:

Նմանաբնույթ նոտա խորհրդային ղեկավարությունը ուղարկեց նաև Իսրայելի վարչապետին. «Խորհրդային ղեկավարությունը այս պահին քայլեր է ձեռնարկում պատերազմը դադարեցնելու համար: Խորհրդային կառավարությունը հետ է կանչում իր դեսպանին Թել-Ավիվից: Հուսով ենք Իսրայելի ղեկավարությունը կգնահատի նախազգուշացումը»¹⁰³:

Արդյունքում նոյեմբերի 6-ին Անգլիան և Ֆրանսիան, իսկ նոյեմբերի 8-ին Իսրայելը հայտարարեցին կրակը դադարեցնելու մասին: ՄԱԿ-ի նախաձեռնությամբ ստեղծվեցին խաղաղապահ զինված ուժեր գեներալ Բերնոյի գլխավորությամբ¹⁰⁴:

Իսրայելի կառավարությունը շուրջ 2 ամիս ձգձգեց և ՄԱԿ-ի որոշման համաձայն 1957թ. հունվարի 9-ին դուրս բերեց իր զորքերը Սինայի թերակղզուց և Էլ-Արիշի շրջանից, իսկ 1957թ. մարտի 7-ին ամբողջովին Եգիպտոսի տարածքից: Եռակի ագրեսիան այսպիսով ունեցավ անփառունակ վախճան:

Ամերիկյան դիվանագիտությունը ստեղծված պայմաններում իր ազդեցությունը պահպանելու և ուժեղացնելու համար ասպարեզ նետեց մի բանաձև, որը ստացավ «Էյզենհաուերի դոկտրինա» անվանումը: 1957թ. հունվարի 5-ին ԱՄՆ-ի նախագահ Էյզենհաուերը դիմեց Կոնգրեսին հատուկ ուղերձով, որտեղ խոսվում էր հետայսու Մերձավոր և Միջին Արևելքում ԱՄՆ-ի «նոր» քաղաքականության մասին: «Դրեգիմենտը բնութագրեց իրավիճակը տարածաշրջանում որպես ճգնաժամային և պահանջեց թույլ տալ իրեն օգտագործել ԱՄՆ-ի զինված ուժերը ցանկացած պահի: Միաժամանակ նա կոչ արեց արաբական երկրներին հրաժարվել խՍՀՄ-ի հետ համագործակցելուց»¹⁰⁵:

Դժվար չէ ենթադրել, որ Էյզենհաուերի դոկտրինան ուղղված էր նախ և առաջ ՄԱՀՄ-ի դեմ: Իսրայելի կառավարությունը 1957թ. մայիսի 21-ին հայտարարեց այդ դոկտրինային իր հավանության և աջակցության մասին: Արժանաբեց էր ապա ԱՄՆ-ի կողմից Իսրայելին ցույց տված 75 միլիոն դոլարի օգնությունը: Մերձավոր Արևելքում ԱՄՆ-ի քաղաքականության մեջ տեղի էր ունենում փոփոխություն: Նա

հրաժարվեց մինչ այդ արաբական երկրների և Իսրայելի հանդեպ գրաված իր «չեզոք» դիրքից: 1962թ. սկսվեց հրքիռների /հոկ տիպի/ մատակարարումը և ռազմական մասնագետների պատրաստումը Իսրայելի համար: Իսրայելը ռազմական գնումներ էր կատարում նաև Անգլիայից, Ֆրանսիայից և Արևմտյան Գերմանիայից:

Սյախիով, ընդհանրացնելով կարելի է գալ հետևյալ եզրակացության: ԱՄՆ-ի քաղաքականությունը իսրայելա-պաղեստինյան հակամարտության հանդեպ 1948-1958թթ, ձևավորվում է երկու գործոնների ազդեցության տակ: Առաջին գործոնը ամերիկյան դիվանագիտության ձգտումն էր Լոնդոնի և Փարիզի ազդեցությունը տարածաշրջանում փոխարինել ամերիկյանով:

Երկրորդ գործոնը ամնիջականորեն կապված էր տարածաշրջանում իսլամի ազդեցության ուժեղացման հետ և նպատակ ուներ ռազմական դաշինքների ստեղծման միջոցով կանխել, հնարավորության դեպքում չեզոքացնել այդ ազդեցությունը: Այդ էր պատճառը, որ ԱՄՆ-ը սկզբից կերպացրում էր Եգիպտոսի ներկայացրած արաբական երկրների կոլեկտիվ անվտանգության պայմանագրի վավերացմանը Արաբական Լիգայի անդամ 7 երկրների կողմից: ԱՄՆ-ը որոշում տեսնում էր իր զվարճությունը ապագայում ստեղծվելիք ռազմական խմբավորման ստորոշ: Նմանատիպ ծրագրերի մասն էր կազմում նաև «միջինարևելյան հրամանատարություն» անվանումով ռազմական դաշինք ստեղծելու ամերիկյան փորձերը: ԱՄՆ-ի քաղաքագետները անընդհատ շեշտում էին Արաբական արևելքի կարևոր նշանակությունը իրենց համար և հայտարարում էին, որ ԱՄՆ-ը աճող հետաքրքրություն է ցուցաբերում մերձավորարևելյան պրոբլեմների նկատմամբ: Մերձավոր Արևելք բախմանցիկ համար ԱՄՆ-ը օգտագործում էր նաև այն հայեցակետը, որ «Մերձավոր Արևելքի ժողովուրդները չեն վախենում ԱՄՆ-ից, քանի որ գիտեն ԱՄՆ-ի չխառնվելու տրադիցիան և գիտեն, որ ԱՄՆ-ը Մերձավոր Արևելքում տարաբանիչ պահանջներ չունի»: Ընդհանուր առմամբ 1947-1967թթ կարող ենք բնորոշել Մերձավոր Արևելքում ԱՄՆ-ի քաղաքականության կայացման շրջան:

3.ԱՄՆ-ի քաղաքականությունը Պաղեստինյան հարցի նկատմամբ 1967 և 1973թթ. արաբա-իսրայելական պատերազմների ժամանակաշրջանում:

1957-1967թթ. ընկած ժամանակահատվածը կարելի է բնութագրել որպես արաբա-իսրայելական հակամարտության էլ ավելի խորացման շրջան: Այս փուլում քաղաքական ապալարեց է իջնում մի նոր ուժ, կամ ավելի ճիշտ կազմակերպություն, որին վիճակված է պաղեստինցի փախստականներին իրենց հարազատ տները վերադարձնելու և ինքնորոշվելու արաբական պետություն ստեղծելու բարդ ու դժվարին գործը: Ինչպես իրավացիորեն նշում է Դմիտրիևը. «Պաղեստինցի արաբների որպես պաղեստինյան ժողովրդի համախմբումը պատմական մի գործընթաց է...և այդ գործընթացի հետ մեկտեղ երկու տասնամյակն է, որ շարունակ հարկ է լինում հիմնավորել պաղեստինյան արաբ ժողովրդի ինքնորոշման, ընդհուպ մինչև սեփական պետականության ստեղծելու իրավունքը»:

Խոսքը վերաբերում է պաղեստինյան մի քանի միավորումների հիմքի վրա 1964թ. մայիսին Արևելյան Երուսաղեմում Արաբական Լիգայի կողմից, Եգիպտոսի նախագահ Նասերի մտահաղացմամբ ստեղծված Պաղեստինի Ազատագրության Կազմակերպությանը (ՊԱԿ)՝ 1970թ. ՊԱԿ-ի մեջ կային արդեն 11 կազմակերպություններ, որոնցից ամենահայտնի, Ֆաթհ-ն է, հիմնադրված 1958թ. Զորդանանում Յասեր Արաֆաթի կողմից: Կոչվում է նաև Պաղեստինյան Ազգային Ազատագրական Շարժում: Նա համընդհանուր է ՊԱԿ-ի հիմնական բաղադրատարրը: ՊԱԿ-ի ռազմական թևը ներկայացնում է Պաղեստինի Ազատագրության ժողովրդական ճակատը, որը հիմնադրվել է 20րդ Զաբաշը 1967թ. միավորվելով պարտիզանական երեք խմբերի: Այս կազմակերպությունը մերժում է քաղաքական կոմպրոմիսը Իսրայելի հետ և կոչ է անում վերացնել այդ պետությունը: ՊԱԿ-ի մեջ մտնող մյուս ազդեցիկ կազմակերպությունը Պաղեստինի Ազատագրության Դեմոկրատական ճակատն է, որը հիմնադրվել է 1960թ. հորդանանցի ուղղափառ քրիստոնյա Նաիֆ Զավաթմեի կողմից: Այս կազմակերպությունը իր հիմնական թշնամի համարում էր սիոնիստ իմպերիալիզմներին¹⁰⁶:

ՊԱԿ-ը իր գործունեությունը իրականացնում է երեք հիմնական օրգանների Գործադիր Կոմիտեի, Կենտրոնական Կոմիտեի և Պաղեստինյան Ազգային Խորհրդի միջոցով: Գործադիր Կոմիտեն գտնվում էր Արևելյան Երուսաղեմում և ուներ 15 անդամ, իսկ Կենտրոնական Կոմիտեն ընտրվում էր երեք տարի ժամկետով և գտնվում էր Դազայում¹⁰⁷:

Սկսած 1968թ. ՊԱԿ-ը ղեկավարում է 3. Արաֆաթը: 1974թ. Ուաթթուն կայացած արաբական երկրների զգալիորակ ՊԱԿ-ը ճանաչեց պաղեստինյան ժողովրդի միակ օրինական ներկայացուցիչ: ՊԱԿ-ը ՄԱԿ-ում ունի դիտորդի կարգավիճակ: 1968թ. ՊԱԿ-ի Ազգային Խորհրդից ընդունեց Ազգային Խորհրդի կանոնադրությունը, որում առավել կարևորվում է 22-րդ հոդվածը կապված Իսրայելի որպես պետության վերացման հարցի հետ: Մյուսնող մասնավորապես սալվում է «Սիոնիզմը քաղաքական շարժում է, որը օրգանապես համահունչ է միջազգային իմպերիալիզմին և հակադիր է ազատագրական և առաջադիմական շարժումներին ամբողջ աշխարհում: Իր բնույթով ռասիստական, ֆանատիկ, ագրեսիվ և զաղուրաբարոյական շարժում է, իսկ մերթնդներով ֆաշիստական է: Իսրայելը սիոնիստական շարժման գործիքն է և աշխարհագրական առումով միջազգային իմպերիալիզմի կողմից հիմնադրվել է արաբական աշխարհի կենտրոնում, որպեսզի արգելի արաբների հույսը միավորվելու, ազատագրվելու և առաջադիմելու: Իսրայելը սպառնալիքի հիմնական աղբյուրն է Մերձավոր Արևելքում խաղաղության հաստատման համար: Պաղեստինի ազատագրման ընթացքում պետք է կործանվի սիոնիզմի և

ինպերիալիզմի այդ ներկայությունը և պետք է աջակցվի խաղաղության հաստատմանը Մերձավոր Արևելքում»:¹⁰⁸

1974թ. այս կետին ավելացավ նաև ՊԱԿ-ի այսպես կոչված փուլային ծրագիրը, որը նախատեսում էր¹⁰⁹

1. Ձինված պայքարի ընթացքում ստեղծել ազգային իշխանություն Իսրայելից ազատագրված ցանկացած տարածքում /հողված 2/
2. Շարունակել պայքարը Իսրայելի դեմ օգտագործելով ազատագրված տարածքները որպես հենակետ /հողված 4/
3. Սադրել վերջնական պատերազմ Իսրայելի դեմ, որի ժամանակ Իսրայելի արաբ հարևանները կկործանեն այն և կազատագրեն ողջ Պաղեստինը:

ՊԱԿ-ի նման անհանդուրժողականությունը Իսրայելի դեմ մասամբ բացատրվում է նաև նրանով, որ այս շրջանում արաբների հալածանքները ընդունեցին զանգվածային բնույթ: Արաբական բնակչությունը վերահսկվում էր խորայնական ռազմական ամրինիստրացիայի կողմից, կատարվում էր արաբական բնակչության բռնի վերաբնակեցում:

Արաբա-իսրայելական հարաբերությունների լարվածության խորացման պատճառները հանգում էին հետևյալ երեք սկզբունքային կետերին՝

1. Տարածքային հիմնախնդիրներ;
2. Պաղեստինցի արաբ փախստականների ճակատագիրը;
3. Ջրային հարցը: կապված Ֆորդանան գետի ջրերի օգտագործման հետ¹¹⁰

Ինչպես նշում է Գ. Նիկիտինան. « Զնայած 1949թ. մայիսի 12-ին Լոզանում Իսրայելը և արաբական երկրները համաձայնվել էին բնակարկել ՄԱԿ-ի կողմից նախատեսված սահմանների հարցը, սակայն դեպքերի հետագա զարգացումը խանգարեց դրան»:¹¹¹ 1967թ. պատերազմի նախօրեին Իսրայելը վերահսկում էր Պաղեստինի տարածքի 77%-ը, ինչպես նաև 1/3-ը այն տարածքի, որը պետք է անցներ Պաղեստինի արաբական պետությանը: Իրենց հերթին արաբական պետությունները ելնում էին այն դրույթից, որ 1949թ. ընդունված «դեմարկացիոն գծերը», չեն հանդիսանում մշտական քաղաքական սահմաններ, այլ ընդհակառակը, դրանք կարող են համարվել սոսկ ժամանակավոր, պայմանական կամ ըստ իրենց բնույթի բացառապես ռազմական: Արաբական երկրները հրաժարվում էին որևէ բանակցություններ վարել Իսրայելի հետ, քանի որ վերջինս հրաժարվում էր կատարել ՄԱԿ-ի 1948թ. դեկտեմբերի 11-ի որոշումը վերադարձնել արաբ փախստականներին իրենց նախկին բնակավայրերը: 1961թ. մարտի 5-ին արաբական երկրները ՄԱԿ-ի Քաղաքական Կոմիտե մտցրին նախագիծ՝ արաբ փախստականների վերադարձի հետ կապված: 1962թ. իսրայելական կառավարությունը պաշտոնապես մերժեց այն: 1963թ. վերջին արաբա-իսրայելական հարաբերությունները հասան իրենց լարվածության գագաթնակետին: Իսրայելի կառավարությունը հայտարարեց Ֆորդանան գետի ջրերի պատնեշման մասին, ինչը ջրային սով կարող էր առաջացնել հարևան արաբական երկրներում: 1964թ. հունվարի 13-16-ը Կահիրեում հրավիրվեց համաժողով, որին մասնակցում էին 13 արաբական երկրներ: Այստեղ առաջ քաշվեց Ֆորդանանի ջրերի օգտագործման հակաձրագիր: Ծրագրի արժեքը գնահատվեց 6.25 մլն ֆունտ ստերլինգ: Ծրագրի իրականացման համար նախատեսվում էր 18 ամիս: Նախատեսվում էր Ֆորդանան գետի ակունքների հնարավոր մասնավոր փակում և հունների շեղում: Որոշվեց ստեղծել Միացյալ Արաբական Ֆրանսաառարություն, որպեսզի Իսրայելի կողմից վերոհիշյալ ծրագիրը ռազմական միջամտությամբ խանգարելու դեպքում նրան հակահարված տրվի:

Ի պատասխան Կահիրեի համաժողովի որոշումների Իսրայելի վարչապետ Էշկոլը հայտարարեց, որ ջրային պատնեշը այնուամենայնիվ կդրվի, իսկ արաբական երկրների կողմից Ֆորդանանի ակունքները շեղելու դեպքում Իսրայելը կձեռնարկի համապատասխան քայլեր:

ԱՄՆ-ը, որը արդեն սկսել էր հրաժարվել նախորդ տարիների որոշման իր «արտաքինապես չեզոք» քաղաքականությունից, հայտարարեց, որ. «ԱՄՆ-ը անգործության չեն մատնվի, եթե ինչ-որ երկիր ագրեսիա սկսի Մերձավոր Արևելքում»:¹¹² Նախագահ Ջոնսոնի հրավերով 1964թ. ապրիլին ԱՄՆ ժամանեց Ֆորդանանի Ֆուլեսոն թագավորը, որը ներկայացնում էր արաբական երկրների շահերը: Բանակցությունների թեման պաղեստինցի փախստականների վերադարձի և Ֆորդանանի ջրերի օգտագործման հարցն էր: Մեկ ամիս անց ԱՄՆ ժամանեց Իսրայելի վարչապետը: ԱՄՆ-ը այդ ժամանակ զբաղված էին վիետնամական պատերազմով և դեմ չէր, որպեսզի Իսրայելը հարվածներ հասցնեի իր արաբ հարևաններին:

«Ամերիկյան վարչակազմը տեղեկացված էր ուժերի հարաբերակցության և կողմերի ռազմական պատրաստվածության մասին: Վաշինգտոնի հետաքրքրություններին շրջանակներում էր հարված հասցնել իսրայելի հեղինակությանը: Իսկ դա ԱՄՆ-ի կարծիքով հնարավոր էր, եթե Իսրայելը ջախջախեւ իսրայելի արաբ դաշնակիցներին և բարեկամներին: Դրանից հետո ամերիկյան քաղաքագետների կարծիքով հնարավոր էր կառավարող վարչակարգերի փոփոխություն Եգիպտոսում և Սիրիայում: Մերձավոր Արևելքից իսրայելի դուրս մղումը չէր հանգում ամերիկյան քաղաքականության օրակարգից»:¹¹³ Եգիպտոսում Նասերի իշխանության գլուխ գալուց հետո ԱՄՆ-ը չէին կորցրել հույսը սերտ հարաբերություններ հաստատել արաբական այդ հզոր երկրի հետ: Սակայն ազգային-ազատագրական շարժումները արաբական երկրներում, 1956թ. իրադարձությունները սպառնում էին ԱՄՆ-ի ստրատեգիական և նավթային շահերին տարածաշրջանում: Սա էր հիմնական պատճառներից մեկը, որ ամերիկյան քաղաքական ծրագրերում ավելի էր ամուր Իսրայելի դերը: « ԱՄՆ-ի անհաջող

փորձը ներքին հեղաշրջման միջոցով տապալել Սիրիայի բաասիստական կառավարությանը հանդիսացավ պատճառ այն քաղաքական կուրսի ամրապնդման, որը ենթադրում էր օգտագործել Իսրայելի ուժերը սեփական դիրքերի ամրապնդման համար»:¹¹⁴

Իսրայելական կառավարության կողմից սամնազերծած պատերազմը, որը սկսվեց 1967թ. հունիսի 5-ին հանդիսանում էր տրամաբանական հետևանքը ստեղծված իրադրության: Պատերազմը սկսելուց դեռ մեկ ու կես տարի առաջ Իսրայելական կառավարությունը պատերազմ սկսելը համարում էր արդեն որոշված գործ: Չնայած այդ որոշումը խնամքով քաջցնում էին, բայց պարզ էր, որ Իսրայելը սպասում է հարձակար ագիթի: Պատերազմի նախապատրաստական շրջանում Իսրայելը անընդհատ ձեռնարկում էր սահմանային սադրիչ գործողություններ հուսալով, որ դրանք կվերածվեն խոշորաշախտառ ռազմական գործողությունների: Սիսամանակ Իսրայելը մշտական խորհրդակցություններ էր անցկացնում ԱՄՆ-ի, Անգլիայի, ՉԽՀ-ի կառավարությունների հետ: Պատերազմի նախապատրաստական շրջանին է վերաբերում Իսրայելական զինված ուժերի հարձակումը հորդանանյան Սամու գյուղի վրա՝ 1966թ. նոյեմբերի 13-ին: Սա այդ գյուղի դեմ ձեռնարկած երկրորդ խոշոր պատժիչ օպերացիան էր, իսկ առաջինը եղել էր հուլիսին: Այս գործողությունները Իսրայելական ղեկավարության կողմից մեկնաբանվում էին որպես պատասխան գործողություններ ընդդեմ հախբելոթյան, որոնք կատարվում էին Հորդանանի սահմանին: ՄԱԿ-ի Անվանագրության հստակորոշ ատտուկ բանաձևով, որը առաջարկել էին Մալին և Լիզերիան, դատապարտեց Հորդանանի դեմ ուղղված այդ գործողությունները: Այդ դեպքերից հետո Իսրայելը, սեփական կառավարության զենահատմամբ, ստիպված էր «զսպել» իր քաղաքականությունը: Այդ պատճառով 1966թ. դեկտեմբերից Իսրայելը սահմանափակել էր այդպիսի գործողությունները ձեռնարկելով միայն սահմանային հրաձգություններ: Այդպիսի միջադեպեր տեղի ունեցան հունվարին Սիրիայի, փետրվարին Հորդանանի և Լիբանանի հետ: Իսրայելական պաշտպանությունը նկատվում էր ուժերի երկփեղկում Մապան և Ախրուտ կուսակցությունները հանդես էին գալիս հօգուտ դիվանագիտական միջոցների կիրառման, իսկ Հերուտ և Բաֆի կուսակցությունները հանդես էին գալիս հօգուտ ռազմական ուժի կիրառման:

1967թ. ապրիլի 5-ին Իսրայելի արտգործնախարար Էրանը հայտարարեց, որ Սիրիայի գործողությունները ենթակա են պատժի:¹¹⁵ Այս նախաձեռնությանը հետևեց ապրիլի 7-ին Իսրայելի կողմից Սիրիայի դեմ Տիվերի լճի շրջանում ձեռնարկած ռազմական գործողությունը: 1948-49թթ. ռազմական գործողություններից հետո այս գործողությունը իր ծավալով ամենախոշորն էր: Յոթնամյա մարտիկ մասնակցություն էին ռեակտիվ ինքնաթիռներ, տանկեր, հրետանի: Իսրայելական օդուժը մոտ 70կմ ներխուժեց սիրիական տարածք, ռմբակոծեց նույնիսկ Դամասկոսը: Այս գործողությունը, որը նաև հետախուզական բնույթ էր կրում, ամրապնդեց Իսրայելի ղեկավարող շրջանակների մեջ տարածված այն կարծիքը, որ կարելի է հասնել արագ և հեշտ հաղթանակի: «Իսրայելը ստացել էր նաև հավաստիացումներ, որ անհրաժեշտության դեպքում ԱՄՆ-ը և Անգլիան կօգնեն նրան»:¹¹⁶ Դրա լավագույն վկայությունն էր ԱՄՆ-ի պաշտպանության նախարար Մակմանարայի հայտարարությունը, որտեղ խստված էր կոմունիստական ներթափանցումը կամիւնիստ համար որոշ միջոցներ օգտագործման մասին: Մայիսի 15-ին Իսրայելը խախտելով ՄԱԿ-ի որոշումը և Հորդանանի հետ կնքված համաձայնագիրը Երուսաղեմում անցկացրեց ռազմական շքերթ: Դեռ մայիսի 9-ին Իսրայելական կառավարությունը պաշտպանեց իր պաշտպանական լիազորություններ իր ստացել Սիրիայի դեմ ռազմական գործողությունները սկսելու համար: Այդ գործողությունների սկսման օր նշանակված էր մայիսի 17-ը: Սակայն եզիպտոսը, որը Սիրիայի հետ ուներ համատեղ պաշտպանության պայմանագիր կնքված 1966թ., հայտարարեց, որ չեզոք դիրք չի գրավի, եթե Իսրայելը Սիրիայի դեմ սկսի ռազմական գործողություններ: Եզիպտոսը սկսեց ձեռնարկել համապատասխան քայլեր: Նրա պահանջով Սինայի, Դազալի և Շարան և Շարանից դուրս բերվեցին ՄԱԿ-ի ռազմական ուժերը և այնտեղ տեղակայվեցին Եզիպտական զորքեր: Մայիսի 28-ին Եզիպտոսը հայտարարեց ինչպես Իսրայելական, այնպես էլ օտարերկրյան նավերի առաջ Մեքաայի ծովածոցը փակելու մասին: Իրավիճակ լինելու համար նշեց, որ այս վերջին որոշումը կարելի էր ընդունել միայն ՄԱԿ-ի շրջանակներում: Սակայն ստեղծված իրավիճակը ստիպում էր Եզիպտոսին դիմելու այդ քայլին: Մեքաայի ծովածոցի փակումը, ինչպես նաև Եզիպտական զորքերի տեղակայումը ինչպիսի տարածքներում փրկեց Սիրիային ջախջախումից: Իսրայելական կառավարությունը հաշվի առնելով ստեղծված իրավիճակը որոշեց հարվածի ուղղությունը փոխել դեպի Եզիպտոս: Սա ինքնին չէր նշանակում, քե Իսրայելը հրաժարվում էր հարված հասցնել Սիրիային և Հորդանանին: Իրավիճակի գնահատումը բարդանում էր այնքանով, որ առաջին հայացքը բժկում էր, քե Իսրայելը գրավել է պաշտպանողական դիրք: Մայիսի 18-ին ԱՄՆ-ի, Անգլիայի, Ֆրանսիայի դեսպանները տեղեկացվեցին այն մասին, որ Եզիպտական զորքերի տեղակայումը Սինայում ստիպում է Իսրայելին ուժեղացնել իր պաշտպանականությունը: Այդ մասին հայտարարեց արտգործնախարար Էրանը: Մայիսի 21-ին Իսրայելում սկսվեց մասնակի զորահավաք: Ռազմական գործողությունների նախաշնչին վաշխագտում կայացած եռակողմ հանդիպման ժամանակ /ԱՄՆ, Իսրայել, Անգլիա/ «կազմվեց գործողությունների միասնական ծրագիր ընդդեմ Եզիպտոսի»:¹¹⁷ Մայիսի 29-ին Իսրայելը վերջացրեց համընդհանուր զորահավաքը: ԱՄՆ-ը Իսրայելին հատկացրեց 27մլն դոլարի ռազմական օգնություն և նուրազույն զինտեխնիկա: Հունիսի 5-ին Իսրայելի պաշտպանության նախարար Դալանը իրաժան տվեց սկսել ռազմական գործողությունները: Իսրայելական իրաժանատարությունը նպատակ ուներ գործել հանգրվածի հորձանքման և կայծակնային հարվածի սկզբունքով: Դաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Թել-Ավիվը գտնվում է Կահիրեից 400, իսկ Դամասկոսից 200կմ հեռավորության վրա (ժամանակակից

ռազմական ինքնաթիռը այդ տարածությունը անցնում է համապատասխանաբար 20և 10 րոպեներում), կարելի է շասկանալ, որ այստեղ հարձակվող կողմը ստանում է բացառապես ռազմական առավելություն: Նույնն էր նաև Հորդանանի պարագան, որի արևմտյան սահմանները գտնվում էին Թեյ-Սվիփից ընդամենը 17կմ հեռավորության վրա:

Ռազմական գործողությունները սկսվեցին 1967թ. հունիսի 5-ին, առավոտյան ժամը 8-ին: Երեքմասյան օդային զորհի ընթացքում ոչնչացվեց եգիպտական օդուժի կեսը, մոտ 400 ինքնաթիռ, շարքից հանվեցին եգիպտական օդանավակայանները: Դրան հետևեց սիրիական և հորդանանյան օդուժի մեծ մասի ոչնչացումը: «Այդ ընթացքում իսրայելական հետախուզությունը օգտվում էր ՆԱՏՕ-ի հետախուզական բաժնի տվյալներից»:¹¹⁸

Ոչնչացնելով հակառակորդի ավիացիան՝ Իսրայելը անցավ գործողությունների երկրորդ փուլին՝ ցամաքային հարձակմանը: Սինայի թերակղզում հարձակումը իրականացվում էր 4 ուղղությամբ՝ Ղազա-էլ Արիշ, Մուեզի ջրանցք-Աբու Ագեյա, էլ Կունտիլ և Շարաբ էլ Շեյխ-Տիրանյան նեղուց: Սինչ ընթացում էին մարտերը Եգիպտոսի դեմ, Իսրայելը Սիրիայի և Հորդանանի հարցում իրականացնում էր «նուրբ ապաշխարության» տակնախիշ՝ բաժանելով այս երկու երկրները միմյանցից և ռազմական ուժի տեղակայման միջոցով խանգարում էր նրանց միջև հաղորդակցության իրականացմանը:

Եգիպտոսի ցամաքային հարվածը հասցնելուց հետո Իսրայելը իր զինված ուժերը ուղղեց նախ Հորդանանի, ապա՝ Սիրիայի դեմ: Իսրայելական բանակը կազմում էր 250.000 մարդ, մինչդեռ Եգիպտոսինը 210.000 , իսկ Սիրիայինը և Հորդանանինը՝ համապատասխանաբար 65.000 և 50.000: Կենցորյա պատերազմի ընթացքում Իսրայելը գրավեց ավելի քան 60.000 կմ քառ. տարածք 1.5մլն բնակչությամբ: Եգիպտոսից գրավվեց Սինայի թերակղզին և Ղազաի հատվածը: Հորդանանից՝ նույնաճանգի գետի արևմտյան ափը, արևելյան Երուսաղեմ, Բեռլեհեմ և Նաբլուս քաղաքներով: Բացի երեք ապստամբականացված գոտիներից՝ Սիրիայից գրավվեց Գոլանյան Բարձունքները: Իսրայելական զորքերը գտնվում էին Ղանասկոսից 40կմ հեռավորության վրա: Ինչպես նշում է Գ. Գրիգորյանը՝ «Եգիպտոսի, Սիրիայի և Հորդանանի դեմ Իսրայելի 1967թ. հունիսյան ագրեսիայի հետևանքով մերձավորարևելյան կոնֆլիկտը վերածեց միջազգային ճգնաժամի»:¹¹⁹

Պատերազմական գործողություններին զուգահեռ և դրանցից հետո ՄԱԿ-ում քննարկվում էին նախ ռազմական գործողությունների դադարեցման, ապա հարցի լուծման նախագծեր: ՄԱԿ-ի ԳԱ արտակարգ նստաշրջանում քննարկվում էին 5 բանաձևերի նախագծեր: Առաջին երեք նախագծերը, այդ թվում նաև խորհրդային և ալբանական, պահանջում էին իսրայելական զորքերի անվերապահ դուրսերևում գրավված տարածքներից: ՄԱՍ-ի և 18 լատինամերիկյան երկրների նախագծերը այդ հարցը շաղկապում էին բոլոր հարցերի ճեմարկվման հետ,¹²⁰ որը փաստորեն նշանակում էր Մերձավոր Արևելքում իրավիճակը բողոքել նույնը: Չնայած ոչ մի տարբերակ չիվաղեցեց ծայրերի 2/3-ը հուլիսի 14-ի միտի ժամանակ ՄԱԿ-ը 99 ծայրով դատապարտեց Իսրայելի կողմից Երուսաղեմի կարգավիճակը փոխելու հանգամանքը: ՄԱՍ-ի դիրքորոշման պատճառով գլխավոր հարցի, իսրայելական զորքերի դուրսերևում չլուրջ որոշում չընդունվեց: «Հունիսի 19-ին ՄԱՍ-ի նախագահ Ջոնսոնը հայտարարել էր, որ ՄԱՍ-ը չի պահանջելու Իսրայելից դուրս գալ գրավված տարածքներից խաղաղության բացակայության պայմաններում: Իսրայելական զորքերի դուրս գալը պետք է կապվի Իսրայելի գոյության համար անվտանգության երաշխիքներ տալու հետ»:¹²¹

ՄԱՍը դիտավորյալ ձեռնում էր Սեվտանգուլյան հորիզոնի կողմից կրակի դադարեցման բանաձևի ընդունումը: Խնդրավորություն տալով Իսրայելին գրավել ավելի շատ տարածքներ:¹²²

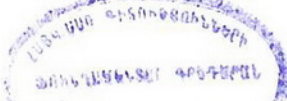
1967թ. նոյեմբերին ՄԱԿ-ի Սեվտանգուլյան հունիսից ընթանալից 4 բանաձևերի նախագծեր, որոնք մտցրել էին ՆԱՄՍ-ը, ՄԱՍ-ը, Աճգիվան, Հոնկաստանը, Մալին և Նիգերիան:¹²³

1967թ. նոյեմբերի 22-ին ՄԱԿ-ի ՄԽ-ը ընդունեց 242-րդ բանաձևը, որը հիմնված էր անգլիական տարբերակի վրա:¹²⁴ Այն համառոտեում էր՝

1. Իսրայելական զորքերի դուրսբերում 1967թ. հունիսյան պատերազմի ժամանակ գրավված տարածքներից:
2. Թշնամական տրամադրվածության վերացում և տարածաշրջանի ցանկացած պետության տարածքային ամբողջականության և քաղաքական անկախության, գոյություն ունենալու իրավունքի ճանաչում: Այդ պետությունների, ճանաչված սահմաններում, ապահովության երաշխավորում:
3. Ազատ ծովային երթևեկության ապահովում:
4. Ապստաճականացված գոտիների ստեղծման ճանապարհով երաշխավորել տարածաշրջանի բոլոր պետությունների տարածքային անձեռնմխելիությունը:

«Անվտանգության հորիզոնում բացարձակ մեծամասնություն ուներ իսրայելական զորքերի լրիվ դուրսբերման տեսակետը և միայն մանրիկան դիվանագիտության ջանքերի շնորհիվ դուրսբերման չլուրջ ընդունվեց անորոշ կետով բանաձև»:¹²⁵ Այս հարցին հանգամանորեն անդադարել է հայ արաբագետներից Գ. Գրիգորյանը:

Երբ կարծիքով «242-րդ բանաձևը կրում էր փոխզիջումային բնույթ, ինչի հետևանքով նրա մեջ դրական երևույթների հետ մեկտեղ առկա էր նաև մի նակալն թերություն՝ կապված գլխավորապես այն բանի հետ, որ մերձավորարևելյան ճգնաժամի հիմնական բովանդակություն կազմող պաղեստինյան հարցը հանգեցվելով միայն պաղեստինցի փախստականների խնդրին, բանաձևում պատշաճ լուծում չէր ստացել: Երկրաշրջանի բոլոր պետությունների կոչ ամելով ճանաչել 1948-49թթ. պատերազմի

հետևանքով ձևավորված սահմանները, բանաձևը առաջ չէր քաշում անկախ պաղեստինյան արաբական պետության ստեղծման հարցը: Այսպիսով 242-րդ բանաձևը որոշակիորեն հակասում էր 1947թ. նոյեմբերի 29-ի բանաձևին, որը նախատեսում էր արաբական պետության ստեղծում Պաղեստինում»:¹²⁵

Դարկ եմք համարում մշել, որ 242-րդ բանաձևի անգլիական տեքստում the կամ all հոդի բացակայությունը տեղի տվեց վիճաբանությունների: Բանաձևի անգլերեն տեքստում ասվում էր...«Withdrawal of Israeli armed forces from territories occupied in recent conflict...»:¹²⁶ Վերոհիշյալ հոդերի բացակայությունը Իսրայելին թույլ էր տալիս խուսաճավել՝ պնդելով, որ չեն մշված կոնկրետ տարածքներ: Իսրայելական կողմը գտնում էր, որ բանաձևը պահանջում է որոշ հետքաշում, ոչ թե ամբողջությամբ:

Այս բանաձևը իրականացնելու համար 1967թ. դեկտեմբերին ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչ Գ. Յարինգը մշանակվեց տարածաշրջանում ՄԱԿ-ի լիազոր ներկայացուցիչ: Սակայն Իսրայելը ամեն կերպ խոչընդոտում էր բանաձևի իրականացմանը: Նա կոչ էր անում արաբական երկրներին զնալ «ուղղակի» բանակցություններին: Իսրայելի բոլոր գործողությունները արժանանում էին ՄԱԿ-ի լուռ համաձայնությանը, «որի նպատակն էր ամեն կերպ բարձրացնել Իսրայելի պաշտպանունակությունը»: Այս առիթով ՄԱԿ-ի Կոնգրեսը որոշում ընդունեց Իսրայելին ցույց տալ ռազմական օգնություն: Իրավացի լինելու համար մշել, որ այդպիսի օգնություն նախատեսվում էր մաս Պորդանանին:

1969թ. Մերձավորարևելյան հակամարտության քաղաքական կարգավորման համար ՄԱԿ-ը համաձայնվեց Նյու-Յորքում սկսել Ամբուստգույան հորիորդի 5 մշտական անդամներից 4-ի (Անգլիա, Ֆրանսիա, ՄԱԿ, ՄԱՄԿ) մասնակցությամբ խորհրդատվական միստեր: Բայց հենց սկզբից, 1969թ. փետրվար, ՄԱԿ-ի պետքարտուղարությանը տրվել էին զաղույնի հրահանգներ. «Վարչակազմը չի ուզում արագ հաջողություններ բառակողմ միստերի ժամանակ»:¹²⁷ Միտաքիմից ՄԱԿ-ը ցուցաբերում էր արտագծող ակտիվություն՝ զանազան փաստաթղթերի նախագծեր կազմելու հետ կապված: Սակայն 1969թ. դեկտեմբերին ՄԱԿ-ի պետքարտուղար Ռոջերսը հանդես եկավ հայտարարությամբ, որտեղ ասվում էր «Վաշինգտոնը միշտ չի համարում, որ հակամարտության կարգավորումը արտագույն կամ ազդի բոլոր մշաճումների վրա»:¹²⁸

Այս հայտարարությունը փաստորեն մշանակում էր Իսրայելի կողմից տարածքային ձեռքբերումների ճանաչում: ՄԱԿ-ի պրեզիդենտ Նիքսոնը գտնում էր, որ խորհրդակցական մրցակցությունը ստիպում է ՄԱԿ-ին կոնկրետ մոտեցումներ ցույց տալ: Այդ կարծիքը արտահայտվեց քիչ առաջ հիշատակված Ռոջերսի ծրագրում, որտեղ բացի կրակի դադարեցումից ասվում էր. «Մեր քաղաքականությունը ուղղված է մրան, որ արաբներին սիրաշահելու միջոցով մրանց պարտադրվի մշտական խաղաղություն...»:¹²⁹ Միաժամանակ նախատեսվում էր ապահովել Իսրայելի ռազմական առավելությունը արաբական երկրների նկատմամբ:

Մինչ Նյու-Յորքում ընթանում էին քննարկումները Իսրայելը խիստ մեծացրեց իր սաղրիչ գործողություններին մշտաբաները Մուսեի ջրանցքի շրջանում, որոնք սկսել էր դեռ 1969թ. զարմանից: Իսրայելի այս գործողությունները սկսվեց դեղին զինված հակամարտության մի մոր շրջանի, որը հետագայում ստացավ «պատերազմ մինչև հյուսիս» անվանումը: Իսրայելը ձգտում էր այդ կերպ վիճեցնել խաղաղ կարգավորումն այդքան ժամանակ, քանի դեռ արաբական երկրները մշտական վտանգի տակ լինելով չեն համաձայնվել իր պայմաններին, որոնք հանցում էին յուրաքանչյուր կողմի հետ առանձին-առանձին պայմանագրեր կնքելու զաղափարին: Կապված Եգիպտոսին տրված խորհրդային ռազմական օգնության հանգամանքի հետ Նիքսոնի վարչակազմը մոր հարձակողական տեխնիկա տրամադրեց Իսրայելին:

1970թ. դրամատիկական եղավ Մերձավոր Մրենքի համար հետևյալ առումներով: Գորդանանի տարածքում հաստատված պաղեստինյան զինվորական խմբավորումների և հորդանանյան բանակի միջև 1970թ. սեպտեմբերին սկսվեց զինված բախում:

1970թ. սկզբին Գորդանանում ստղծվել էր բարդ իրադրություն, երբ պետական պաշտոնական ապարատի հետ զուգահեռ Պաղեստինյան Դիմադրության Շարժումը փաստորեն սկսեց երկրայնալ իրական իշխանություն: Սակայն Գորդանանի քաղաքական ու հասարակական կյանքում բարձր դիրքի ու ազդեցության տեր ՊՊԸ-ի մեջ որոշ հարցերի նկատմամբ չկար միասնական կարծիք: ՊՊԸ-ի մի մասը հանդես էր գալիս պաղեստինցիների շահերի հաշվին Իսրայելի հետ անցատուրական հաշտություն կնքող Դուսեյն թագավորի տապալման օգտին, իսկ ՊԱԿ-ի պաշտոնական ղեկավարությունը Արաֆաթի գլխավորությամբ երբեք մեան հարց չէր դնում:¹³⁰

Սեպտեմբերի 3-ին Գորդանանում սկսվեց քաղաքացիական պատերազմ: Սիրիան մարտական պատրաստակամության բերեց զորքերը ՊՊԸ-ին աջակցելու համար: Սիրիայի գործողությունները անհանգստություն առաջ բերեցին ՄԱԿ-ում: Նախագահ Նիքսոնի տեսակետով «Գորդանանում ՊՊԸ-ի ջախջախումը ավելի բան ցանկալի էր: Սակայն ՄԱԿ-ը ձգտում էր այն բանին, որ պաղեստինցիների սպանող դուրս չգար Գորդանանի շրջանակներից: Իսկ Սիրիայի գործողությունները ոչ միայն բարդացնում էին այդ ծրագրի կատարումը, այլև, իրադարձությունների որոշակի զարգացման դեպքում կարող էին հանգեցնել Գորդանանում անմիջական վարչակարգի անվանը: Սիրիայի վրա մշնում գործադրելու նպատակով ՄԱԿ-ը որոշեց ուժ ցուցաբերել»:¹³¹

Պրեզիդենտ Նիքսոնը հայտարարեց, որ «Կամ ՄԱԿ-ը կամ Իսրայելը պետք է զինված միջամտություն կատարեն Գորդանանում, եթե Սիրիան կամ Իրաքը օգնության զան պաղեստինյան պարտիզաններին»: ՄԱԿ-ը հույս ուներ, որ կոնֆլիկտը Գորդանանի բանակի և Պաղեստինյան Դիմադրության Շարժման

ջոկատների միջև կրուպցնի հակաամերիկյան շարժումները և կլիկվիդացնի ՊԱԿ-ը: Իսրայելի վարչապետ Գ. Մեիրը խոստացավ ներխուժել Յորդանան և միժամանակ հարվածելով Սիրիային տապալել սիրիական կառավարությունը, ինչպես նաև մեծացնել «Գոլանյան Պաշտպանություն» տարածքները: Նիքսոնի ցուցումով սետեմբերի 19-ին արևմտյան Գերմանիայում տեղակայված ԱՄՆ-ի զորքերը բերվեցին մարտական պատրաստականության, իսկ 6-րդ նավատորմը սկսեց շարժվել Միջերկրականի արևելյան ափերը: Ռոջերսը մեղադրեց Սիրիային Յորդանան ներխուժելու համար, իսկ Դուսեյնը բազմակողմ ամերիկյան դեսպան Բրաունին կոչ արեց սիրիացիների դեմ անհապաղ միջոցներ ձեռք առնել:¹³² Սեպտեմբերի 20-ին սիրիական տանկերը Պաղեստինի Ազատագրության Բանակի տարբեանշաններով մայն Յորդանան:¹³³ Ուզմական գործողությունը ընդլայնվում զուգահեռ էր ընթանում ԱՄՆ-ի այն ջանքերի ուժեղացման հետ, որոնք նպատակ ունեին քաղաքական, դիվանագիտական խոստանալման և միջարարական հակասություններից օգտվելու միջոցով պառակտում մտցնել արաբների շարքերում: Եվ միայն Եգիպտոսի նախագահ Նասերի միջամտության շնորհիվ կոնֆլիկտը նվազեց և սեպտեմբերի 28-ին Կաիրում ուժի մեջ մտավ կրակը դադարեցնելու մասին համաձայնագիրը, սիրիական տանկերը հեռացան: Այս կոնֆլիկտի արդյունքը եղավ այն, որ պաղեստինյան փախստականները և զինված ջոկատները հաստատվեցին հարավային Լիբանանում այն դարձնելով ևս մեկ պայթյունափայտ առարած: Վաշինգտոնի արձագանքները հորդանայան իրադարձությունների նկատմամբ ցույց տվեց ամերիկա-իսրայելական համագործակցության բարձր աստիճանը: Բացի համատեղ ռազմական ցույցերից, «1971թ. ԱՄՆ-ը Իսրայելին ցույց տվեց 600 մլն դոլարի ռազմական օգնություն, ներառյալ «Ֆանտոմ» տիպի լորձանիշ-նմակովիչներ, "M - 60" տիպի տանկեր և այլն...»:¹³⁴ Ուզմական օգնությունը Իսրայելին ավելի շատացավ 1972թ-ի նախագահական ընտրությունների նախօրեին:

1970թ մյուս կարևոր իրադարձությունը Եգիպտոսի պրեզիդենտ Գ. Նասերի մահն էր, որին փոխարինած Ա. Սադատը որոշակիորեն փոխեց Եգիպտոսի քաղաքականությունը: Պատճառներից մեկը Ե. Աբդալալի կարծիքով այն էր, որ «1967թ. հունիսից հետո արտաքին և ներքին քաղաքականության վարման մեջ դրանց համապատասխանեցման և հավասարակշռության սկզբունքը խախտվեց և Նասերի կողմից առաջնակարգությունը տրվեց մերձավորարևելյան կոնֆլիկտի լուծմանը...իսկ տնտեսական կառավարման խնդիրները հիմնականում թողնվեցին պետական բյուրոկրատիայի վրա: Այդ բանում երկրորդական դեր չունեցավ նաև Նասերի վատագույն առողջությունը»:¹³⁵ Նրա հռչակած «բաց դռների» քաղաքականությունը և արևմտաժողովրդական կողմնորոշումը հարվածում էր տարածաշրջանում խճճԱ-ի և նրա արաբ դաշնակիցների շահերին ուժեղացնելով ԱՄՆ-ի դիրքերը:

ԱՄՆ-ը լրջորեն վախճում էր, որ համապարփակ կարգավորումը, որի կողմնակիցն էր նաև Նասերը, կարող է վնասել Իսրայելին: Այդ նպատակով 1971թ. սեպտեմբերին ԱՄՆ-ը հորժարվեց մասնակցել Անվտանգության խորհրդի մշտական անդամների նիստերին: Նույն քվակարի դեկտեմբերին Իսրայելի վարչապետ Մեիրի հետ պայմանավորվածություն ձեռք բերվեց (Վաշինգտոնում), որ համապարփակ կարգավորման ուղիների փնտրումը կդադարեցվի և փորձվի կարվի հասնել Եգիպտա-իսրայելական սեպարատ հաշտության կնքման: Այդ ուղությամբ ԱՄՆ-ի առաջին քայլը եղավ 1972թ. սեպտեմբերին ՍԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի որոշման նախագծի վրա վետո դնելը: Այդ նախագիծը դատապարտում էր Իսրայելին նոր ռազմական գործողությունները Լիբանանի դեմ:

«1973թ. հուլիսին Անվտանգության խորհրդում ԱՄՆ-ի վետոն վկայում էր հօգուտ այն բանի, որ ԱՄՆ-ը վճռականապես դեմ է համապարփակ քաղաքական կարգավորմանը»:¹³⁶ Մեր կարծիքով նման դիրքորոշումը նշանակում էր, որ ԱՄՆ-ը իր վրա էր վերցնում Իսրայելի հետագա գործողությունների պատասխանատվությունը:

1973թ. սկսվեց ռազմական մեծ քանակի տեխնիկայի տեղափոխումը ԱՄՆ-ից Իսրայել: Այն նպատակ ուներ օգնել Իսրայելին պահպանել զրաված տարածքները: Նոր պատերազմի անխուսափելիության մեջ ոչ ոք չէր կասկածում: Սակայն այս անգամ ԱՄՆ-ը դեմ էր, որ Իսրայելը առաջինը սկսի կանխիչ զոհողությունները: ԱՄՆ-ի պետքարտուղար Քիսինջերը դա պարզաբանում էր նրանով, որ «կանխիչ գործողությունները միջազգային հասարակությանը կորստաբերորեն Իսրայելի դեմ և դրանով իսկ կրճվարացնեն վերջինիս աջակցելու ԱՄՆ-ի միջոցառումները»:¹³⁷

1973թ. հոկտեմբերի 6-ին, ժամը 15⁰⁰ Եգիպտոսը սկսեց պատերազմը: Այս անգամ Իսրայելի 1967թ. հաջողությունները չկրկնվեցին: «Իսրայելական բանակը 1973թ. հոկտեմբերին կորցրեց մոտ 250 ինքնաթիռ (ՌՕՈՒ-ի գրեթե կեսը և) և 900 տանկ»:¹³⁸

Այսպիսի պայմաններում հոկտեմբերի 14-ին ԱՄՆ-ը սկսեց զենքի զանգվածային տեղափոխում Իսրայել: Արաբական երկրները դիմեցին նավթային էմբարգոյի կարգի նվազեցնելով մերձավորարևելյան նավթի առաքումը ԱՄՆ և արևմտյան եվրոպա: Չնայած որոշ հաջողություններին արաբական երկրները չհասան հաղթանակի: Հոկտեմբերի 9-12-ը ՍԱԿ-ի Անվտանգության խորհուրդում քննարկեց ստեղծված իրադրությունը: ԱՄՆ-ը պահանջում էր կրակի դադարեցում և զորքերի հետքաշում ինչն էլ 1973թ. հոկտեմբերի 5-ի սահմանները: Հոկտեմբերի 20-ին ԱՄՆ-ի նախագահը դիմեց Կոնգրեսին խնդրելով շտապ կարգով 2.2 մլրդ դոլարի օգնություն հատկացնել Իսրայելին: Մոսկով ժամանեց ԱՄՆ-ի պետքարտուղար Քիսինջերը: Այստեղ մշակվեց համատեղ բանակն կրակի դադարեցման մասին, որը 1973թ. հոկտեմբերի 22-ին ընդունվեց ՍԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի կողմից: Ըստ 338-րդ բանաձևի¹³⁹ նախատեսվում էր

1. Կրակի անհապաղ դադարեցում:

2.ՍԱԿ-ի Անվտանգության Խորհրդի 1967թ. #242-րդ բանաձևի անհապաղ կատարում;

3.Բանակցությունների սկսում շահագրգիռ կողմերի միջև:

Սակայն Իսրայելը, խախտելով որոշումը, շարունակում էր հարձակումը: Սաղաթը դիմեց ԽՍՀՄ-ին և ՄԱՆ-ին խնդրելով ուղարկել դիտորդներ, բայց ՄԱՆ-ը մերժեց: Այդ ընթացքում ՍԱԿ-ի Անվտանգության Խորհուրդը ընդունեց նաև 339, 340-րդ բանաձևերը¹²⁰, որից հետո միայն կրակը դադարեցվեց:

Միջազգային լարվածության թուլացումը նպաստեց, որ ՍԱԿ-ի բանաձևը հաճանարտության ճգնաժամային փուլից դուրս գալը կապի նրա քաղաքական կարգավորման հետ: Սկսվում է բանակցությունների և կարգավորման մի բարդ շղթա, որը ձգվում էր ժնկի կոնֆերանսից մինչև Էբեմի-Ղևկոյի համաձայնագիր: ՄԱՆ-ը ստիպված էր հաշվի առնել նախկին լնդարգոյի կրկնվելու վտանգը, ինչպես նաև այն հանգամանքը, որ արաբական երկրները կարող են ազդել համաշխարհային նախքային գծերի վրա: Այդ առումով ՄԱՆ-ը կարիք ուներ խաղաղության հաստատման տարածաշրջանում և ավելի սերտ հարբերությունների հաստատման նախքան արդյունահանող երկրների հետ: Միաժամանակ ցանկություն կար զրկելու ԽՍՀՄ-ին տարածաշրջանում իր ազդեցությունը ամրապնդելու փորձերից:

4.Էբեմի-Ղևկոյի համաձայնագիրը որպես արաբա-իսրայելական հակամարտության կարգավորման առաջին քայլ:

1973թ. հոկտեմբերյան պատերազմի ավարտից հետո հստակորեն երևում էին այն գործոնները, որոնք խոսում էին արաբա-իսրայելական հակամարտության խաղաղ կարգավորման օգտին: 1973թ. պատերազմի ժամանակ երևաց արաբական երկրների աճած ուժն ու կոորդինացիան: Օսանրակչի գործոն էր 1973թ. հոկտեմբերին արաբական երկրների հայտարարած նախքային լնդարգոն: Այն նախատեսում էր ինչպես նախքան արդյունահանման, այնպես էլ արտահանման ծավալի կրճատում: Իսկ գաղտնիք չէ այն հանգամանքը, որ ՄԱՆ-ը Մերձավոր Արևելքը դիտում էր ոչ միայն ստրատեգիական կարևոր հենակետ, այլ նաև հաշվի էր առնում մրա Սախլայական նախքային հարստությունները: ՄԱՆ-ը ստիպված էր հաշվի նստել ստեղծված իրադրությունը հետ: Արաբական երկրները սպառնում էին նման գործողություններ կիրառել արևմտյան այն երկրների դեմ, որոնք այս կամ այն կերպ օժանդակում էին Իսրայելին: Բացի դրանից պարտությունը վիետնամում ստիպում էր ՄԱՆ-ին ավելի ու ավելի սահել միջազգային լարվածության թուլացման դիրքեր:

«ՄԱՆ-ի դիրքերը Ասիայում 70-ական թթ. շատ գծերով նման էր Անգլիայի և Ֆրանսիայի իրավիճակին 50-ական թթ. Մերձավոր և Միջին Արևելքում: Շատ երկրներում իշխանության եկան ուժեր, որոնք հակաարևմտամետ էին»:¹⁴¹

ՄԱՆ-ը սկսում է քայլեր ձեռնարկել Իսրայելի, Եգիպտոսի և Սիրիայի միջև գործերի տարաբաժանման ուղղությամբ: Այդ նպատակով ժնկում գունարկեց կոնֆերանս, որը բացվեց 1973թ. դեկտեմբերի 21-ին: ՄԱՆ-ի պետությանը Բիսինջերի խոսքերով. «Ամերիկյան դիվանագիտության վերջնական նպատակը Իսրայելի կողմից գրավված տարածքների պահպանությունը ապահովելու հնարավորության ստեղծումն էր»:¹⁴²

Այս շրջանում ՄԱՆ-ի կողմից ավելի ու ավելի էր նկատվում մտումներ դուրս մղելու ՄԱՆ-ին մերձավորարևելյան հարցի կարգավորման շրջանակներից: Եգիպտոսը ավելի ու ավելի էր հակվում միայն ՄԱՆ-ի հետ համագործակցության: Բանակցությունները այդ պահին ավելի շուտ կրում էին երկկողմանի բնույթ, քանի որ Սիրիան չէր մասնակցում ժնկի կոնֆերանսին: Կողմերը չէին զգում նաև ԽՍՀՄ-ի ներկայության կարիքը: Ինչպես իրավագիտորեն նշում է Ե.Ս. Պրիմակովը. «Արդարացիելով իրենց կուրսը ժնկի կոնֆերանսում ամերիկյան պաշտոնատար անձինքն ապում էին, թե այն ժամանակ պայմաններ չկային և ընդհանրապես պայմաններ չկան Մերձավոր Արևելքում համապարփակ կարգավորման համար: Այդ պատճառով էլ հարկ եղավ ընթանալ մասնակի լուծումների ուղիով: Այդ ուղու կողմնակիցները մեղադրում էին ԽՍՀՄ-ին, որ նա զանց է առնում ըստ էության միջոցառումները»:¹⁴³

Եվ, իրոք, պատմությունը ցույց տվեց, որ եթե նույնիսկ հնարավոր էլ է կարգավորում, ապա դա կարող է լինել միայն հարցի մասնակի և փուլային լուծումների ճանապարհով: Ասվածի վկայությունն են հետագա պայմանագրերը և համաձայնագրերը, որոնք մասին կխոսվի ավելի ուշ:

1973թ. դեկտեմբերի 21-ին համաձայնություն ձեռք բերվեց իսրայելական և Եգիպտական գործերի բաժանման և երկու կողմերի միջև բանակցությունները շարունակելու վերաբերյալ: 1974թ. հունվարի 11-18-ը, Կաիրե-Մուեզ խնդրով 101-րդ կմ-ի վրա ստորագրվեց գործերի տարաբաժանման վերաբերյալ իսրայելա-Եգիպտական համաձայնագիրը: Իսրայելը հետ քաշեց իր գործերը Մուեզի ջրանցքից 32 կմ արևելք: Եգիպտոսը համաձայնվեց զգալիորեն նվազեցնել իր զինված ուժերը այդ շրջանում: Եգիպտական և իսրայելական գործերի միջև ստեղծվելու էր բուֆերային գոտի ՍԱԿ-ի ուժերի վերահսկողության տակ:

Սիրիայի հետ կապերի ընդարձակումը հնարավորություն տվեց ԽՍՀՄ-ին համաձայնագրահեղ ՄԱՆ-ի հետ ժնկի կոնֆերանսում: Այստեղ ստորագրվեց նմանատիպ համաձայնագիր սիրիական և իսրայելական գործերի տարաբաժանման վերաբերյալ: Սիրիային վերադարձվեց Պոլմանյան բարձունքների մի մասը՝ Կունեյտրան, այն պայմանով որ այստեղ ստեղծվի ապառազականացված գոտի և տեղակայվեն ՍԱԿ-ի զինված ուժեր:

1975թ. սեպտեմբերի 1-ին ժնկում սկսվեց նոր կոնֆերանս, իսկ սեպտեմբերի 4-ին եզրափակվեց և Իսրայելը ստորագրեցին Սինայի համաձայնագիրը: Այն նախատեսում էր խորսյելական զորքերի հետքաշում, Սիլթա և Գիդի լեռնանցքների անցում եզրիատուսին: Եզրիատուսը իրեն վերադարձրեց Սինայի 10%-ը: Իսրայելի ռազմական նավերը ստանում էին Մուզեի ջրանցքով ազատ երթևեկության իրավունք: Երկրորդ փաստաթղթով ՄԱՆ-ը պարտավորվում էր հասնել Եզրիատուսի կողմից համաձայնագրի ամրախտ կատարմանը և արգելել նրա մասնակցությունը Իսրայելի դեմ ուղղված գործընթացներին:

ՄԱՆ-ի կողմից «Կետրուկ մեծացվեց Իսրայելին տրվող օգնությունը: 1.8 միլիարդ դոլար հատկացվեց ռազմական գնումների համար, և 1 միլիարդ դոլար տնտեսական օգնություն»¹⁴⁴, թեև պետք է նշել, որ «Իսրայելի հետ համաձայնագրի կնքումը ՄԱՆ-ի որոշ շրջանակներում զեհատվեց խիստ վտանգավոր, նոր փետնամի տարբերակ»:¹⁴⁵ Իրականում դա չափազանցեցված կարծիք էր:

Սինայի համաձայնագրի ստորագրումից հետո ՄԱՆ-ի ենթավարկության քաղաքականության մեջ նկատվում են որոշակի փոփոխություններ: Քարտերի վարչակազմը հակվում էր այն գաղափարին, որ սեպարատ ապամանագրերը ապրել են իրենց ժամանակը և ժամանակն է վերադառնալ համապարփակ կարգավորման:

«Քարտերը և պետքարտուղար Ս. Վենսը եկել էին այն համոզման, որ քայլ առ քայլ լուծումը սպառել է իրեն և ժամանակը և է փնտրել համապարփակ կարգավորման ուղիներ»:¹⁴⁶ ՄԱՆ-ի մոտեցման այս միտումները պայմանավորված էին հետևյալ գործոններով.

1. Նախ հարկավոր էր պահպանել սերտ հարաբերությունները արաբական պահպանողական վարչակարգերի հետ:
2. Հաշվի առնելով «Նաբախյի ենթարգոյի» դաժը փորձը խուսափել դրա կրկնումից:
3. Հարկ էր հաշվի նստել այն փաստի հետ, որ պաղեստինյան հիմնախնդիրը ևս կարիք ուներ որոշակի առաջխաղացման:
4. ՄԱՆ-ը հասկանում էր, որ առանց ԽՍՀՄ-ի մասնակցության հնարավոր չէր Մերձավոր Արևելքում հասնել լուրջ կարգավորման:

Սիսա թե ինչ գործոններ էին ստիպում Քարտերի վարչակազմին փոխել իր դիրքորոշումը պաղեստինյան հարցի նկատմամբ: Նշենք, որ այդ դիրքորոշումը շատ կարճ կյանք ունեցավ: 1977թ. փետրվարի 14-ին Վենսը այցելեց Իսրայել և արաբական երկրներ: Սինչ նրա այցը որոշվել էր, որ ՄԱՆ-ը կփորձի նոր կոնֆերանս իրավիճել ժնկում: Վենսի այցը տարածաշրջան նպատակ ուներ ուսումնասիրելու այն ռեալ երաշխիքները, որոնք կային այդպիսի կոնֆերանս իրավիճելու համար: Փետրվարի 23-ին Վենսը ՄԱՆ-ի Ազգային Անվտանգության խորհրդի նիստում զեկուցեց իրավիճակի մասին, որից հետո որոշվեց, որ կոնֆերանսի իրավիճումն հավանական ժամկետը կլինի 1977թ. սեպտեմբեր: Հոկտեմբերի 1-ին հրապարակվեց Մերձավոր Արևելքի վերաբերյալ խորհրդա-ամերիկյան համատեղ հայտարարություն: Այդ հայտարարությունը արդյունք էր Նյու-Յորքում ՄԱԿ-ի Գլխավոր Ասամբլեայի հերթական նիստի ժամանակ ԽՍՀՄ արտգործնախարար Գործիկոյի և ՄԱՆ-ի պետքարտուղար Վենսի միջև եղած քննարկումների: Հայտարարությունում նշվում էր, որ պետք է ամրապալել և համապարփակ լուծումով կարգավորել արաբա-իսրայելական հակամարտությունը: Պետք է լուծվեին այնպիսի առանցքային հարցեր, ինչպիսիք էին իսրայելական, զորքերի դուրսբերումը 1967թ. գրավված տարածքներից և պաղեստինյան արաբական բնակչության օրինական իրավունքների ապահովումը:

Պայմանավորվածություն ձեռք բերվեց այն մասին, որ ժնկյան կոնֆերանսին պետք է մասնակցեն բոլոր շահագրգիռ կողմերը այդ թվում, նաև պաղեստինյան կողմը: Թվում էր, թե ՄԱՆ-ը վերադառնում է ԽՍՀՄ-ի հետ համագործակցության դիրքեր, սակայն Մերձավոր Արևելքում տեղի ունեցած իրադարձություններ, որոնք «թաղեցին» խորհրդա-ամերիկյան համատեղ հայտարարությունը:

Իսրայելում 1977թ. պառլամենտական ընտրությունների ժամանակ հաղթանակած «Լիկուդ» դաշինքը Մ.Բեգինի գլխավորությամբ հանդես էր գալիս պաղեստինյան հարցի կապակցությամբ չափազանց կոշտ դիրքորոշումով: Այդ առիթով Քարտերը իր օրագրում նշել է. «Խիստ վախեցնող է նրա /Բեգինի/ դիրքորոշումը, այն չափազանց անհաշտ է»:¹⁴⁷

1977թ. հուլիսին վարչապետ Բեգինը առաջին անգամ հանդիպեց Քարտերի հետ և վերջինիցս երաշխիքներ ստացավ, որ Քարտերը այլևս մասսայական կերպով չի խոսի իսրայելական զորքերի դուրսբերման և ինչ-որ «պաղեստինյան հայրենիքի մասին»: Միաժամանակ Բեգինը իրաժարվեց գրավված տարածքներում իրականում նոր բնակավայրերի կառուցումը ստեղծելու առաջարկից: Բեգինը և նրա առջնորդած «Հերուտ» կուսակցությունը առաջնորդվում էին «Մեծ Իսրայել» ստեղծելու գաղափարով: Նրանք ՄԱԿ-ի ԳԱ 181-րդ բանաձևը անվանում էին որոշում արևմտյան Պաղեստինի բաժանման մասին: Նրանք ձգտում էին էքսպանսիայի բոլոր ուղղություններով, որին հետևելու էր գրավված տարածքների անբեխման, իսկ որոշ տեղերում ժողովրդագրական իրավիճակի փոփոխում: Արդեն սեպտեմբերի 25-ին իսրայելական զորքերը ներխուժել էին հարավային Լիբանան, սակայն Քարտերի կտրուկ պահանջից հետո, հետ էին քաշվել այդտեղից: Բեգինի և նրա նախորդների միջև Միջազգային կուսակցությունը հստակորեն ցույց են տալիս ամերիկյան աղբյուրները. «Այն ժամանակ, երբ Միջազգային կուսակցությունը, որը կազմում էր կառավարություն 1967-77թթ. միջև ընկած ժամանակահատվածում, սկզբունքորեն համաձայնում էր, որ 242-րդ բանաձևը պահանջում է որոշ հետքաշում՝ ճակատներում, և 181-րդ պարտավորվում անվտանգության շարժառիթներով սահմանները

վերանկարելու Իսրայելի մտադրությունը: Բեզինի ժամանակ պարզ դարձավ, որ նրա կառավարությունը մտադիր է արևմտյան ափի և Ղազայի վրա իր սուվերենությունը տարածելու հավանություններ կայացնել և չի համաձայնվել իր գործերը դուրս բերել այդ տերիտորիաներից»:¹⁴⁸

Խորհրդա-ամերիկյան հայտարարությունը խիստ վառ ընդունվեց Իսրայելի կողմից: Վերջինիս արտգործնախարար Դալանը հայտարարությունից մի քանի օր անց, հոկտեմբերի 4-ին, հանդիպելով Քարտերի և Վենսի հետ, հայտարարեց, որ Իսրայելը համաձայն չէ հայտարարությունում օգտագործված «պաղեստինցի ժողովրդի օրինական իրավունքներ» արտահայտությունը: Նա միաժամանակ նշեց, որ Իսրայելը չի մասնակցի ժնյան կոնֆերանսին: Դալանը պահանջում էր շրջանառությունից հանել «պաղեստինցի արտահայտությունը և բացառել որևէ կերպ ՊԱԿ-ի ներկայացուցչի մասնակցությունը ժնյա կոնֆերանսին»: Դալանը Քարտերից երաշխեցներ էր պահանջում, որ վերջինս ղեկավարահայտվի արևմտյան ափում արաբներին ինքնավարություն տալու ծրագրին: Նա պահանջում էր նաև նոր ռազմա-տնտեսական օգնություն: Ի վերջո Դալանը հասավ նրան, որ հրապարակվեց նաև իսրայելա-ամերիկյան համատեղ հայտարարություն: Ըստ ԱՄՆ-ի ազգային անվտանգության հարցերով նախագահի խորհրդական Բեզինսկու, այդ հայտարարությունն էլ իր հերթին վրդովեցրեց արաբներին:

Հաջորդ գործուն, որ ԱՄՆ-ին ստիպեց նահանջել համապարփակ կարգավորումից դեպի սեպարատ մոտեցում, դա Եգիպտոսի նախագահ Սադատի նամակն էր Քարտերին. «որտեղ սպվում էր, որ ոչինչ չպետք է խանգարի Եգիպտոսի և Իսրայելի միջև ուղղակի բանակցություններին»:¹⁴⁹

Եվ վերջապես ամենակարևոր գործուն, որը ստիպեց ԱՄՆ-ին սահել հարցի կարգավորման սեպարատ իրրեքտ 70-ական թթ. վերջերին ԱՄՆ-ի արտաքին քաղաքականության մեջ միջազգային լարվածության թուլացման կուրսից ԱՄՆ-ի հեռանալու միտումն էր: Դա պետք է արտացոլվեր նաև մեծածավառային քաղաքականության մեջ:

Վերը նշված գործունները նպաստում էին, որպեսզի ԱՄՆ-ը ամեն կերպ աջակցեր պաղեստինյան խնդրի սեպարատ կարգավորմանը իր «որոշել ներքո» և նվազագույնից հասցնել իսրայել իսՂՄ-ի մասնակցությունը այդ գործընթացին: ԱՄՆ-ի պետքարտուղար Վենսը Եգիպտոսին ներկայացրել էր պաղեստինյան հարցի վերաբերյալ իր սեփական ծրագրերը, որի մասն էին կազմում ԱՄԿ-ի վերահսկողության ներքո անցումային միջոցառումները, այդ թվում և հանրաքվեի անցկացումը արևմտյան ափի և Ղազայի վերջնական ապագան որոշելու համար: Անցման շրջանում արևմտյան ափում պետք է հաստատվեր համատեղ իսրայելա-իրողանանյան կառավարում: Նշենք, որ Իսրայելի որոշ ազդեցիկ քաղաքական գործիչներ՝ Ի.Ալոնը, Շ.Պերեսը և այլն, կողմ էին Հորդանանի հետ հարաբերություններ հաստատելու միջոցով մշտական խաղաղություն սահմանել արևմտյան ափի վրա, բայց ոչ դրանց ուղղակի անընդմիջ ձևով: Սակայն վարչապետ Բեզինի համար գլխավորը Եգիպտոսն էր: Վենսի ծրագրում ընդհանրապես որևէ խոսք չկար ՊԱԿ-ի և գրավված տարածքներից Իսրայելական գործերի դուրսբերման մասին:

1977թ. հոկտեմբերի 21-ին Քարտերը խոսակցություն ունեցավ Սադատի հետ, իսկ նոյեմբերի 14-ին CBC հեռուստածրագրով տեղի ունեցավ անուղղակի երկխոսություն Բեզինի և Սադատի միջև: Ճիշտ է ԱՄՆ-ը պաշտպանում էր սեպարատ բանակցությունները, բայց տվյալ պահին խուսափում էր այն բացահայտորեն ցույց տալ: ԱՄՆ-ը ուզում էր ցույց տալ, որ սեպարատ բանակցությունները ոչ թե իր, այլ Իսրայելի և Եգիպտոսի նպատակն է: Նոյեմբերի 19-ին Սադաթը ուղևորվեց Երուսաղեմ և ելույթ ունեցավ Քնեսետում: Պախպանելով ձևական կողմը ԱՄՆ-ը դեռ խոստում էր ժնյա կոնֆերանսի մասին, բայց միաժամանակ առաջ էր քաշում «համակենտրոն շրջանագծեր» տեսությունը, որը նախատեսում էր կարգավորել Իսրայելի հարաբերությունները նախ Եգիպտոսի, ապա Հորդանանի և պաղեստինցիների, իսկ վերջում Սիրիայի հետ:¹⁵⁰

1978թ. հունվարին ԱՄՆ-ը վերջնականապես կանգնեց Եգիպտա-իսրայելական սեպարատ հաշտություն կնքելու դիրքերի վրա պաշտոնապես հրաժարվելով համապարփակ կարգավորումից: 1978թ. մարտին Վաշինգտոնում տեղի ունեցած Բեզին-Քարտեր հանդիպման ժամանակ ԱՄՆ-ի նախագահը հայտարարեց, որ Իսրայելի պահանջները հանգում են «6 ոչեթի».

1. Իսրայելը չի ցանկանում հեռանալ արևմտյան ափից:
2. Նա չի զդարձրեցնի հրեական նոր բնակավայրերի կառուցումը գրավված տարածքներում:
3. Նա չի ցանկանում հեռանալ Սինայից կամ
4. Այն թողնել ԱՄԿ-ի ու Եգիպտոսի հովանու տակ:
5. Իսրայելի չի ընդունում, որ 242-րդ բանաձևը վերաբերում է արևմտյան ափին ու Ղազային:
6. Պաղեստինիցի քաղաքներին հնարավորություն չի տրվի որոշելու իրենց ապագան: Եգիպտոսին սիրաշահելու համար որոշվեց Կահիրեի Սեն-Ֆաուզ հյուրանոցում հրավիրել կոնֆերանս: Եգիպտոսը կոնֆերանսին մասնակցելու հրավերներ ուղարկեց Սիրիային, Լիբանանին, ՊԱԿ-ին, իսՂՄ-ին: Սակայն կոնֆերանսին մասնակցելու եկան միայն ամերիկացիները և հրեաները: Այժմ արդեն պարզ էր, որ սեպարատ հաշտության կնքումը օրերի հաշվ էր:

1978թ. սեպտեմբերի 5-ին ԱՄՆ-ում, Քնեթ-Դևիդում Իսրայելի և Եգիպտոսի միջև սկսվեցին բանակցություններ, որոնք տևեցին 13 օր: Հենց սկզբից Բեզինը հայտարարեց, որ բանակցությունները չեն կարող հենվել 242-րդ բանաձևի վրա: Ավելին, նա հայտարարեց, որ 1967թ. պատերազմը Իսրայելի համար պաշտպանական էր և հետևաբար Իսրայելը իրավունքներ ունի այդ տարածքների վրա: Բեզինը հասկացնել տվեց, որ արևմտյան ափ / Հուդա և Սամարիա իր խոսքերով / հետ չի տրվի, քանզի այդ տարածքները հրեաներին խոստացվել է Աստծո կողից: Բեզինի նպատակն այն էր, որ հաշտության

միջոցով արաբական երկրների միացյալ ճակատից դուրս բերել ամենահզոր արաբական երկրին: Սադաթը իր հերթին հույս ուներ ստանալ Սինայի քերակղզին և պատրաստ էր աչք փակել արևմտյան ափի և Ղազայի հարցում Իսրայելի հավակնությունների վրա:

Բայց Սադաթին պետք էր որևէ կերպ թողարկել այդ ամենը: ԵՎ այստեղ զորքն արդեն ամերիկացիներինն էր: Քարտերը խաղում էր ամենասկսիվ դեր: Սի կողմից նա համոզում էր Սադաթին, որ հաշտությունը հետ կերի ճիշդ նրան Սինան, իսկ մյուս կողմից համոզում էր Բեզինին, որ հաշտությունը կմտնացնի Իսրայելի ապահովությունը, բանգի առանց Եգիպտոսի արաբական երկրները չի փնտիս չեն լինի լուրջ հարված հասցնել Իսրայելին: Գլխավոր խոչընդոտը բանակցությունների ժամանակ արևմտյան ափի և Ղազայի ապագայի հարցն էր: Սեպտեմբերի 13-ին Քարտերի առաջարկով 242-րդ բանաձևից որոշվեց համել «պատերազմի միջոցով տարածքներ գրավելու անդունդատրիություն» արտահայտությունը: 242-րդ բանաձևի տեքստը պարզապես կցվեց «Մերձավոր Արևելյան հաշտության պայմանագիր կնքելու շրջանակներ» փաստաթղթին: Սա ճանապարհի հարթեց երկրորդ փաստաթղթի համար, որը կոչվեց «Եգիպտոսի և Իսրայելի միջև հաշտության պայմանագիր կնքելու շրջանակներ»: Երբեք երկրների ղեկավարների նամակները, որպես պաշտոնական փաստաթղթեր կցվեցին այդ շրջանակներին: Քարտերի նամակում ասվում էր «Ամեն մի պարբերությունում, որտեղ հորովվում է արևմտյան ափ արտահայտությունը, այն Իսրայելի կառավարության կողմից պետք է և կարող է մեկնաբանվել որպես Չուղա և Սամարիա»: Սակայն ԱՄՆ-ի նախագահը քիչ տհաճ պահեր չապրեց: Բեզինը հրաժարվում էր դադարեցնել իր կառուցումները նաև Սինայում, Սադաթը սպառնում էր մեկնել: Քարտերի հարկ եղավ օգտագործել իր ամբողջ հեղինակությունը և պերճախոսությունը: Նա ասաց, որ եթե հաշտություն չկնքվի, ապա իսՄՅՄ-ի դիրքերը տարածաշրջանում խիստ կուժեղանան: Ամերիկյան վարչակազմը անհանգստացած Իսրայելի գործողություններից, գործողությունները որոնք կարող էին խափանել Զեմի-Ղևիդի, և ղեկավարների 10-ին Կահիրե ուղարկվեց պետքարտուղար Ս.Վենսը, որը այստեղ էր բերել «փոխգլխավորային» ինչ-որ առաջարկություններ: Հասկարելով Իրանում տեղի ունեցող դեպքերը, հակաշահական շարժումը անհանգստացնում էր նաև Սադաթին, 3 օրվա ընթացքում Վենսը հասավ նրան, որ Սադաթը հրաժարվեց արևմտյան ափում ընտրությունների կոնկրետ ժամկետ նշանակելու իր պահանջից, բայց առաջ բաշեց նոր պահանջ. «ինքնավարություն մտցնել նախ Գազայում»: Բեզինի կողմից այս առաջարկությունը և մերժվելուց հետո իրավիճակը փոխվեց: Կամար Մերձավոր Արևելք ուղարկվեց ԱՄՆ-ի պաշտպանության նախարար Բրաունը: Այս անգամ իրանական խաղաքարտի գործարկումը տվեց իր արդյունքները: 1979թ. մարտի 26-ին Վաշինգտոնում տորագրվեց խաղաքարտյան պայմանագիր Եգիպտոսի և Իսրայելի միջև: Այն ստորագրեցին Սադաթը, Բեզինը և Քարտերը, որից քիչ անց Վենսը և Ղազանը ստորագրեցին ամերիկա-իսրայելական համաձայնության հուշագիրը: Պայմանագիրը ուժի մեջ մտավ 1979թ. հիվեմեմբերի 25-ին:¹⁵ Ըստ պայմանագրի:

1. Իսրայելի և Եգիպտոսի միջև հաստատվում է խաղաղությունը:
2. Իսրայելի և Եգիպտոսի միջև հաստատվում են դիվանագիտական հարաբերությունները:
3. Իսրայելական զորքերը դուրս են բերվում Սինայից:
4. ճանաչվում է Եգիպտոսի սուվերենությունը այն սահմաններում, որը եղել է Եգիպտոսի և Պաղեստինի մանդատային տարածքի սահման:
5. Իսրայելական նավերը ազատ երթևեկելու են Սուեզի ջրանցքի շրջանում: Աքաբայի ծավառոցը համարվում է ազատ նավագնացության գոտի:
6. Եգիպտական կառավարությունը իրավունք ունի մեկ դիվիզիա ունենալ Սուեզից 50կմ արևելք:
7. Աքաբայի ծոցից արևմուտք գտնվող 20-40 կմ տարածք գտնվելու է ՍՄԿ-ի ուժերի հսկողության տակ:
8. Իսրայելական զորքերը չեն հեռանա արևմտյան ափից և Ղազայից, այլ կտեղաբաշխվեն անվտանգության գոտիներում:
9. Այդ տարածքներում պետք է ապահովվի ոչ թե տարածքային, այլ բնակչության ինքնավարություն: Նշենք, որ այս վերջին կետը ճշկավ էր ոչ թե պայմանագրի տեքստում, այլ Սադաթի և Բեզինի Քարտերին ուղղված համատեղ նամակում: Ինչ խոսք պայմանագիրը ամերիկյան դիվանագիտության խոշոր հաղթանակն էր, բայց ոչ հարցի վերջնական լուծումը:

5.ԱՄՆ-ի քաղաքականությունը իսրայելա-պաղեստինյան կոնֆլիկտի համընդհանուր և Լիբանանյան ճգնաժամի ժամանակաշրջանում:

Եգիպտոսի գործողությունները և Զեմի-Ղևիդի համաձայնագիրը փոթորկեցին արաբական աշխարհը: Դեռ 1977թ. դեկտեմբերին Սիրիան, Լիբանանը, Ալժիրը, Իրանը, Եմենը և ՊՂԿ-ը ստեղծել էին «հակազեմուցության և դիմադրության ճակատ», իսկ ղեկավարող 5-ին Եգիպտոսը խզել էր այս երկրների հետ դիվանագիտական հարաբերությունները: Վերոհիշյալ երկրները հանդիպելով Ղամասկոսում հայտարարել էին, որ Զեմի-Ղևիդի համաձայնագիրը անօրինական է:

Զեմի-Ղևիդի համաձայնագիրը ամերիկյան դիվանագիտության հաղթանակը, շուտով հավասարակշռվեց: Նախ արաբական երկրների կողմից դրա քննադատությունը սպառնում էր դժվարություններ հարուցել ԱՄՆ-ի քաղաքականության առջև, երկրորդը տարածաշրջանի հյուսիսում արևելքում առաջացած նոր քաղաքական իրադրությունն էր: 1978թ. ապրիլի 27-ին ԱՖՊանտանում հեղափոխությունը իշխանության գլուխ բերեց պրոխորիդային ուժերին, ապա Իրանում տապալվեց ամերիկամետ շահական վարչակազմը: Այս ամենին ավելացած անգուրական և եթովպական

հեղափոխությունների հաղթանակը: Դա ստիպում էին ԱՄՆ-ին ավելի ռազմականացնել իր քաղաքականությունը Մերձավոր Արևելքում: Տեսականորեն առաջ քաշվեցին «անկախության պղծող» կոնցեպցիան և պաշտպանության միմիստր Բրաունի ռազմական դոկտրինան, որի համաձայն ԱՄՆ-ը պետք է պատրաստ լիներ ցանկացած պահի մղելու լրիվ պատերազմ երկրպագյալ և կես պատերազմ երրորդի աշխարհում: Վերանայելով իր քաղաքականության մեթոդները կապված Իրանը կորցնելու համաճանաչի հետ, ԱՄՆ-ը 1979թ. առաջ քաշեց Զարտերի դոկտրինան, որը մասնավորապես առում էր. «Դրախ ուժերի կողմից ցանկացած փորձ հասնելու վերահսկողության Պարսից ծոցի վրա, կգնահատվի որպես հարձակում ԱՄՆ-ի կենսական շահերի վրա և կհակադարձվի ցանկացած միջոցներով»:¹⁵²

ԱՄՆ-ի մերձավորարևելյան քաղաքականության ռազմականացման ուղղությամբ ամենախոշոր քայլը եղավ տարածաշրջանում նրա ռազմական ներկայության պահպանումը մշտական հիմքերի վրա: Քենդի-Ղեկիի պայմանագիրը հնարավորություն տվեց ԱՄՆ-ին նախ հաստատվել յուրաքանչյուր երկրպագյալ կալուրը նշանակություն ունեցող Սինայի թերակղզում, իսկ քիչ ավելի ուշ՝ Լիբանանյան հակամարտության ժամանակ ԱՄՆ-ի ծովային հետևակները հաստատվեցին Լիբանանում: 1980թ. սկսվեցին ամերիկա-եգիպտական համատեղ զորավարժությունները: Քենդի-Ղեկիի համաձայնագիրը, բացի վերոհիշյալից, ԱՄՆ-ին հնարավորություն տվեց, խուսափելու ամենապարզիվ կարգավորումից և պահելով լարվածությունը Մերձավոր Արևելքում, պահպանել ազդեցությունը իր երկրպագյալ դաշնակիցների և ճապոնիայի վրա, որոնք մեծապես կախված էին մերձավորարևելյան նավթից: Եթե չլինեք իրանական հեղափոխությունը, ԱՄՆ-ը հույս ուներ չափ միջոցով համախմբել Եգիպտոսի և Իսրայելին և ստեղծել մի հզոր ռազմաքաղաքական դաշինք: Իրանական հեղափոխությունը և Սադատի սպանությունը 1981թ. խանգարեցին այդ ծրագրերի իրականացմանը, որի հետևանքով ամերիկյան ռազմաքաղաքական դոկտրինան ապրեց նոր էվոլյուցիա. «Մինչև 50-ական թթ. կեսը Մերձավոր Արևելքում ամերիկյան միջամտության առիթ էին դիտվում խՍՀՄ-ի ուղղակի գործողությունները: Ելեզնհատերի դոկտրինան ենթադրում էր այլ առիթ սպառնալիք այս կամ այն շրջանի երկրներին միջազգային կոնֆլիկտի ազդեցության տակ գտնվող պետությունների կողմից: Զարտերի ժամանակ միջամտության առիթ էր որևէ երկրում կատարվող ներքին փոփոխությունների չհամընկնելը ԱՄՆ-ի շահերի հետ: Ունեցանի ժամանակ այդ շահերի համար գլխավորը դարձան այն պահանջները, որոնք թելադրված էին խՍՀՄ-ի հետ ԱՄՆ-ի ամենախիստ ռազմաքաղաքական առնակատման կողմնորոշումով»:¹⁵³

Մերձավոր Արևելքում ստեղծված նոր իրադրությունն էլ իր արտահայտությունը գտավ Ունեցանի վարչակազմի մերձավորարևելյան քաղաքականության մեջ: Այս շրջանում ԱՄՆ-ի քաղաքականությունը ուղղված էր նրան, որ Մերձավոր Արևելքը մտցվի ՆԱՏՕ-ի ազդեցության ոլորտ, իսկ իսրայելա-արաբական հակամարտության հարցում. «ԱՄՆ-ը պետք է լրջոցն վերանայի 242-րդ բանաձևը, թե որքանով է այն արդյունավետ, որպես վերջնական մոդել հակամարտության կարգավորման համար»:¹⁵⁴

Այս առումով առաջ էր քաշվում այն հարցը, թե որքանով է այժմ ճիշտ Իսրայելի հեռանալը արևմտյան ափից:

1981թ. փետրվարի 2-ին Ունեցանը հայտարարեց, որ արևմտյան ափում ընկալվալայների չինարարությունը Իսրայելի կողմից անօրինական չէ: Միաժամանակ նա Իսրայելին անվանեց դաշնակից: Նմանատիպ ազդակների հանդեպ Իսրայելում ամառային չէին: Դեռ 1980թ. հուլիսի 30-ին Իսրայելի «իմնական օրենքով» անբնիկայի էր ենթարկվել Երուսաղեմը: Միաժամանակ Իսրայելը 2 ռազմական գործողություններ ձեռնարկեց արաբական երկրների դեմ: Ամռանը հարված հասցվեց միջուկային հետազոտությունների իրաքյան կենտրոնին և ռմբակոծվեց Բեյրութը: ԱՄՆ-ը տեղեկացված էր նախատեսվող գործողությունների մասին:

Այս ընթացքում ամերիկյան «ՌԱՄԻ» ընկերությունը պատրաստել էր ծրագիր Իսրայելում ամերիկյան մի դիվիզիայի տեղակայման մասին: «Ռազմ ընկերությունը առաջ էր քաշել Մեծ Մերձավոր Արևելք ծրագիրը, որը պաշտպանություն էր գտել Երուսաղեմի Զրեական Դամապարանի, Զորդանանի քաղաքական գիտատեսազոտական կենտրոնի և այլ ինստիտուտների կողմից: Մեծ Մերձավոր Արևելքը իր մեջ ընդգրկում է Արաբական արևելքը, Իսրայելը, Պաղեստինը, Կենտրոնական Ասիան, Անդրկովկասը և արևմտյան Ասիան»:¹⁵⁵

Այդ ծրագիրը հնարավորություն էր տալու ԱՄՆ-ին ավելի արագ արձագանքել Պարսից ծոցի ռազմական գործողություններից, քանից ընթանում էր իրանա-իրաքյան պատերազմը: Այդ ծրագրով ամերիկյան զորքերի տեղափոխումը Սաուդյան Արաբիա կկրճատվեր 17 օրից մինչև 3 օր, մինչև Իրան 2 օր, մինչև Քուվեյթ 1.5 օր: Իր ելքերին Իսրայելը հույս ուներ օգտագործել այդ ուժերը արաբների դեմ:

Այս հիմքի վրա 1981թ. սեպտեմբերի 1-ին Վաշինգտոնում սկսվեցին իսրայելա-ամերիկյան բանակցությունները, իսկ նոյեմբերի 30-ին ստորագրվեց «ստրատեգիական համաձայնություն» վերաբերյալ առաջին փաստաթուղթը, որը կոչվում էր «փոխըմբռնման հուշագիր»: Բացի Իսրայելի տարածքում ամերիկյան դիվիզիայի տեղակայումից, նախատեսվում էր հետևյալը.

1. Իսրայելը պարտավորվում է վերանորոգել ամերիկյան ռազմական տեխնիկան:
2. Իսրայելը մասնակցելու է ամերիկյան ռազմական ակցիաներին տարածաշրջանում:
3. Իսրայելի և ԱՄՆ-ի միջև կատարվելու էր ինֆորմացիայի փոխանակում:

Դրանից երկու շաբաթ անց դեկտեմբերի 14-ին, Իսրայելը պաշտոնապես հայտարարեց Սիրիայի պատկանող Գոլանյան բարձրությունների անբնիկայի մասին: ԱՄՆ-ը խոչընդոտեց ՍԿԿ-ի Անվտանգության հորիզոնի կողմից այդ անբնիկան անօրինական ճանաչելու որոշման ընդունմանը:

1982թ., որպես ընտրություն Լիբանան իսրայելական ներխուժման համար պատահական չէր: Քենդի-Ղևիդով մեկուսացված էր Եգիպտոսը, ընթանում էր իրանա-իրաքյան պատերազմը, իսկ արաբական երկրները, չափազանց կապված լինելով արևմուտքի հետ, չէին կարող կրկնել 1973 թ. նախփային բոլկոտը:

ԱՄՆ-ը հույս ուներ այդ ներխուժման միջոցով ջախջախել այստեղ ՊԱԿ-ի ռազմական դիրքերը, թուլացնել Սիրիան, նպաստել որպեսզի Լիբանանում իշխանության գան արևմտամետ աջ-քրիստոնեական ուժերը և ըստ այդմ պայմաններ ստեղծել այստեղ ամերիկյան մշտական ռազմական ներկայության: Եվ վերջապես ԱՄՆ-ը ուզում էր շարունակել սեպարատ համաձայնագրերի շարքը լրացնելով դա իսրայելա-լիբանանյան և իսրայելա-հորդանանյան պայմանագրերով: Դա նաև հեղինակության հարց էր: Ինչպես նշում է Վ. Կիսեյովը. «1982թ. Լիբանան ներխուժման պատճառներից մեկն այն էր, որ 1982թ. ընթացիկում իսրայելական զորքերը փակուղի մտան Եգիպտոս-իրաքյալական բանակցությունները պաղեստինյան ինքնավարության շուրջ»:

1982թ. հունվարի 6-ին Իսրայելը ներխուժեց Լիբանան: ՊԱԿ-ի ջոկատները ստիպված նահանջեցին դեպի Բեյրութ, իսկ Բեքաայի հովտում ուժեղ հարված հասցվեց սիրիական դիրքերին: Իսրայելական հարձակումը կրում էր «խաղաղություն Գալիլեային» պայմանական անվանումը: Դեկտեմբերի 15-ին իսրայելական զորքերը շրջապատեցին արևմտյան Բեյրութը, ապրիլի 21-ին այն ենթարկեցին զանգվածային ռմբակոծության:

Իսրայելի զործողությունները դադարեցնելու համար ՄԱԿ-ի Անվտանգության հորհուրդը ընդունեց 509-րդ բանաձևը¹⁵⁸, որը պահանջում էր անմիջապես և առանց նախապայմանների իսրայելական զորքերի դուրսբերում Լիբանանից: Սակայն ինչպես անցյալում, այնպես էլ այժմ, ԱՄՆ-ը ամեն կերպ խոչընդոտում էր ՄԱԿ-ի բանաձևերի ընդունմանը: ԱՄՆ-ը 4 անգամ (1982թ-ի հունիսի 9-ին, հունիսի 26-ին, հուլիսի 29-ին, օգոստոսի 6-ին) վետո դրեց իսրայելական զորքերի դուրսբերման վերաբերյալ բանաձևերի վրա:

Օգոստոսի իսրայելական զորքերը մտան Բեյրութ, ՊԱԿ-ի ջոկատները հեռացան Լիբանանի մայրաքաղաքից:

80-ական թթ սկզբներին ԱՄՆ-ը չնայած ստեղծված իրադրությանը, այնուամենայնիվ շարունակում էր իսրայելա-արաբական հակամարտության լուծման ուղիների որոնումը: 1982թ. հունվարի 7-ին հատուկ առաքելությամբ Մերձավոր Արևելք էր ժամանել ԱՄՆ-ի նախագահի հատուկ ներկայակցուհի Ֆ. Զաբիբին: Նրա նպատակն էր օգնել Իսրայելին մերժեցնելու արաբական պահպանողական վարչապետների հետ և շարունակել քննիդևիդյան զործընթացը: Զաբիբին առաքելությունը հիմնված էր 1981թ. սեպտեմբերի 1-ին ԱՄՆ-ի նախագահ Ռեյգանի առաջարկած մերձավորարևելյան կարգավորման ծրագրի վրա: Այդ ծրագիրը հետևյալն էր

1. Քենդի-Ղևիդի համաձայնագիրը մնում էր Մերձավոր Արևելքում ԱՄՆ-ի քաղաքականության հիմքը:
2. ԱՄՆ-ը չի ծանցիլ արևմտյան ափում և Դազայում անկախ պաղեստինյան պետության ստեղծումը, բայց կհամաձայնի պաղեստինցիների ինքնավարությունը Զորդանանի հետ նրանց ասոցիացիայի որոշակի ձևերի պայմաններում: Իսրայելը պահպանում է այդ տարածքների վրա իր սուվերենությունը:
3. Իսրայելը հետ է քաշելու իր զորքերը, բայց հետքաշման սահմանների հարցը որոշվելու է արաբա-իրաքյալական երկկողմանի բանակցությունների ընթացքում:
4. Իսրայելը դադարեցնելու է վերոհիշյալ տարածքներում հրեական մոր բնակավայրերի կառուցումը, բայց հետքը պահպանվելու են:¹⁵⁹
5. Երուսաղեմը լինելու է միասնական:

Այս ծրագիրը քննադատվեց ինչպես արաբների, այնպես էլ Իսրայելի կողմից: Մերձավորարևելյան կարգավորման երկրորդ ծրագիրը առաջ էին քաշել արաբական երկրները Ֆեսուս տեղի ունեցած բարձր մակարդակի համընդհանր ժամանակ: Իր բովանդակությամբ այն խիստ մոտ էր երրորդ ծրագրին, որը կոչվում էր «Բեռլինի Ծրագիր»:¹⁶⁰

Այդ ծրագիրը նախատեսում էր իսրայելական զորքերի դուրսբերում 1967թ. արաբա-իրաքյալական պատերազմի ժամանակ զրաված տարածքներից, Զորդանան գետի արևմտյան ափում և Դազայում պաղեստինյան արաբական պետության ստեղծում, պաղեստինցի փախստականների վերադարձ: Միակ պաղեստինյան հետ արևմտյան ափի և Դազայի շրջանում պաղեստինցիների ինքնավարության շուրջ մեծ իսրայելի հետ արևմտյան ափի և Դազայի շրջանում պաղեստինցիների ինքնավարության շուրջ բանակցությունների վերսկսման և իրազդեցիկ Ռեյգանի ծրագրից այդ բանակցությունների մեջ ներգրավել նաև Զորդանանի և Լիբանանի: Ամերիկյան քաղաքականության անմիջական խնդիրը հարձակվել Լիբանան-իրաքյալական համաձայնագրի նախապատրաստումը: Միաժամանակ ամերիկյան վարչակազմը հայտարարեց, որ ՄԱԿ-ի 509-րդ բանաձևը Լիբանանի իսրայելական զորքերի դուրսբերման մասին հնացել է և գործիչ չի վերաբերում:¹⁶¹ Դեռ 1982թ. սեպտեմբերի 29-ին Լիբանանում ափ էին իջել ամերիկյան ծովային հետևակները, իսկ 1983թ. հունվարի 1-ից ամերիկյան «արագ արձագանքման ուժերը» սկսեցին համրել գալ «Պենտագոնի կենտրոնական իրամասնատարություն»

դրոշի տակ:
1983թ. մայիսի 17-ին ԱՄՆ-ը և Իսրայելը Լիբանանին պարտադրեցին անհրաժեշտագույն պայմանագիր: Լիբանանի համապատասխան կառավարության և Իսրայելի պետության կառավարության միջև համաձայնագիրը նախատեսում էր.

1. Իսրայելական զորքերը դուրս էին բերվում Լիբանանից, բայց Լիբանանի հարավին վերաբերվող որոշումները պետք է ընդունվեին համատեղ Իսրայելի և Լիբանանի կողմից: Սեպտեմբերի 5-ին Իսրայելը իր զորքերը հետ քաշեց մինչև Ավալի գետը, որը փաստորեն նշանակում էր Լիբանանի հարավը պահել իր ենթակայության տակ: Դա այն սահմանն էր, որ սիոնիստները դեռ 1919թ-ի հայտարարել էին Իսրայելի հյուսիսային սահման:
2. Լիբանանը իրավունք չույ՜ն իր տարածքում ունենալ գեներալիզացիոն գեներ, որի հեռավորությունը կզերազանցի 5 կմ-ին, իսկ լիբանանյան ինքնաքիռները իրավունք չունեն թռչելու երկրի հարավային մասով առանց Իսրայելի իշխանություններին այդ մասին նախօրոք տեղեկացնելու:
3. Իսրայելի հետ դիվանագիտական հարաբերություններ չունեցող երկրները իրավունք չունեն գեներ տեղաթոխել Լիբանանի օդային և ջրային տարածքներով:
4. Իսրայելը իր անվտանգությունը ապահովելու համար իրավունք ուներ Լիբանանի տարածքի մի մասը պահել իր ենթակայության տակ և այդտեղ հաստատել կարգ ու կանոն:
5. Իսրայելական զորքերը Լիբանանից էվակուցվում էին սիրիական զորքերի Բեքաայից կանխապես էվակուցումից հետո:

Սիրիան իր անվտանգությունը ապահովելու շարժառիթներով բնականաբար հրաժարվեց համաձայնագրի այդ կետից: Իսկ դա նշանակում էր, որ այստեղ են մնում նաև իսրայելական զորքերը: Սիւնյոեռ համաձայնագրի մյուս կետերը պահպանվում էին, որը այդ համաձայնագիրը ավելի նպաստավոր էր դարձնում ԱՄՆ-ի և Իսրայելի համար: Բաշին դրանից իսրայելական զորքերի վերատեղաբաշխումը Լիբանանում հավեցեցեց ներքին բախման տեղի շիաների, որովհետև և լիբանանյան բանակի միջև: Պարզ դարձավ, որ ներքին բախումները հնարավոր կլինի դադարեցնել, եթե չէրայլ համարվի Իսրայելի և Լիբանանի միջև 1983թ. մայիսի 17-ին կնքված համաձայնագիրը: Լիբանանի վրա ակտիվ վերահսկողություն հաստատելու համար ԱՄՆ-ին պետք էր լուրջ հարված հասցնել այստեղ սիրիական դիրքերին: 1983թ. հունիսին ԱՄՆ-ը հայտարարեց 1981թ. նոյեմբերի 30-ի «ստրատեգիական համաձայնագրի» գործարկման անհրաժեշտության մասին: Չոկտեմբերի 18-ին պետքարտուղարը Շուլցը ԱՄՆ-ի Ազգային Անվտանգության Խորհուրդի ներկայացրեց այս առաջարկը, իսկ հոկտեմբերի 29-ին Ռեյգանը ստորագրեց 111-րդ դիրեկտիվը, որը նախատեսում էր ռազմական դաշինք Իսրայելի հետ: Նոյեմբերի 29-ին վաշինգտոն ժամանեցին Իսրայելի վարչապետ Շաժիրը և պաշտպանության նախարար Սրեն: Պաշտոնապես հայտարարվեց 1981թ. նոյեմբերի 30-ի համաձայնագրի և իսրայել-ամերիկյան ռազմական դաշինքի գործարկման մասին: Այս դեպքերի հետ միաժամանակ ԱՄՆ-ը սկսեց բացահայտ ռազմական գործողությունները Լիբանանում: Ուժեղացվեց ԱՄՆ-ի ռազմածովային արձարա, որը համալրվեց 100-ավոր ինքնաքիռներով: Գնդակոծվեցին շիաներով և դրոնգերով բնակեցված շրջանները: Իսկ ղեկավարող ամերիկյան 28 ինքնաքիռներ ոմբակոծեցին Բեքաայում սիրիական դիրքերը: Բեյրութում հաստատվեցին ամերիկյան ծովային հետակալինները: Սակայն ամերիկյան 2 ինքնաքիռների խփվելը սիրիացիների կողմից, ինչպես նաև մուսուլմանական «Կամիկազ» գործողության պատճառով, որին համար 240 ամերիկյան զինվորներ, ԱՄՆ-ը ստիպված դուրս բերեց իր ծովային հետակալիններին այդ երկրից:

1984թ. մարտին Լիբանանի նախագահ ժմայելը չէրայլ հայտարարեց իսրայելա-լիբանանյան համաձայնագիրը: փաստորեն ամերիկյան ծրագրերը իրականացվեցին միայն այնքանով, որքանով որ հաստատվեց Իսրայելի վերահսկողությունը հարավային Լիբանանի վրա: Դա արդեն անհաջողություն էր ամերիկյան քաղաքականության համար: ԱՄՆ-ը ստիպված էր որոշ չափով ճահանցել: Ավաժի ապացույց կարող է հանդիսանալ Լիբանանի վերաբերյալ տվեւտա-ամերիկյան համատեղ հայտարարությունը 1989թ. սեպտեմբերի 23-ին: Այստեղ ասվում է. «ԽՍՀՄ-ը և ԱՄՆ-ը իրենց համոզմունքն են արտահայտում այն հարցում, որ Լիբանանի պրոբլեմները չունեն ռազմական լուծում: Միակ խելամիտ ճանապարհը հենց լիբանանցիների միջև կառուցողական երկխոսությունն է, որի արդյունք պետք է լինի Լիբանանում խաղաղության կառուցումը, իտարակ հաշվի առնելով կողմերի հետաքրքրությունները»¹⁶⁰:

Ներկայացնելով ԱՄՆ-ի քաղաքականությունը պաղեստինյան խնդրի հանդեպ 1948-1988թթ., մենք կարող ենք գալ այն եզրակացության, որ այդ քաղաքականությունը կապված հակամարտության կարգավորման հետ միանշանակ չի եղել: Այն ընթացել է զիգագներով՝ հարցի լուծման երկու ուղիների՝ համապարփակ կարգավորման և մասնակի լուծումների միջև: Մենք հավված չենք այն կարծիքին, որ ԱՄՆ-ը միշտ կողմ է եղել հարցի մասնակի լուծմանը, սակայն այն գործոնների ազդեցության տակ, որոնք որոշիչ էին ԱՄՆ-ի մերձավորաբնեյան քաղաքականության համար, ԱՄՆ-ը կանգնեց հարցի լուծման մասնակի ուղղու վրա: ԱՄՆ-ի մերձավորաբնեյան քաղաքականության մեջ միանշանակ է եղել ցանկացած գնով իր ազդեցությունը այս տարածաշրջանում պահպանելու ձգտումը:

Այս նպատակի իրականացման համար ԱՄՆ-ը տարբեր ետապներում պայքարել է անգլիական, ֆրանսիական և ամենաշատը խորհրդային ազդեցության դեմ:

Ընդհանրացնելով սույն գլխում բերված փաստերը կարելի է ԱՄՆ-ի քաղաքականությունը իսրայելա-պաղեստինյան հարցի նկատմամբ տարաբանել հետևյալ փուլերի և տալ հետևյալ բնութագրիչ գծերը:

1. Առաջին համաշխարհային պատերազմից հետո ԱՄՆ-ի դերի փոփոխման միտում: Այս փուլում ԱՄՆ-ը պարզապես իող էին նախապատրաստում հետագայի ակտիվ գործունեության համար: Դրա վկայություն կարող են լինել ԱՄՆ-ի նախագահ Վ. Վիլսոնի հայտարարությունը, որ «ԱՄՆ-ը կարող է հովանավորել ազգային փորձամասնություններին, այդ թվում նաև Պաղեստինի հրեաներին»:¹⁶¹

ԱՄՆ-ը միացավ նաև Բալֆորի հռչակագրին, իսկ 1922թ. կոնգրեսը հավանություն տվեց Պաղեստինում հրեական ազգային օջախ ստեղծելու գաղափարին:

2. Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի և դրան հաջորդած տարիներին ԱՄՆ-ի մերձավորարևելյան քաղաքականությունը դառնում է ավելի կոնկրետ: ԱՄՆ-ը պաղեստինյան հարցի առաջացման առաջին տասնամյակի 1948-1958թթ ընթացքում ձգտում էր ուժեղացնել սեփական դիրքերը ի հաշիվ Անգլիայի և Ֆրանսիայի օգտագործելով «բաց դռների» քաղաքականության կարգախոսը: ԱՄՆ-ը պաշտպանեց Պաղեստինի բաժանման մասին ԱՄԿ-ի բանաձևը, ճանաչեց Իսրայելը՝ վերջինիս օգնություն ցույց տալու ուժեղացող միտումով: Սակայն 1957թ էյզենհաուերի դոկտրինայի ընդունումից մինչև 1967թ. ԱՄՆ-ը իրենց մերձավորարևելյան քաղաքականությունը իրագործելիս ելնում էին այն հայեցակարգից, որ Մերձավոր և Միջին Արևելքը աշխարհաքաղաքական առումով ուժերի բալանսավորման շրջան է, ուստի որքան հնարավոր է պետք է կանխել խՍՀՄ-ի ազդեցության ուժեղացումը այստեղ: Պաղեստինյան հարցի նկատմամբ այս շրջանում ԱՄՆ-ը չուներ բացահայտ խրայելամետ դիրքորոշում: Բայնի որ ԱՄՆ-ի Մերձավոր Արևելքում հաստատվելու փուլն էր, ԱՄՆ-ը չէր ուզում առաջ բերել արաբական պետությունների բացասական վերաբերմունքը: Այս փուլին բնորոշ է նաև Մերձավոր և Միջին Արևելքում ռազմական դաշինքներ ստեղծելու փորձերը:
3. Պաղեստինյան հարցի նկատմամբ ԱՄՆ-ի քաղաքականության երրորդ փուլը մենք սահմանազատել ենք 1967-1987թթ., ելնելով հետևյալ հանգամանքներից՝ Մերձավոր Արևելքը հայտարարվում է ԱՄՆ-ի կենսական շահերի ոլորտ / համար 18 դիրեկտիվ 1977թ/:
- ԱՄՆ-ը մի քանի անգամ հայտարարեցին, որ երաշխավորում են իրենց դաշնակիցների անվտանգությունը: 1979թ. ԱՄՆ-ը մշտական ռազմական ներկայություն հաստատեցին Զնկական օվկիանոսում և նույն տարում ընդունվեց Բարտերի դոկտրինան, որը նախատեսում էր ռազմական ուժի գործադրում այն պետության դեմ, որը կփորձեր հսկողություն սահմանել Պարսից ծոցում:
- Ռեյգանի նախագահության շրջանում ԱՄՆ-ի հետաքրքրությունները լայն առումով կապվեցին Մերձավոր Արևելքի քաղաքական, տնտեսական և ռազմավարական գործընթացների հետ: Օգտվելով 1982թ. Լիբանանի չուրջ ստեղծված իրադրությունից, ԱՄՆ-ը մասնակցեցին ռազմական հակամարտությանը: Ռեյգանը հայտարարեց «Այս տարածաշրջանը արևմուտքի տնտեսական և քաղաքական կյանքի բանալին է: Նրա տրատեզիական դիրքը մեզ համար ունի կենսական նշանակություն»:¹⁶² Միաժամանակ դրվեց ԱՄՆ-ի մշտական ռազմական ներկայության հիմքը տարածաշրջանում կապված իրանա-իրաքյան պատերազմի ժամանակ ընդունված «Երկակի զսպման» դոկտրինայի հետ:¹⁶³
- Փոփոխություն ապրեց նաև ԱՄՆ-ի քաղաքականությունը իսրայելա-պաղեստինյան հակամարտության նկատմամբ: 1967 և 1973թթ արաբա-իսրայելական պատերազմներից հետո այդ հակամարտությունը վերածվեց արաբա-իսրայելական: Իսրայելը դարձավ ԱՄՆ-ի դաշնակիցը ստանալով հսկայական ֆինանսական և ռազմական օգնություն: Դա մասամբ կապված էր ինչպես ՊԱԿ-ի գործունեության և իրանական հեղափոխության հետ, այնպես էլ այն տեսակետի հետ, որ Իսրայելը պետք է հիմնական արգելք լինի խորհրդային ազդեցության տարածմանը Մերձավոր Արևելքում:
- ԱՄՆ-ը հանդես էին գալիս որպես արաբա-իսրայելական հակամարտության կարգավորման փուլային ձևի կողմնակից և միջնորդ: Այդ քաղաքականության էությունը այն էր, որ ողջ հակամարտությունը դիտվում էր ոչ թե միասնական և անբաժանելի խնդիր, այլ որպես բազում խնդիրների, որոնցից յուրաքանչյուրը առանձին-առանձին լուծելի է: Բնականաբար այդպիսի մոտեցումը բացառում էր կոշտ հետևողականությունը և հակամարտությունը կազմող հարցերի փոխկապակցվածությունը: Այդ դեպքում կբացառվեր նաև խՍՀՄ-ի մասնակցությունը հակամարտության լուծմանը: Այս քաղաքականության լավագույն արդյունքը եղավ Քեմփ-Դևիդի համաձայնագիրը: Չնայած դրան հարկ ենք համարում նշել, որ դրանից հետո ավելի քան 10 տարի Մերձավոր Արևելքում խաղաղության գործընթացը տեղատվություն ապրեց և ակտիվացավ 1990թ. հետո: կապված աշխարհում տեղի ունեցող նոր զարգացումների և փոփոխությունների հետ:

ԳԼՈՒԽ Երկրորդ

Ամերիկյան քաղաքականության նոր փուլը իսրայելապաշտինյան հակամարտության նկատմամբ՝ 1990-1995թթ.:

1.1993թ. Օսլոյի համաձայնագիրը:

Մերձավորարևելյան շարունակվող հակամարտության մեջ, ինչպես տեսանք նախորդ գլխում, բավականին դեռ էր խաղում երկու գերտերությունների՝ ԽՍՀՄ-ի և ԱՄՆ-ի միջև ընթացող հակադրությունը և տարածաշրջանային հարցերի նկատմամբ գերտերությունների կոշտ, միակողմանի դիրքորոշումը: ԽՍՀՄ-ը, զբաղեցնելով պարտաբալան դիրքորոշում, ըստ էության, հրաժարվում էր Իսրայելի նկատմամբ հավասարակշռված քաղաքականության վարելուց և կտրուկ ընդադաժում էր վերջինիս քաղաքականությունը՝ 1967թ. խզելով դիվանագիտական հարաբերությունները Իսրայելի հետ: ԱՄՆ-ը, ընդհակառակը, միակողմանի կերպով պաշտպանում էր Իսրայելին ֆինանսական և ռազմական առումով աջակցելով վերջինիս կառավարությանը: ԱՄՆ-ը գործե միշտ առաջ էր քաշում Իսրայելի և արաբների միջև մասնակի, սեպարատ բանակցությունների հայեցակարգը:

Սակայն աշխարհաքաղաքական իրադրության կտրուկ փոփոխում, որի սկիզբը նշանավորեցին 80-ական թթ. վերջերը, ստիպեցին ԱՄՆ-ին որոշ չափով վերանայել իր քաղաքականությունը պաղեստինյան հարցի նկատմամբ և ցուցաբերել նոր մոտեցումներ: Փոփոխությունները ԽՍՀՄ-ում և արևելյան Եվրոպայի երկրներում, Գերմանիայի միավորումը, ԽՍՀՄ-ի և ԱՄՆ-ի միջև նշանավորեցին հարաբերությունների ազդեցության նոր փուլ և Սառը պատերազմի ավարտը: Օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ որոշ գործոնների ազդեցության հետևանքով ԽՍՀՄ-ը փլուզվեց: ԽՍՀՄ-ի գոյության դադարեցումը 1991թ. դեկտեմբերին և նրա տարածքում 15 անկախ պետությունների առաջացումը արմատապես փոխեցին աշխարհաքաղաքական իրավիճակը ամբողջ աշխարհով երկրներ, որոնք մինչ այդ միջազգային հարաբերությունները ընկալում էին գերտերություններից մեկի քաղաքական պրիզմայի միջով, այժմ ստիպված էին կարգավորել իրենց հարաբերությունները Արևմուտքի հետ: Մերձավոր Արևելքի որոշ արաբական երկրներ ստիպված էին հաշվի նստել նոր քաղաքական իրադրության հետ: Նրանք հասկանում էին, որ ԱՄՆ-Իսրայել ստորադասական դաշինքը այժմ, առավել քան երբեք, ազդեցիկ է: Մերձավոր Արևելքում առաջացած ահռելի ռազմատարտեգիական անհավասարակշռությունը ստիպում էր արաբական երկրներից համեմատաբար ավելի քուլտրին նորմալացնել հարաբերությունները ԱՄՆ-ի հետ: Դրանով է բացատրվում մասամբ այն փաստը, որ Պարսից ծոցի պատերազմի ժամանակ արաբական երկրների մեծ մասը ընդադատեց Իրաքի գործողությունները:

Այս ամենը հանգեցնում էր նրան, որ ԱՄՆ-ի քաղաքականության մեջ, չնայած դանդաղ, բայց այնուամենայնիվ տեղի ունեանալ փոփոխություններ: Եթե նախկինում ԱՄՆ-ը ձգտում էր ամեն կերպ հեռու պահել ԽՍՀՄ-ին մերձավորարևելյան կարգավորումից, ապա 1980-ական թվականների վերջերից ամեն կերպ շեշտվում էր ԽՍՀՄ-ի ԱՄՆ-ի քաղաքական «պարտույթ» լինելու հանգամանքը: 1989թ. մարտին Կինեմայում ԱՄՆ-ի պետքարտուղար Բեյքերի և ԽՍՀՄ արտգործնախարար Շելվարդնաձեի հանդիպման ժամանակ, վերջինս փորձում էր շաղկապել ԽՍՀՄ-ԱՄՆ հարաբերությունները մերձավորարևելյան հանգուցալուծման հետ. «Մոսկվան կոչ էր ամուսն դադարեցնել այստեղ իրքիային՝ զենքի տարածումը: Մոսկվայում զոնում էին, որ ԽՍՀՄ-ԱՄՆ հարաբերությունների լավացումը պետք նախատիպ հանդիսանա հակամարտող կողմերին և օգնի հասնելու առաջընթացի»:¹⁶⁴

ԱՄՆ-ի քաղաքականության փոփոխման հաջորդ պատճառը ՊԱԿ-ի դերի շարունակվող ակտիվացումն էր: Իսրայելը 1982թ. լիբանանյան ներխուժման հետևանքով միջազգային ֆոռումներում ԱՄՆ-ը պաշտպանելով Իսրայելին մնում էր միայնակ: Քենփ-Ղիկից անմիջապես հետո բազմաթիվ երկրներ, այդ թվում և ԽՍՀՄ-ը, ճանաչեցին

ՊԱԿ-ին, որպես պաղեստինյան ժողովրդի միակ օրինական ներկայացուցիչ: 1981թ. հոկտեմբերին ՊԱԿ-ի ներկայացուցությունը ԽՍՀՄ-ում ստացավ դիվանագիտական կարգավիճակ: Ոչ 1982թ. լիբանանյան դեպքերը, ոչ ՊԱԿ-ի շտաբ-բնակարանի ուժեղացումը 1985թ. Թունիսում չվերացրեցին ՊԱԿ-ը: Ավելին, Եվրոպական Միությունը ավելի ու ավելի էր հակվում համագործակցության վերջինիս հետ: Եվրոպական խորհուրդը 1989թ. ընդունեց Մադրիդի¹⁶⁵, իսկ 1990թ. Դուբլինի հռչակագրերը¹⁶⁶ կոչ անելով ՄԱԿ-ի հովանու ներքո իրավիճակ կոնֆերանս, որին մասնակցելու էր ՊԱԿ-ը: ԱՄՆ-ը ստիպված էր փոխելու իր վերաբերմունքը ՊԱԿ-ի հանդեպ:

ԱՄՆ-ի քաղաքականության որոշակի փոփոխման համար պատճառ հանդիսացան նաև 1987-90թթ. դեպքերը: Հարաբերությունները Իսրայելի և պաղեստինցիների միջև 1980-ական թթ-ի վերջերին թևակոխեցին նոր փուլ: 1987թ. վերջին Հորդանանի Արևմտյան ափում և Դաբայի հատվածում սկսվեց արաբների ապստամբությունը, որը պատմության մեջ մտել է Ինթիֆադա անունով: Այս ապստամբությունը տարօրինակ ընթացք ուներ և ինչ որ տեղ նույնիսկ չէր համընկնում ապստամբություն տեղանի դասական պատկերացման հետ: Ապստամբությունը ուղեկցվում էր ցույցերով, բախումներով, իսրայելական զինվորների և քաղաքացիների վրա բարեք մետելով: Իսրայելական կառավարությունը դիմեց դաժան քայլերի, որոնք ընդադատության առարկա դարձան ՄԱԿ-ի և Նույնիսկ ԱՄՆ-ի կողմից: ԱՄՆ-ը առաջվա նման միանշանակ չէր պաշտպանում Իսրայելի բոլոր գործողությունները: Սրան հետևեց 1988թ. նոյեմբերի 15-ին ՊԱԿ-ի Ազգային խորհրդի կողմից Պաղեստինի-ազգային պետության հռչակումը

արևմտյան ափում և Ղազալյի հատվածում: Արևմտյան ափի հարցում նկատվում էր հատաքերի պարսպը:

Դեռ 1949թ. ապրիլի 3-ին Իսրայելի և Հորդանանի միջև կնքվել էր համաձայնագիր, համաձայն որի Հորդանան գետի արևմտյան ափը շուրջ 5.500 կմ² տարածք անցել էր Հորդանանին:¹⁶⁷ 1967թ. արաբա-իսրայելական պատերազմի ժամանակ Իսրայելը գրավել էր այս տարածքը: Արևմտյան ափի պաղեստինցիները արաբական երկրների շրջանակներում շարունակվում էին համարվել Հորդանանի թագավորի հպատակներ:¹⁶⁸ Հորդանանի Հուսեյն թագավորը առաջարկել էր ՊԱԿ-ին ճանաչել ՄԱԿ-ի բանաձևերը, սակայն վերջինս մերժել էր: 1988թ. հուլիսի 30-ին Հուսեյն թագավորը հայտարարեց, որ կտրուժ է իր ադմինիստրատիվ կապերը արևմտյան ափի հետ, իսկ նոյեմբերի 15-ին Հորդանանը հրաժարվեց արևմտյան ափի հանդեպ իր հավակնություններից՝ հոգուտ պաղեստինյան ժողովրդի: 1988թ. նոյեմբերի 15-ին Ալժիրում Պաղեստինյան Ազգային Խորհուրդը ընդունեց հռչակագիր Պաղեստինի անկախության վերաբերյալ: Վերոհիշյալ հռչակագրում ՊԱԿ-ը մի կողմից հաստատում է իր պարտավորությունները ՄԱԿ-ի սկզբունքների, պահանջների, մարդու իրավունքների պահպանման հանդեպ, իսկ մյուս կողմից հաստատում է իր պարտավորությունները մնալ Արաբական Լիգայի կազմում, կողորդիմացնել կապերը արաբական երկրների հետ, ինչպես նաև ակտիվացնել ջանքերը Իսրայելի օկուպացիան վերջ տալու համար: Միաժամանակ հռչակագրում շեշտվում է, որ Պաղեստինը խաղաղասեր երկրի է և համաձայն է խաղաղ համագոյակցության սկզբունքին: Փաստորեն անկախության հռչակագիրը կարելի է համարել ինքիֆաղային բարձրակետը: Այդ միտքը արտահայտված է նաև հռչակագրում: Այնտեղ մասնավորապես ասվում է. « Այժմ ազգային, պատմական և օրինական իրավունքների առաքելությամբ, բազմաթիվ սեևունքների գոհերի, որոնք իրենց կյանքը տվեցին հանուն անկախության, համաձայն ՄԱԿ-ի 1947թ. ընդունած բանաձևերի, ինչպես նաև պաղեստինի արաբ ժողովրդի ինքնակառավարման և քաղաքական անկախության փորձի հիման վրա Պաղեստինյան Ազգային Խորհուրդը Աստուծո և պաղեստինյան արաբ ժողովրդի անունից հայտարարում է կայացումը և հաստատումը Պաղեստինյան պետության մեր պաղեստինյան տարածքներում Երուսաղեմ (Al-Quds Ash- Sharif) մայրաքաղաքով: Պաղեստինը արաբական պետություն է, այդ ազգի անբաժան մասը, որա մշակութային ժառանգության կրողը, միասնական այդ ազգի ցանկությունների հետ: Պաղեստինյան պետությունը պաղեստինցիների երկիրն է, որտեղ էլ որ նրանք գտնվեն: Պետությունը նրանց համար ազգային, մշակութային յուրահատկության և միավորման վայրն է, նրանց շահերի պաշտպանը »:¹⁶⁹

Հռչակագրում խոսվում է պետության կառավարման կարգի մասին: Այն պառլամենտական դեմոկրատիա է հենված ասեմբլարության և կուսակցությունների ազատ գործունեության վրա: Պետք է հարգվեն փոքրամասնությունների քաղաքական և կրոնական իրավունքները:

Ինչպես տեսնում ենք հռչակագիրը իր ելույթում չի գիշում ոչ մի ժողովրդավարական հռչակված երկրի համապատասխան փաստաթղթերի: Չնայած այդ հանգամանքին ՊԱԿ-ի կողմից իրազեկված պետությունը ճանաչվեց միայն որոշ արաբական երկրների կողմից: ՊԱԿ-ի Ազգային Խորհուրդը 1988թ. դեկտեմբերին ընդունեց նաև ՄԱԿ-ի բանաձևերը՝ ահաբեկչությունը դադարեցնելու հետ կապված, ինչպես նաև ճանաչեց Իսրայելի գոյատևման իրավունքը:¹⁷⁰ Սրանից հետո ԱՄՆ-ը առաջին անգամ պաշտոնական երկխոսություն սկսեց ՊԱԿ-ի հետ, որը տևեց շուրջ երկու տարի: Այս հանգամանքը նշանակում էր ՊԱԿ-ի դե-ֆակտո ճանաչում: Դրանից քիչ առաջ, 1988 թ. փետրվար-ապրիլ ամիսներին, ԱՄՆ-ի պետքարտուղար Շուլցը կոչ էր արել Իսրայելի վարչապետ Շամիրին երկկողմանի բանակցություններ սկսել արաբական երկրների հետ արևմտյան ափի և Ղազալյի շուրջ:

Այնուամենայնիվ ԱՄՆ-ի եվրոպական դաշնակիցները ավելի ու ավելի էին հակվում համագործակցության ՊԱԿ-ի հետ:

1989թ. հունիսի 27-ին Եվրոպայի Անվտանգության և Համագործակցության Խորհուրդը /ԵԱՀԽ/ ընդունեց Սադիրիի հռչակագիրը:¹⁷¹ Եվրոխորհուրդը ընձեռնվող իրադարձությունները Մերձավոր Արևելքում, հայտարարում էր.

1. Եվրոխորհրդի մերձավորարևելյան քաղաքականությունը որոշվում է Վենետիկի հռչակագրով: Այն առաջնորդվում է տարածաշրջանի բոլոր պետությունների անվտանգության սկզբունքով և կոչ է անում ճանաչել տարածաշրջանի բոլոր ժողովուրդների այդ թվում նաև պաղեստինցիների ինքնորոշման օրինական իրավունքը: Պետք է հրավիրվի միջազգային խաղաղության կոնֆերանս ՄԱԿ-ի հովանու ներքո, որին մասնակցելու է նաև ՊԱԿ-ը:
2. Եվրոխորհուրդը ողջունում է Արաբական Լիգայի աջակցությունը, ինչպես նաև ՊԱԿ-ի կողմից ՄԱԿ-ի բանաձևերի ընդունումը: ԵԱՀԽ-ը դատապարտում է շարունակվող հալածանքները և մարդու իրավունքների խախտումները բռնագրավված տարածքներում և կոչ է անում առանց ձգձգումների վերջ տալ պատժիչ միջոցառումներին և անհապաղ ի կատար ածել ՄԱԿ-ի 605, 607, 608 բանաձևերը՝ և հարգել ԵՆՈՎԱյի որոշումները պատերազմի ժամանակ խաղաղ քաղաքացիների պաշտպանության մասին:
3. ԵԱՀԽ-ը կոչ է ընտրություններ անցկացնել բռնագրավված տարածքներում ներառյալ արևելյան Երուսաղեմում: Վերջնական բանակցությունները պետք է տեղի ունենան 242 և 338-րդ բանաձևերի հիման վրա՝ հենվելով «հող խաղաղության դիմաց» սկզբունքի վրա:

Սակայն ԱՄՆ-ի համար ցանկալի չէր ինչպես որևէ երկրի, այնպես էլ ԵԱՀԿ-ի միջնորդությունը մերժավորաբար կարգավորման հարցում: ԱՄՆ-ի քաղաքական շրջանները իրենց հեղինակությանը հարված էին համարում այն հանգամանքը, որ Մադրիդի հոչակագրի ընդունման ժամանակ իրենք չեն եղել միաստի նախագահողներ: ՌԽՍԽ, ինչպես 1980թ-ին, այնպես էլ այժմ, ԱՄՆ-ը խանգարեց ԵԱՀԿ-ի միջնորդությանը:

Փիչոտ է, ԱՄՆ-ը քաղաքական երկխոսություն էր սկսել ՊԱԿ-ի հետ, բայց բանակցությունները և համապարփակ կարգավորումը, ինչը առաջարկում էր Եվրոխորհուրդը, մնում էր նրա համար ոչ ձեռնուռ մոտեցում: Ի պատասխան Եվրոխորհրդի ջանքերի 1989թ. հոկտեմբերին Բեյքերը Մերկայացնում է Մերժավոր Արևելքում խաղաղության հաստատման 5 կետանոց ծրագիր, որը մերժվում է Իսրայելի վարչապետ Շամիրի կողմից: Իրականում է այս ծրագրի միայն մեկ կետը, ըստ որի 1989թ. նոյեմբերին Սիրիան վերականգնում է հարաբերությունները Եգիպտոսի հետ, որը դադարեցրել էր Զեմի-Ղևիդի համաձայնագրի կնքումից հետո: Այս ծրագիրը ուշացած կրկնօրինակվում էր դեռ 1989թ. մայիսին Շամիրի հրապարակած 5 կետանոց ծրագրի, որը ներառում էր նաև ընտրություններ արևմտյան Կափուր և Ղազայում այն ներկայացուցիչների համար, որոնք կբանակցեն ժամանակավոր ինքնավարության շուրջ և կաջակցեն այդ իշխանությանը: Պարզից էլ պարզ է, որ Բուշը և Բեյքերը այն ինչ անելու էին խաղաղության գործընթացի վերահսկումը պահպանելու ուղղությամբ:

Այդ էր պատճառը, որ ԱՄՆ-ի կառավարությունը մերժեց Արաֆատի ԱՄՆ այցելելու խնդրանքը: 1990թ. մայիսի 20-ին 7 պաղեստինցի աշխատավորներ Ղազայից սպանվեցին Թել-Ավիվի մոտ խրախուսված մի զինյալի կողմից: ՄԱԿ-ի Գլխավոր Ասամբլեան արտակարգ նստաշրջան գումարեց Ենթակայում: Արաֆաթը դիմելով նստաշրջանին կոչ արեց ՄԱԿ-ի ներկայությունը ապահովել Պաղեստինում խաղաղապահ ուժերի տեղակայման միջոցով: Այդ ուժերը պետք է ապահովեին պաղեստինցիների կյանքը, գույքը և սրբավայրերը: ԱՄՆ-ը վետո դրեց Անվտանգության խորհրդի առաջարկության վրա, որը նպատակ էր հետապնդում դեպքերը բացահայտող առաքելություն ուղարկել շրջան: Պաղեստինյան ղեկավարները ԱՄՆ-ի այդ որոշման դեմ հացադուլ հայտարարեցին: 1990թ. Բաղդադում իրավիճակն արաբական երկրների ժողովը աջակցություն հայտնեց պաղեստինյան ժողովրդին և խիստ դատապարտեց խորհրդային իրենների բնակեցումը բռնագրավված տարածքներում:

1990թ. հունիսի 26-ին Եվրոխորհուրդը Դուբլինում ընդունեց նոր հռչակագիր Մերժավոր Արևելքի վերաբերյալ: Հռչակագիրը դատապարտում էր Իսրայելի կողմից մարդու իրավունքների խախտումները, բռնությունները և խորհրդային իրենների բնակեցումը բռնագրավված տարածքներում:¹⁷² Այն նաև նախատեսում էր տնտեսական օգնության տրամադրում բռնագրավված տարածքներում ապրողներին:

Պաղեստինի ազատագրության ճակատը դիմեց ռազմական ցույցերի, որից հետո ԱՄՆ-ը դադարեցրեց երկխոսությունը ՊԱԿ-ի հետ: ԱՄՆ-ՊԱԿ հարաբերությունները ավելի սրվեցին Պարսից ծոցի պատերազմի ժամանակ, որի ընթացքում պաղեստինյան հարցի կապակցությամբ առաջ քաշվեցին նոր մոտեցումներ: 1990թ. նոյեմբերի 23-ին ԱՄՆ-ի նախագահ Բուշը Սաուդյան Արաբիայից վերադառնալու ժամնապարհին կանգ առավ ժմնում և հանդիպելով Սիրիայի նախագահ Ասադին ասաց. «Մադրիդի հարցերը լուծելուց և Զուլեյթը ազատագրելուց հետո ես խոսք եմ տալիս, որ ԱՄՆ-ը կխթանի խաղաղության գործընթացը արդար և վճռական ձևով»:¹⁷³

Ծոցի ճգնաժամը սկսվեց 1990թ. օգոստոսի 2-ին, երբ իրաքյան զորքերը ներխուժեցին և նվաճեցին Զուլեյթը: Իրաքյան ռազմական մեքենայի իջնացման նպատակները ավելի պարզորոշ դարձան այն բանից հետո, երբ Իրաքը փորձեց ընդարձակել ռազմական գործողությունների շրջանակները իրթինային հարվածներ հասցնելով Իսրայելին: Իսրայելի ղեկավարության չեզոքությունը արժանավայն գնահատվեց ԱՄՆ-ի կողմից: Իրաքը, Զեմի-Ղևիդից հետո Իսրայելի ամենավտանգավոր հակառակորդը արաբական երկրների մեջ, ջախջախվեց, Իսրայելը տացավ միլիտարավոր զոլարների ֆինանսական օգնություն: 1991թ. հունվարին դաշնակցային զորքերը ԱՄՆ-ի գլխավորությամբ սկսեցին «փոքրիկ անապատում» ռազմական գործողությունը, Իրաքը պարտվեց և Զուլեյթը ազատվեց: Փետրվարի 26-ին տնիը վերադարձավ իր երկիրը: Իրաքի պարտությունը ծանր հետևանքներ ունեցավ պաղեստինցիների համար: Ծոցի պատերազմի ժամանակ վերջիններս բացահայտորեն պաշտպանում էին Իրաքի գործողությունները: Այս հանգամանքը առաջացրեց նույնիսկ որոշ արաբական երկրների ղեկավարները, որոնք դադարեցրին ՊԱԿ-ին ցույց տրվող ֆինանսական օգնությունը, իսկ այդ երկրները արտագնա աշխատանքի զնցած պաղեստինցիները ստիպված էին հետ վերադառնալ: Ծոցի ճգնաժամը անմիջականորեն կապված էր պաղեստինյան խնդրի հետ: Դեռ 1990թ. օգոստոսի 12-ին Սադդամ Դուսեյնը առաջին անգամ Զուլեյթից իրաքյան զորքերի դուրսբերումը կապել էր Զորդանանի արևմտյան ափից իսրայելական զորքերի դուրսբերման հետ: Ինչպես նշում է Նեհյի Մյուրեյը. «ԱՄՆ-ը այժմ առավել բան երեկից խոցելի էր դառնում իր երկակի ստանդարտի սկզբունքով»:¹⁷⁴

Այս հարցի կապակցությամբ նկատվում էին նաև բարդացումներ խորհրդա-ամերիկյան հարաբերություններում, որոնք նկատելիորեն բարելավվել էին: Խորհրդային կողմը առաջարկում էր ուղիներ փնտրել արաբա-իսրայելական հակամարտության կարգավորման համար, որպեսզի հեշտացվի իրաքա-բուլեյթյան հարցի լուծումը: Խորհրդային կողմը ցանկանում էր Դուսեյնից վերցնել պաղեստինյան խաղաղարարություն: ԱՄՆ-ում սա համարում էին անբույլատրելի գուզահետ, որի հետ երբեք չէր համաձայնի Իսրայելը: 1991թ. հունվարի 28-ին Մոսկվայում Բեյքեր-Բեսսմեթոնիլի հանդիպման արդյունքը եղավ կողմերի համատեղ հայտարարությունը, որում ասվում էր, որ «Հատուկ նշանակություն ունի անկայունության և հակամարտության ակունքների վերացումը, այդ թվում և արաբա-

խրայելականի: Այդ ամենը հնարավոր չէ առանց լայնամաշտաբ խաղաղության գործընթացի, որը նպաստելու է հարաբերությունների լավացմանը արաբների և Իսրայելի միջև»:¹⁷⁵

Թե՛ Ավիվում նման հանգուցալուծման միտումը զնահատվեց որպես ակնարկ՝ հրավիրելու միջազգային խաղաղության կոնֆերանս, որին դեմ էր Իսրայելի կառավարությունը: Այդ պահին Իսրայելում ոչ միայն լսել չէին ցանկանում որևէ գործընթացին հԱՅՄ-ի մասնակցության մասին, այլև թուլատրելի չէին համարում որևէ կոնֆերանսի հրավիրումը: Հաջորդ երկու ամիսներին ՄԱԿ-ի շահմուտ ղեկավարապետական գործունեության արդյունքը եղավ այն, որ հակաիրաքյան կոալիցիայի մեջ ներգրավվեց Սաուդյան Արաբիան, միաժամանակ կասեցվեց ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի առաջարկությունը՝ պաղեստինցիների ապահովել միջազգային պաշտպանությանը: ՄԱԿ-ը մեծ ջանքեր էր գործադրում խուսափելու միջազգային խաղաղություն կոնֆերանսի հրավիրելուց, նաև այն պատճառով, որ տվյալ պահին դա կնշանակեր Շոգի ճգնաժամը կապել պաղեստինյան խնդրի հետ: Բացի դրանից արևմտյան որոշ առաջնորդներ, այդ թվում նաև Ֆրանսիայի նախագահ Ֆ. Միտերանը և Մեծ Բրիտանիայի արտգործնախարար Դուգլաս Հարդը արակցում էին այն տեսակետին, որը առաջարկում էր Շոգի ճգնաժամի լուծումը կապել պաղեստինյան խնդրի հետ:

1990թ. հոկտեմբերի 29-ին Թայմս ամսագրի համարում հայտնվեց հոդված «Ինչով է Իսրայելը նման Իրաքին»:¹⁷⁶ Հեղինակը ամերիկյան դիվանագետ Ստրուտ Թելբորը, համեմատելով Հուսեյնին և Ռաբիհին, գտնում էր, որ երկուսն էլ հանցավոր են և չարաշահում են պատմությունը գրավելու համար ուրիշների պատկանող հողերը: Իսկ ՄԱԿ-ի նախկին նախագահ Ջ. Բարտերը 1991թ. հունվարի 2-ին Նյու-Յորք Թայմսում գրեց. «...Կապ ունեն, թե ոչ, միևնույն է, ոչ մի ճանապարհ չկա առանձնացնել Շոգի այս ճգնաժամը արաբա-իսրայելական հակամարտությունից: Միջազգային խաղաղության կոնֆերանսը միակ հնարավորությունն է խաղաղության հասնելու տարածաշրջանում...»:¹⁷⁷

Շոգի պատերազմը աշխատեց հոգուտ Իսրայելի և Ի վնաս պաղեստինցիների: Չնայած Իսրայելը ոչ մի զինվոր չուղարկեց պատերազմական գոտի, այնուամենայնիվ պատերազմից դուրս եկավ որպես հաղթող ունենալով փաստական քարտ-բլանշ ընդդեմ պաղեստինցիների: Իսրայելի վարչապետ Շամիրը պահանջեց անչափ մեծ պարգև Իսրայելի զավթածության համար, երբ ենթարկվում էր հրթիռներով ռմբակոծության: Իսրայելը ստացավ 5.147 մլրդ փոխառություն 1991թ. համար: Սա հնարավորություն տվեց Իսրայելին ավելացնել բնակարանաշինությունը արևմտյան ափում: Մամուլը դա բնորոշեց որպես. «Կատուցումների աննախադեպ կատաղություն արևմտյան ափում և Ղազայում»:¹⁷⁸

Պաղեստինցիների համար հատուցման ժամը ավելի ցավոտ եղավ: ՊԱԿ-ը Շոգի պատերազմի ժամանակ պնդում էր, որ Իրաքի ագրեսիայի հետ կապված հարցերը լուծվեն արաբական երկրների շրջանակներում: Բայց Սադաթի գրկախառնությունները Իրաքի առաջնորդի հետ և կենցաղները այն սկալաների համար, որոնք հասնում էին Իսրայել, բողբոջում էին երկուստեք կործան: Շուտով պաղեստինցիները հասկացան, որ բոլորից շատ տուժել է իրենց տնտեսությունը: Շոգի երկրները դադարեցրին ֆինանսական հատկացումները պաղեստինցիներին և Շոցում աշխատող բանվորների աշխատավարձերի վճարումը: 500.000 պաղեստինցի աշխատավորները վտարվեցին Շոցի արաբական երկրներից, իսկ «կանաչ գիծը», այսինքն Իսրայել-պաղեստինյան վարչական սահմանը կտրելու և Իսրայելում աշխատելու թույլտվություն ունեցող պաղեստինցիների թիվը պակասեցվեց մեկ երկրորդով: Շուտով ճնշումը ավելի սաստկացավ: Սոցվեց պաղեստինցիների տեղաշարժի նոր համակարգ, ամենկին էլ ոչ հոգուտ պաղեստինցիների: Հորդանան գետի արևմտյան ափի հյուսիսը և հարավը, արևմտյան ափը և Ղազան գրկվեցին հաղորդակցությունից: Սա վերաբերում էր նաև արևելյան Երուսաղեմին: Տարածքների միջև հաղորդակցության վերացումը հետազգայում հիմք տվեց Իսրայելին արևմտյան ափը բաժանել մանր, իրար հետ կապ չունեցող հատվածների, որը օրինական ուժ ստացավ 1995թ. Վաշինգտոնյան համաձայնագրով:

Մինչ Իսրայելական կառավարությունը զբաղված էր նմանատիպ քայլերով հաղթանակած Բուշը 1991թ. մարտի 6-ին հուգոբերտ միացյալ միասուն հայտարարեց.

«Մենք պետք է ամեն ինչ անենք պաղեստինցիների և Իսրայելի համար: Մենք պետք է պատուհան բացենք Իսրայելի և արաբական երկրների միջև...աշխարհագրությունը միայնակ չի կարող երաշխավորել տարածաշրջանի անվտանգությունը: Համապարփակ կարգավորումը պետք է իրնմված լինի ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի 242 և 338-րդ բանաձևերի և հող խաղաղության դիմաց սկզբունքի վրա»:¹⁷⁹ ՄԱԿ-ում հասկանալի էին, որ պետք է հավասարակշռված մոտեցում ցուցաբերել Իսրայելի և պաղեստինցիների հետ հարաբերություններում. հակառակ դեպքում հակաիրաքյան կոալիցիան կարող էր կազմալուծվել: Իսկ դա ՄԱԿ-ի համար ցանկալի չէր. քանզի Իրաքում Սադդամ Հուսեյնը դեռ մնում էր իշխանության գլուխ:

Բուշի արմինիստացիան նույնիսկ աջակցեց ՄԱԿ-ում 681, 694, 726 բանաձևերի ընդունմանը:¹⁸⁰ Այդ բանաձևերում Իսրայելը անվանված է պետություն-օկուպանտ, որը պետք է հեռանա բոլոր գրավված տարածքներից. ներառյալ արևելյան Երուսաղեմին: Իսրայելական կառույցումները համարվում էին անօրինական:

Բուշի առաջարկությունները կենտրոնացան ինչ հետևյալ 4 կետերի շուրջ¹⁸¹

- 1.Ստեղծել խաղաղության հասնելու նոր հնարավորություններ Մերձավոր Արևելքում:
- 2.Նվազեցնել խզումը Իսրայելի և արաբական պետությունների միջև:
- 3.Միաբնակությունը անընդունելի է:

4. Խաղաղություն հաստատվելու է հող խաղաղության դիմաց սկզբունքի և ՄԱԿ-ի 242 և 338-րդ բանձներին հիմնավորապես:

ԱՄՆ-ի պետքարտուղար Բեյքերը հայտարարեց. «Մենք չենք ճանաչի արևելյան Երուսաղեմի անբաժան և կաջակցենք պաղեստինցիների իրավունքին՝ քննարկման ներկայացնելու ցանկացած հարց, այդ թվում արևելյան Երուսաղեմին»:¹⁶²

Կարծում ենք, որ ԱՄՆ-ի նման դիրքորոշումը պայմանավորված էր նրանով, որ պետք է սիրաշահել արաբական պետություններին Օղոհի պատերազմի ժամանակ իրեն ցույց տված աջակցության դիմաց:

Բուլը այժմ արդեն կարող էր կոչ անել իր արաբական դաշնակիցներին հավաքվել ԱՄՆ-ի նախաձեռնած Խաղաղության գործընթացի, միակ գերտերության հովանու ներքո: Չնեղացնելու համար ԽՍՀՄ-ին, որը պաշտպանել էր ԱՄՆ-ին պատերազմի ժամանակ, ԱՄՆ-ը բանակցությունների հովանավորի դերը ձևակերպեց ցանկանում էր կիսել ԽՍՀՄ-ի հետ:

Օղոհի պատերազմից հետո, արաբա-իսրայելական հակամարտության լուծման շուրջ բանակցությունները վերսկսվեցին: ԽՍՀՄ-ի քայքայումը և Օղոհի պատերազմը վերածավալողեցին հիմնական քաղաքական կարգը Մերձավոր Արևելքում: Օղոհի պատերազմից հետո փոփոխության ենթարկվեց ԱՄՆ-ի քաղաքականությունը Մերձավոր Արևելքում: ԱՄՆ-ը ուներ երկու հիմնական նպատակ. «Կանխել մերձավորարևելյան նավթի վրա միանձնյալ հսկողություն ունեցող տարածաշրջանային գերտերության ի հայտ գալը և կենտրոնացնել ջանքերը խաղաղության գործընթացի վրա՝ Իսրայելի և արաբական երկրների միջև համաձայնագրեր ստորագրելու նպատակով»:¹⁶³

Պատերազմից հետո հստակ դարձավ, որ արաբա-իսրայելական հակամարտությունը անհնար է լուծել ուժային մեթոդներով: ԽՍՀՄ-ի համագործակցությունը ԱՄՆ-ի հետ ապացուցեց, որ ԱՄՆ-ը գրավել է առաջատար դիվանագիտական դեր այս հարցում: Իսկ քիչ ավելի ուշ, ԽՍՀՄ-ի փուլազուրկ ծանր վիճակի մեջ դրեց հատկապես Սիրիային և պաղեստինցիներին: «Նրանք հասկացան, որ իրենց կենսունակությունը և անվտանգությունը կախված է ԱՄՆ-ի հետ հարաբերություններից»:¹⁶⁴

Գործերը ձեռնարկելով առավելության հասնել այս փոփոխության մեջ ԱՄՆ-ի պետքարտուղար Ջեյմս Բեյքերը պատերազմի ավարտից հետո 8 ամսվա ուղևորվեց տարածաշրջան: 1991թ. ի հոկտեմբերի 8-ին Բեյքերը Երուսաղեմում մամուլ ասուլիսի ժամանակ հայտարարեց, որ Բուլը և Գորբաչովը այցելել են Իսրայել, արաբական երկրներ և Պաղեստին հրավիրելու Մերձավորարևելյան խաղաղության կոնֆերանս, որը սկսվելու է հոկտեմբերի 30-ին Մադրիդում: Բեյքերը հայտարարեց, որ կոնֆերանսը ձգտելու է հասնել ուղղակի բանակցությունների կողմերի միջև, որն էլ իր հեթոթն հնարավորություն կտա հասնելու խաղաղության: Ամերիկյան դիվանագիտության ջանքերը, ինչպես նաև ԽՍՀՄ-ի պատերազմականությունը համագործակցել վերջինիս հետ, թույլ տվեցին ԽՍՀՄ-ի և ԱՄՆ-ի նախագահներին 1991թ. հուլիսի 31-ին Մոսկվայում ստորագրել հռչակագիր, որտեղ կոչ էր արվում հոկտեմբերին հրավիրել միջազգային խաղաղության կոնֆերանս: Իսրայելի և արաբական երկրների հետ ինտենսիվ շփումներից հետո, որոնք տեղի ունեցան 1991թ. մարտ-հոկտեմբերի ամիսներին ԱՄՆ-ին հաջողվեց հասնել նրան, որ հակամարտության հետ առջևկող երկրները համաձայնվեցին միջազգային կոնֆերանս հրավիրելու առաջարկի հետ: Սկզբում Սիրիայի նախագահ Ասադը պնդում էր, որ կոնֆերանսը լինի ՄԱԿ-ի հովանու ներքո, սակայն հուլիսի 14-ին տեղեկացրեց Բուլին, որ համաձայն է վերջինիս պայմանին: «Ասադի դիրքորոշումը ստիպեց Իսրայելի վարչապետ Շամիրին վերանայել իր դիրքորոշումը»:¹⁶⁵

Չեք բերվեց փոխզիջում Իսրայելի սկզբնական տեսակետի, որը մերժում էր միջազգային կոնֆերանս հրավիրելը և կոչ էր անում ուղղակի երկկողմանի բանակցություններ սկսել արաբների հետ, և արաբների տեսակետի միջև, որը առաջարկում էր հակամարտությունը լուծել միայն ՄԱԿ-ի հովանու ներքո միջազգային կոնֆերանս հրավիրելով, որին պետք մասնակցեին նաև ԱՄԿ-ի Անվտանգության խորհրդի մշտական անդամները: Փոխզիջումը կայանում էր նրանում, որ համաձայնություն ձեռք բերվեց այն մասին, որ կոնֆերանսը չի պարտադրելու լուծումներ և իրավասու չի լինելու վետոյի երկկողմանի բանակցությունների ժամանակ ձեռք բերված որևէ համաձայնագրի վրա: 1991թ. հոկտեմբերի 19-ին ԽՍՀՄ-ի և ԱՄՆ-ի անունից մասնակցող կողմերը հրավիրվեցին կոնֆերանսի, որը նախատեսվում էր Մադրիդում հոկտեմբերի 30-ին:¹⁶⁶ Հրավերներ ուղարկվեցին Իսրայելին Սիրիային, Լիբանանին, Հորդանանին, Եգիպտոսին և պաղեստինցիներին: Իսրայելական կառավարությունը չճանաչ սկզբնապես համաձայնվեց այն պայմաններին, որոնք պարունակում էր հրավերը, սակայն Շամիրը հրաժարվեց ընդունել «հող խաղաղության դիմաց» սկզբունքը և առաջարկեց «խաղաղություն խաղաղության դիմաց» բանաձևը: Մադրիդի կոնֆերանսի հրավիրման կապակցությամբ հետաքրքիր են ԱՄՆ-ի նախագահ Ջ. Բուշի հիշգրտությունները.

«Մենք եկել ենք խաղաղություն բերելու աշխարհի մի մասում, որը մարդկանց հիշողության մեջ կա որպես պատերազմներից զգլկված մի տարածք: Մեր խնդիրը պարզ է նախապատուգված է: Չեղտ չէ վերջ դնել պատերազմին: Մենք հետամնտու ենք լինելու իսկական խաղաղության հաստատմանը: Ոմանք կարծում են, որ ես առաջարկում եմ ամենաթինը: 1945թ. հետո ով կարող էր մտածել, որ մոտակա դարում, ուր մնաց թե երկրորդ աշխարհամարտի անմիջապես հետո Ֆրանսիան և Գերմանիան կդառնան դաշնակիցներ: Ով կմտածեր, որ Բեռլինի պատը կքանդվեր, որ Սադը պատերազմը կավարտվեր և ԱՄՆ-ը ԽՍՀՄ-ի հետ կդառնային գործընկերներ: Խաղաղությունը Մերձավոր Արևելքում երազ է և եգիպտա-իսրայելական խաղաղության համաձայնագիրը ցույց տվեց, որ դա հնարավոր է ոչ միայն Սինայի

հարցում, այլ նաև Գոլանների: խաղաղություն հնարավոր է միայն ուղղակի բանակցությունների արդյունքում: Իսկական աշխատանքը լինում է ոչ թե պենար միստերի ժամանակ, այլ երկկողմանի բանակցությունների ընթացքում: Մենք հույս ունենք հասնելու համաձայնագրի մեկ տարվա ընթացքում: Մեր կարծիքով ինչ-որ բան պետք է զարգանա, ինչ-որ բան՝ ընդունելի Իսրայելի, պաղեստինցիների և Դորդանանի համար: Մենք գիտենք, որ կողմերը վախենում են փոխվիջումից՝ կարծելով, որ դա կդառնա նախատիպ: Ոչ ոք չպետք է խուսափի փոխվիջումից, այն պատճառով, որ այժմ համաձայնեցված ոչինչ չի ազդելու վերջնական կարգավիճակի շուրջ բանակցությունների վրա: Ես ուզում եմ մի քանի խոսք ասել ԱՄՆ-ի դերի մասին: Մենք ակտիվ դեր ենք խաղացել կոնֆերանսի կայացման գործում: Մենք տալու ենք զրավոր երաշխավորություններ Իսրայելին և արաբական կողմին: Ազնվության և արթունության ոգով մենք սերմ չարադրելու ենք կողմերին այն երաշխավորությունների մասին, որ տվել ենք կողմերին: ԱՄՆ-ը նոր փորձեր է ձեռնարկելու խաղաղության համար, ինչպես արել է անցյալում և ինչպես անում է այժմ»:¹⁵⁷

Կողմերին ուղարկված հրավերի մեջ Բուշը և Գորբաչևը պահանջում էին, որ հրավերը ընդունվի ոչ ուշ, քան հոկտեմբերի 23-ը, և Վաշինգտոնի ժամանակով ժամը 18⁰⁰: Որպեսզի կողմերը կարողանան հոգ տանել անհրաժեշտ նախապայմանությունների մասին:

1991թ. հոկտեմբերի 30-ին բացելով կոնֆերանսը Բուշը ասաց.

«Մեր խնդիրն է հասնել իրական խաղաղության, ապահովության, դիվանագիտական, տնտեսական, մշակութային, առևտրական հարաբերությունների կողմերի միջև: Ժամանակն է, որ տեղի ժողովուրդները և կառավարությունները հոգ տանեն Մերձավոր Արևելքի ապագայի վերաբերյալ»:¹⁵⁸ Կոնֆերանսը տեղի էր ունենում միևնույն քաղաքում՝ մականախոսում, որին նախագահում էին Բուշը և Գորբաչևը: Պաղեստինյան կողմը, որի ղեկավարն էր Աբդուլ Շեյխ Ֆայդերը, մասնակցում էր կոնֆերանսին հողդանանյան պատվիրակության կազմում, քանզի հակառակ դեպքում Իսրայելը չէր մասնակցի կոնֆերանսին: Բացի դրանից պաղեստինցիների առանձին մասնակցելը կնշանակեր, որ վերջիններս ստանում էին դե ֆակտո ճանաչում կոնֆերանսի մասնակցների կողմից: Զրավորված պետություններ էին Իսրայելը, Սիրիան, Լիբանանը, Դորդանանը և Եգիպտոսը: Կոնֆերանսին դիտորդի կարգավիճակով մասնակցում էին ՄԱԿ-ը, ՕՏՈՅ Զամանակակցության Խորհուրդը և Մադրիդի արաբական երկրների միությունը:

Մադրիդի գործընթացը ուներ հետևյալ կառուցվածքը՝

1. Կոնֆերանսը իրավունք չուներ պարտավորեցնելու կամ հարկադրելու լուծումներ:
2. Լիբեյու էին երկկողմանի բանակցություններ արաբական երկրների և Իսրայելի միջև:
3. Բանակցությունները պաղեստինցիների հետ 5-ամյա ժամանակավոր ինքնավարության շուրջ պետք է հետևեն մշտական կարգավորման շուրջ բանակցություններին:
4. Բազմակողմանի բանակցություններ առանցքային տարածաշրջանային հարցերի շուրջ փախտակականներ, ջրային հարցեր, տնտեսական զարգացման հարցեր:
5. Կոնֆերանսը չի կարող վետո դնել կողմերի միջև կնքված որևէ համաձայնագրի վրա:
6. Կոնֆերանսը կարող է վերագծումարվել միայն բոլոր կողմերի համաձայնության դեպքում:
7. Բանակցությունները ընթանալու են 2 քննելու Իսրայելի և Պաղեստինի միջև, Իսրայելի և արաբական երկրների միջև՝ հիմնված ՄԱԿ-ի 242 և 338-րդ բանաձևերի վրա:

Ուրիշ երկկողմանի բանակցությունները սկսվեցին կոնֆերանսի բացումից 4 օր հետո՝ նոյեմբերի 3-ին: Կոնֆերանսը հրավիրողները նախատեսում էին շրջափել ժամանակավոր ինքնավարության հարցերը՝ ԱՄՆ-ը նախատեսում էր ինքնավարության փուլի տևողությունը սահմանել 5 տարի, որի 3-րդ տարում պետք է սկսվեին բանակցությունները վերջնական կարգավորման շուրջ: Մադրիդի կոնֆերանսի հիմնական որոշումը այն էր, որ վճռվեց ուղղակի երկկողմանի բանակցությունները վարել փուլերով տարբեր երկրներում:¹⁵⁹

Բեյքերը և ԽՍՀՄ արտգործնախարար Պանկինը կոչ արեցին երկկողմանի բանակցությունները սկսել անմիջապես: 1991թ. նոյեմբերի 1-ին պետքարտուղար Բեյքերը կոնֆերանսի փակման խոսքում ասաց. «Խաղաղության գործընթացում նկատվում է լուրջ առաջընթաց, երկկողմանի բանակցությունները սկսելու որոշումով կատարվել է ճեղքում»:¹⁶⁰

Երկկողմանի բանակցությունների առաջին փուլը բացվեց հենց Մադրիդում երկու օր անց, նոյեմբերի 3-ին: Իսրայելի ներկայացուցիչները առանձին-առանձին հանդիպումներ ունեցան Դորդանանի, Սիրիայի և Լիբանանի ներկայացուցիչների հետ: Սակայն բանակցությունները հետաձգվեցին չհամաձայնեցվելով, թե երբ և որտեղ պետք է վերսկսվեն:

Զորքը կայանում էր նրանում, որ Մադրիդում կողմերը ներկայացրին շատ կարծիք և շատ սովորական դիրքորոշումներ: Ըստ «Թայմ» հանդեսի. «Պաղեստինյան կողմը ուզում էր Դորդանանի հետ կոնֆերանսիով անկախ պետություն երուսաղեմ մայրաքաղաքով: Բայց գալով Մադրիդ նրանք որպես իսրայելական առաջարկի երկարատև մեթոմից: Դրա դիմաց նրանք պահանջում են գրավյա հողերում հրեական բնակավայրերի կառուցման սառնեցում: Սիրիական կողմը պնդում էր, որ ոչ պատերազմական վիճակի համար Իսրայելը վերադարձնի արաբական հողերի ամեն մի քիզը և հատկապես Գոլանյան վիճակի համար Իսրայելը վերադարձնի խոստացված այլևս չմասնակցել բանակցություններին այնքան բարձունքները: Սիրիական կողմը խոստատակամություն չի ցուցաբերել գրավյա հողերի վերադարձման ժամանակ, քանի դեռ Իսրայելը պատրաստակամություն չի ցուցաբերել գրավյա հողերի վերադարձման գործում: Սիրիական կողմը խոստացավ ոչ մի միակողմանի համաձայնագրի չկնքել Իսրայելի հետ նույնը պահանջելով արաբական մյուս երկրներից: Լիբանանի ներկայացուցիչները պահանջում էին, որ

Իսրայելը հարավային Լիբանանից հանրի զորքերը, կազմալուծի ապահովության գոտում գտնվող հարավ-լիբանանյան բանակը, ինչպես նաև ազատ արձակի 300 արաբ բանտարկյալներին: Հորդանանի նպատակն է ապահովել պաղեստինցիների հաստատումը արևմտյան ափում, որպեսզի նրանք չկարողանան բնակվել Հորդանանի տարածքում գտնվող արևելյան ափում: Հորդանանն ուզում է նաև ջրային աղբյուրների օգտագործման շուրջ համապարփակ համաձայնագիր: ԵՎ, վերջապես, իսրայելական կողմը ուզում է խաղաղություն առանց գրավյա հողերի վերադարձման: Իսրայելը երուսաղեմի ապագայի շուրջ ոչ մի բանակցություն չի ընդունում, ինչպես նաև բացառում է գրավյա հողերից զորքերի դուրսբերումն ու հրեական բնակավայրերի շինարարության սառեցումը: Բայց Իսրայելը պատրաստ է 5 տարվա ժամանակամիջոցի ընթացքում պաղեստինցիներին տալ ինքնակառավարման սահմանափակ երաշխավորություններ սակայն իրեն վերապահելով ապահովությունն ու արտաքին քաղաքականությունը»:

Բանակցությունները վերսկսելու համար ԽՍՀՄ-ը և ԱՄՆ-ը կողմնորոշվում առաջարկեցին ղեկավարելի 4-ին հանդիպելի Վաշինգտոնում: Հորդանանը, Սիրիան, Լիբանանը համաձայնեցին, իսկ Իսրայելը հայտարարեց, որ պատրաստ չի լինի բանակցություններին մինչև ղեկավարելի 9-ը: Շուտով ԱՄՆ-ը և ԽՍՀՄ-ը հանդես եկան նոր առաջարկությամբ՝ միջնադուրսի մակարդակով, տարածաշրջանային հարցերի շուրջ բազմակողմանի բանակցություններ հրավիրել Մոսկվայում 1992թ. հունվարի 28-29-ը:

Դեկտեմբերի 11-ին բանակցությունները Իսրայելի և Սիրիայի ու Լիբանանի միջև վերսկսվեցին, իսկ հորդանան-պաղեստինյան պատվիրակության հետ դրանք հետաձգվեցին ընթացակարգային տարբերությունների պատճառով: Դեկտեմբերի 16-ին չնայած վիճաբանությունների կողմնորոշումը որոշեցին շարունակել բանակցությունները: ԱՄՆ-ի պետքարտուղարության խոսնակը հայտարարեց, որ «եթե բանակցությունները շարունակվեն, ապա առջևում կարևոր քայլ կարող է լինել վերջ տալու 43-ամյա հակամարտությանը»:

1992թ. հունվարի 6-7-ը Իսրայելը և հորդանան-պաղեստինյան պատվիրակությունը լուծեցին ընթացակարգային տարբերությունները, որը հնարավորություն տվեց սկսելու բանակցությունների 3-րդ փուլը: Սա ԱՄՆ-ի քաղաքական շրջանակների կողմից որակվեց, որպես «մեկ քայլ առաջ»:

1992թ. հունվարի 28-29-ին Մոսկվայում սկսվեցին բանակցությունները տարածաշրջանային նշանակության հարցերի շուրջ: Սա բազմակողմանի բանակցությունների առաջին փուլն էր և ներառում էր 5 առանձին ֆորումներ: Մոսկվայի բանակցություններին մասնակցում էին ավելի քան 30 երկիր, ներառյալ համաժամադրագիրների՝ ԱՄՆ-ին և Ռուսաստանին, Եվրոխորհուրդը, Չինաստանը, Ճապոնիան, Թուրքիան, ԱՊՀ որոշ երկրներ: Բանակցությունները բոլորտեցին Սիրիան և Լիբանանը, որոնք որպես նախապայման իրենց մասնակցության առաջ քաշեցին երկկողմանի բանակցություններում արդյունքի հասնելը: Պաղեստինցիները ժամանեցին Մոսկվա, բայց չնամանակեցին պլենար նիստին, քանի որ Իսրայելը կատեգորիկ կերպով մերժել էր պաղեստինցիների առաջարկը՝ ի հաշիվ արևելյան Երուսաղեմի բնակչության մեծացնել պաղեստինյան պատվիրակության կազմը:

Այնուամենայնիվ, քննարկման առարկա դարձան պաղեստինցի փախստականների, զինվորական վերահսկողության և շրջակա միջավայրի պահպանման հարցերը: Երկրորդ և երրորդ փուլի բանակցությունները շարունակվեցին Լիսաբոնում և Լոնդոնում 1992թ. հունվարի երկրորդ կեսին:

Արաբ-իսրայելական բանակցությունների 4-րդ փուլը ընթացավ 1992թ. փետրվարի 24-ից՝ մարտի 4-ը ընկած ժամանակահատվածում Վաշինգտոնում: Այս փուլում արաբական երկրները առաջարկեցին ընտրություններ անցկացնել արևմտյան ափում և Ղազայում: Իսրայելը մերժեց դա և բանակցությունները նորից մտան փակուղի: Միայն ԱՄՆ-ի Սիրիայի, Լիբանանի կողմից Իսրայելի դեմ կազմակերպված դիվանագիտական դեմարշերից հետո բանակցությունները վերսկսվեցին: Համաձայնություն կայացվեց, որ բանակցող աշխատանքային խմբերի հետագա հանդիպումները տեղի են ունենալու Բեյրութում (տնտեսական զարգացման հարցերի շուրջ), Ճապոնիայում՝ (շրջակա միջավայրի պահպանման հարցերի շուրջ), Վաշինգտոնում՝ (տարածաշրջանային անվտանգության և ռազմական վերահսկողության հարցերի շուրջ), Կանադայում՝ (փախստականների հարցի շուրջ), և Թուրքիայում կամ Ավստրիայում՝ (ջրային ռեսուրսների օգտագործման հարցերի շուրջ):

Առանձնակի հետաքրքրության է արժանի բանակցությունների 5-րդ փուլը, որը տեղի ունեցավ դարձյալ Վաշինգտոնում 1992թ. մարտի վերջին: Սիրիական պատվիրակությունը առաջին անգամ հնարավոր համարեց ընդունել Իսրայելի դիրքորոշումը: Կողմերը թողեցին 242-րդ բանաձևի շուրջ անվերջ քննարկումները և սկսեցին քննարկել տարածաշրջանային անվտանգության հարցերը:

Այս բանաձևի յուրաքանչյուր բառ տարիներով քննարկվել է Իսրայելի և Սիրիայի կողմից, բայց այս անգամ կողմերը գտան «համընկնող շրջանակներ», որի շուրջ կարող են համաձայնության գալ փոխադարձ անվտանգության ապահովման շուրջ: Իսրայելական պատվիրակությունը ներկայացրեց իր առաջարկությունները պաղեստինյան կողմին արևմտյան ափում և Ղազայում պաղեստինցիների համար ընտրություններ անցկացնելու շուրջ: Չնայած պաղեստինցիները իրապարակապնորեն քննադատեցին փախստականներին շրջափակելու քաղաքականությունը, բայց ԱՄՆ-ի պետքարտուղարության խորհուրդը ամեն կերպ իսրայելական առաջարկությունը, բայց ԱՄՆ-ի պետքարտուղարության խորհուրդը ամեն կերպ խուսափում էին դրանք լրիվ մերժելուց: Հորդանանյան պատվիրակությանը, սակայն ամենից շատ այս փուլում հուզում էր ջրային հարցը: Չնայած առանցքային հարցերի շուրջ կողմերի տեսակետների բևեռացմանը բանակցությունները ցույց էին տալիս, որ կողմերը հավանա են համագործակցության: «Կարծես թե վերջացել է այն ժամանակները, երբ որևէ կողմ մտածում էր միայն իր կարծիքի շուրջ: Այժմ

ղծվարությունը Մոր հանդիպման պայմանավորվածություն ձեռք բերելու մեջ է: Իսրայելի կառավարությունը ուզում է Մոր ընտրությունների նախօրեին ցույց տալ, որ հասել է առաջընթացի, իսկ արաբները ուզում են Լիկուդի հեռացումը:

ԱՄՆ-ի համար, որ այս երկու տարին մեծ ջանքեր է թափել բանակցություններ կնքողանի պահելու համար, դրանց շարունակումը առավել բան կարևոր է:¹⁹⁵

Բանակցությունների 6-րդ փուլում, որը տեղի ունեցավ 1992թ. օգոստոսի 24-ից մինչև սեպտեմբերի 14-ը ընկած ժամանակահատվածում, Սիրիան և Իսրայելը հասան նշանակալի առաջընթացի: Առաջին անգամ Իսրայելը խոսեց զոլանայան Բարձունցներից իր զորքերի մասնակի դուրսբերման հնարավորության շուրջ: Իսրայելական կողմի դիրքորոշման մեղմացումը ինչ-որ չափով կապված էր նաև այն հանգամանքի հետ, որ 1992թ. հունիսյան ընտրությունների ժամանակ Լիկուդ կուսակցությունը կորցրեց պատկանելությունը մեծամասնությունը և Աշխատանքի կուսակցության ղեկավար Ռաբինը, որը հայտնի էր համեմատաբար մեղմ դիրքորոշմամբ, կազմավորեց Մոր կառավարությունը:

Բանակցությունների 7-րդ փուլում, 1992թ. հոկտեմբերին Իսրայելը կրկնեց իր պատրաստակամությունը Գոլաններից իսրայելական զորքերի դուրսբերման շուրջ, բայց միաժամանակ հասկացրեց, որ չի նախապատրաստվում հանձնել սրառեզիակա կարևոր հենակետերը: Իր հերթին պաղեստինյան պատվիրակությունը կոչ արեց համանման դուրսբերման արևմտյան ափից, Ղազայից և Երուսաղեմից:

Բանակցությունների ընթացքում նկատվում էր, որ պաղեստինյան պատվիրակությունը ձգտում է ազատվել Դորդանանի հովանավորությունից և հանդես գալ որպես ինքնուրույն կողմ:

1992թ. դեկտեմբերին, բանակցությունների 8-րդ փուլում, պաղեստինցիները ուղարկեցին ավելի փոքր կազմով պատվիրակություն, այդ կերպ բողոքելով, որ Իսրայելի առաջնությունները ինքնավարության վերաբերյալ: Բանակցությունները ընդհատվեցին այն բանից հետո, երբ 6 իսրայելցի զինվորներ սպանվեցին պաղեստինցի ծայրահեղականի կողմից: Այն ժամանակվոր դադար առաջընթաց բանակցային հարավային Լիբանան ղեկավարների 17-ին: Այն ժամանակվոր դադար առաջընթաց բանակցային գործընթացում: Ըստ իսրայելական պաշտոնյաների, աքսորվածները Դամասի անդամներ էին: Դոմվարին Իսրայելի Գերագույն դատարանը հայտարարեց, որ աքսորումը եղել է տեղին: Այնուամենայնիվ, Իսրայելի ղեկավարությունը հայտարարեց, որ աքսորվածներին կբույլակարգվի վերադառնալ իրենց տները մեկ տարվա ընթացքում:

Բանակցությունների 9-րդ փուլը սկսվեց հուսալի նոտայով: Այն տևեց ապրիլի 27-ից- մայիսի 13-ը: Իսրայելը համաձայնվեց 30 պաղեստինցիների հայրենադարձմանը, ինչպես նաև 1992թ. դեկտեմբերին հարավային Լիբանան աքսորված որոշ պաղեստինցիների վերադարձին:

ԱՄՆ-ը բանակցությունների 10-րդ փուլում, 1993թ. մայիս 15-ից-հունիս-1, առաջարկեց¹⁹⁶ պաղեստինյան պատվիրակությանը առանձնապես հորդանանյան պատվիրակությունից և հանդես գալ առանձին: Այս առանձնացումը ձեռնարկ էր նաև Իսրայելին և վերջինս համաձայնեց, որ առանձնացված պաղեստինյան պատվիրակության ղեկավար դառնա արևելյան Երուսաղեմում ՊԱԿ-ի կարևոր ակտիվիստ Ֆայսալ Դուսեյնը: ԱՄՆ-ը գտնում էր, որ բաժանելով հորդանան-պաղեստինյան պատվիրակությունը հնարավոր կլինի ավելի շուտ հասնել համաձայնության: Իր հերթին ՊԱԿ-ը գնալով փոխադարձ զիջման օգոստոսի 26-ին հայտարարեց, որ ինքը կգնա գաղտնի բանակցությունների Իսրայելի հետ մասնակի ինքնավարության շուրջ: Իսկ Իսրայելի արագորոճախարար Պերեսը հայտարարեց իր կառավարությանը, որ կհասնի համաձայնագրի կքնման ՊԱԿ-ի հետ, Ղազայում և Երիթրվում ինքնավարություն հաստատելու շուրջ:

Փաստորեն Մադրիդի գործընթացը ավարտվեց: Ճիշտ է, որևէ պայմանագիր չկնքվեց, բայց առաջին անգամ հակամարտող կողմերը նստեցին բանակցությունների սեղանի շուրջ, առաջին անգամ միջազգային համաժողովին մասնակցեցին պաղեստինցիները և ամենակարևորը առաջին անգամ իրարմերը համաձայնվեցին շարունակել բանակցությունները երկու զուգահեռ ուղղություններով՝ կառավար-պաղեստինյան և իսրայել-արաբական:

Մադրիդի գործընթացի տրամաբանական շարունակությունը հանդիսացավ Օսլոն: Այստեղ, 1993թ. սեպտեմբերի 9-ին, Իսրայելը և ՊԱԿ-ը հայտարարեցին փոխադարձաբար միմյանց ճանաչելու մասին: Դա՞նորդ օրը Նորվեգիայի արագորոճախարար Յոհան Յորգեն Դոլսթի միջոցով Արաֆաթը համապատասխան նախապայմաններով ընդունեց Ռաբինին, որից հետո Ռաբինը ստորագրեց ՊԱԿ-ի ճանաչման վերաբերյալ փաստաթուղթը:¹⁹⁷

Դոլսթի միջոցով պատրաստվեց գաղտնի համաձայնագրի տեքստը: Քլինթոնը Օսլոյի համաձայնությունները որակեց, որպես ճակատային հանդուգն ճեղքում: Ես հայտարարեց:

«Այսօր նշանվում է հույսի շողացող պահ Մերձավոր Արևելքի ժողովուրդների համար: ԱՄՆ-ը կշարունակի նրաշխարհի խաղաղության գործընթացի ուղղակի կատարումը»:¹⁹⁸

Ֆրանսիայի նախագահ Ֆրանս Միտերանը և Մեծ Բրիտանիայի վարչապետ Տոն Սեյջորը հավանություն տվեցին Իսրայել-ՊԱԿ փոխադարձ ճանաչմանը, բայց նշեցին, որ շատ բան է համար անելու: Բելգիայի տեղապահ կառավարող Ժակ Քլաերը, ճանաչման նախագահության ներկայացուցիչը, հայտարարեց, որ արագորոճախարար փլլի Քլաերը, երկրորդական հետ ակտիվացնելու եվրոպական ներդրումները մերկավորարևելյան խաղաղության գործընթացի համար:

1993թ. սեպտեմբերի 13-ին Մերձավոր Արևելքի պատմության մեջ մոր էջ բացվեց: Իսրայելի արագորոճախարար Եիթմը Պերեսը և ՊԱԿ-ի գործկոմի անդամ Աբու Աբսալը վաշիզդոտում պաշտոնապես վավերացրին Օսլոյում ձեռք բերված համաձայնությունները: Դամաձայնագիրը

ստորագրվեց Քիլբոնի, Բուլշ, Քարտերի և 3.000 հյուրերի ներկայությամբ: Ռաբինը և Արաֆաթը միմյանց ձեռք սեղծեցին: Համաձայնագիրը կնքվեց նույն սեղանի վրա, որտեղ 15 տարի առաջ ստորագրվել էր Քեմփ-Դևիդի համաձայնագիրը:¹⁹⁹ Համաձայնագիրը կրում էր հետևյալ վերնագիրը՝ «Հռչակագիր ժամանակավոր ինքնավարության սկզբունքների մասին»:²⁰⁰

Համաձայնագրի նախաբանում ասվում էր.« Իսրայելի կառավարությունը և ՊԱԿ-ը համաձայն են, որ ժամանակն է վերջ դնել հակամարտության և առնականության տասնամյակներին, ծանալել միմյանց քաղաքական իրավունքները և ջանալ ապրել խաղաղ համագոյակցության մեջ հասնելու համար վերջնական և համապատասխան խաղաղության պայմանագրի և պատմական հաշտության համաձայնեցված քաղաքական գործընթացի միջոցով»:²⁰¹

Համաձայնագիրը բաղկացած էր 12 հոդվածներից, որոնցից առավել կարևորները ներկայացնում ենք ստորև

Հոդված 1. Բանակցությունների նպատակը

Իսրայել-պաղեստինյան բանակցությունների նպատակն է ի թիվս այլ հարցերի ազդարարել անցումային փուլի վերաբերյալ, որը չպետք է տևի 5 տարուց ավելի, ժամանակավոր պաղեստինյան ինքնակառավարվող իշխանության ստեղծման մասին ի դեմս ընտրովի Ազգային Խորհրդի, առաջնորդվելով ՄԱԿ-ի Մխ-ի 242 և 338 -րդ բանաձևերի վրա: Սա նշանակում էր, որ ժամանակավոր կարգավորումը պետք է դառնա մաքուր խաղաղության գործընթացի անբաժան մասը և բանակցությունները վերջնական կարգավիճակի շուրջ պետք է առաջնորդվեն 242 և 338-րդ բանաձևերի ի կատար ածումով:

Հոդված 3-րդ. Ընտրություններ

Որպեսզի պաղեստինյան ժողովուրդը արևմտյան ափում կարողանա կառավարել, դեմոկրատական սկզբունքներին համաձայն, քաղաքական ազատ ընտրությունները պետք է իրագործի Ազգային Խորհրդը միջազգային վերահսկողության և դիտորդների առկայության պայմաններում, իսկ պաղեստինյան ռուսիկանությունը պետք է երաշխավորի հասարակական կարգուկանոնը: Ընտրությունները պետք է նախատեսվեն ոչ ուշ, քան տույն հռչակագրի ուժի մեջ մտնելուց 9 ամիս հետո: Ընտրությունները հանդիսանալու են նախապատրաստական աստիճան՝ իրագործելու պաղեստինյան ժողովրդի օրինական պահանջներն ու իրավունքները: Այն պաղեստինցիները, որոնք ապրում են Երուսաղեմում իրավունք ունեն մասնակցելու ընտրություններին: Ընտրությունների վերաբերյալ համաձայնությունները պետք է պարունակեն տեղեկություններ դրանց կարգի, նախընտրական քարտզույթության և օտարերկրյա դիտորդների մասին :

Հոդված 4-րդ. Իրավասություններ

Ընտրված Խորհրդի իրավասությունները տարածվելու են արմտյան ափի և Դազայի վրա՝ բացառությամբ այն տարածքների, որոնց կարգավիճակը որոշվելու է վերջնական կարգավիճակի շուրջ բանակցությունների ժամանակ: Սա նշանակում է, որ Խորհրդի իրավասությունները չեն տարածվում Երուսաղեմի, ռազմական շրջանների, իրեական բնակիչների և նորակառույցների վրա: Երկու կողմերը հաստատում են, որ արևմտյան ափը և Դազան տարածքային մեկ միություն են, որոնց ինտեգրացիան պետք է պահպանվի ժամանակավոր փուլի ընթացքում:

Հոդված 5-րդ. Սկզբումային փուլը և բանակցությունները վերջնական կարգավիճակի շուրջ 5-ամյա անցումային փուլով սկսվում է Դազայի հատվածից և Երիզովի շրջանից իսրայելական զորքերի դուրսբերումով: Բանակցությունները վերջնական կարգավիճակի շուրջ պետք է սկսվեն հենց, որ հնարավոր լինի, բայց ոչ ուշ քան անցումային փուլի 3-րդ տարում: Բանակցությունները պետք է լուծեն հետևյալ հարցերը՝ Երուսաղեմի կարգավիճակը, պաղեստինցի փախստականների ապագան, ապահովության հարցերը, սահմանները, հարաբերությունները հարևան երկրների հետ և նմանաբան: այլ հարցեր, որոնց ներկայացնում են երկկողմանի հատաքրքրություն: Վերջնական կարգավիճակի վերաբերյալ բանակցությունները չպետք է վնասեն այն համաձայնագրերին, որոնք կկնքվեն ժամանակավոր փուլում:

Հոդված 6-րդ. Իշխանության և պատասխանատվության փոխանցման նախապատրաստություններ Սկզբունքների վերաբերյալ հռչակագրի ուժի մեջ մտնելուց և Դազայի ու Երիզովի շրջաններից իսրայելական զորքերի դուրսբերումից անմիջապես հետո, պաղեստինյան Խորհրդին, Դազայի և Երիզովի միջև տնտեսական շարժում և զարգացում ապահովելու համար, հետևյալ ոլորտներում կտրվի իշխանություն 1. կրթություն և մշակույթ. 2. առողջապահություն և սոցիալական ապահովություն, 3. ուղիների հարկազանծում և տուրիզմ: Միաժամանակ պաղեստինյան կողմը պետք է սկսի պաղեստինյան ոստիկանական ուժերի ստեղծման գործընթացը: Խորհրդի ձևավորումից և գործունեություն սկսելուց հետո կողմերը կարող են բանակցել լրացուցիչ իրավասությունների և պատասխանատվությունների փոխանցման շուրջ: Պաղեստինյան կողմը պետք է Իսրայելին հանդրդի բոլոր այն պաղեստինցիների անունները, որոնք, համաձայն սկզբունքների հռչակագրի, պետք է ստանձնեն իշխանություն: Վերոհիշյալ բնագավառներից յուրաքանչյուրը շարունակելու է ստանալ գոյություն ունեցող բյուջետային հատկացումները՝ համաձայն փոխադարձ պայմանավորվածության: Սկզբունքների հռչակագրի ի կատար ածման հիմքի վրա իսրայելական և պաղեստինյան պատվիրակները անհապաղ սկսելու են բանակցություններ իշխանության փոխանցման մանրամասն ծրագրի շուրջ:

Հոդված 7-րդ. Ժամանակավոր համաձայնագիր

Իսրայելական և պաղեստինյան պատվիրակությունները պետք է շարունակեն բանակցությունները և կնքեն համաձայնագրեր ժամանակավոր փուլում: Ժամանակավոր համաձայնագրերը ի քիվս այլոց պետք է արտահայտեն պաղեստինյան խորհրդի կառուցվածքը և կարգը, դրա անդամների թվաքանակը, Իսրայելի կողմից որոշ իրավասությունների փոխանցման կարգը: Այն պետք է ցույց տա խորհրդի գործադիր, օրենսդիր և դատական իշխանության գործունեության կարգը: Որպեսզի հնարավորություն տրվի խորհրդին նպաստել տնտեսական աճին խորհրդի պաշտոնական բազման ժամանակ կիսադադարի դրոշ վարչությունների գործունեության մասին՝ այդ թվում ենթագետիկայի վարչության Ղազայի նավահանգստի, Պաղեստինի զարգացման բանկի, արտահանման վարչության, շրջապատող միջավայրի պաշտպանության, հողային վարչության գործունեության մասին: Խորհրդի բացումից հետո իսրայելական ռազմական վարչությունը պետք է հետաճաքայց դա չի նշանակում, որ այն դադարեցնելու է իրականացնել իշխանության այն ֆունկցիաները, որոնք չեն փոխանցվել խորհրդին:

Հոդված 8-րդ. Հասարակական կարգուկանոն և ապահովություն՝
Արևմտյան ափի և Ղազայի հասարակական կարգուկանոնը և ներքին անվտանգությունը երաշխավորելու համար, խորհուրդը պետք է ստեղծի ուժեղ ոստիկանություն, իսկ Իսրայելը շարունակելու է պատասխանատվություն կրել արտաքին անվտանգության համար: Իսրայելը շարունակելու է պատասխանատվություն կրել նաև իսրայելացիների անվտանգության և ներքին կարգուկանոնի ապահովության համար:

Հոդված 9-րդ. Օրենքներ և ռազմական հրամաններ
Խորհուրդը իրավունք ունի օրենքներ սահմանել ժամանակավոր պայմանագրերին համաձայն: Կողմերը իրավունք ունեն վերանայել այն օրենքները և հրամանները, որոնք գոյություն ունեն ներկայումս:

Հոդված 10-րդ. Իսրայել-պաղեստինյան կապերի միացյալ կոմիտե
Որպեսզի սկզբունքների հռչակագրի և ժամանակավոր փուլում կնքված համաձայնագրերի իրականացումը հարց անցնի, մինչև սկզբունքների հռչակագրի իրագործման ժամկետի լրանալը պետք է ստեղծվի իսրայել-պաղեստինյան կապերի միացյալ կոմիտե համակարգելու համար ընդհանուր հետաքրքրություն ներկայացնող հարցերը: Հուրաբանյուր կողմ ունենալու է հավասար անդամներ միացյալ կոմիտեում: Սկզբունքների հռչակագրի ուժի մեջ մտնելուց հետո պետք է ստեղծվի նաև տնտեսական համագործակցության կոմիտե:

Հոդված 12-րդ. Կապ և համագործակցություն Հորդանանի և Եգիպտոսի հետ
Կողմերը այցելելու են Հորդանան և Եգիպտոս համագործակցության վերջիններիս հետ: Ստեղծվելու է նաև կոմիտե, որը որոշելու է 1967թ. արևմտյան ափից և Ղազայից տեղահանված բնակիչների վերադարձի պայմանները և չափը:

Հոդված 13-րդ. Իսրայելական զորքերի դուրսբերում
Սկզբունքների հռչակագրի ուժի մեջ մտնելուց հետո, և ոչ ուշ, քան խորհրդի ընտրությունների մախաշեմին պետք է տեղի ունենա իսրայելական զորքերի դուրսբերում արևմտյան ափի և Ղազայի մախաշեսված շրջաններից: Հռչակագրի ուժի մեջ մտնելուց 2 ամիս հետո կողմերը պետք է պայմանագիր կնքեն Ղազայից և Երիթրոփյ իսրայելական զորքերի դուրսբերման մասին: Հետագա դուրսբերումները պետք է ի կատար ածվեն աստիճանաբար և պաղեստինյան աստիճանական կողմից այդ տարածքների պատասխանատվության ստանձման և ներքին կարգուկանոնի ապահովման հետ համատեղ: Իսրայելը իրագործելու է կարգավորված և արագացված դուրսբերում Ղազայից և Երիթրոփյ, որը սկսվելու է անմիջապես Ղազա-Երիթրոփի համաձայնագրի ստորագրումից հետո և պետք է իրագործվի դրա ստորագրումից ոչ ուշ, քան 4 ամիս հետո: Կնքվելից այդ համաձայնագիրը ներառելու է նաև Իսրայելի ռազմական և քաղաքացիական վարչության կողմից իշխանության փոխանցման պայմանները, պաղեստինյան իշխանության կառուցվածքը, իրավունքները և պարտավորությունները, պաղեստինյան ոստիկանության կառուցվածքը և ֆունկցիաները, կոմիտեների և ենթակոմիտեների ստեղծումը, ապահովության հարցերը: Այդ համաձայնագրի մախաշեսվելու է, որ պաղեստինյան հիմնական գրասենյակները տեղաբաշխվելու են Ղազայում, քաղաքային մասնի հարցերով զբաղվողների, որոնք կարող են տեղաբաշխվել նաև Երիթրոփում: Կնքվելից համաձայնագիրը պետք է պահպանի Ղազայի և Երիթրոփի արևմտյան ափի և Ղազայի ամբաքան մասը լինելու պարագան և Իսրայելի իրավունքները շարունակելու զբաղվել արտաքին անվտանգության հարցերով:

Հոդված 15. Բանակների քննարկումները
Հոդված 15-րդ. Բանակների քննարկումները
Այն վեճերը, որոնք կառաջանան սկզբունքների հռչակագրի և հետագա համաձայնագրերի շրջանակներից դուրս, պետք է լուծվեն միացյալ կոմիտեի կողմից: Այն վեճերը, որոնք չեն կարող լուծվել բանակցությունների միջոցով, պետք է լուծվեն հաշտեցման այնպիսի մեխանիզմով, որը ընդունելի կլինի 2 կողմերին: Եթե այս դեպքում էլ հարցերը լուծում չգտնեն կողմերը կարող են ստեղծել արբիտրաժային կոմիտե:

Հոդված 16-րդ. Համագործակցություն տարածաշրջանային ծրագրերի շուրջ
Կողմերը համագործակցելու են տարածաշրջանային զարգացման ծրագրերի շուրջ, որոնք ունենալու են 2 ենթաբաժիններ՝ արևմտեական զարգացման ծրագրեր արևմտյան ափի և Ղազայի համար և ք/տարածաշրջանային զարգացման ծրագրեր: Սրանք ներառելու են՝
ա/ տեղական զարգացման ծրագրեր, մասն է միջին բիզնեսի զարգացման ծրագրեր, մարդկային ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործման ծրագրեր:

բ/ Մերձավորարևելյան զարգացման ֆոնդի և մերձավորարևելյան զարգացման բանկի ստեղծում:
զ/ Իսրայել-հորդանանա-պաղեստինյան կոմիտեի ստեղծում,որը կորդիմացնելու է Մեռյալ ծովի ջրանի շահագործումը,ինչպես նաև Միջերկրական ծով/Ղազա/-Մեռյալ ծով ջրանցքի կառուցման հարցերը:
դ/ Տարածաշրջանային ջրային,գյուղատնտեսական, էներգոտնտեսների օգտագործման,տուրիզմի,կապի և հաղորդակցության զարգացման ծրագրեր:

Օսլոյի համաձայնագիրը նոր հեռանկարներ բացեց իսրայելա-պաղեստինյան հետազա համագործակցության և խորացման համար:

1994թ. ապրիլի 29-ին Փարիզում ՊԱԿ-ի և Իսրայելի միջև կնքվեց տնտեսական հարաբերությունների վերաբերյալ համաձայնագիր,որի առաջնը հանդիսացավ Մերձավոր Արևելքում չափազանց մեծ կարևորություն ունեցող ջրային ռեսուրսների /արևմտյան ափ և Ղազա/ օգտագործման հարցը:²⁰² Էներգետիկայի բնագավառում համագործակցությունը ապահովելու էր զգալի և նավթի արդյունահանումը Ղազայում և Նեգեվում և դրանց երկուստեց շահագործումը: Համաձայնագիրը նախատեսում էր նաև ազատ առևտրական գոտիների ստեղծում:

1994թ. մայիսի 4-ին Կահիրեում կնքվեց համաձայնագիր ՊԱԿ-ի և Իսրայելի միջև,որը նախատեսում էր իսրայելական գործերի դուրսբերումը Ղազայի և Երիթրվի ջրանցքերից:²⁰³ Իսկ մինչև 1999թ. մայիսի 4-ը որոշվելու էր Պաղեստինի վերջնական կարգավիճակի և անկախության հարցը: Օսլոյի համաձայնագիրը հնարավորություն տվեց նաև 1994թ. հուլիսին Իսրայելի և Հորդանանի միջև կնքել խաղաղության համաձայնագիր և վերջ տալ երկու երկրների միջև պատերազմական վիճակին:²⁰⁴ Երկար տարիների բացակայությունից հետո Առաջաքը վերադարձավ Պաղեստին,ինչը անշուշտ հնարավորություն տվեց նրան անմիջականորեն ղեկավարել պաղեստինցիների պայքարը:

1994թ. օգոստոսի 24-ին Էրեց վայրում Իսրայելի և ՊԱԿ-ի միջև կնքվեց իշխանության փոխանցման վերաբերյալ համաձայնագիր,որը հնարավորություն տվեց ՊԱԿ-ին ստանձնելու իրական իշխանություն:²⁰⁵

ԵՎ վերջապես 1995թ. սեպտեմբերի 24-ին Վաշինգտոնում կնքվեց այսպես կոչված Օսլոյի 2-րդ համաձայնագիրը, ըստ որի իսրայելական գործերը դուրս բերվեցին արևմտյան ափի 6 բաղաբերից և 400 գյուղերից:²⁰⁶ Պաղեստինյան ազգային խորհրդի ընտրությունները նշանակվեցին 1996թ. հունվարին և նշված ժամկետում էլ տեղի ունեցան:

Ինչպես տեսնում ենք այս ամենը կատարվում էր 1993թ. Օսլոյի համաձայնագրի հիման վրա: Ցայսօր չի իրականացված համաձայնագրի միայն մեկ կետը, այն է՝ 1999թ. մայիսի 4-ին պաղեստինյան անկախ պետություն հռչակելու հարցը:

2.Ամերիկյան դիվանագիտությունը և արաբա-իսրայելական հակամարտության հատազա

Օսլոյի համաձայնագիրը կարևոր դեր ունեցավ արաբա-իսրայելական հակամարտության հատազա կարգավորման գործում : Ելիշտ է, որա իրականացնող ղաշտը սահմանափակվում էր միայն Ղազայով և Երիթրվի ջրանով, բայց 45-ամյա հակամարտության կարգավորման գործում նրա դերը եակն էր: Սեր կարծիքով Օսլոյի համաձայնագիրը հնարավորություն տվեց հետազայում կնքել նոր համաձայնագրեր, որոնք փոքր, բայց իրական բայելը դարձան հակամարտության կարգավորումը շարունակելու գործում: Անշուշտ, խաղաղության գործընթացը հարթ չէր ընթանում և եղան բազմաթիվ ուղիք խոչընդոտներ արդեն իսկ ձեռք բերված համաձայնությունների ճանապարհին: Խաղաղության գործընթացը բազում անգամներ կանգնեց փակուղու առջև: Առաջին այդպիսի վտանգը ներկայացավ 1994թ. սկզբին: Ամերիկայում ծնված հրեա վերաբնակիչ Բարուշ Գոլդսթեյնը Հեբրոնում կրակ բացեց մզկիթում և նրա շուրջ հավաքված ամբոխի վրա՝ սպանելով 29 և վիրավորելով 150 մարդու: Մզկիթ էին եկել 400 հավատացյալներ մասնակցելու սրբազան Ռամադան ամսի առավոտյան աղոթքին: Հեբրոնի մզկիթը մասն է ամբողջական մի կառույցի, որի մյուս մասը ծառայում է հրեաներին և համարվում է,որ ունի 4.000 տարվա պատմություն: Ըստ ավանդության այստեղ են Առաջին և Սառայի գերեզմանները: Սկիզբը երկար ժամանակ կրոնական կռիվանքներ էր և այժմ այս իրադարձությունները խառնաշփոթություն առաջացրին Հեբրոնում և նորից ոտքի հանեցին արաբական բնակչությանը: Թվում էր, թե նորից սկսվելու է ինքնիշխանի ժամանակները: Պաղեստինցիները առաջ բաշեցին Իսրայելի և արաբական երկրների միջև բանակցությունների շարունակված հնարավորության հարցը:

Սակայն, բարեախառաբար, Հեբրոնի մզկիթի կոտորածը, ինչպես սպսում էին շատերը, չկանգնեցրեց խաղաղության գործընթացը: Այլ գործընթացը պարզապես տեղատվություն ապրեց կարճ ժամանակով, որպեսզի հետազայում ավելի մեծ թափով առաջ ընթանա: Հարցը կայանում էր նրանում, որ ամերիկյան դիվանագիտությունը խաղաղարարի վրա էր դրել իր հեղինակությունը և այժմ պատրաստ էր ցանկացած գնով շահել: Ենշուրը բանակցող կողմերի վրա ավելի էր ուժեղացել: Սակայն խաղաղության գործընթացի շարունակումը բացառել միայն ամերիկյան դիվանագիտության ցանկությանը և ճնշմանը, մեր կարծիքով այնքան էլ ճիշտ չէ լինի: ԵՎ Իսրայելի և ՊԱԿ-ի ղեկավարները հասկանում էին, որ այժմ արդեն շատ դժվար է կանգնեցնել գործընթացը: Ինչ-որ տեղ նրանք չէին ուզում նաև զրկվել այն արդյունքներից, որոնք ձեռք էին բերել տարիներ տևած դժվարին բանակցությունների ընթացքում: Արտաքնապես կողմերը քննադատում էին միմյանց դեմ ուղղված բռնությունների՝ սպառնալով բանակցային գործընթացի դադարեցումով, սակայն դա արդեն ավելի շուտ դարձել էր ավանդական և «ծիսական» երևույթ: Առաջաքը, ինչքան էլ սարսափելի լինեմ մզկիթի կոտորածը, չէր պատրաստվում դրա համար հրաժարվել խաղաղության բանակցություններից: Հարցին նույն կերպ էր մոտենում նաև

Համաձայն Սկզբունքների Ֆոնդակազմի, պաղեստինյան իշխանությունը իրավասություններ չունեի արտաքին քաղաքականության բնագավառում և ըստ այդմ իրավունք չունի ստեղծելու դեսպանատներ և հյուպատոսություններ, ինչպես նաև իրավունք չունի դրանց ստեղծումը թույլ տալու Ղազայում և Երիթրոլում: Նա կարող էր տալ պետությունների հետ պայմանագրեր կնքել միայն տնտեսական և տարածաշրջանային զարգացման, կրթական, գիտական և մշակութային ծրագրերի վերաբերյալ:

Համաձայնագիրը ստորագրելու պես Իսրայելը պարտավորվում էր ազատ արձակել 5.000 պաղեստինցի բանտարկյալների և այդ ամենը անելու է 5 շաբաթվա ընթացքում, որոնք կարող էին վերադառնալ իրենց տները Սերանտյան ափի և Ղազայի ցանկացած կողմում:

Համաձայնագրի իրականացումը ապահովելու համար, ամերիկյան կոնգրեսի պահանջով, համաձայնագրի 21-րդ հոդվածում ավելացվեցին ժամանակավոր միջազգային ներկայությունն ապահովելու ենթակետերը:²¹⁰

400 ներկայացուցիչներ 6 ամիս ժամանակով գործելու էր հետևյալ քաղաքներում և գյուղերում Ղազա, Խան Յունիս, Ռաֆահ, Դեր Էլ Բալահ, Ջաբալիա, Աբսան, Բեյթ Հանուն, Երիթով: Ամերիկյան դիվանագիտությունը միաժամանակ շեշտում էր այն համբաժանքը, որ արևմտյան ափը և Ղազան ինտեգրված միասնական տարածք են:

Կահիրեի համաձայնագիրը, ինչպես ասվեց, կարիք ուներ որոշ մշակման և ճշգրտումների: Պաղեստինցիներին իշխանության և իրավասությունների փոխանցման մասին վերջնական համաձայնագիրը կնքվեց նույն թվականի օգոստոսին: Սակայն մինչ այդ տեղի ունեցան այլ կարևոր իրադարձություններ:

Ամերիկյան դիվանագիտությունը իր պատմությունը հարստացրեց Իսրայելի և մեկ այլ արաբական երկրի միջև կնքած հերթական սեպարատ պայմանագրով: Այս անգամ Իսրայելի հետ խաղաղության պայմանագիր կնքեց Զորդանանը: 1994թ. հուլիսին Իսրայելի վարչապետ Ռաբինը և Զորդանանի թագավոր Հուսեյնը կնքեցին խաղաղության պայմանագիր պաշտոնապես վերջ տալով 46-ամյա հակամարտությանը:²¹¹ Համաձայնագիրը կնքվեց ԱՄՆ-ում, Սպիտակ տանը՝ ԱՄՆ-ի նախագահ Բիլքլինթոնի ներկայությամբ: Զորդանանի կողմից համաձայնագրի ստորագրումը պատահական չէր: Գազայում չէր, որ Զորդանանը միշտ եղել է ԱՄՆ-ի հավատարիմ դաշնակից տարածաշրջանում: Նրա ղեկավարների վարած պահպանողական քաղաքականությունը զնախառնվել էր ԱՄՆ-ի կողմից, որը ժամանակին Զորդանանին ցույց տվել էր որոշակի ռազմական օգնություն: Սակայն Շոգի պատերազմի ժամանակ Զորդանանը ցույց տվեց պրոֆիտային դիրքորոշում, որը վաշխզտոնում այնքան էլ լավ չընդունվեց: Այժմ, երբ կնքվել էին Օսլոյի և Կահիրեի համաձայնագրերը, Զորդանանը չէր ուզում ճորից լարվածություն առաջ բերել ԱՄՆ-ի հետ հարաբերություններում: Բացի դրանից Զորդանանը ցանկանում էր վերջնականապես ճշտել ջրային ակունքներից օգտվելու հարցը: Ռեստի ամերիկյան առաջարկությունը Իսրայելի հետ կնքել հաշտություն, Զորդանանը ընդունեց գոհունակությամբ: Հոկտեմբերին պայմանագիրը վավերացվեց:

Կնքված համաձայնագիրը հնարավորություն տվեցին Արաֆաթին 33 տարուց հետո լեգալ կերպով վերադառնալ Պաղեստին: Պա տեղի ունեցավ 1994թ. հուլիսի 1-ին: Մինչ այդ Իսրայելի իշխանությունները կամխուս էին նրա մուտքը Պաղեստին, որպես թշնամու և ահաբեկչի: Արաֆաթը առաջին այցելեց Ղազա, ուր նրան ողջունեց 200.000 ամբողջ: Այժմ նա կարող էր հարկ եղած դեպքում տեղում և մոտակից ղեկավարել պաղեստինցիների պայքարը:²¹²

1994թ. օգոստոսի 24-ին Իսրայելի կառավարության կողմից Դեննի Ռոտշիլդը, իսկ ՊԱԿ-ի կողմից դոկտոր Նաբիլ Շաբաիբ Էրեցում ստորագրեցին նոր համաձայնագիր: Այն կոչվում էր «Համաձայնագիր իշխանության և պատասխանատվության փոխանցման նախապատրաստության մասին»:²¹³ Համաձայնագրով ավելի ճշտվեցին այն իրավասությունները, որոնք Իսրայելը պատրաստվում էր փոխանցել պաղեստինցիներին: Առաջին անգամ Ղազա-Երիթովի պաղեստինյան իշխանության համար սահմանվեց 6-ամսյա բյուջե 54.58 միլիոն դոլարի չափով: Վերջնականապես ճշտվեց Իսրայելի կողմից իշխանության փոխանցման շրջանակները: Նախատեսվում էր նույնիսկ կորուսյալ և մշակույթի բնագավառում իշխանության փոխանցումների իրականացումը սկսել օգոստոսի 29-ից: Իշխանության փոխանցման օրվանից Իսրայելը փոխանցելու է նաև քաղաքացիական վարչության ամբողջ շարժական և անշարժ գույքը:

Փոխանցված գրասենյակների պատասխանատվությունը, նրա գործունեության և աշխատակազմին աշխատավարձով ապահովելու պատասխանատվությունը դրվելու է պաղեստինյան իշխանությունների վրա: Այն հարցերը, որոնք չեն մտնում պաղեստինյան իշխանության ոլորտի մեջ, վերջինիս կարող է համաձայնեցնել Իսրայելի քաղաքացիական վարչության հետ: Իսրայելի ռազմական և քաղաքացիական վարչությունները իրականացնելով իրենց իշխանությունը՝ պետք է հաշվի առնեն պաղեստինյան իշխանության շահերը և անեն հնարավոր ամեն ինչ՝ վերադառնալ վերջինիս առաջ ծնած ծառայած դժգոհությունները: Պաղեստինյան իշխանությունը քայլեր է ձեռնարկելու, որպեսզի կանխի պաղեստինցիների ռազմական ակտիվությունը Իսրայելում և իր հերթին հնարավոր ամեն ինչ անելու է իրեն ենթակա տարածքներում կարգ ու կանոնի պահպանման համար: Ճշտումն անցվեց նաև պաղեստինյան իշխանության օրենսդրական լիազորությունների մեջ: Ըստ Կահիրեի համաձայնագրի պաղեստինյան իշխանությունը իրավունք ուներ հրապարակել օրենսդրություն:²¹⁴

30 օրվա ընթացքում Իսրայելի կողմից բողոք չստանալու դեպքում օրենսդրությունը մտնելու էր ուժի մեջ: Պաղեստինյան իշխանությունը կարող է լիազորել քաղաքացիական հսկիչներին, որպեսզի վերջիններս հետևեն օրենքների կատարմանը: Այս հսկիչները գործելու են առանձին-առանձին յուրաքանչյուր

ուղորտում. չեն կրելու գեներ և համազգեստ.սակայն իրավունք ունեն ստուգելու փաստաթղթեր: Իսրայելի ռազմական և քաղաքացիական վարչությունը պաղեստինյան իշխանությանը լրիվ տեղեկատվություն են տալու: յուրաքանչյուր ուղորտ ճախարակում են բյուջեի շուրջ: Պաղեստինյան իշխանությունը հրապարակելու է իր եկամուտները,որոնք առաջացել են ուղղակի հարկման միջոցով: Եթե ուղորտների իսկական եկամուտի աղբյուրը,ներառյալ գոյություն ունեցող հատկացումները գերազանցում են բյուջեն,ապա այդ ավելցուկը պետք է օգտագործվի բացառապես այդ ուղորտի զարգացման համար:

Թվում է թե համաձայնագիրը միանշանակ ամրապնդում է Ղազախի շուրջ: Պաղեստինյան իշխանությունը ինքնավարությունը, սակայն համաձայնագրի 13-րդ հոդվածը նախատեսում է.« Երկու կողմերը գտնում են,որ արևմտյան ափը և Ղազան միասնական և անբաժան տարածքային միություն են և այդ համընդամենը պետք պահպանվի ժամանակավոր փուլում: Ղազան և Երիզուլը արևմտյան ափի անբաժան մասն են և նրանց կարգավիճակը չի փոխվելու ժամանակավոր փուլի ընթացքում»:²¹⁵

Փաստորեն սա նշանակում է, որ 5 տարվա ընթացքում պաղեստինյան իշխանությունը իրավունք չունի այս տարածքներում հռչակել անկախություն: Այնուամենայնիվ իրավացի լինելու համար պետք է ասենք, որ իսրայել-պաղեստինյան հակամարտությունում կատարվել էր զգալի տեղաշարժ: Դա չէր կարող չգնահատվել միջազգային համընդամեն կողմից: 1994թ. հոկտեմբերի 14-ին Օսլոյի նրբեյան մրցանակի կոմիտեն խաղաղության մրցանակ շնորհեց Իսրայելի վարչապետ Ռաբինին,արտգործնախարար Եհոն Դերեսին և ՊԱԿ-ի նախագահ Յասեր Արաֆաթին:

Սակայն, այդուհանդերձ խաղաղության գործընթացը չէր ընթանում: Նա ուներ հառակողներ, որոնք հանդիսանում էին երկու կողմերի ծայրահեղ թևերի ներկայացուցիչները: Դեռ Կաիրին համաձայնագրի ստորագրումից հետո հրեա և պաղեստինցի ծայրահեղականները սպառնացել էին դրա իրականացման լրիվ կանխումը: Նորից սկսվեցին ահաբեկչությունները այս անգամ իսլամիստ անձնասպանների կողմից: 1995թ. հունվարի 23-ին երկու իսլամ անձնասպաններ ռուսներ պայթեցրեցին ավտոբուսի կանգառում, թե Ավիվից հյուսիս, Նեբանյաի մոտ:

Միաբեկչական այդ գործողության զոհ դարձան 19 և վիրավորվեցին 60 հրեա: Գործողության պատասխանատվությունը վերցրեց «Իսլամական Ջիհադ» կազմակերպությունը:

Մինչև 1994թ. ապրիլը եղել էին մնա՞մ 6 ղեպեր, որի ժամանակ իսլամական ահաբեկիչները սպանել էին 54 և վիրավորել 200 մարդ: Դա արվել էր խանգարելու հաջող բանակցությունները Իսրայելի և պաղեստինցիների միջև: Չնայած Իսրայելի նախագահ Կեզմանը դատապարտելով այդ գործողությունները, կոչ արեց դադարեցնել բանակցությունները ՊԱԿ-ի հետ, բայց կարչապետ Ռաբինը որոշեց շարունակել այն: Իրագրությունը նորից դարձավ խիստ լարված: ԱՄՆ-ի համաձայնությամբ փետրվարի 2-ին, Եգիպտոսի նախնաժողովրդամբ, հրավիրվեց տարածաշրջանային ժողով Կաիրիում: ՊԱԿ-ի, Իսրայելի և Գորտանի մասնակցությամբ: 6-ժամյա բանակցություններից հետո նրա մասնակիցները որոշում ընդունեցին ակտիվացնել ջանքերը խաղաղության համար, մերժեցին քաղաքական բռնությունները և կոչ արեցին ավելացնել միջազգային ներկայությամբ դերը Պաղեստինում:

Սակայն ահաբեկչությունը ոչ միայն չդադարեց,այլև գնալով ավելի էր սաստկանում: 1995թ. ապրիլի 9-ին երկու իսլամական ռազմական խմբեր ռուսներ պայթեցրին Ղազայում սպանելով 8 և վիրավորելով 45 մարդու: Այս ահաբեկչական գործողությունը ընթացավ երկու փուլով: Սառցին հարձակման ժամանակ,որը եղավ ԿՖար Դարուն մոտ, Ղազայից հարավ-արևմուտք, սպանվեցին 7 զինվորներ և մեկ ամերիկյան զբոսաշրջիկ,վիրավորվեցին 40 մարդ: Երկրորդ հարձակումը եղավ դրանից 2 ժամ անց Նեբեթրինում,որը առաջին պայթյունի վայրից հեռու էր ընդամենը 6 մղոն: Այս անգամ անձնասպանը ռուսը ճետեց իսրայելական պահակախմբի վրա: Միաբեկչական գործողությունների համար պատասխանատվությունը իրենց վրա վերցրին Յամաս և Ջիհադ կազմակերպությունները:

Իսրայելի կառավարությունը յուրօրինակ ձևով պատասխանեց ահաբեկչությանը: Նա հայտարարեց արևելյան Երուսաղեմում հիմնականում պաղեստինցիներին պատկանող 130 ակր հողի կոնֆիսկացիայի մասին: Կառավարությունը իր որոշումը պատճառաբանում էր նրանով, որ այդ հողերի պատկանելության հարցը անորոշ է: Կառավարությունը հայտարարեց, որ հողերի բռնագրավումը արվում է ի հոգուս հասարակական կարիքների և նպատակ ունի այն ավելի արդյունավետ օգտագործել: Առաջարկվեց նոր քաղաքական կարգավիճակ տալ հրեա վերաբնակիչներին: «Չողերի բռնագրավման ստեղծումը կարելի է անել միայն Իսրայելի գերագույն դատարանում, բայց ստեղծված իրավիճակում պաղեստինցիները երբեք չեն համաձայնվի դա անել»:

Խնդիրը նորոյա չէ. հարցը կայացնում է նրանում, որ Ռաբինը եթե, նույնիսկ նա դեմ էր հրեական բնակավայրերի ընդարձակմանը,ապա Երուսաղեմի հարցում նա անդողվելի էր գտնվելով, որ այն Իսրայելի անբաժան մայրաքաղաքն է: 1967թ. պատարազմից հետո Երուսաղեմը բավականին ընդարձակվել է: Ռաբինի նպատակներից մեկը ռասայական տարաբնույթում է, որի ժամանակ իմն ընդարձակվել է: Ռաբինի նպատակներից մեկը՝ պետք է պարզապես գոյատևի,իսկ հրեական մասը պետք է քաղաքը կամ մուսուլմանական մասը՝ պետք է պարզապես գոյատևի,իսկ հրեական մասը պետք է ընդարձակվի և լինի արաբներից զերծ: Նրա նպատակն էր արևելյան Երուսաղեմի հրեա բնակչությունը դարձնել մեծամասնություն: Միաժամանակ Ամնեստի Ինտերնալ կազմակերպությունը հարցադրում էր, որ «Պաղեստինում նկատվում էին մարդու իրավունքների խախտում ինչպես Իսրայելի,այնպես էլ ՊԱԿ-ի կողմից: « Մեկ տարվա ընթացքում ՊԱԿ-ի անվտանգության ուժերը սպանել են 16 պաղեստինցի: 100-ավոր մարդիկ ձերբակալվել և դատվել են առանց դատական արդյունքի և պաշտոնական հարցաքննության: Իր ինքնին Իսրայելը 1994թ. մայիսից սկսած ձերբակալել է 6.000 պաղեստինցի,որոնց 30-140 օր արգելվել է շփվել իրենց ընտանիքի անդամների և իրենց փաստաբանների հետ»:²¹⁶

Իսրայելի գործողությունները դժգոհություն առաջացրին նաև Հորդանանում: Վերջինիս պառլամենտը սպառնաց ճնշում գործադրել իր երկրի կառավարության վրա վերջ դնելու ոչ միայն իրենց մասնակցությամբ խաղաղության գործընթացին, այլև կաղաքեցնելու իսրայելա-հորդանանյան խաղաղության համաձայնագրի իրականացումը: Իսրայելի կառավարությունը տիպական հայտարարեց, որ սառեցնում է արևելյան Երուսաղեմում հողերի բռնագրավման որոշումը, որը սակայն, մեծ դժգոհություն առաջացրեց Իսրայելի աջաօղակյան ուժերի մեջ, որոնք ամփոփեն էին համարում այդ որոշումը կապված աճող «արաբական վտանգի հետ»: Հասկանալով, որ նման գործողությունները հարցականի տակ կարող են գնալ հաջորդ ընտրություններում իրենց հաղթանակի հնարավորությունները Ուաշինգտոնը հայտարարեց, որ միակ ելքը Սիրիայի հետ բանակցությունները վերսկսելն է և դրանք չտապալել: Ուաշինգտոնը հայտարարեց. «Սենթ պատրաստ ենք դիմակայելու ամբողջ աշխարհին. Արաբական լիգային, ՄԱԿ-ն, բայց չենք կարող դիմագրավել Լիկուդին և ընդդիմությանը: Մենք վաճառված չենք ՊԱԿ-ին, ինչպես պնդում են նրանք»:²¹⁷

Այս գործողություններից երեք ամիս անց 1995թ. հուլիսի 24-ին տեղի ունեցավ վերջին երեք ամիսների ընթացքում ամենախոշոր ահաբեկչական գործողությունը: Պաղեստինցի մի զինյալ խումբ պայթեցրեց ավտոբուսի մեջ, որը երթևեկում էր Թել-Ավիվի արվարձաններից մեկով: Սպանվեցին 6 և վիրավորվեցին 32 ուղևոր: Այս գործողությունները լցրեցին նույնիսկ Ուաշինգտոնի համերոպյան բաժանի: Նա հայտարարեց. «Մենք դատապարտում ենք հարձակումները և զուշացնում, որ մինչև ՊԱԿ-ը չաշխատի վերջ տալ ռազմական խմբերի գործունեությանը Իսրայելը դեմ կլինի պաղեստինցիների ինքնավարության ընդարձակմանը»:²¹⁸

Այս վերջին ահաբեկչական ակտը կատարվեց այն ժամանակ, երբ ընթանում էին նոր իսրայելա-պաղեստինյան բանակցություններ՝ ընդարձակելու պաղեստինցիների ինքնավարությունը արևմտյան ափում: 1995թ. հուլիսի 25-ին, այնուամենայնիվ, ձեռք բերվեց խախտու համաձայնագիր Իսրայելի և պաղեստինցիների միջև վերջիններիս ինքնավարությունը արևմտյան ափում ընդարձակելու շուրջ: Սակայն այս ամիսնական համաձայնագիրը ոչ մի կոնկրետ տարածքային հարց չէր շղջափում: Բայց համաձայնագիրը հիմք հանդիսացավ Վաշինգտոնում նոր բանակցություններ սկսելու համար:

1995թ. օգոստոսի 21-ին տեղի ունեցավ երկրորդ խոշոր ահաբեկչական գործողությունը: Պաղեստինցի զինյալ արևմտյան Երուսաղեմում հարձակվեց ավտոբուսի կանգառում կանգնած մարդկանց վրա սպանելով 5 և վիրավորելով 107 մարդու: Այս ակտը ևս դատապարտվեց Իսրայելի և այս անգամ նաև ՊԱԿ-ի առաջնորդների կողմից: Համասը բացահայտորեն հայտարարեց, որ դեմ է խաղաղության գործընթացին: Այս հայտարարությունից հետո իսրայելական իշխանությունները օգոստոսի 22-27-ը ձեռնարկվեցին Համասի 60 անդամների մեղադրելով նրանց հուլիսի 24-ի և օգոստոսի 21-ի պայթյունների համար: Միաժամանակ կառավարությունը նորակոչիկների և կամավորների վրա դրեց հրեական սինագոգների, դպրոցների և հասարակական այլ կառույցների պաշտպանությունը: Սենթ, որ այսպիսի կամավորական խմբերի ստեղծումը սկսվել էր դեռևս անցյալ տարվանից, երբ Լոնդոնի Կենսիզգթոն վայրում գտնվող Իսրայելի դեսպանատան մոտ պայթյուն տեղի ունեցավ: Սայթ Վայնը ապափովության կոմիտեի խոսնակը, հայտարարեց. «հայրյուրավոր կամավորներ վարձվում են և արդյունքում ցանկացած հրեական շենքի մոտ կլինեն ապահովության խմբեր»:²¹⁹

1995թ. սեպտեմբերի 24-ին եգիպտական Թաբա քաղաքում ընթացավ հուլիսի 25-ի համաձայնագրի քննարկման 2-րդ փուլը: Իսրայելական կառավարության և ՊԱԿ-ի ներկայացուցիչները համաձայնության եկան իսրայելական գործերի հետագա դուրսբերման շուրջ: Պատրաստվեց համաձայնագրի տեքստը, որն էլ ընկավ Վաշինգտոնում կնքված նոր իսրայելա-պաղեստինյան կամաձայնագրի հիմքում: Մինչ այդ օգոստոսի 27-ին Կահիրեում ստորագրվել էր երկկողմ հայտարարագիր պաղեստինյան կողմին իշխանության հետագա փոխանցման մասին:

1995թ. սեպտեմբերի 28-ին Վաշինգտոնում ստորագրվեց «Ժամանակավոր իսրայելա-պաղեստինյան համաձայնագիր արևմտյան ափի և Դազայի վերաբերյալ»²²⁰, որը դիվանագիտական փաստաթղթերում նաև կոչվում է «Օսլոյի II համաձայնագիր»: Համաձայնագրի կնքմանը որպես վկաներ ներկա էին ՄԱԿ-ի, Եգիպտոսի Արաբական Հանրապետության, Հորդանանի և Նորվեգիայի բազմաթիվ պատվիրակներ և Ռուսաստանի Դաշնության Եվրախաղաղության խորհրդի նախատեսված էր իսրայելական գործերի դուրսբերում արաբական 6 քաղաքներից և 400 գյուղերից և 1996թ. անցկացնել պաղեստինյան խորհրդի ընտրություններ, որը ունենալու էր օրենսդիր և գործադիր իշխանություն: Նախաբանում ասվում էր. «Համաձայն մերձավորարևելյան խաղաղության գործընթացի շրջանակների հաստատված Աստղիկում, կողմերը հաստատում են իրենց հավատարմությունը հավանաբարությունը վերջ տալու գաղափարին: Կողմերը հավատարիմ են խաղաղ գոյակցության և փոխադարձ վստահության սկզբունքներն, ճանաչում են միմյանց քաղաքական և օրինական իրավունքները, ճանաչում են պաղեստինյան խորհրդը: Կողմերը համաձայն են, որ ժամանակավոր փուլը սկսվում է 1994թ. մայիսի 4-ին և այդ փուլը չպետք է գերազանցի 5 տարին: Կողմերը համաձայն են, որ վերջնական կարգավիճակի համար բանակցությունները պետք է սկսվեն հենց որ դա հնարավոր լինի, բայց ոչ ուշ քան 1996թ. մայիսի 4-ը: Կողմերը հաստատում են միմյանց փոխադարձ ճանաչումը»:²²¹

Օսլո 2-րդը մինչ այդ կնքված իսրայելա-պաղեստինյան համաձայնագրերից առավել կարևորն էր: Ճիշտ է, շրջադարձային է համարվում 1993թ. Օսլոյի 1-ին համաձայնագիրը, սակայն պաղեստինցիներին է, շրջադարձային է համարվում նշված կոնկրետ տարածքների շրջանակներում, տալիս է կոնկրետ ինքնավարություն, փաստաթղթում նշված կոնկրետ տարածքների շրջանակներում, տալիս է 1995թ. Օսլոյի 2-րդ համաձայնագիրը: Այլ հարց է, թե որքանով է այն պաշտպանում պաղեստինցիների

շահերը և որքանով է հնարավոր դրա իրականացումը: Օսլո 2-րդ համաձայնագրի կարևորությունը մյուս կնքված համաձայնագրերի համեմատությամբ, մեր կարծիքով կայանում է նաև նրանում, որ այս համաձայնագիրը վերջնականապես որոշում է պաղեստինյան խորհրդի թվականը, խորհրդի գործունեության շրջանակները և բնույթը, պաղեստինյան ոստիկանության թվականը, ստեղծման կարգը և վերջնական ավելացվում է պաղեստինցիներին հանձնվելիք տարածքները:²²² Համաձայնագիրն ունեւ նաև լուրջ բերություններ: Հաշվի առնելով այս հանգամանքները նպատակահարմար ենք համարում ավելի հանգամանորեն անդադանալ նրան և կատարել որոշ վերլուծություն:

Մինչև պաղեստինյան խորհրդի ընտրությունները, որոնք տեղի էին ունենալու 1996թ., պաղեստինցիները հանձն էին առնելու ամբողջ պատասխանատվությունը ներքին անվտանգության, հասարակական կարգավանդի և բաղաբացիական վարչության համար 6 բաղաբներում և Դերոնի մի մասում:(որը կոչվում էր շրջան A), ինչպես նաև ադմինիստրատիվ և հասարակական կարգավանդի համար B գոտում (Արևմտյան ափի գյուղերը): Դա նշանակում էր, որ պաղեստինցիները պատասխանատու են վերոհիշյալի համար արևմտյան ափի 27 տոկոսում, որտեղ ապրում են պաղեստինյան բնակչության 98 տոկոսը: B գոտու վարչական պատասխանատվությունը մնում էր Իսրայելի վրա: Բացառապես իսրայելյան է մնում պատասխանատվությունը C գոտու համար: Այդ գոտին սահմանված է որպես բնակավայրեր, ապահովության գոտիներ և հաղորդակցության ուղիներ: Իսրայելական զորքերի դուրսբերումը նախատեսված է փուլերով: Դուրսբերման առաջին փուլը կապված է A և B գոտու հետ և պետք է ավարտվեր պաղեստինյան խորհրդի ընտրություններից 22 օր առաջ: Հետագա դուրսբերումը ծրագրավորված էր C գոտու համար և պետք է տեղի ունենար խորհրդի բացումից հետո, 18 ամսվա ընթացքում: Այն լինելու էր 3 փուլերով: Եթե ամեն ինչ ընթանար ծրագրին համապատասխան, ապա վերջնական կարգավիճակի համար համաձայնագիրը պետք է կնքվեր դարավերջին և այդ դեպքում պաղեստինցիները որոշակի իրավասություններ կունենային ամբողջ արևմտյան ափի վրա, բացառությամբ ռազմական գոտիների, բնակավայրերի և Արևելյան Երուսաղեմի / արևմտյան ափի մոտ 90 տոկոսի:²²³

Քարտեզները մանրամասնելով A B C գոտիների դիրքերը՝ բարձրացնում են այնքան շատ հարցեր, որքան Վաշինգտոնում կնքված տեքստն է: A շրջանի բաղաբները կայունորեն բաժանված են մեկը մյուսից: Քալքուիլան և Դերոնը լիովին շրջապատված են C շրջանով: Մյուս բաղաբները մասամբ են սահմանակից B գոտու գյուղերին, այսինքն պաղեստինցիների կողմից վերահսկվող տարածքին: C գոտին շրջապատում է նաև Նաբուլիսի, Բեթլեհեմի և Ռամալաի մեծ մասը, որոնք նույնպես հանձնված են պաղեստինցիներին:

B գոտին, որտեղ պաղեստինցիներին առաջարկվում է ինքնակառավարում, բացառությամբ ապահովության հարցերի և արտաքին հարաբերությունների, բաժանված է մոտ 20 միլյանց հետ սահմաններ չունեցող շրջանների: Դրանք էլ իրենց իրենք բաժանված են 80 մանր հողակտորների, որոնք բոլորը շրջապատված են C գոտու հողերով: Այդ մասնատված գոտիները միմյանցից անջատված են նաև արևելք-արևմուտք ճանապարհով, որը միմյանց կապում է արևմտյան ափը, Իսրայելը և Դորդանանը: Եթե հաշվի առնենք այն հանգամանքը, որ ճանապարհների հսկողությունը դրված էր Իսրայելի վրա, ապա վարդ կլինի պաղեստինյան տարածքների միմյանցից կտրված լինելու աստիճանը: Համաձայնագիրը չի պարունակում հրեական բնակավայրերի կառուցման, ոչ մի արգելք պաղեստինյան աշխատավորների առաջ սահմանների փակման, որը սպանիչ է պաղեստինյան տնտեսության համար, ոչ մի երաշխիք իսրայելական զորքերի դուրսբերման ժամկետացանկի պահպանման հարցում: Ճիշտ է, համաձայնագիրը նախատեսում է ստեղծել իսրայելա-պաղեստինյան միացյալ կոմիտեներ քաղաքացիական հարաբերությունների, կոորդինացման և համագործակցության, տարածաշրջանային հարաբերությունների, փոխադարձ անվտանգության, կապի, ջրային, տնտեսական, այնուամենայնիվ, միացյալ կոմիտեները հնարավորություն են տալիս Իսրայելին տեղյակ լինել իրադարձությունների ընթացքին և վետո դնել որևէ բանի վրա, որը իրեն ձեռնուտ է: Փաստորեն ոչ մի հարցում բաժանում չի նախատեսված: Օրինակ, ընտրությունների վերաբերյալ փաստաթղթի 2-րդ հավելվածի 28-րդ հոդվածի համաձայն, «Պաղեստինյան խորհրդի կողմից պետք է Իսրայելին տեղեկացվի ցանկացած փոփոխության մասին կապված բնակչության գրանցման և բնակչի բնակության վայրի փոփոխության հետ»:²²⁴ Պաղեստինյան իշխանությունները կարող են մշտական բնակության շնորհիվ ներգրծվողներին, անունական զույգերին և երեխաներին, բայց միայն Իսրայելի իշխանությունների նախնական հավանությունից հետո: Փաստորեն պաղեստինցիները կատարելու են վարչական աշխատանքը, իսկ Իսրայելը հսկելու է այն: Այս համաձայնագիրը օրինականացնում է մեկուսացման համակարգը, որը ուրվագծվել էր դեռևս Կաիրից: Համաձայնագրով: Պաղեստինցիները և վերոհիշյալ տարածքներում ապրող 130.000 հրեա բնակիչները, հաշված արևելյան Երուսաղեմի շրջակայքի բնակիչները, համագոյակցելու են սոցիալական մեկուսացման և անհավասարության պայմաններում: Օսլո 2-րդ պապիսովում է վերահսկողության մեկուսացված և դուալիստական սիստեմ: Իսրայելը ունենալու է օրինական իրավասություններ արևմտյան ափում ապրող հրեաների նկատմամբ նույնիսկ եթե նրանք հանցանք են կատարում ինքնավարության ափում ապրող հրեաների նկատմամբ: Պաղեստինյան ոստիկանության նախնական կասեցման կետերը կարող են դիմել իսրայելական իշխանություններին միայն տվյալ անձի ինքնությունը հաստատելու համար, իսկ փնտրել կամ ձերբակալել նրանց պաղեստինյան ոստիկանություն իրավունք չունի:

«Եթե հրեան հանցանք է գործում ինքնավարության տարածքում պաղեստինյան ոստիկանությունը մինչև իսրայելական ռազմական ուժերի ժամանումը կարող է կասկածյալին պահել տեղում՝ ապահովելով նրա պաշտպանությունը»:²²⁵

Պաղեստինյան անվտանգության ուժերը իրավունք չունեն կանգնեցնելու իսրայելական զինվորներին կամ հարցնել նրանց փաստաթղթերը: Հրեա բնակիչները և նրանց այցելուները կարող են ճանապարհորդել իրենց 140 բնակավայրերի միջև ցանկացած ճանապարհով առանց սահմանափակումների, ի տարբերություն պաղեստինցիների: Այդ մասին պարզորոշ ասվում է 11-րդ հոդվածի առաջին հավելվածում:

Վաշինգտոնյան համաձայնագիրը նախատեսում է նաև պաղեստինյան ոստիկանության բվակազմը: Ոստիկանությունը կազմաերակվելու է 6 խմբերով և ունենալու է 30 000 աշխատողներ: Համաձայնագիրը մանրամասնում է որոտը պետք է դրանք տեղակայվեն, ինչ գեներ պետք է օգտագործեն, ինչ ճանապարհներ և երթուղիներ պետք է վերահսկեն իսրայելական զինվորականների հետ և ինչպես պետք է երկու կողմերը համագործակցեն ահաբեկչությանը վերջ տալու համար:

Բայց երկու կողմերի դրույրները դժվար է գնահատել հավասար: Պաղեստինյան անվտանգության ուժերը նույնիսկ իրավունք չունեն ազատորեն երթևեկել A գոտու այն քաղաքների և B գոտու գյուղերի միջև, որտեղ պաղեստինցիները ունենալու են 25 ոստիկանական կետեր: Ավելին, պաղեստինյան ոստիկանությունը իրավունք չունի ազատորեն երթևեկել B գոտու ուր վայրից մյուսը: Արտակարգ տեղաշարժի գեպսում նրանք պետք է առաջնորդվեն 13-րդ հոդվածի 2.4.5.6-րդ կետերով: «Պաղեստինյան ոստիկանության տեղաշարժը B գոտու վայրերից դուրս, որտեղ կան պահակակետեր, պետք է իրագործվի գործին առնչվող միացյալ մարզային կոմիտեի հետ կոորդինացնելուց և վաղվաբացնելուց հետո: B գոտուց ամբողջական դուրսբերումից միայն 3 ամիս հետո կոմիտեն կարող է որոշել պաղեստինյան ոստիկանության շարժը B գոտու ոստիկանական կետերից դեպի B գոտու պաղեստինյան քաղաքներ և գյուղեր, այն էլ միայն այն ճանապարհով, որոնք օգտագործվում են բացառապես պաղեստինցիների կողմից: Շարժը լինելու է միայն կոմիտեի որոշումից հետո»:²²⁶

Փաստորեն այսպիսի շարժի ծրագրի իրականացումը և նախագծված ծրագիր, այդ թվում ոստիկանների թիվը, գեներների տեսակը և քանակը, փոխադրամիջոցները: Այն ներառելու է նաև նախապատրաստությունների մանրամասներ երաշխավորելով շարունակվող կոորդինացիան համապատասխան հաղորդակցման գծերի միջոցով, ներառյալ շարժի նպատակակետը, երթուղին, տևողությունը:

Օսլո 2-րդ համաձայնագրի առաջին հոդվածի առաջին հավելվածում ասվում է. «Համաձայն արևմտյան ափի և Ղազայի տարածքային ինտեգրացիայի պահպանման սկզբունքի, որպես միասնական տարածքային ամբողջականություն, կողմերը իրագործելով համաձայնագրի կետերը՝ ապահովելու են բնական տեղաշարժ արևմտյան ափում, ինչպես նաև արևմտյան ափի և Ղազայի միջև»:²²⁷

Եթե սա իրագործվեր, ապա ըստ իսրայելական տեսակետի, այն կարող էր վտանգել վերջինիս ապահովությունը: Իրականում շարժի ազատություն խոստանալու էր պաղեստինցիներին միայն մեկ խմբի, այն էլ **արդյալի փուլում: Պաղեստինցի պատանդները**, ազատված դեռևս Կաիդիի համաձայնագրով, բայց քանտարկված երիտզույն, կարող էին վերադառնալ իրենց տները **արևմտյան ափի զանգվածային** վայրում: Խոսքը վերաբերում էր մեմանտիպ ազատ շարժին: 5284-ից ապելի պաղեստինյան պատանդները 2600-ը պետք է ազատ արձակվեն երեք փուլերով: Համաձայնագիրը ուրվագծում է և B կատեգորիաների պատկանող պաղեստինցի բանտարկյալների, որոնք ի վերջո ազատ են արձակվելու:

Պաղեստինյան խորհրդի ընտրությունները տեղի էին ունենալու 1996թ. հունվարին: Միաժամանակ պետք է ընտրվեին խորհրդի գործադիր իշխանությունը Ra,ees-ը: Ընտրությունները տեղի էին ունենալու A և B գոտիներից իսրայելական զորքերի դուրսբերումից 22 օր հետո: Խորհրդի անդամների լիազորությունների ժամկետը սահմանվեց 5 տարի՝ 1994թ. մայիսի 4-ի Կաիդիի համաձայնագրից կնքման օրվանից սկսած: Բոլոր այն պաղեստինցիները, որոնք զրանցված էին և ունեին 18 և բարձր տարիք, կարող էին մասնակցել ընտրություններին: Արևելյան Երուսաղեմի բնակիչները կարող էին քվեարկել փոստային գրասենյակներում, սակայն քվեաթերթիկները հաշվվելու էին քաղաքի տարածքից դուրս: Արևելյան Երուսաղեմի բնակիչները կարող էին քվեանձուռ առաջադրվել միայն այն դեպքում, եթե նրանք ունեին լրացուցիչ հասցե օկուպացված տարածքների մեկ այլ բնակավայրում:

Խորհրդի լիազորությունների և անդամների քանակի հարցը առաջացրեց բավականին բարդություններ: Իսրայելը պահանջում էր, որ խորհուրդը ունենա միայն գործադիր իշխանություն, իսկ անդամների քանակը չգերազանցի 30-ը: Այս դեպքում խորհուրդը չէր դիմում որպես պաշտամենտ համաձայն միջազգային չափանիշների: Սակայն հետո Իսրայելը հրաժարվեց իր պահանջից և արդյունքում խորհրդին տրվելու էր նաև օրենսդիր իշխանություն, իսկ անդամների թիվը հասցվեց 82-ի: Խորհուրդը իրավունք չունեցրեց այլ երկրներում ունենալ դեսպանություններ և հյուպատոսություններ կամ խորհուրդը իրավունք չունեցրեց տեղեկություն արևմտյան ափում և Ղազայում: ՊԱԿ-ը կարող էր այլ երկրների հետ ստորագրել միայն տնտեսական, տարածաշրջանային զարգացման, կրթական, մշակութային բնույթի պայմանագրեր:

«Խորհրդի բացումից հետո արևմտյան ափի քաղաքացիական վարչությունը լուծարվելու էր և Իսրայելի ռազմական կառավարումը վերացվելու էր»:²²⁸ Այս զիջման դիմաց Իսրայելը պահանջեց, որ համաձայնագրի մեջ մտցվի հետևյալ կետը. «Խորհրդի բացումից երկու ամիս հետո՝ ՊԱԿ-ի Ազգային

խորհուրդը միտտ է հրավիրելու խորհրդի կանոնադրությունից իսրայելի վերացման կետերը վերացնելու համար»:²²⁹

Ֆերրոնի կարգավիճակի հարցը քննարկվեց բոլորից շատ և լուծվեց՝ չբավարարելով ոչ մեկին: Քաղաքը բաժանվեց սկտորների H; որտեղից դուրս էին բերվելու իսրայելական ուժերը, իսկ հասարակական կարգուկանոնը և անվտանգությունը դրվելու է 4000 հոգանոց պաղեստինյան ոստիկանության վրա և H₂՝ հին քաղաքի կենտրոնը, որտեղ իսրայելի ռազմական ուժերը շարունակելու են պաշտպանել 400 հրեա բնակիչների, իսկ անգն պաղեստինյան մուսիցիպալ հսկիչները պետք է վերահսկեն և ուժի մեջ մտցնեն պաղեստինյան օրենքները: Համաձայնագրի այս կետը ընդհանրապես չիրականացավ և 1997թ. հարկ եղավ Ֆերրոնի վերաբերյալ կնքել նոր համաձայնագիր: Համաձայնագրի այս կետը չէր էլ կարող իրականանալ: Այն բերեց լարվածության աճ քաղաքի հրեաների և պաղեստինցիների միջև: Նախ արգելված է ազատ տեղաշարժը քաղաքի կենտրոնական մասում: Ֆերրոնի մզկիթի այցելման հարցը լուծված չէ: Հրեաները ունեն ազատ մուտքի իրավունք կառույցի իրենց հատվածը, իսկ պաղեստինցի ուխտավորները ժամեր են ծախսում անցնելու բազմաթիվ անվտանգության կետերի միջով: Սրան ավելանում է պաղեստինցիների այն մտավախությունը, որ հրեական բնակավայրերի շինարարության սառեցման ոչ մի խոսք չկա համաձայնագրում:

Բոլոր այս խնդիրների շուրջ բանակցությունները Ֆերրոնի, ջրային, փախստականների վերադարձի, երուսաղեմի, վերջնական կարգավիճակի, նախատեսվում էր սկսել 1996թ. մայիսից, պաղեստինյան խորհրդի ընտրություններից հետո: Սակայն ամեն ինչ հարթ չէր ընթանում: Արդեն ասել ենք, որ խաղաղության գործընթացը ուներ հակառակորդներ: 1995թ. նոյեմբերի 4-ին իսրայելի վարչապետ Ռաբինը սպանվեց Թել-Ավիվում մի ծայրահեղականի կողմից, որը Ռաբինի գործունեությունը համարում էր դավաճանական: Իսրայելի ղակավարությունը ստանձնեց Շիմոն Պերեսը Ռաբինի զինակիցն ու զաղափարական ընկերը:

Ռաբինի սպանությունով կարծես թե ավարտվում էր խաղաղության գործընթացի այս բավականին լարված փուլը: 1988-95 թթ. չորսանը, կարող ենք բնորոշել նաև ամերիկյան դիվանագիտության հաջողությունների շրջան: ԱՄՆ-ը մեղմացրեց իր միակողմանի դիրքորոշումը խորհրդանշետ կողմնորոշում ունեցող արաբական երկրները և ՊԱԿ-ը հասկացան, որ այլևս չունեն իրենց քիկունքում հզոր գերտերություն և այս ամենը անշուշտ նպաստեց այն բազմաթիվ համաձայնագրերի կնքմանը, որոնցով հարուստ էր այս ժամանակաշրջանը: Դա բացատրվում է նաև նրանով, որ սկսած Բուշի նախագահության տարիներից(1988-1992թթ.) սկսվում է Մերձավոր Արևելքում ամերիկյան դիվանագիտության անվտանգությունը Մերձավոր Արևելքում»:²³⁰ Հակամարտող կողմերին բանակցությունների սեղանի շուրջ նստեցնելու հարցում ԱՄՆ-ի դերը առավելագույն հաջողությամբ համոզեց զալու միջնորդի դերում, հնարավորություն տվեց ԱՄՆ-ին առավելագույն հաջողությամբ առաջ կախվածություն մանավանդ, որ իսրայելը, Չորդանանը և Եգիպտոսը դեռ Մադրիդի գործընթացից առաջ կախվածություն ունեին ԱՄՆ-ի ֆինանսական օգնությունից, որը ավելի շատ ուներ քաղաքական, քան թե տնտեսական բնույթ: Տնտեսական դիվանագիտությունը սկսում է դառնալ մերձավորարևելյան երկրների վրա ճնշում գործադրելու հաջող և կարևոր լծակ: 1993թ. վերջից այդ ոլորտ ներառվեց, նաև պաղեստինյան ինքնավարությունը, որին տրվող ֆինանսական օգնության դիմաց ԱՄՆ-ը պահանջում է պայքար ակաբելչության դեմ: Այս փուլից սկսած նկատվում է ԱՄՆ-ի ճնշման ուժեղացումը հակամարտող կողմերի վրա:

1994 թ. նոյեմբերի 17-ին ՍԱԿ-ի զխավոր Ասամբլեան քվեարկեց և ընդունեց բանաձև. «Պաղեստինյան ժողովրդի ինքնորոշման մասին»:²³¹ Այն ընդունվեց 124 ձայնով ընդդեմ 2 ձայնի:

Իսրայել-պաղեստինյան հարաբերությունների բազմամյա պատմությունը ցույց է տալիս, որ այդ հարաբերությունների բնույթը շատ բանով կախված է այդ ժողովուրդների ներքին քաղաքական կյանքում տեղի ունեցող փոփոխություններից, ինչպես նաև համաշխարհային քաղաքականության մեջ դերակալող ուժերի հարաբերակցությունից կամ դրանց փոփոխությունից: Իսրայել-պաղեստինյան հարաբերությունները անտարակույս անցնում են այդ գերակայող ուժերի հարաբերակցության փոփոխման պրիզմայով: Թե ինչ ազդեցություն ունեցավ մերձավորարևելյան գործընթացի վրա համաշխարհային գերտերություններից մեկի իսՄՀՄ-ի կործանումը, փորձեցինք ներկայացնել մախորդ գլխում: Այսօր աշխարհի միակ գերտերության ՄԱՄ-ի շահերի և հետաքրքրությունները տարածաշրջանում բոլորովին էլ չեն նվազել, եթե ոչ ընդհակառակը: Մերձավոր Արևելքը «գինեյու» մեջ ՄԱՄ-ը անփոփոխ առաջնորդ է: «Ելեքին հաշվով ՄԱՄ-ի ռազմա-քաղաքական աջակցությունը Իսրայելին հանգեցրեց նրան, որ այսօր հաշվի առնելով Իսրայելի գիտական և արդյունաբերական ներուժը, կարելի է ասել, որ նույնիսկ եթե ՄԱՄ-ի ռազմական օգնությունը դադարեցվի, ապա այդ դեպքում էլ Իսրայելի ռազմական առավելությունը կպահպանվի և Իսրայելը դեռ երկար ժամանակ կարող է չվախենալ ռազմական պարտությունից, եթե նույնիսկ արաբական երկրները հանդես զան միասնական ուժերի»²³²:

Սակայն այդ շահերն ու հետաքրքրությունները պահելով համընդ իրենք բուն էությունն ու կողմնորոշումը, այնուամենայնիվ, ստանում են դրսևորման այլ ձևեր ու հնարավորություններ: ՄԱՄ-ը հաջող կերպով լրացնում է այն վակուումը Մերձավոր Արևելքում, որ առաջացել է իսՄՀՄ-ի քայքայումից հետո: Դրանով էլ նաև պայմանավորված ՄԱՄ-ի քաղաքական քվեացող վերաբերմունքը արաբական վարչապետադրերի և պաղեստինցիների հանդեպ: Իսրայել-պաղեստինյան հակամարտության նկատմամբ ՄԱՄ-ի քաղաքականության մեր կողմից կատարված պարբերացում կարծում ենք ունի հիմքեր:

ԱՄՆ-ը իր քաղաքականության մակտիրոփ փոխում, որը մենք սահմանել ենք 1988-1995թթ. ընդդիմադ ժամանակահատվածը, կարծես թե պահպանում է արտաքին «միջազգային պատշաճությունը»։ Այն տպավորություն է տալիս, որ ՍՄՆ-ը կարծես ամբողջովին չի փոխակցել այն համզամանքը, որ տարածաշրջանում տեր ու տնօրեն մնացել է միայն ինքը։ Ռևուտի ԱՄՆ-ը այս փուլում միայն ամենաակտիվ միջնորդի դեր է կատարում, որպես խաղաղության գործընթացի համահովանավորներից մեկը։ Ամերիկյան քաղաքականության ներկայիս փուլում, որը սկսվում է 1996թ., վերոհիշյալ համգամանքը փոխակցվում է չափազանց լավ։ ԱՄՆ-ը այժմ ոչ թե միջնորդ է, այլ խաղաղության գործընթացի նախագծողը և ճյուղիսկ դրա դրույքների իրականացումը ապահովող պետություն։ Սա իրականացնել ու միայն այս հարցում։

Սյա փուլին բնորոշ են մեակ ևս երկու կարևոր հանգամանքներ: Առաջին անգամ պաղեստինյան ներկայացուցչությունը հանդես է գալիս ոչ թե այս կամ այն պետության պատվիրակության կազմում, այլ հանդես է գալիս գրեթե պետական մակարդակով ի դեմս Պաղեստինյան Ազգային օրենսդիր և գործադիր ինստիտուցիաների:

Մյուս հանգամանքը հարախելում ներքաղաքական փոփոխությունն է և Լիվոլդի իշխմանության գլուխ գալը:

[illegible]

Համարը դիմեր նոր ահաբեկչությունների, ապա Իսրայելը կպատասխաներ նույն կերպ և այդ պարագայում ընտրությունների օրը՝ հունվարի 20-ը կդառնար ոչ թե առանձնահատուկ, այլ սովորական օր: Ընտրությունները կարող էին չկայանալ: Համարը պաղեստինյան իշխանությանը որակեց որպես Իսրայելի ծաղրոծանակ, որը կաթվածահար է արված նույնիսկ ինքնավար տարածքներում: Արաֆաթը ելույթ ունենալով իր կողմից վերահսկվող պաղեստինյան հետուստատեսությանը՝ ցավակցություն հայտնեց Համասին և կոչ արեց ոչինչ չծեռնարկել մինչև ընտրությունների ավարտը: «Հասարակությունը մեղադրում է Արաֆաթին, որ նրա ենթակայության տակ գտնվող անվտանգության ուժերը մասնակցել են սպանությունը: Արաֆաթը դա արել է որպեսզի Իսրայելը չփակի պաղեստինյան աշխատավորների առաջ սահմանները, ինչպես նաև չդադարեցնի արտահանումը և ներմուծումը, ինչը կործանարար կարող է լինել պաղեստինցիների համար»:²³⁶

Հունվարի 21-ին պաղեստինյան ընտրություններն արդեն ավարտված էին և դրա արդյունքների հիման վրա ձևավորվեց Պաղեստինյան Օրենսդիր Խորհուրդը, իսկ քիչ ավելի ուշ Գործադիր Խորհուրդը: Արաֆաթը հաղթանակ տարավ: Ընտրություններինց հետո Համարը սկսեց նոր բռնություններ: Դրանց բնույթը և մաշտարները այնպիսի էին, որ առանց չափազանցելու կարելի է այս ժամանակահատվածը բնութագրել որպես աննախադեպ ահաբեկչության ժամանակաշրջան:

Իսրայելի վարչապետ Եհոն Պերեսը հայտարարեց 1996թ. մայիսին ընտրություններ անցկացնելու մասին: Փաստորեն ընտրությունները լինելու էին նախատեսված 5 ամիս շուտ: Վերջին անցկացված գլոբալություններից հետո Պերեսի դեմ ուղղված ղզգոհությունները ավելացան: Ռաբինին սպանող Ֆիգալ Մանիթը հայտարարվեց ազգային հերոս: Բոլորից շատ ղզգոհում էին Դեբորանի բնակիչները, քանզի իսրայելական զորքերի դուրսբերում է նախատեսվում Դեբորնից: Այնուամենայնիվ, Պերեսը ստակած էր դիմել պատասխան քայլերի: Մարտի 6-ին իսրայելական զինուժը հարձակվեց պաղեստինյան գյուղերի վրա և ձերբակալեց հարյուրավոր պաղեստինցիների Համարը անդամներին գտնելու պատրվակով: Փակվեցին նաև սահմանները: «Հնալյան քննադատություններին արդյունավետացնելով պետք է ասել, որ Ռաբինին և նրան փոխարինած Պերեսի կառավարման տարիներին հրեական բնակչության թիվը արևմտյան ափում, Ղազայում և Գոլաններում աճել է 4 տոկոսով և այժմ գերազանցում է 150,000-ը»²³⁷:

Այնպես, որ Ռաբինը ավելի մեծու դիվանագետ էր և Իսրայելի չեռեղը չէր ցանկանում, հայտարարեց, որ Մարտի 11-ին Արաֆաթը, որը ամենևին էլ դեպքերի մեմբը ընթացք չէր ցանկանում, հայտարարեց, որ ձերբակալել է Համասի 3 առանցքային անդամներին: Հաջորդ օրը Ղազայի և արևմտյան ափի պաղեստինցիները զգուշացրեցին, որ կրակ կբացեն, եթե իսրայելական զորքերը մտնեն իրենց քաղաքները: Հաջորդ այնքան բարդացավ, որ Եգիպտոսի Շարմ-ալ Շեյխ բնակավայրում հրավիրվեց խորհրդածովու, Որին մասնակցում էին 30 երկրների պատվիրակություններ: Ներկա էին Բիլլ Բլիթմոնը, Բորիս Ելցինը, ժակ Շիրակը, Հելմուտ Զոլը, Դոդադանի, Սաուդյան Արաբիայի և նույնիսկ Սիրիայի ներկայացուցիչները: Նման բարձր մակարդակով հավաքը նպատակ ուներ դադարեցնելու ահաբեկչությունը, որը մի քանի շաբաթվա ընթացքում խլեց 50-ից ավել իսրայելցիների կյանք և կանխել ուղաձուլված բախումները: Դրան հետ միասին Իսրայելի վարչապետ Պերեսը և ԱՄՆ-ի նախագահ Բիլլ Բլիթմոնը ավելի հեռահար նպատակներ էին հետապնդում համար: Պերեսը ուզում է շարունակել Բլիթմոնը ավելի հեռահար նպատակներ էին հետապնդում համար: Պերեսը ուզում է շարունակել ղեկավարները ժամանեցին Իսրայել վերջինիս և ՊԱԿ-ի միջև համագործակցությունը ընդդեմ ահաբեկչության ակտիվացնելու համար: Վաշինգտոնը նախատեսում է նաև ճնշում գործարդել Դոդադանի և Սաուդյան Արաբիայի վրա, որպեսզի վերջիններս դադարեցնեն օգնությունը և աջակցությունը Համասին»:²³⁸

ԱՄՆ-ի պետքարտուղար Ռոբերտ Քրիստոֆերը հայտարարեց. «Հեշտ է մոռանալ այն փաստը, որ հեռավորոր չէր նմանատիպ միջոցառում հրավիրել 4 տարի առաջ: Այն ժամանակ այս նույն մարդիկ կոչում էին Իսրայելի դեմ կիրառվող ահաբեկչության դատապարտմանը»:²³⁹

Արաֆաթը առաջին անգամ հրավիրելով նորընտիր պաղեստինյան խորհրդի նիստ, հայտարարեց. «Մենք, ինչպես և իսրայելցիները, հոգնել ենք ահաբեկչությունից»: ՊԱԿ-ի ներքին անվտանգության վարչության ղեկավար Մուհամեդ Դախան նույնիսկ ներկայացրեց Համարը վերացնելու 5 կետանոց ծրագիր²⁴⁰: Այն ներառում էր դրա զինվորների ձերբակալումը, ֆինանսական միջոցներից զրկում, որոնք ծախվել էին տարբեր երկրներից, այդ թվում նաև ԱՄՆ-ից: Նախատեսվում էր նաև Համասի ղեկավարների փոխարինումը Արաֆաթի երաշխավորած ինդոնեզականներով: Այս ծրագիրը իրականացնել հնարավոր չէր, պարզապես Արաֆաթը ցանկանում էր ինչ որ կերպ ցույց տալ, որ ինքը բնադատված է ահաբեկչությունը:

Պերեսը ցանկանում է վերջ տալ ահաբեկչությանը և այդ հարցում ինչպես ինքն է առում. «Պաղեստինցիների սահմանները չպետք է զապեն իրենց գործողությունները»²⁴¹: Պերեսը այնուամենայնիվ որոշ բան շահեց: Պերեսը փորձելով երկրում բարձրացնել իր եղիմակությունը ապրիլի 1-ին հայտարարեց, որ երկրում համարաբեկ կանցկացնի, նախքան պաղեստինցիների հետ խաղաղության պայմանագիր կնքելը:

Ապրիլի 9-ին Զգուրլաի մարտիկները իրիռային կրակ բացեցին Լիբանանին սահմանակից հրեական գյուղերի վրա²⁴²: Այնուհետև նրանք հարձակվեցին իսրայելական Քուփրյաթ Շեմոնա քաղաքի վրա: Երկու օր անց իսրայելական ճակերը և ուղղաթիռները պատասխան կրակ բացեցին հարավային Լիբանանի

վրա, որի արդյունքում էվակուացվեցին 12 գյուղերի բնակիչներ: Իսրայելական բանակը սկսեց «Ջայրույթի պառուզները» գործողությունը²⁴³: Պերեսը, որը դեմառդեն էր կանգնած մայիսի 29-ի ընտրություններին, հուլյս ուներ, որ ԱՄՆ-ի դիվանագետները կարող են թուլացնել լարվածությունը և խաղաղության բանակցությունները պահել կենդանի: «Պերեսը տատանվում էր հակահարված տալու հարցում: Նա վախենում էր, որ դա կարող է առիթ հանդիսանալ հրեաների դեմ ճոր ահաբեկչությունների, մանավանդ, որ Զբոլլլահի առաջնորդը Զասան Նասարալահը հայտարարել էր, որ վրեժառության սահմանները կգործադրեն Պերեսին»²⁴⁴:

Այնուամենայնիվ ընտրությունները չվտանգելու համար Պերեսը ստիպված էր դիմելու պատասխան քայլերի: Նա նպատակ ուներ նախ և առաջ լիակատար հսկողություն ապահովել 850 կմ² անվտանգության գոտու վրա, որը Իսրայելը սկուպացրել էր դեռևս 1982թ. ներխուժման ժամանակ: ԱՄՆ-ը, որ մինչ այդ պարզապես հետևում էր ռազմական գործողությունների ընթացքին, կոչ արեց վերջ տալ հորթոային հարձակումներին և դադարեցնել կրակը: Նա պետքարտուղար Քրիստոֆերին ուղարկեց Դամասկոս, իսկ Ասադին կոչ արեց սանձել Զբոլլլահին²⁴⁵: Սակայն Սիրիայի նախագահ Ասադը մնաց անդդովելի: Միաժամանակ ԱՄՆ-ի նախագահը Իսրայելին կոչ արեց զսպվածությամբ: «Վերոհիշյալ դեպքերից քիչ առաջ Պերեսը և Արաֆաթը հայտարարել էին, որ հաջորդ շաբաթ կնքելու են մշտական հաշտություն: Արաֆաթը ասաց, որ դիմել է ՊԱԿ-ի քաղաքական խորհրդին հրաժարվելու Իսրայելը վերադառնալու կետերից»²⁴⁶: 1982թ. պատերազմից հետո Զբոլլլահը կարողացավ մասամբ հետ վերցնել ՊԱԿ-ի նախկին դիրքերը և Իսրայելի կողմից «անվտանգության գոտի» հայտարարված տարածքում սկսեց կիրառել «ռուսներով իքնապատկանությունների» մեթոդը: 1993թ. իսրայելական հրետանին համայացրեց երկրի հարավը, իսկ երբ Զբոլլլահը սկսեց շարքից հանել իսրայելական զինվորներին, իսրայելական օդուժը դիմեց պատասխան քայլերի: ԱՄՆ-ի միջնորդությամբ այն ժամանակ կնքվեց խախտող հաշտություն, որը ավելի շուտ զինադադար էր²⁴⁷: Հիմա Իսրայելը ձեռնարկելու «Ջայրույթի» մոտրվածք» գործողությունը ճնշումը Լիբանանի վրա հասցրեց զազաբանվածության: Մեր կարծիքով Իսրայելը հուլյս ուներ Զբոլլլահի հովանավորների հետ կնքել պայմանագիր, որով արգելվեր Զբոլլլահի կողմից Իսրայելի իրիթիակոնությունը: Պերեսը նույնիսկ պատրաստ էր դրա դիմաց դուրս բերել զորքերը անվտանգության գոտուց: Նա հուլյս ուներ, որ ԱՄՆ-ը կօգնի այն հարցում: Ապրիլի 27-ին ԱՄՆ-ի պետքարտուղար Քրիստոֆերը ունեցավ առաջին հաջողությունը: Պերեսը և Լիբանանի վարչապետ Ռաֆիկ Չարիրին համաձայնագիր կնքեցին կրակի դադարեցման շուրջ²⁴⁸: Մայիսի 2-ին Արաֆաթը հանդիպեց Բիխրոնի պետ Ափալունի տանը: Բիխրոնը հայտնեց Արաֆաթին, որ իսրայելական կառավարությունը պատրաստ է հետ քաշելու զորքերը ոչ միայն Լիբանանի Լիբանանից, այլև Դեբերոնից²⁴⁹: Երեք օր անց 1996թ. մայիսի 5-ին, իսրայելական կառավարությունը և ՊԱԿ-ը վերականգնեցին խաղաղության բանակցությունները: Սակայն Սիրիայի նախագահ Ասադի հետ բանակցություններում Քրիստոֆերին սպասվում էին տհաճություններ: Իսրայելական կառավարությունը պատրաստակամություն հայտնեց զորքերը հետ քաշել Գոլանների մեծ մասից, այնպես որ սահմանը Սիրիայի հետ այդ դեպքում կանցներ Գալիլեայի լճից 10 կմ իրևին: Սիրիայի նախագահը անդդովելի էր: Նա պահանջում էր իսրայելական զորքերը հետ քաշել մինչև լճի պարի, որը նրան հնարավորություն կտա ապահովելու իր ջրային իրավունքները:

Այնուամենայնիվ, Քրիստոֆերի ջանքերով 16 օրյա ռազմական գործողություններին վերջ դրվեց: ԱՄՆ-ը Իսրայելի վարչապետին ցույց տվեց բացարձակ աջակցություն ռազմական գործողությունների առաջին օրերի ընթացքում: Բայց Քուսանայի դեպքերից հետո պարզ դարձավ, որ ընտրությունները ավելի հեռու են գնալու: Բիխրոնը սկսեց անմիջական ճնշում գործադրել երկու կողմերի վրա: Նրա վարչակազմի բարձրաստիճան պաշտոնյաներից մեկը հայտարարեց. «Մենք ասացինք իսրայելացիներին լավ, մտքեք Լիբանան, բայց եթե գործը վատանա չկազեք մեզ մոտ: Եվ նրանք կանգ առան: Այժմ ԱՄՆ-ը փորձում է մաքրել հետքերը: Այդ անհամակող Քրիստոֆերը բանակցում է Ասադի հետ»²⁵⁰: Մեծերկյան վարչակազմը օգտագործեց լիբանանյան դեպարտի և Դորդոնանից համաձայնություն ձեռք բերեց 1000 հոգանոց դեսանտ պահել Դորդոնանի տարածքում: Միաժամանակ ԱՄՆ-ը դադարեցրեց Սիրիային մեկուսացնելու քաղաքականությունը, իսկ Իսրայելը Թուրքիայի և Դորդոնանի ռազմական և հետախույզական ծառայությունների հետ հակապիրիական օրաքրեր մշակելը: Դրա դիմաց ԱՄՆ-ը Իսրայելի հետ կնքեց Մոնրա պաշտպանական պակտ²⁵¹: Այս վերջին հանգամանքը խիստ անհանգստացնում էր Ասադին: Սիրիան իրեն մեկուսացված էր զգում: Մարտին ԱՄՆ-ը Սիրիային և Իրանին ուղերձներ էր ուղարկել, որտեղ ասված էր, որ երեք վերջիններս շարունակեն աջակցել ահաբեկիչներին, ապա մերժված կլինեն տարածաշրջանում²⁵²: Սիրիան կանգնում էր դժվար երկընտրանքի առաջ: Սիրիան չէր կարող հաշվի առնել այս հանգամանքը: Այնտեղ հասկանում էին, որ Իսրայելի հետ պայմանագիր կնքելու դեպքում, Լիբանանում խիստ կուժեղանա Իրանի դիրքերը, որի հետ Սիրիան մրցակցում է այս երկրում:

Ստեղծված քաղաքական իրադրությունը անմիջականորեն ազդելու էր նաև Իսրայելում սպասվող ընտրությունների վրա: Իսրայելի վարչապետ Պերեսի հակառակորդ Նաբանյահուն կարող էր հաղթել հետևյալ պատճառներով: Առաջինը, Պերեսի մասսայականությունը չվայելեցին հանգամանքները: Նրան անվանում էին «Երագոր»։ Պերեսը հայտնի է իր երազանքով ստեղծել «Նոր Մերձավոր Արևելք», որտեղ արաբները և հրեաները պետք է համագործակցեն և ապրեն կողք-կողքի: Մինչդեռ Նաբանյահուն հայտնի է արաբների հանդեպ տաժաժ իր անվտանգությամբ: Եվ դա Իսրայելում ավելի ընդունելի էր: Երկրորդը Պերեսը ուզում էր անպայման հասնել խաղաղության: Նա ուզում էր նույնիսկ Գոլանները վերադարձնելու պայմանով հաշտություն կնքել Սիրիայի հետ: Իսկ Նաբանյահունի համար խաղաղություն կնքելը

ոչ էլ երկրորդ համաձայնագրերը չեն պարունակում որևէ կետ, որը արգելի Իսրայելի կողմից հրեական նոր բնակավայրերի կառուցումը: Միքե Ուրաֆաթին ոչ որ 1993թ. չլրացարդում, որ 1993թ. կնքված պայմանագիրը չի արգելում հրեական բնակավայրերի կառուցումը, բայց արգելում է ժամանակավոր փուլի կերպով միակողմանորեն անկախ պաղեստինյան պետություն հռչակելով: Այնուամենայնիվ պաղեստինյան իշխանությունների և արաբական երկրների բողոքի նոտան շարունակվում է չնայած այս հարցում իսրայելական երկու կուսակցությունների մոտեցումների միջև արմատական տարբերություն չկա: Տարբերությունը լոկ ոճի մեջ է: Թվում է, թե մեծա թաղաքակառույցյան ասանցքային պահերը հակասում են ԱՄՆ-ի սահմանած թաղաքակառույցյան սկզբունքներին: Ուստի ԱՄՆ-ի պետարտուղարություն խոսնակը շտապեց իշխեցնելու, որ խաղաղության գործընթացի հիմքը հող խաղաղության դիմաց սկզբունքն է²⁶⁵: 1996թ. Յունիսի 5-ին ԱՄՆ-ի բանակով համաձայնությամբ Յորդանանում տեղի ունեցած արաբական երկրների ղեկավարների զագաթաժողով, որի երկրորդ փուլը կայացած է հունիսի 23-ին Կահիրեում: ԱՄՆ-ը որոշեց «ամենտասանել» ճնշված գործադրել Իսրայելի վրա: Ունենալով ԱՄՆ-ի զգուշորի համաձայնությունը և արաբական երկրների բացահայտ աջակցությունը Արաֆաթը հայտարարեց, որ հռչակվել է պաղեստինյան պետություն՝ երուսաղեմ մայրաքաղաքով²⁶⁶: Սա այնքան պարզունակ բայլ էր, որ Իսրայելում դա նույնիսկ լուրջ չընդունվեց: Նաքանիստև հայտարարեց, որ ինոչ էլ տրամադրող պաղեստինյան պետություն համար: Իսրայելում հասկանում էին, որ պաղեստինցիները, արաբական երկրները և առավել ևս ԱՄՆ-ը ոչ մի ցանկություն չունեն խախտել Օսլոյի համաձայնագիրը: 1996թ. Յուլիսի 10-ին Նաքանիստև այցելեց ԱՄՆ և հանդիպեց Նախագահ Կլինթոնի հետ: Արանց բանակցություններից հետո իուլիսի 24-ին հայտարարվեց «Բանակցությունները Արաֆաթի և Իսրայելի արտգործնախարար Ղադիփ Էսվիի միջև Մերձավոր Արևելքում խաղաղության գործընթացի շարունակման շուրջ կարող են դրական ընթացք ստանալ»²⁶⁷:

են 100,000 արաբների միջավայրում հրապարակեցին իրենց կարգախոսը «Յեբրոնը միշտ և ընդմիշտ»: Այս դեպքերից հետո բանակցությունները նորից հարցականի տակ դրվեցին: Բայց ԱՄՆ-ի ներկայացուցիչները հայտարարեցին, որ համաձայնության արդեն հասել են և պայմանագրի ստորագրումը զուտ ժամանակի հարց է: Նաթանյահուն ստիպված գնաց նոր գիջումների: Պաղեստինյան ոստիկանությունը իրավունք ստացավ արտակարգ իրավիճակների դեպքում մտնել քաղաքի այն հատվածները, որոնք իրենց կողմից չեն վերահսկվում: «Իսրայելի այս գիջումը արագացրեց պայմանագրի կնքումը: ԱՄՆ-ի պետքարտուղարության ներկայացուցիչը հայտարարեց, որ իրենց ավելացրել են ճնշումը կողմերի վրա, որպեսզի պայմանագիրը արագ ստորագրվի»:²⁸⁴

Սակայն Նաթանյահուն չէր պատրաստվում հենց այնպես գիջումների գնալ: Նա բուլլատրեց հասարակական ներդրումների հատկացումը արևմտյան ալիի հիեական համայնքներին, ինչը մերժել էր Ռաբինի կառավարությունը: Դա առաջ բերեց Քլինթոնի ուժեղ ակնադեղեցությունը: Ինչպես նշում է պատքարտուղարության պաշտոնյաներից մեկը՝ «Քլինթոնը օգտագործեց Բուշի և Ռեյգանի ժամանակների տեխնոլոգիան, որը Նաթանյահունի համար արթնացման ուժեղ կոչ էր»:²⁸⁵ Քլինթոնը Դենիս Ռոսի համեմատարեց. «Դարբնել կողմերին այնքան ժամանակ մինչև համաձայնագիրը ստորագրվի»:²⁸⁶ Ռոսը նախ և առաջ սկսեց համոզել Արաֆաթին. թե ինչքան շատ բան նակարող է ձեռք բերել համաձայնագրի կնքումից: Արաֆաթը պահանջում էր, որպեսզի Նաթանյահուն նշի բոլոր 3 դուրսբերումների ժամկետները: Նաթանյահուն պատրաստակամություն հայտնեց նշելու առաջին դուրսբերման ժամկետը: Արաֆաթը չգայթակղվեց հարցը նորից բարձրացնելու հնարավորությունով: Նա հասկացավ, որ Նաթանյահուն առանց այդ էլ ունի դժվարություններ: Նրա 18 հոգանոց կաբինետի 7 անդամներ հայտարարեցին, որ դեմ կքվեարկեն համաձայնագրին: Այնուհետև սկսվեցին փոխադարձ սիրալիրությունները:

Վերջապես 1997թ. հունվարի 15-ին համաձայնագիրը ստորագրվեց²⁸⁷: Ստորև ներկայացնում ենք համաձայնագրի առաջին կարևոր հոդվածները:

Իսրայելը պարտավորվում էր, որ Իսրայելական զորքերի դուրսբերումը Յեբրոնից սկսվի համաձայնագիրը ստորագրելուց ոչ ուշ, քան 10 օր հետո:

Պաղեստինյան ոստիկանությունը ապահովելու էր անվտանգությունը և հասարակական կարգավանդումը H-1 գոտում, իսկ Իսրայելը H-2 գոտում: Միաժամանակ Իսրայելը շարունակելու էր պատասխանատվություն կրել հրեաների անվտանգության համար: Պաղեստինյան ոստիկանության պահակակետերը պետք է կանխեն զինված մարդկանց և ցուցարարների մուտքը վերոհիշյալ գոտիներ: Իսրայելա-պաղեստինյան միացյալ կազմավորումները գործելու էին H-2 գոտում և նրանց իրավասությունները տարածվելու են միայն պաղեստինցիների վրա: Միացյալ կազմավորումները զինված են լինելու հավասարության սկզբունքով: H-1 գոտում պաղեստինյան ոստիկանների թիվը չի անցնելու 400-ից: Նրանք ունենալու են 20 փոխադրամիջոց, 200 ամրոնմակ, 100 հրացան, 10 հրացան: Լինելու են նաև արագ արձագանքման 4 խմբեր 16-ական անդամներով: Պաղեստինյան ոստիկանությունը պատասխանատվություն էր կրելու նաև քաղաքի հիեական սրբավայրերի համար:

Կողմերը համաձայնվեցին, որ Յեբրոնը որպես քաղաք պետք է միաձուլվի լինի: Իսրայելի կողմից քաղաքացիական իշխանության փոխանցումը պաղեստինցիներին, սկսվելու էր Իսրայելական զորքերի դուրսբերումից սկսած: Սակայն H-2 գոտում Իսրայելը պահպանելու էր քաղաքացիական իշխանությունը հրեաների վրա, որը իրականացնելու էր Իսրայելի ռազմական վարչությունը:

Պաղեստինյան կողմը պարտավորվում էր 48 ժամ առաջ իսրայելական իշխանություններին տեղեկացնել ցանկացած արտակարգ միջոցառման մասին, որը կարող էր խանգարել տեղաշարժին H-2 գոտում:

Յեբրոնի համաձայնագրի կարևոր նշանակությունը մեր կարծիքով կայանում է նրանում, որ Իսրայելի վարչապետ Բենյամին Նաթանյահուն և նրան օժանդակած Լիկուդ բլոկը պաշտոնապես սկսեց զբաղվել խաղաղության գործընթացի վերաբերվող հարցերով, ինչը մինչ այդ պաշտոնապես անտեսված էր եղել նրանց կողմից: Նա հող նախապատրաստեց հաջորդ բանակցությունների համար: Համաձայնագիրը կարևորեց ԱՄՆ-ի նոր դերը միջինարևելյան խաղաղության գործընթացում: Նրանք խաղաղության գործընթացի միջնորդիցը այժմ համոզեցին լին գալիս որպես այդ գործընթացի նախագծողներ և դրա իրականացումը ապահովողներ:

ԵՎ պաղեստինյան, և Իսրայելի ծայրահեղ ուժերը հանդիմանում էին իրենց ղեկավարներին այն գիջումների համար, որ արվել են Նաթանյահունի կաբինետը բավականին դժվարությամբ և բուռն քննադատություններից հետո միայն կարողացավ հաստատել համաձայնագիրը: Համաձայնագրի հաստատման ամենակատարի հակառակորդներից մեկը Բենյամին Բեգինը, նախկին վարչապետ Մենեհիմ Բեգինի որդին, հրաժարվեց պաշտոնից գանգատվելով «կապիտուլյացիայի դառն համբի»:²⁸⁸ Իսրայելի մեկ այլ նախկին վարչապետ և ժամանակին Նաթանյահունի հովանավորած Իցհակ Շամիրը ավելի խիստ արտահայտվեց, հայտարարելով, որ Նաթանյահուն և նրա կողմնակիցները դավաճանեցին Իսրայելի գաղափարախոսությանը²⁸⁹:

Իր հերթին Արաֆաթը խիստ հանդիմանության է ենթարկվում Համասի ղեկավարների կողմից: Վերջիններս գտնում էին, որ Արաֆաթը նախանցում է Օսլայի համաձայնագրի դիրքերից:

Սակայն Նաթանյահուն ուներ հակառակ փաստարկեր: Նա գտնում էր, որ Յեբրոնի համաձայնագիրը հրեա բնակիչների համար ավելի լավ պաշտպանություն է ապահովում և կանխում է Պաղեստինի անկախ պետության հիմնադրումը:

ճշանակում ամերիկյան վարչակազմի նման հայտարարությունները: Բացառված չէ, որ ԱՄՆ-ը ցանկանում էր կյանքի կոչել մի նոր Քենդի-Ղևիդ և նախատեսում էր աննախադեպ ճնշում գործադրել այն կողմի վրա, որը կիրառարկի դրանք: Նորից տարածաշրջան են ուղարկվում Ղենիս Ռոսը և պետքարտուղար Սադեն Օլբրայթը: Արդյունքում կողմերը հայտարարեցին, որ վերսկսում են բանակցությունները: Երեքամյա դադարից հետո, սա ինչ խոսք, առաջընթաց էր ամերիկյան դիվանագիտության համար:

Սակայն բանակցությունները նորից որոշ ժամանակով կանխվեցին: 1997թ. հուլիսի 30-ին երկու ահաբեկիչներ Երուսաղեմի Մահաձեն եռուղա շուկայում ահաբեկչական ակտ կատարեցին, որի արդյունքում զոհվեցին 13 և վիրավորվեցին 170 մարդ: Նաթանյահուի կարծիքով դա չպետք է տեղի ունենար: Համենայն դեպս այդպես էին իրենց հանգստացնում Լիկուդի գործիչները³⁰⁰։ Իրականում ահաբեկչական ակտը յուրօրինակ զերեզման հանդիսացավ Նաթանյահուի «խաղաղություն անվտանգության» կարգավտի համար: Նա մինչ այդ կոչ էր անում վերջ տալ ահաբեկչությանը, որը Ռաբինի և Պերեսի կառավարման տարիներին խլեց մոտ 140 իսրայելցու կյանք³⁰¹։ Եվ թվում էր նա միշտ ուղղու վրա է: Նաթանյահուի կառավարման 1 տարվա ընթացքում սպանվել էին ընդամենը 4 հրեա³⁰²։ ԱՄՆ-ի ահաբեկչության գծով անսանձգությունը կարծում են, որ «Միաբեկչություն կատարվեց, բանգի կողմերը հայտարարել էին, որ պատրաստ են վերսկսել խաղաղության բանակցությունները: Երկայի դեպքերը պատահեցին, երբ բանակցությունները սկսելու հայտարարությունից չէր անցել 48 ժամ: Սյաֆարի կարծիքով ժամանակում ճախապատրաստել և իրականացնել նման ակտ աննախադեպ է իսրայելի պատմության ողջ ընթացքի համար: Այն տպավորություն էր ստեղծվում, կարծես թե Նաթանյահուն և Արաֆաթը կորցնում են քաղաքական կենտրոն լինելու հնարավորությունը»³⁰³։

Սովորականի պես սկսվեցին փոխադարձ սպառնալիքները: Նաթանյահուն հայտարարեց, որ դադարեցնում է նաև տնտեսական բնույթի բանակցությունները և ստեղծում է պաղեստինյան իշխանություններին հարկային եկամուտների աղբյուրների փոխանցումը: Չերթակավեցին 12 կասկածյալներ: Միաժամանակ փակվեցին Ղազայի և արևմտյան ափի սահմանները:

Իրենց հերթին պաղեստինցիները սկսեցին իրականացնել մասնակի բոյկոտ: Նրանք հրաժարվեցին զենե իսրայելական արտադրության ապրանքները և հետ դարձրին բարձած ավտոմեքենաները: Դեռ 1993թ., երբ կնքվեց Օսլոյի համաձայնագիրը, դրամական միջոցներ սկսեցին հոսել Պաղեստին: Բայց զարգացում չեղավ: Պաղեստինյան իշխանավորները հարստացան, ստեղծեցին ահաբեկիչների աջակցող ֆոնդեր³⁰⁴։ Այդ ամենը խաճաքող հանգամանք էր նաև Արաֆաթի համար: Նախորդ կառավարությունները, երբ փակում էին իսրայելա-պաղեստինյան սահմանը, ապա Արաֆաթին վճարում էին 30 միլիոն դոլարի հարկ³⁰⁵։ Դա Արաֆաթի համար յուրօրինակ ազդեցություն ապահովելու միջոց էր: Սակայն Նաթանյահուն միտք չուներ այդպիսի «մեղմություն» ցուցաբերել: Պայթյուններից հետո նա ոչ միայն փակեց իսրայելա-պաղեստինյան սահմանը, այլև ստեղծեց վճարումները, որը կազմում է պաղեստինյան իշխանության եկամուտների կեսից ավելին: Այնպես, որ բոյկոտելով իսրայելական արտադրության ապրանքների գնումը Արաֆաթը ոչինչ չէր շահում, քանզի առևտուրը արևմտյան ափի և Ղազայի հետ կազմում է Իսրայելի առևտրի տոկ 2 տոկոսը³⁰⁶։

Սպառնալիքները ավելացրին լարվածությունը: Համարյա առաջին անգամ հայտարարեց, որ ահաբեկչական գործողություններ իր անդամները չեն իրականացրել: «Ժամանակը չէ նման հարձակումներ նախապատրաստելու համար»,- հայտարարեցին նրանք³⁰⁷։ Ակներևաբար տարալարծություններ կար նաև Համասի ներսում: Այնուամենայնիվ սեպտեմբերի 4-ին Համասը կազմակերպեց ևս երկու ահաբեկչական ակտեր, որոնց արդյունքում զոհվեցին 4 և վիրավորվեցին 180 մարդ³⁰⁸։ Այդ ամենը ԱՄՆ-ին ավելի շատ հնարավորություններ են տալիս դառնալու «քաղաքական կենտրոն» կողմերի համար: Բլիթթոնը, որը մինչ այդ կարծես թե ավելի շատ մեղադրում էր Նաթանյահուին, այժմ քննադատությունը կենտրոնացրեց պաղեստինյան անվտանգության ուժերի վրա, որոնք, ինչպես արտահայտվեցին նախագահի աշխատակազմից, դեռ թույլ են տալիս Համասին և Իսլամիկ Ջիհադին գործելու³⁰⁹։

Իսրայելական հետախուզական ծառայությունները իրենց հերթին սկսեցին նախապատրաստել ահաբեկչական ակտեր Համասի առաջնորդների դեմ: Հորդանանում Մուսադի գործակալները անհաջող մահափորձ կատարեցին Համասի առաջնորդներից մեկի՝ Խալեդ Մաշալի դեմ: Սա լուրջ սպառնալիք էր արդեն իսրայելա-հորդանանյան հարաբերությունների համար³¹⁰։ Անմիջապես Մերձավոր Արևելք այցելեց ԱՄՆ-ի պետքարտուղար Օլբրայթը, որը եղավ Իսրայելում, արևմտյան ափում, Եգիպտոսում, Սաուդյան Արաբիայում, Հորդանանում, Սիրիայում և Լիբանանում: Այցի արդյունքը եղավ այն, որ պաղեստինյան իշխանությունները ձերբակալեցին մի քանի ահաբեկիչներ, իսկ իսրայելական կառավարությունը հայտարարեց, որ քաղաքացիի պաղեստինյան իշխանությունների հարկային արտոնությունները ստեղծելու որոշումը և կրթականի սահմանափակումները, որոնք արգելում են պաղեստինցիներին ազատ երթևեկել իրենց կողմից վերահսկվող տարածքներում³¹¹։ Ավելին պաղեստինյան ոստիկանությունը մտավ Զեբրոն դպրոցներում բողոքի ցույցերը: Ակներևաբար Օլբրայթի այցը իրոք տվել էր որոշ արդյունքներ: «Իսրայելական իշխանությունները նույնիսկ բաժնից ազատեցին շեյխ Սիմոն Յասինին Համասի 61-ամյա հիմնադիրը: Հոկտեմբերի 8-ին Արաֆաթը և Նաթանյահուն, որոնք չէին հանդիպել դեռ փետրվարից, հանդիպեցին և հայտարարեցին բանակցությունների վերսկսման մասին: Նրանք քննարկեցին անվտանգությանը առնչվող հարցեր և պայմանավորվեցին նաև սիստեմատիկ իրականություններ ունենալ»³¹²։ Մինչ այդ սեպտեմբերի 29-ին ԱՄՆ-ի պատքարտուղար Օլբրայթը հանդիպումներ ունենալ³¹³։

Մինչ այդ պաղեստինցիները կկերկսեն բանակցությունները³¹³։ Սակայն հայտարարել էր, որ Իսրայելը և պաղեստինցիները կկերկսեն բանակցությունները³¹³։ Սակայն

պարտատվում զիջելու պաղեստինցիներին: Նաթանյահուն զգուշացրել է, որ Էսկիի հրաժարականը խճճել է իրադարձությունները»:³²⁴

Այդուհանդերձ Ռոսը բանակցություններ սկսեց Արաֆաթի և Նաթանյահուի հետ, որպեսզի հող նախապարտատվի Վաշինգտոնում կայանալիք հանդիպման համար: Իր հերթին Քլինթոնը հույս հայտնեց, որ Վաշինգտոնում կայանալիք հանդիպումը կարող է լավ առիթ հանդիսանալ բանակցությունների վերսկսման համար:

Նաթանյահուն ներկայացրեց արևմտյան ափին «ինքնավարություն» տրամադրելու երկվուկային ծրագիր³²⁵, որը արժանազավ իր կառավարության հաստատմանը: Համաձայն այդ ծրագրի, պաղեստինցիներին տրամադրվելիք արևմտյան ափի 6-8 տոկոսում 4-5 ամսից հետո Իսրայելը կատարում է ստուգումներ, քե արդյոք պաղեստինյան կողմը կատարում է իր պարտականությունները, որից հետո միայն այդ տարածքներին կտրամադրվի ինքնավարությունը»:³²⁶

Իսրայելական կառավարության 12 էաճյոց ծրագիրը նախատեսում էր նաև, որ.

«Պաղեստինյան կողմը իրենց հանձնվելիք տարածքի դիմաց պետք է ձերբակալեն և զինաթափեն իսլամ գրոհայիններին, հանձնեն կասկածելի անձանց: Իսրայելը նաև ցանկանում է, որ պաղեստինյան իշխանությունները կրճատեն իրենց զինված ուժերի թիվը 40.000-ից մինչև 20.000, ինչպես նաև ՊԱԿ-ի կառնադրությունը համեն Իսրայելի վերացման կետերը»:³²⁷ Հունվարի 18-ին իսրայելական կառավարությունը հայտարարեց, որ մինչև պաղեստինյան իշխանությունները չկատարեն վերոհիշյալ պահանջները, իսրայելական զորքերի դուրսբերման մասին խոսք լինել չի կարող³²⁸:

Այս ծրագիրը խիստ քննադատության արժանացավ պաղեստինցիների կողմից, որոնք պահանջեցին իսրայելական իշխանություններից նախ դուրս բերել զորքերը Ֆեբրոնից: Իսրայելական կառավարությունում գնալով ուժեղանում էր աջաթևյան նախարարների ազդեցությունը: Հատկապես մեծ ազդեցություն ձեռք բերեց պաշտպանության նախարար Իցհակ Մորդեխայը: ԱՄՆ-ը ստիպված էր դիմել լուրջ քայլեր: Նաթանյահուի վրա աքերի ազդեցությունը թուլացնելու և Վաշինգտոնյան հանդիպումները ապահովելու համար ՊԱԿ-ը դիմեց հին և փորձված մեթոդի: Սկսվեցին ամերիկա-իսրայելական բանակցություններ համատեղ տարատեղիական և ռազմական ծեռարկությունների ընդարձակման շուրջ: Միաժամանակ Հորդանանին չվախեցնելու համար ԱՄՆ-ը խոստացավ նայել վերջինիս պահանջը՝ իրեն տրամադրել 225 միլիոն դոլարի ֆինանսական և ռազմական օգնություն³²⁹:

Դեմիս Ռոսը կողմնորոշեց կենտրոնանալ հետևյալ 4 հարցերի վրա՝ Իսրայելական զորքերի դուրսբերում, Նաթանյահուի կողմից զորքերի դուրսբերման ծրագրի ներկայացում, իսրայելա-պաղեստինյան համագործակցություն նախորդ համաձայնագրերի իրականացման վերաբերյալ և Արաֆաթի կողմից հակաառաքելչական ծրագրի ներկայացում:

1998թ. հունվարի 20-ին Քլինթոնը երկու անգամ հանդիպում ունեցավ Իսրայելի վարչապետի հետ: 25թայծ ամերիկայի աղյուրները հայտարարեցին, որ հանդիպումը դրական էր, քայց ստիպված էին խոստովանել, որ «մեղքում չեղավ»³³⁰: Քլինթոնը հայտարարել էր, «որ իր առաջարկությունները նպատակ ունեն կամուրջ գցել Իսրայելի և պաղեստինցիների միջև»³³¹: Նա միաժամանակ առաջարկել էր սահմանել կոնկրետ ժամկետացման արևմտյան ափից իսրայելական զորքերի դուրսբերումն վերաբերյալ: Հաջորդ օրը Վաշինգտոն ժամանեց Արաֆաթը: Օլբրայթի հետ ունեցած հանդիպման ժամանակ ճրան ասվեց, որ պետք է իրատես լինել և հրաժարվել իսրայելական զորքերը արևմտյան ափի տարածքի 30 տոկոսից դուրսբերելու պահանջից, քանզի դա չափազանց շատ է և Իսրայելի պարտադրանք էր նման զիջումներ կատարել: Հունվարի 22-ին Արաֆաթը հանդիպեց Քլինթոնի հետ³³²: Քլինթոնը Արաֆաթին ներկայացրեց զուգահեռ զործողությունների իրականացման ծրագիր Իսրայելը կատարում է դուրսբերում, իսկ պաղեստինցիները միաժամանակ քայլեր են ձեռնարկում ահաբեկչության դեմ: Այս քննարկումները շարունակվեցին մինչև մարտ ամիսը:

1998թ. մարտին արևմտյան ափում տեղի ունեցան մոր բախումներ իսրայելական զորքերի և պաղեստինցիների միջև, որի արդյունքում զոհվեցին 3 և վիրավորվեցին տասնյակ պաղեստինցիներ³³³:

Այդ ընթացքում համաձայնություն կայացավ Իսրայելի և Մեծ Բրիտանիայի միջև վերջինիս արտգործնախարար Ռոբին Քուկի Սրելյան երուսաղեմ այցելության շուրջ: Քուկը եղավ նաև Սիրիայում և Հորդանանում, որից հետո կոչ արեց Իսրայելին հարգել ՄԱԿ-ի 425-րդ բանաձևը և դուրս բերել զորքերը Լիբանանից³³⁴: Քուկը իր անհամաձայնությունը արտահայտեց նաև Սրելյան երուսաղեմում հրեական մոր բնակավայրերի շինարարության շուրջ: Մեծ Բրիտանիայի «ինքնուրույնությունը» անհամադրացրեց ԱՄՆ-ին և արդեն մարտի 20-ին ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղար Զոֆի Անանը հայտարարեց, որ Միաժամադրեցում «խաղաղության բրոկերը» ԱՄՆ է և ոչ այլ երկրներումքային ծրագիր չկա³³⁵: Իսրայելական կառավարությունը հայտարարեց, որ չի կարող ընդունել ԱՄՆ-ի առաջարկությունը և չի կարող պաղեստինցիների հսկողությանը հանձնել Հորդանան գետի արևմտյան ափի 13.1 տոկոսը: Լավազույն դեպքում կարելի է հանձնել այդ տարածքը 9 տոկոսը, քանզի ավել հանձնումը սպառնում է Իսրայելի անվտանգությանը³³⁶: Իսրայելը ամբողջությամբ վերահսկում էր Հորդանան գետի արևմտյան ափի 73 տոկոսը, իսկ պաղեստինցիները 3 տոկոսը: Այդ տարածքների մնացած 24 տոկոսը գտնվում է միացյալ հսկողության տակ, սակայն պաղեստինյան հարցերը վերահսկում է դարձյալ Իսրայելը:

ԱՄՆ-ի առաջարկության հետ համաձայն չէին նաև պաղեստինցիները, որոնք պահանջում են իրենց հանձնել արևմտյան ափի 30 տոկոսը, չնայած որ եգիպտոսի նախագահ Մուբարաքը կոչ էր արել Արաֆաթին չեմբել ԱՄՆ-ի առաջարկությունը³³⁷: Արաֆաթը դիմեց մոր տակիական քայլի: Նա դիմեց Պաղեստինի Օրենսդիր հորիզոնի խոսնակ Կուրիեյին, որը 1993-1998թթ. ղեկավարել էր Իսրայելի հետ

բանակցող պատվիրակությանը : Կուրիյեն, որը հայտնի է Աբու Ալա ամուճով, կապ հաստատեց Նաթանյահոփի հավատարմատար Բեհակ Մուշոյի և ԱՄՆ-ի հասցով բանաճանց Ռոսի հետ շարադրելով իրենց ստորալեզվական նկատառումները և կոչ արեց միմյանց միջև վստահելի հարաբերություններ հաստատել³³⁸.

ԱՄՆ-ի պատվիրակ Ղեմին Ռոսը Նաթանյահուի հետ բանակցությունները ամառյունք համարելով վերադարձավ ԱՄՆ: Կողմերին սիրաշահելու համար ԱՄՆ-ի պետքարտուղար Օլբրայթը խոստացավ, որ այսուհետ խաղաղության գործընթացի շուրջ ծրագրերը նախ կհամաձայնեցնի կողմերի հետ և ապա նոր միայն կիրառարարի: Այս մոտեցումը դուր եկավ Նաթանյահուին և նա ապրիլի 1-ին հայտարարեց, որ պատրաստ է վերսկսել բանակցությունները³³⁹:

1998թ. ապրիլի 20-ին Սեփ Բրիտանիայի վարչապետ Թոնի Բլեյթերը հայտարարեց, որ ծիշտ կլինի, եթե բանակցությունները վերսկսելու համար ՄԱԼ-ը կողմերին հրավիրի Լոնդոն³⁴⁰։ Հանդիպումը նախատեսվում է մայիսի 4-ին։ Ի տարբերություն Ռոսի Բլեյթերը լավատես էր։ Նա հայտարարեց, իսաղադուրյան կլինի, եթե մարդիկ դա ուզեան։ Կողմերին ստավելիք մըցանակ այնքան մեծ է, որ վերջ ե կվերջո նրանք կհամաձայնեն պայմանագիր կնքել»³⁴¹։ Բլեյթերի հեղինակությունը մեծ էր կողմերի մոտ, քանզի նրա նվաճումն է համարվում Հյուսիսային Իռլանդիայի հարցի շուրջ համաձայնագրի ձեռքբերումը։ ՄԱԼ-ը ստիպված էր հաշվի առնել այն հանգամանքը։ Իրադարձությունների վերահսկումը չթուլացնելու համար Որդիք տարածաշրջանը այնչեղ դեմիս Ռոսը։ Նա մի քանի անգամ հանդիպեց Նաբանյահուի և Արաֆաթի հետ, որից հետո հայտարարեց թե հույս ունի, որ Լոնդոնում կայանալիք հանդիպման ժամանակ պարզ կդառնա թե ինչքան տարածք է Իսրայելը մտադիր զիջել պաղեստինցիներին³⁴²։ Ռոսը կատսորեն ճանապարհ էր հարթում Օլբրայթի հետ կողմերի կայանալիք հանդիպման համար։

1998թ. մայիսի 4-ին իսրայելական և պաղեստինյան պատվիրակությունները ժամանեցին Լոնդոն։ Նրանք զորադարձեցին, որ խաղաղության գործընթացը վերանկերդանացված է³⁴³։ Օլբրայթը 5 ժամ անընդմեջ փորձում էր համոզել Նաքանյախուն պաղեստինցիներին տալ արևմտյան ափի 13.1 տոկոսը³⁴⁴։ Այնուհետև ՄԱԿ-ի պետքարտուգարը վերջնագրային ձևով Նաքանյախուին կոչ արեց համաձայնվել ամերիկյան այդ առաջարկին³⁴⁵։ ՈՒշագրվելով որ ՄԱԿ-ի «առաջին տիկին» Հիլարի Էլիզբեթը հայտարարությունը։ Խոստովել արաբ և իսրայելցի մի խումբ պատանդներին հետ, նա հայտարարեց՝ «Ես կարծում եմ, որ պաղեստինցիներին համար կարևոր է սեփական պետություն ունենալ, որը կամուրջ կհանդիսանա տարածաշրջանում ՄԱԿ-ի հետագա քաղաքականության համայն»³⁴⁶։

Սակայն Սպիտակ հողերը ամենիցապես հայտարարվեց, որ հաշվառման վարորդը և չի համապատասխանում ՄԱԽ-ի պաշտոնական տեսակետին, քանզի ՄԱԽ-ը երբեք չի համաձայնի միակողմանի կերպով պաշտոնական պետության հիշակամանը³⁴⁷։ Այնուամենայնիվ խաչքի բոլոր տակ է։ Նաթանյահուն արձագանքեց արագ և կոշտ։ Հայ հայտարարեց, քե... Չեզոքության այսպիսի բոլոր տակ ընթանված են այն որոշումները, որոնք ՄԱԽ-ը ջանկանում է ընդունել տալ բանակցությունների ընթացքում³⁴⁸։ Նաթանյահուն նույնիսկ որոշեց հետաձգել ապրիլի 11-ին Սպիտակ Տանը նախատեսված հանդիպումը³⁴⁹։ Հայ հարկի համարեց մշել, որ «ամերիկյան նախաձեռնությունները ոչ բոլոր տեղերում է. որ

ԱՄՆ-ի ներսում ևս ազդեցիկ քաղաքական շրջանակները բնադրատեղին Բլիքերոն վարչակազմի գործունեությունը: 81 սենատորներ հատուկ նամակով դիմեցին նախագահին, որպեսզի վերջինիս չհրապարակի առաջարկությունների մանրամասները³⁵⁰. Նրանք ճշեցին, որ բանակցությունների փուլումը կարող է խախտել ԱՄՆ-ի հեղինակությունը տարածաշրջանում: 1998թ. ապրիլի 6-ին լոնդոնյան համըղպումները ամառային վերջացան:

ԱՄՆ-ի կողմից կիրառվող ճնշմունքն թուլացնելու համար Նաթանյահունը դիմեց փորձավաճ միջոցի։ Ապրիլի 19-ին ժամանելով ԱՄՆ նա հանդիպում ունեցավ տեղի հրեական լոբբի ազդեցիկ ներկայացուցիչների հետ։ Երրորդ կույ արեց ճնշում գործարարի ամերիկյան վարչակազմի վրա։ Իր հերթին Օլգրայթը Նաթանյահունին արբանցաման կոչ արեց և խոդիւրը տվեց վերջինիս փոխգլխման գնալ խաղաղութեան գործընթացը չկործանելու համար³⁵¹։ Սակայն Նաթանյահունը անդրովելի էր։ Իսրայելական կառավարությունը մեղծեց նաև Ֆրանսիայի և Եգիպտոսի համատեղ առաջարկը իրավիճել նոր կոնֆերանս³⁵²։ Այս նախաձեռնութեան հետ համաձայնվել էր նաև ԱՄՆ-ը։ Նաթանյահունը հայտարարեց, որ կոնֆերանսն է ուղղակի բանակցութեւնը վսեղ Սախաթի հետ, սակայն վերջինիս պատվիրակ Սաեք Նախալանուն է ուղղակի բանակցութեւնը ասելով, որ ավելի լաւ է Իսրայելը ընդունի ԱՄՆ-ի Երեկաթը մեղծեց այդ առաջարկութեւնը՝ ասելով, որ ավելի լաւ է Իսրայելը ընդունի ԱՄՆ-ի առաջարկութեւնը։ Պաղեստինցիներին պատասխանը այնքան վրդուկեցրեց Նաթանյահունին, որ նա հայտարարեց՝ «Իսրայելը և պաղեստինցիները երբեք չեն համարի վերջնական պայմանագրի կնքմանը, հեթ վերջիններս չիղաձարվեն Երուսաղեմի համրեալ հավակնութեւնները»³⁵³։ Սիւմանսանկն Նաթանյահունը հայտարարեց, որ ԱՄՆ-ը պետք վերջ տա սպառնալիքներին, քանզի բանակցութեւնները հայդ դեպքում կորող են լինել անարդյունավետ³⁵⁴։ Սակայն Նաթանյահունին տրվելիք «ամենամեծ հիւղվածք» դեռ առջուկ էր։

1998թ. օգոստոսի 8-ին ՄԱԿ-ի Գլխավոր Ծանոթման բաժնից հոգալից 355, Չնայած պաղատիւնիցներին տալիս էր բվարկելու իրավունքից զուրկ ՄԱԿ-ի անդամի կարգավիճակ³⁵⁶ այդ բանաձևին, բայց այնուամենայնիւ, ՄԱԿ-ը և Իւրայելը, ինչպէս միշտ, դեմ բվարկիւցին³⁵⁶ այդ բանաձևին, բայց այնուամենայնիւ, պաղատիւնիցներին հաճաճ դա ձեմ վճաճում էր: Նաթանյաիւն մննծարցէ տոնը: Օգոստոսի 10-ին Վերս պաղատիւնիցներին հաճաճ դա ձեմ վճաճում էր: Նաթանյաիւն և Մոլլոյի հետ, որից հետո օգոստոսի վերջին Նաթանյաիւն Վլան հաճաճ պցէ Նաթանյաիւն և Մոլլոյի հետ, որից հետո օգոստոսի վերջին Նաթանյաիւն

հայտարարեց, որ համաձայն է ընդունել ԱՄՆ-ի առաջարկը 13.1 տոկոսի շուրջ, բայց այն պայմանով, որ պաղեստինցիներին վերադարձվելիք արևմտյան ափի 13.1 տոկոսից 3 տոկոսը դարձվի ազգային արգելանոց և արգելվի պաղեստինցիներին այնտեղ կառուցումներ կառուարել³⁵⁷։ Միաժամանակ Նաթանյահուն, կարծելով թե մեծ զիջում է անում, բոլյատրեց վերսկսել շինարարությունը արևելյան ելուստարհմունք³⁵⁸։ Նա կարծում էր, թե իր «զիջումը» քող կհանդիսանա շինարարության համար։ Վաշինգտոնում ամնիքապես որսացին պահել։ Սեպտեմբերի 10-ին տարածաշրջան ժամանած Դենիս Ռոսի հանդիպելով Արաֆաթի և Նաթանյահունի հետ հայտարարեց. « Մենք լուրջ առաջընթաց ենք ապրում »³⁵⁹։ Սա ամերիկյան բանագնացի ամենավատեսական հայտարարությունն էր այն բանից ի վեր, ինչ նա զբաղվում էր խաղաղության գործընթացով։ Օլբրայթը իր հեղինակի հույս ուներ ամսվա վերջին ՄԱԿ-ի Գլխավոր Ասամբլեայի նիստի ժամանակ հասնել ինչ-որ լուրջ արդյունքների։ ԱՄՆ-ը ոչ միայն անտեսեց այս հանգամանքը, որ իսրայելական կառավարությունը կտրուկ մեծացրեց ռազմական ծախսերը 1999թ. բյուջեում, այլև 40 միլիարդ դոլարի ռազմական գործարք կնքեց վերջինիս հետ³⁶⁰։ Պենտագոնը նախատեսում է Իսրայելին վճարել 60 հատ F-16 և 30 հատ F-15 կործանիչներ։ Դրանք մեծ մասը հանդերձավորված է փոքր բարձրության վրա գործելու և գիշերային տեսողմանկության համակարգով։ «Առաջարկված գործարքը կնպաստի ԱՄՆ-ի արտաքին քաղաքականության և անվտանգության շահերին, քանզի կօգնի բարձրացնել բարեկան պետության անվտանգությունը, որը եղել է մնում է Մերձավոր Արևելքում քաղաքական կայունության և տնտեսական առաջընթացի կարևոր ուժը»,- ասված էր Պենտագոնի հայտարարության մեջ³⁶¹։

Ամիանգատեսաձև Արաֆաթը նորից սկսեց խոսել անկախ պաղեստինյան պետության հռչակման մասին։ Արաֆաթը ելույթ ունեցավ ՄԱԿ-ի ԳԱ նստաշրջանում հայտարարեց, որ պատրաստվում է դա անել 1999թ. մայիսի 4-ին³⁶²։ Նա դիմեց բոլոր շահագրգիռ կողմերին և հատկապես Ռուսաստանին՝ ծնունդ գործադրել Իսրայելի վրա։ Նա նույնիսկ ՄԱԿ-ին ներկայացրեց «Բերդեհեն 2000» ծրագիրը և հայտարարեց, որ պատրաստվում է ամբողջ քրիստոնեական աշխարհի հետ տոնել Քրիստոսի ծննդյան 2000-ամյակը³⁶³։

ԱՄՆ-ի նախագահը այնուամենայնիվ խիստ քննադատեց Արաֆաթին, որ վերջինս ՄԱԿ-ում հայտարարել էր, թե 1999թ. պատրաստվում է հռչակել անկախ պաղեստինյան պետություն։ «Պաղեստինցիների ոգևորված ղեկավարը ծիշտ է դրամից հետո մեղմացրեց տոնը, բայց հայտարարեց որ անկախ պետություն հռչակելու մտքից չի հրաժարվում»³⁶⁴։

Քլինթոնը առաջարկեց կողմերին 1998թ. հոկտեմբերի կեսերին գալ Վաշինգտոն, որպեսզի վերջնականապես լուծեն իսրայելական գործերի արևմտյան ափից դուրս բերելու հարցերը։ Նա ուզում էր հաստատել «խաղաղարարի» իր համբավը։ Հոկտեմբերի 5-ին Օլբրայթը ժամանեց Մերձավոր Արևելք նախապատրաստելու հոկտեմբերի 15-ի Վաշինգտոնյան զազաթաժողովը։ Նա մի վերջին անգամ հանդիպեց Նաթանյահունի և Արաֆաթի հետ հանդգնելու, որ վերջինիցս իրոք կժամանեք Վաշինգտոն³⁶⁵։ Միաժամանակ ԱՄՆ-ի պետքարտուղարը շեշտեց, որ Արաֆաթը պետք է հրաժարվի միակողմանի կերպով անկախ պետություն հռչակելուց և պետք է համագործակցի Կ34-ի հետ ահաբեկչությունը վերացնելու համար³⁶⁶։

1998թ. հոկտեմբերի 15-ին, ԱՄՆ-ի նախաձեռնությամբ, Մեքիկենը նստահանում, Վաշինգտոնից ոչ հեռու գտնվող Ռեյ-Փլանթեյշն վայրում, սկսվեցին բանակցությունները ՊԱԿ-ի ղեկավար Յասեր Արաֆաթի և Իսրայելի վարչապետ Նաթանյահունի միջև մասնակցությամբ ԱՄՆ-ի պրեզիդենտ Բիլ Կլինթոնի, պետքարտուղար Մարկոս Օլբրայթի, և միջինարևելյան խաղաղության գործընթացի հարցերով ԱՄՆ-ի ներկայացուցիչ Դենիս Ռոսի։ Իսրայելի ապահովության հարցը, տիրապետող էր Ռեյսի բանակցությունների ընթացքում Սակայն հոկտեմբերի 19-ին պաղեստինցի ծայրահեղականի կողմից իսրայելական Բերսեբ քաղաքում կատարված ահաբեկչությունից հետո³⁶⁷ Իսրայելը հայտարարեց, որ հետ կկանգնի բանակցություններից։ ԱՄՆ-ի պետքարտուղարության խոսնակ Ջեյմս Ռուֆինը պահը համարեց «գնամաժամային, իսկ ղեկավարի հետագա ընթացքը անկանխատեսելի»³⁶⁸։ Իսրայելը զանկացած համաձայնագրի ստորագրում շարկապում էր պաղեստինցիների կողմից ապահովության երաշխիքների ներկայացման հետ։ Պայքարը, իր հետևանքով վիրավորվեցին տասնյակ մարդիկ, որոշ տվյալներով 66 մարդ³⁶⁹, կարծես թե հաստատեց Իսրայելի իրավացի պնդումները այս հարցում։ Իսրայելի պատվիրակությունը պայքարեց ամնիքապես հետո դադարեցրեց իր մասնակցությունը բանակցություններին։ Սակայն հաջորդ օրը բանակցությունները տնտեսական և անվտանգության հարցերի շուրջ վերսկսվեցին³⁷⁰։ Հանդիպումներից մեկի ժամանակ Քլինթոնը նույնիսկ սպառնաց իսրայելական պատվիրակությանը, որ եթե պայմանավորվածություն չենք չբերվի իսրայելական գործերի դուրսբերման շուրջ, ապա 1999թ. մայիսին ԱՄՆ-ը կձևանա իր անկախ պաղեստինյան պետությունը³⁷¹։ Այնուհետև կատակելով Քլինթոնը ասաց, որ, Արաֆաթին և Նաթանյահունին կպահի այնպես ժամանակ մինչև ստանա համաձայնագիր³⁷²։ Հոկտեմբերի 22-ին երեկոյան ժամը 10-³⁰, ին Քլինթոնը գործի դրեց իր «զաղուռնի զենքը»։ Այն Հորդանանի Հուսեյն թագավորն էր, որը չարաբան մեջ 2-րդանգամ հիվանդ վիճակով բերվում էր այստեղ Սինետուայի հիվանդանոցից։ Հուսեյնը հիշեցրեց, որ այն ինչ հիմա տեղի է ունենում, կատարվում է ԱՄՆ-ի շնորհիվ և խորհրդի տվեց մտածել ապագայի մասին³⁷³։ Քլինթոնի 85 ժամյա անձնական նախաձեռնությունը ընթանում էր փոփոխակի հաջողություններով։ Հին տարիքային համաձայն նա օգտագործում էր նաև գիշերները հոգեցնելով բոլորին։ Բայց ուրբաթ առավոտյան հոկտեմբերի 22-ին ժամը 3-ին նա կորցրեց իր համբերությունը։ Քլինթոնը դուրս եկավ հայտարարելով «կամ մենք լրջորեն ենք մոտենալու այս հարցին, կամ սա լինելու է վերջը»³⁷⁴։

1998թ. հոկտեմբերի 22-ին, առավոտյան ժամը 7-ին համաձայնագիրը ստորագրվեց³⁷⁵։ Համաձայնագիրը պարտականույն էր հետևյալ հիմնադրույթները։

Ապահովություն։ Պաղեստինյան իշխանությունները պարտավորվում են համոզվածականորեն չջուգարել ահաբեկչության հանդեպ և ԱՄՆ-ի ներկայացուցիչներին, մասնավորապես ԿԳԿ-ին, ներկայացնել հավասարակշռական ծրագիր։

Համաձայնագրի սիրտը ԱՄՆ-ի կողմից մանրամասն մշակված «գործող ծրագիրն էր» ընդդեմ ահաբեկչության, որը քննարկման մեջ էր արդեն մեկ տարի։ Նրա հեղինակը ԿԳԿ-ի տնօրեն Ջորջ Ռենեթն էր։ ԿԳԿ-ն մյուս նմանատիպ տարածաշրջաններում էլ ունի մոնիտորային դեր, բայց ոչ երբեք այսօրինակ հրապարակամոռին։ ԿԳԿ-ն հետադարձ է զաղտնի ինֆորմացիաների փոխանակումը 2 կողմերի միջև կապված կասկածվող ահաբեկիչների և ծրագրավորվող ահաբեկչական ակտերի հետ։ ԿԳԿ-ն խաղալու է նաև արբիտրաժի դեր։ Նա էլ լուծելու վեճերը կապված ահաբեկիչների ձերբակալման կամ սխալ դատապարտության հետ։

Պաղեստինյան ոստիկանությունը։ Կողմերը համաձայնվեցին պաղեստինյան ոստիկանական ուժերը իջեցնել 43.000-ից՝ մինչև 30.000-ի ինչպես նաև կատարել անօրինական զենքի բռնագրավումներ։

Իսրայելի վերացման կետի շուրջ։ Պաղեստինյան պատվիրակությունը համաձայնվեց հանել Իսրայելի վերացման վերաբերյալ կետերը ՊԱԿ-ի կանոնադրությունից։

Ապահով ուղի։ Իսրայելը համաձայնվեց վերաբացել Ղազայի օդանավակայանը, ինչպես նաև երկու անվտանգ ճանապարհ ապահովել արևմտյան ափի և Ղազայի միջև։ Եռակողմ կոմիտե։ Որոշվեց ստեղծել ամերիկա-իսրայելա-պաղեստինյան կոմիտե, որը պետք է հանդիպի երկու շաբաթ անգամ ամբողջությամբ ապահովության և ահաբեկչության հետ առնչվող հարցերը։

Չող խաղաղության փոխարեն։ Իսրայելը պարտավորվում էր քաշել իր զորքերը արևմտյան ափի 13.1 տոկոսից, որի 3 տոկոսը պետք է լինի ազգային արգելանոց։ Պաղեստինյան իշխանությունների լրիվ վերահսկողությանն է հանձնվում արևմտյան տարածքների 14.2 տոկոսը։ Դա նշանակում է, որ արևմտյան ափի 40 տոկոսը կանցնի պաղեստինյան իշխանությունների լրիվ/17 տոկոս/ կամ մասնակի / 23 տոկոս/ վերահսկողության տակ։

Վերջնական կարգավիճակ։ Տասնօրյա բանակցությունների ընթացքում որոշել ազգային սահմանները, պաղեստինցի փախստականների վերադարձի իրավունքը և Երուսաղեմի ապագան։

ՈՒԿ-Փլանբեյշնի համաձայնագիրը կարևոր փաստաթուղթ է և կարելի է համարել միջազգային դիվանդակություն պատմության մեջ առանձնահատուկ բնույթի պայմանագիր։ Պայմանագրի տեքստի մեջ բազմիցս շեշտվում է միջնորդ հանդիսացող կողմի ԱՄՆ-ի անունը, որին ևս որոշակի պատասխանատվություններ է վերագրվում³⁷⁶։ Այդ առումով պայմանագիրը կարելի է համարել իսրայելա-պաղեստինա-ամերիկյան։

ՈՒԿ-Փլանբեյշնի համաձայնագրի կնքման հետ զուգահեռ ԱՄՆ-ի և Իսրայելի միջև կնքվեց ստորագրված համաձայնագիր Իսրայելը այլ կողմերի բախխույն հրթիռներից պաշտպանելու, ինչպես նաև հակաօդային պաշտպանության ոլորտում երկուստեք համագործակցության ընդարձակման վերաբերյալ³⁷⁷։ Ստեղծվելու է ստորտեգիական ծրագրավորումների միացյալ կոմիտե, որը զբաղվելու է Իսրայելի հակաօդային պաշտպանությունը ուժեղացնելու և տեխնիկական համագործակցության հարցերով։ Համաձայնագրում ասվում է, որ ԱՄՆ-ը լուրջ ուշադրություն է դարձնելու Իսրայելի անվտանգությանը կապված տարածաշրջանում հեռավոր և միջին հեռահարության հրթիռների տեղադրման հետ։ Իսրայելի դեմ ծագած սպառնալիքի դեպքում ԱՄՆ-ը Իսրայելի կառավարության հետ տեղադրման հետ։ Իսրայելի դեմ ծագած սպառնալիքի դեպքում Այս պայմանագիրը նախ և առաջ ուղղված է կքննարկի, քե ինչ օգնություն կարելի է նրան ցույց տալ։ Այս պայմանագիրը նախ և առաջ ուղղված է Իրանի դեմ, որը շնամական երկիր է համարվում ոչ միայն Իսրայելի, այլև ԱՄՆ-ի համար։ Բանակցությունների ականատեսների անդրկուլիսյան խոսակցություններից պարզ է դառնում, որ հենց այս հանգամանքն է ստիպել Նաթանյահուին ստորագրել իսրայելա-պաղեստինյան համաձայնագիրը։ Բացի այդ ԱՄՆ-ը պարտավորվեց 1.2 միլիարդ դոլար վճարել իսրայելական զորքերի դուրսբերման հետ կապված ծախսերը փակելու անվան տակ³⁷⁸։

ՈՒԿ-Փլանբեյշնի համաձայնագիրը չընդունվեց երկու կողմերի ծայրահեղական ուժերի կողմից։ Իսրայելին անհանգստացնում է այն փաստը, որ պաղեստինցիներին հանձնված 13.1 տոկոս տարածքում ապրում են ավելի քան 170.000 հրեա վերաբնակիչներ և տասնյակից ավելի հրեական բնակավայրեր ընկնում են պաղեստինցիների հսկողության տակ³⁷⁹։

Այսպիսով, 18-ամյա դարպից հետո ԱՄՆ-ը ի վերջո ստիպեց կողմերին ստորագրել համաձայնագիր։ Նա ընդհանուր առմամբ արժանի է դրական գնահատականի։ ՈւԿ-Փլանբեյշնի համաձայնագրի կարևորությունը կայանում է նրանում, որ նա

Սուաքին, կանխեց խաղաղության գործընթացի լրիվ դադարեցումը։ Իսրայելը վերացնելու վերաբերյալ կետի չեղյալ երկրորդ, ՊԱԿ-ի կանոնադրությունից Իսրայելը վերացնելու ծանաչում ՊԱԿ-ի կողմից և նոր հայտարարումը նշանակում է Իսրայելի գոհատնման արաբա-իսրայելական համագործակցության համար։ Երկրորդ, համաձայնագիրը պայմանագրի տեղծում արաբա-իսրայելական համագործակցության համար։ Պատահական չէ, որ Նաթանյահուին համաձայնագիրը Իսրայելի համար դիտու էր որպես «խաղաղություն ապահովության»։

Երրորդ, համաձայնագիրը կարող է ուղի հարթել խաղաղության պայմանագրի կնքման Սիրիայի, Լիբանանի և Իսրայելի միջև։

Չորրորդ, ՊԱԿ-ը թեև զգալիորեն նահանջեց Օսլոյի համաձայնագրից, բայց այդուհանդերձ պաղեստինյան կողմը շահում էր այն առումով, որ նրա հսկողության տակ են անցնում նոր տերիտորիաներ, որը ավելի է մեծացնում պաղեստինյան պետության ստեղծման հավանականությունը:

Նաթանյահուն ունեցավ մեծ դժվարություններ պայմանագրի հաստատման հարցում: 1998թ. նոյեմբերի 3-ին իսրայելական կառավարությունը հետաձգեց պայմանագրի հաստատումը³⁶⁰, սակայն նոյեմբերի 12-ին կառավարությունը այնուամենայնիվ, հավանություն տվեց նրան և հարցը մտցվեց Կնեսետ, որը 1998թ. հաստատեց այն 75 կողմ, 19 դեմ և 9 ձեռնպահ ձայնով³⁶¹:

Արաֆաթը նույնպես ուներ դժվարություններ: Համասի մի քանի տասնյան ակտիվիստների ձերբակալումը հետո խիստ ուժեղացել էր նրա քննադատությունը: Այդդրիան դերձ, պաղեստինյան ոստիկանությունը հայտարարեց, սկսեց անօրինական զենքի բռնագրավումը:

Նոյեմբերի 20-ին իսրայելական կառավարությունը սկսեց զորքերի դուրսբերումը և պաղեստինցիներին սկզբում հանձնվեց 195քառակուսի մղոն տարածք, ինչպես նաև ազատ արձակվեց 250 բանտարկյալ³⁶²: Թվում էր, թե ամեն ինչ ընթանում է հարթ: Սակայն դեկտեմբերի սկզբին պարզ դարձավ, որ դա այդպես չէ: Արդարացի լինելու համար պետք է արձանագրենք, որ իսրայելա-պաղեստինյան հարաբերությունները նորից լարվեցին Արաֆաթի այն հայտարարությունից հետո, որ պահպանում է անկախ պաղեստինյան պետության հռչակման իրավունքը, եթե նույնիսկ ոչ մի վերջնական պայմանագիր ՊԱԿ-ի և Իսրայելի միջև չկնքվի³⁶³: Այնուհետև սկսվեցին արյունալի բախումները արևմտյան ափում: Իսրայելը սկսեց ձերբակալումները: Կողմերին չսաստեց նաև Քլինթոնի այցը և նրաց ուղղված կոչերը դրսևորել հանդուրժողություն և փոխզիջման զնալ: Իսրայելական կառավարությունը հայտարարեց, որ հետաձգում է զորքերի դուրսբերումը արևմտյան ափից: Փաստորեն Ուեյ-Փլանթեյշնի համաձայնագրի իրականացումը սառեցվեց:

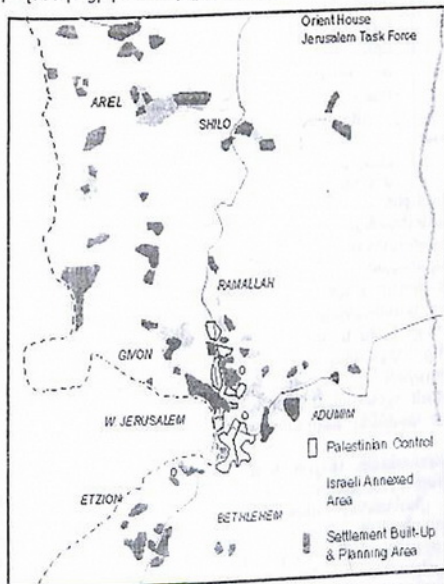
Եզրափակում

Ներկայումս իսրայելա-պաղեստինյան հակամարտության նկատմամբ ԱՄՆ-ի քաղաքականության մեջ հստակորեն նկատվում են երեք մոտեցումներ:

Առաջինը, նպաստել հակամարտության վերջնական կարգավորմանը, կիրառել այնպիսի քաղաքականություն, որի արդյունքում իսրայելի և Պաղեստինյան ինքնավարության միջև կնքվի խաղաղության վերջնական համաձայնագիր: Այս նպատակի իրականացման համար ԱՄՆ-ը գործադրում են բոլոր հնարավոր միջոցները:

ԱՄՆ-ի նախկին նախագահ Բիլլ Բլինթոնը, որը, անշուշտ, մեծ ջանքեր էր ներդրել հակամարտության կարգավորման գործում, կցանկանար իր հաշվի ունենալ նաև իսրայելա-պաղեստինյան համաձայնագիր հակամարտության վերջնական կարգավորման մասին: Այդ նպատակին պետք է ծառայեր նաև Բլինթոնի ջանքերով ստորագրված Շարմ էլ-շեյխի մեծորանդումը իսրայելի և ՊԱԿ-ի միջև 1999թ. սեպտեմբերի 4-ին:³⁶⁴ Իզուր չէ, որ ԱՄՆ-ի պահանջով մեծորանդումը առաջնորդող հոդվածը դարձավ այն, համաձայն որի իսրայելը և ՊԱԿ-ը պարտավորվում էին մշտական ներկայացուցիչների միջոցով վարել մշտական բանակցություններ, որոնք պետք է սկսվեին 1999թ. սեպտեմբերի 13-ից և չպետք է դադարեցվեին մինչև վերջնական պայմանագրի կնքումը:³⁶⁵

Մեծորանդումը նախատեսում էր նաև տարածքային փոփոխություններ արևմտյան ափում: Մինչ 2000թ. հունվարի 20-ը իսրայելը պաղեստինյան ինքնավարության լրիվ կամ մասնակի վերահսկողությանը պետք է հանձներ արևմտյան ափի 11%-ը և 2 փուլերով ազատ արձակեր 350 պաղեստինցի բանտարկյալներ:³⁶⁶

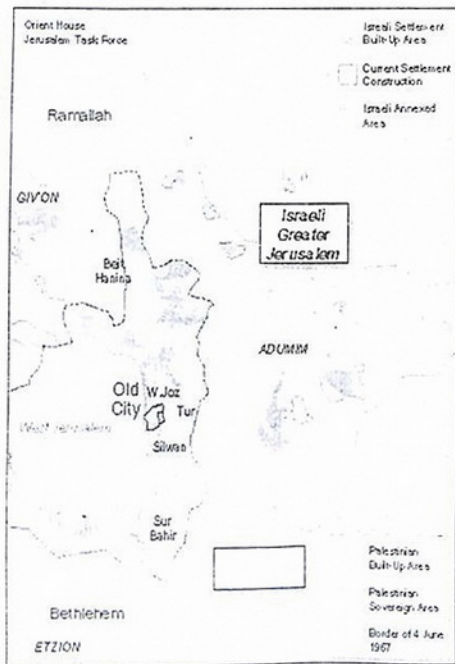

Մեծորանդումը ուժի մեջ մտավ կնքումից մեկ շաբաթ անց և հարթակ հանդիսացավ ԱՄՆ-ի նախագահի համար 2000թ. հուլիսի 11-14-ը Քեմփ Դևիդում հանդես գալ իսրայելի և ՊԱԿ-ի միջև վերջնական պայմանագիր կնքելու շուրջ առաջարկություններով:

Եվ այստեղ ամերիկյան դիվանագիտությունը կանգնեց ամենբարդ խնդրի առջև: Իսրայելա-պաղեստինյան բանակցությունների պատմությունը ցույց է տվել, որ ԱՄՆ-ի համար, ինչպես նաև հակամարտող կողմերի համար, ամենադժվարը Երուսաղեմի կարգավիճակի և պաղեստինցի փախստականների վերադարձի հարցեր են: Սրանք ամենադժվար լուծվող հարցերն են: Սակայն այժմ արդեն խուսափելու և նահանջի տեղ չկա և ԱՄՆ-ը դա գիտակցում են չափազանց լավ: Քեմփ-Դևիդում Երուսաղեմի կարգավիճակի շուրջ բնարկումներ սկսելու ժամանակ կողմերը տարածայնություններ ունեցան այն խնդրի շուրջ, թե համարվում են արդյո՞ք Երուսաղեմին շրջապատող արվարձանները և շրջանը արևմտյան ափի մասը, թե ոչ: Այդ տարածքը կազմում է արևմտյան ափի 7%-ը (տես քարտեզը) և պաղեստինցիները, բնականաբար, պնդեցին, որ այդ

տարածքները համարվեն արևմտյան ափի անբաժան մասը: Բլինթոնը առաջարկեց Պաղեստինյան ինքնավարությանը համընկ սկզբում արևմտյան ափի 73%-ը (առանց վերոհիշյալ 7 տոկոսի) իսկ հետագա 10-25 տարվա ընթացքում մինչև 94%-ը (առանց արևելյան Երուսաղեմի):³⁶⁷ Այս տարածքներում պետք է հռչակվեր անկախ պաղեստինյան պետությանը, որպես արևմտյան ափի մաս, անցնելու էին վերադառնալ իրենց երկիրը:³⁶⁸ Պաղեստինյան պետությանը, որպես արևմտյան ափի մաս, անցնելու էին Երուսաղեմի հյուսիսում և հարավում գտնվող պաղեստինյան բնակատեղիները, իսկ արևելյան Երուսաղեմում պաղեստինցիները ունենալու էին Երուսաղեմի հյուսիսում և հարավում գտնվող պաղեստինյան բնակատեղիները (պաղեստինցիների փոքր բաժին տալով), ինչպես վերահսկելու էր արևմտյան ափի ջրային ակունքները (պաղեստինցիների փոքր բաժին տալով), ինչպես նաև Պաղեստինի արտաքին սահմանը Եգիպտոսի և Դորդանանի հետ (պաղեստինցիներին մասնակցությամբ):³⁶⁹ Պաղեստինցիները կտրուկ մերժեցին և Քեմփ-Դևիդյան բանակցությունները ավարտվեցին անարդյունք: Բիլլ Բլինթոնը, որը ցանկանում էր մինչև իր նախագահության ժամկետի

ավարտը հասնել իսրայելա-պաղեստինյան համաձայնագրի կնքմանը, 2000 թ. դեկտեմբերի 24-ին հանդես եկավ նոր առաջարկությամբ³⁹⁰

1. Արևելյան Երուսաղեմը բաժանել մուսուլմանական, հայկական կամ քրիստոնեական և հրեական մասերի:
2. Իսրայելը զիջելու է արևմտյան ափի 90%-ը, եթե Երուսաղեմը և Մեդյա ծովը համարվեն արևմտյան ափի մաս:
3. 100.000 պաղեստինցի փախստականներ վերադառնալու են Իսրայել, իսկ մնացածը՝ Ղազա և արևմտյան ափ: Այդ դեպքում Իսրայելը զիջելու է արևմտյան ափի 95%-ը, որի դիմաց ստանալու է արևմտյան ափի հրեական բնակավայրերի գերադեցած տարածքները:

Այս դեպքում պաղեստինյան մասը նման կլիներ փոքր կղզիների: Պաղեստինցիները ստանալու էին արաբական բաղամասերը ներառյալ Զարամ-աս-Շարիֆը, արևելյան Երուսաղեմի 25%-ը, և արևելյան Երուսաղեմի արաբական արվարձանները: Իսրայելը պահելու էր հայկական և հրեական բաղամասերը և արևելյան Երուսաղեմի հրեական արվարձանները, ներառյալ արևմտյան պատը: (Այստեղ բաց է մնում հաղորդակցության հարցը): Ինչպես սպասվում էր, մերժվեցին նաև այս առաջարկությունները:

2001թ. հունվարի 21-ին եգիպտական Թաբա բաղաբուն Քլինթոնը վերջին անգամ փորձեց կողմնորոշել հաշտության

սեղանի շուրջ: Սակայն իսրայելական կողմը իր պահանջները ներկայացրեց 3 ոչերի տեսքով.

1. Իսրայելը ոչ մի պայմանով չի համաձայնի պաղեստինյան փախստականների վերադարձին:
2. Իսրայելը պաղեստինցիներին չի բողոքի Զարամ-աս-Շարիֆը արևելյան Երուսաղեմում:
3. Իսրայելը արևմտյան ափում և Ղազայում կպահպանի հրեական բնակավայրերի 80%-ը:

Բնականաբար, բանակցությունները նորից մտան փակուղի: Ընտրություններ Իսրայելում և Ճախագաիի փոփոխությունը ԱՄՆ-ում, անշուշտ, որոշ ժամանակով կդանդաղեցնեն բանակցային գործընթացը: Մեր կարծիքով ԱՄՆ-ի նորընտիր Ճախագա 2. Բուշը նախ և առաջ կծգոի հակամարտող կողմերին հեռու պահել միակողմանի որոշումների ընդունումից: Իսկ այդպիսի կարող են լինել առանց Իսրայելի համաձայնության անկախ պաղեստինյան պետության հռչակումը պաղեստինցիների կողմից և Պաղեստինյան ինքնավարության հետ իսրայելական պետական սահմանի հաստատումը Իսրայելի կողմից: Այս գործողությունները կարող են ի չիք դարձնել ձեռքբերումները և թաղել խաղաղության գործընթացը:

Իսրայելա-պաղեստինյան հակամարտության նկատմամբ ԱՄՆ-ի երկրորդ մոտեցումը կայանում է նրանում, որ վաշինգտոնը ձգտում է այս հակամարտության կարգավորումը օգտագործել որպես միջոց ամբողջ մերձավորարևելյան տարածաշրջանում լիակատար վերահսկող ուժ դառնալու համար: Իսրայելա-պաղեստինյան հակամարտության կարգավորումը, մեր կարծիքով, լուրջ խթան կարող է հանդիսանալ Իսրայելի և Սիրիայի միջև խաղաղության համաձայնագրի կնքման համար: Այս դեպքում մերձավորարևելյան խնդիրների շարքից կվերանա ամենամանրը արաբա-իսրայելական հակամարտությունը ամբողջովին: Չնայած ամերիկյան դիվանագիտությունը կծգոի դրանք խիստ շաղկապված խնդիրներ են: Արաբա-իսրայելական հակամարտության կարգավորումը ԱՄՆ-ից հնարավորություն կընձեռնի զգալիորեն չեզոքացնել Իրանի և Իրաքի ազդեցությունը տարածաշրջանի շատ հարցերի վրա: Փաղտինը չէ, որ այս երկրները, որոնք ԱՄՆ-ի կողմից մտցված են «թշնամական երկրների» ցուցակի մեջ, վերջերս ցուցաբերում են բավականին ակտիվություն³⁹² և Իրանի ռազմական համագործակցության աճող տեմպերը Ռուսաստանի հետ չեն կարող չանհամաձայնեցնել ԱՄՆ-ին:

Ըստ այդմ էլ ձևավորվում է արաբա-իսրայելական հակամարտության նկատմամբ ամերիկյան քաղաքականության երրորդ մոտեցումը: Այն է ապահովել Իսրայելի ռազմական գերազանցությունը արդեն բոլոր արաբական երկրների նկատմամբ: Քլինթոնի վարչակազմի վերջին գործերից մեկը եղավ Իսրայելին ամերիկյան ամենաժամանակակից կործանիչի՝ F-22-ի գնման թույլտվություն տալը: Այս

ինքնաթիռը, որը դեռ գտնվում է մախագծման փուլում և կարտադրվի Lockheed Martin ընկերության գործարաններում, պետք է փոխարինի F-15 կործանիչներին: Նոր F-22-ը ռադարների համար կլինի անտեսանելի: Միևնույն ժամանակ Քլինթոնը նշեց, որ դրա դիմաց ԱՄՆ-ի պետքարտուղարի օգնական Էդվարդ Վոկերը և ԱՄՆ-ում Իսրայելի դեսպան Դավիդ Իվրին կնքեցին պաշտոնական համաձայնագիր, որով 2008 թ. դադարեցվելու է Իսրայելին տրվող ԱՄՆ-ի տնտեսական օգնությունը: Իսրայելին տրվող ամենամյա օգնությունը 1.2 միլիարդ դոլար է և այն այժմ այն նվազում է 120 միլիոնով: Չետագա նվազումը կլինի այս տեսակետով: Սակայն կրճատման կեսը՝ 60 միլիոն դոլարը Իսրայելը կստանա ռազմական օգնության տեսքով:

2008թ. Իսրայելը ռազմական կարիքների համար ամեն տարի կստանա 2.4 միլիարդ դոլար:

Այս ամենով հանդերձ ԱՄՆ-ին ձեռնտու է հակամարտության որքան հնարավոր է արագ կարգավորումը: Ուժի ցուցադրումը, որ ԱՄՆ-ը կատարում են Իրաքի հանդեպ, կարող են լարվածություն առաջացնել ԱՄՆ-ի և նրա մերձավորարևելյան դաշնակիցների միջև և այդ դեպքում բացառված չէ, որ պաղեստինցիների կողմում հանդես գան այնպիսի պետություններ, որոնք մինչ այդ իսրայելամետ են եղել: Կարծում ենք, որ ԱՄՆ-ի կողմից հավասարակշռված քաղաքականություն վարելու և հակամարտող կողմերի վրա քաղաքական ճնշումը չթուլացնելու դեպքում հնարավոր է հասնել իսրայելա-պաղեստինյան հակամարտության կարգավորման շուրջ վերջնական համաձայնագրի կնքման:

Օգտագործված գրականության Ցանկ

1. Փաստաթղթեր, ելույթներ, տեղեկատու գրականություն, հուշագրություններ: Ա/ Ուսերեն

1. Насер Г. А., Проблемы египетской революции. Избранные речи и выступления 1952-1970 гг., Москва, 1979.
2. Документы внешней политики СССР, т.1, Москва, 1957.
3. МИД СССР, СССР и Арабские Страны, 1917-1960 гг. Документы и Материалы, Москва, 1961. 890 с.
4. Объединенные нации. Доклад Совета Безопасности ГА ООН, за период с 16 июня 1966г-по 15 июля 1967г. ГА ООН, Официальные отчеты 22 сессия, Дополнения 2/А/6702/, Нью Йорк, 1967.
5. История международных отношений внешней политики СССР, т.3, Москва, 1988.
6. История Дипломатии, Москва, 1944, т.3, ст.89-92.

Բ/ Անգլերեն

1. Building for Peace in the Middle East: an Israeli-Palestinian Dialogue, UN, 1992, p.143.
2. The Balfour Declaration, London, 1961. [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/)
3. Mandate For Palestine, Department of State, Washington D.C. 1931. [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/)
4. Report to The General Assembly of The UN Special Committee on Palestine, Official Records of The Second Session of GA, 1947. Supplement # 11.
5. The Arab-Israeli Armistice Agreements, February-July 1949, Beirut, Institute for Palestine Studies, 1967.
6. The Camp David Accords, Framework for The Conclusion of Peace Treaty Between Egypt and Israel, 17.09.1978. ([Http://www.ariga.com/peacebiz/treaty/MEPP/chronology](http://www.ariga.com/peacebiz/treaty/MEPP/chronology)). p.6.
7. United Nations Resolutions, Historical Documents ([Http://ariga.com/peacebiz](http://ariga.com/peacebiz).)
8. The Palestinian National Charter, 17.07.1968. Historical Documents, ed. Leila S. Kadi. Palestine Research Centre, Beirut, 12.1969. pp.137-141.
9. State of Palestine Declaration of Independence, Historical Documents, Algeria, 15.11.1988. ([Http://www.ariga.com](http://www.ariga.com)). p.8.
10. The Israeli-Palestinian Agreement: In The Footsteps of Camp David, International Affairs Report, Anti Defamation League, New York, September, 1993. p.10.
11. Gaza Jericho Autonomy Agreement. Historical Documents, Cairo, 4.05.1994 ([Http://www.ariga.com](http://www.ariga.com)) p.12.
12. Protocol on Economic Relations, Historical Documents, Paris, 29.04.1994. ([Http://www.ariga.com](http://www.ariga.com)). p.2.
13. The Israeli-Palestinian Agreement on The West Bank and Gaza Strip, Washington, D.C. September 28, 1995 ([Http://leb.net/~bcome/palestine/](http://leb.net/~bcome/palestine/)). p.17.
14. Protocol Concerning The Redeployment in Hebron, Historical Documents. ([Http://www.ariga.com](http://www.ariga.com)) p.13.
15. The Wye Memorandum, Historical Documents, Washington D.C. 23.10.1998. ([Http://leb.net/~bcome/palestine](http://leb.net/~bcome/palestine)). p.6.
16. Agreement on Preparatory Transfer of Powers and Responsibilities, Erez, 29.8.1994. ([Http://www.ariga.com](http://www.ariga.com)). p.14.
17. Abu-Sharif B. and Mahnaimi U., The Best of Enemies: The Memoirs of Bassam Abu-Sharif & Uzi Mahnaimi. Boston, 1995. 189 p.
18. Remarks by Mr. George Bush, President of USA, Washington D.C, 30.10.1991. [Http://www.ariga.com](http://www.ariga.com).
19. Letter Of Invitation To Madrid Peace Conference, October 30, 1991, [Http://www.leb.net/~bcome/](http://www.leb.net/~bcome/).

2. Գրքեր և Հոդվածներ

Ա/ Հայերեն

20. Աբգարյան Ե., Ներքաղաքական իրադրությունը եգիպտոսում, 1967-1970 թթ., Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ, Հայկ. ՍՄՀ ԳԱ հրատարակչություն, հ.14, Երևան 1987: էջ 5-30:
21. Աբգարյան Ե., Քաղաքական և սոցիալ-տնտեսական վերափոխումները եգիպտական հեղափոխության առաջին փուլում, Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ, Հայկ. ՍՄՀ ԳԱ հրատարակչություն, հ.14, Երևան, 1987: էջ 169-303:
22. Ավանեսով Ա., Մերձավոր և Միջին Արևելքում բլոկներ ստեղծելու հարցի շուրջ, 1953-1958 թթ., Արևելագիտության ժողովածու, Հայկ. ՍՄՀ ԳԱ հրատարակչություն, հ.1, Երևան, 1960: էջ 105-139:
23. Գրիգորյան Հ., Սիրիայի ծախսաբասական ղեկավարության դիրքորոշումը մերձավորարևելյան ճգնաժամի նկատմամբ, 1967-1970 թթ., Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ, Հայկ. ՍՄՀ ԳԱ հրատարակչություն, հ.14, Երևան, 1987: էջ 30-76:
24. Գրոմիկո Ա., ԱՄՆ-ի արտաքին քաղաքականությունը, դասեր և իրականություն, 1960-70-ական թթ., Երևան, "Հայաստան" հրատ., 1981 458 էջ.

54. Шайрян Г., Этноконфессиональные конфликты, Межэтнические конфликты в странах зарубежного Востока, АН СССР, Институт Востоковедения, Москва, Наука, 1991. 120 с.

Գ/ ԱՆՈՂԵՐՆԵՐ

55. Abu-Nimer M., Dialogue, Conflict Resolution, and Change : Arab-Jewish Encounters in Israel, State Univ of New York Press, 1999. 201 p.
56. Aruri N., Rabine's Peace and Netanyahu's process: Sides of Same Coin, Peacework, American Friends Service Committee, December 26, 1996. 4 p.
57. Bagot J., The Battle For The Old City of Jerusalem, May 18-28, 1948, From Haven To Conquest, Readings in Zionism and The Palestine Problem Until 1948, Beirut, 1971. pp.785-789.
58. Benvenisti M., City of Stone: The Hidden History of Jerusalem, UCLA Press, 1996. 3p.
59. Chomsky N., "The Israel-Arafat Agreement," Z Magazine, (October 1993.) 12 p.
60. Cleveland W. L., A History of the Modern Middle East, Westview Press, 2000. 564 p.
61. Ezrahi Y., Rubber Bullets: Power and Conscience in Modern Israel, Farrar, Straus and Giroux, 1997. 156 p.
62. Faiz A. J., Eisenhower, Israel and Jordan Valley Authority Scheme, Middle East Forum, XLY:2, 1969, pp.51-63
63. Finkelstein N., Image and Reality of the Israel : The Israel-Palestine Conflict, Verso Books, 1995. 287 p.
64. Fisk R., Security comes from peace, not the other way round, The Independent, Oct. 24, 1998. 3 p.
65. Gerner D. J., One Land, Two Peoples : The Conflict Over Palestine (Dilemmas in World Politics), Westview Press 1994. 120 p.
66. Goldberg D. J., To the Promised Land: A History of Zionist Thought from Its Origins to the Modern State of Israel (Penguin Politics) Penguin, 1997. 299 p.
67. Guyatt N., The Absence of Peace : Understanding the Israeli-Palestinian Conflict, St. Martin's Press, 1998. 25 p.
68. Heller Mark A., and Nusseibeh S., No Trumpets, No Drums: A Two-State Settlement of the Israeli-Palestinian Conflict, Hill and Wang, 1991. 164 p.
69. Hurwitz D., ed. Walking the Red Line: Israelis in Search of Justice for Palestine, New Society Publishers, 1992. 123 p.
70. Jeffries J., Analysis of the Balfour Declaration, From Haven to Conquest, Beirut, 1971. pp.190-195.
71. Khalidi W., From Haven to Conquest. Readings in Zionism and the Palestine Problem Until 1948, Beirut, 1971, The Institute for Palestine Studies. 914 p.
72. Khalidi W., Revisiting the UNGA Partition Resolution, Journal of Palestine Studies, vol. XXXVII, #1, Autumn 1997, pp.5-21.
73. Kinche J., The Last Option: After Nasser, Arafat and Saddam Hussein: The Quest for Peace in the Middle East, New York: Charles Scribner's Sons, 1991. 180 p.
74. Klot N., Water resources and conflict in the Middle East., London : Routledge, 1994. 210 p.
75. Kurzman D., Soldier of Peace: The Life of Yitzhak Rabin: 1922-1995, Harper Collins, 1998. 186 p.
76. Lustick Ian, ed. Arab-Israeli Relations in World Politics, Garland Publishing, 1994. 326 p.
77. Makovsky D., Making Peace with the PLO: The Rabin Government's Road to the Oslo Accords, The Washington Institute for Near East Policy, 1996. 175 p.
78. McGowan D. and Ellis M., Remembering Deir Yassin: The Future of Israel and Palestine, Olive Branch Press, 1998. 370 p.
79. Morris B., Righteous Victims : A History of the Zionist-Arab Conflict. 1881-1999, Knopf, 2000. 650 p.
80. Murray N., The impact of Gulf War on the Israeli-Palestinian conflict, Middle East Justice Network, Peace Work, Boston, 1995. p. 3.
81. Murray N., Oslo II: Recipe for Apartheid, not divorce, Middle East Justice Network, Breaking the Siege, October-November, 1995, p. 5.
82. Muhammad Z. KH., Palestine in The UNO, Karachi, The Pakistan Institute of International Affairs, 1948, pp.6-23.
83. Natanel L., The Edge of The Sword: Israel's War of Independence, 1947-49, From Haven to Conquest, Beirut, 1971, The Institute for Palestine Studies. pp.87-89.
84. Nethanyahu B., A Place Among the Nations: Israel and the World, Bantam Books, 1993. 100 p.
85. Quandt W., Peace Process: American Diplomacy and Arab-Israeli Conflict since 1967, Washington, Berkley, 1993. pp.497-501.
86. Rabinovich I., Waging Peace : Israel and the Arabs at the End of the Century, Farrar Straus & Giroux, 1999. 210 p.
87. Rabinovich I., The Brink of Peace, Princeton Univ Press, 1999. 55 p.
88. Roosevelt K., The US and Arab World, From Haven to Conquest, Beirut 1971, p.516.
89. Rubin B., Revolution Until Victory?: The Politics and History of the PLO, Harvard Univ. Press, 1997. 205 p.
90. Rubin B. M., The Transformation of Palestinian Politics: From Revolution to State-Building, Harvard Univ Press, 1999. 150 p.

91. Sayigh Y., *Armed Struggle and the Search for State : The Palestinian National Movement, 1949-1993* Oxford Univ Press, 1999. 395 p.
92. Sachar H. *A History of Israel from the Rise of Zionism to Our Time*, Alfred A. Knopf, 1998. 670 p.
93. Shindler C., *Israel, Likud and the Zionist Dream: Power, Politics and Ideology from Begin to Netanyahu*, I B Tauris & Co Ltd: 1995. 375 p.
94. Shurdom J. A., *The Price of Victory: The Gulf War*, MECRA, 2000. 124 p.
95. Sindi A. M., *The Arabs and the West: The Contributions and the Inflictions*, Daring Press, 1999. 315 p.
96. Smith Ch., *Palestine and the Arab-Israeli Conflict*, *St. Martin's Press*, 1992 and *Bedford Press*, 1995. 365 p.
97. Sprinzak E., *The Ascendancy of Israel's Radical Right*, New York: Oxford University Press, 1991. 195 p.
98. Tessler M. A., *A History of the Israeli-Palestinian Conflict* (Indiana Series in Arab and Islamic Studies), Indiana Univ Press, 1994. 450 p.

3. Պարբերականներ և/ Չայերեն

- «Ազգ», 1992-2000 թթ.:
- «Երկիր», 1992-1999 թթ.:
- «Դրոշակ», 1990-1998 թթ.:
- «Հայաստանի Հանրապետություն», 1993-2000 թթ.:

Բ/ Ռուսերեն

- "За рубежом" 1988-1998 гг.
- "Известия" 1993-1999 гг.
- "Правда" 1992-1998 гг.
- "Азия и Африка сегодня" 1990-1993 гг.
- "Дипломатический вестник" 1990-1993 гг.
- "Международная жизнь" 1990-1995 гг.
- "Мировая экономика" 1992-1994 гг.
- "Международные отношения" 1993-1996 гг.

Գ/ Անգլերեն

- "Foreign Affairs" 1970-1990.
- "Middle East Journal" 1970-1995.
- "Journal of Palestine Studies" 1970-1991.
- "Middle East Review" 1980-1995.
- "The Times" 1978-1999.
- "The Washington Post" 1993-2000.
- "The New York Times" 1968-1999.
- "Time" 1993-1998.
- "Newsweek" 1992-1999.
- "US News and World Report" 1992-1999.
- "The Economist" 1992-1999.
- "The Boston Sunday Globe" 1993-1999.
- "The Guardian" 1995-1999.
- "The New Republic" 1992-1999.
- "Middle East Security Reporter" 1998-1999.
- "The Arab World" 1991-1992.
- "Financial Times" 1992-1999.
- "Foreign Policy" 1992-1995.
- "International Herald Tribune" 1992-1999.
- "Middle East Record" 1992-1999.

Ծանոթագրություններ

- ¹ The Balfour Declaration, London, 1961. <http://www.ariga.com/>.
- ² Binationalism Not Partition. From Haven To Conquest, Beirut, 1971, p.647.
- ³ Mandate For Palestine, Department of State, Washington D.C., 1931. <http://www.ariga.com/>
- ⁴ Report To The General Assembly Of The UN Special Committee On Palestine, Official Records Of The Second Session of G.A., 1947, Supplement # 11
- ⁵ История Дипломатии, М., 1944, т.3, стр.89-92.
- ⁶ Roosevelt K., The US and Arab World, From Haven To Conquest, Beirut, 1971, p.516.
- ⁷ Оганесян Н., Политика империалистических держав на Аравском Востоке в годы Второй Мировой Войны, Ереван, 1980, с. 230.
- ⁸ Mandate For Palestine, Department of State, Washington, D.C., 1931.
Report Of General Assembly By The UN Special Committee On Palestine, Official Records of 2nd Session Of The G.A., 1947, Supplement #11.
The Arab-Israeli Armistice Agreements, February-July 1949, Beirut, Institute For Palestine Studies, 1967.
Hunter H.M.R., Israel and The Arab World: Crisis Of 1967, London, Institute For Strategic Studies, 1967.
The Camp David Accords, Framework For The Conclusion Of Peace Treaty Between Egypt and Israel, 17.09.1978. (http://www.ariga.com/peacebiz/treaty/MEPP_chronology).
United Nations Resolutions, Historical Documents (<http://ariga.com>.)
The Palestinian National Charter, 17.07.1968, Historical Documents, Palestine Research Centre, Beirut, 12.1969.
МИД СССР, СССР и Арабские Страны, 1917-1960 гг, Документы и Материалы, М., 1961.
State of Palestine Declaration of Independence, Historical Documents, Algeria, 15.11.1988. (<http://www.ariga.com/>).
The Israeli-Palestinian Agreement: In The Footsteps of Camp David, International Affairs Report, Anti Defamation League, New York, September, 1993.
Gaza-Jericho Autonomy Agreement, Historical Documents, Cairo, 4.05.1994 (<http://www.ariga.com>).
Protocol on Economic Relations, Historical Documents, Paris, 29.04.1994. (<http://www.ariga.com>).
The Israeli-Palestinian Agreement On The West Bank and Gaza Strip, Washington, D.C., September 28, 1995 (<http://leb.net/~bcome/palestine/>).
Protocol Concerning The Redeployment in Hebron, Historical Documents. (<http://www.ariga.com>)
The Wye Memorandum, Historical Documents, Washington D. C. 23.10.98. <http://leb.net/~bcome/palestine>.
Agreement On Preparatory Transfer Of Powers and Responsibilities, Erez, 29..8.1994. (<http://ariga.com>.)
- ⁹ Հովհաննիսյան Ն., Արաբական Արևելքը ԱՄՆ-ի քաղաքականության մեջ երկրորդ համաշխարհային պատերազմի տարիներին. Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ, հ.9.Երևան, 1978:
- ¹⁰ Оганесян Н., Политика империалистических держав на Аравском Востоке в годы II мировой войны, 1939-1945 гг., Ереван, 1980.
- ¹¹ Ավանեսով Ս. , Մերձավոր և Միջին Արևելքում բլոկներ ստեղծելու հարցի շուրջ, 1953-1958 թթ., Արևելագիտության ժողովածու, Հայկ. ՍՍՀ ԳԱ հրատարակչություն, հ.1, Երևան, 1960: էջ 105-139:
- ¹² Գրիգորյան Հ., Միրիայի ծախսաբանական ղեկավարության դիրքորոշումը մերձավորարևելյան ճգնաժամի նկատմամբ, 1967-1970 թթ., Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ, Հայկ. ՍՍՀ ԳԱ հրատարակչություն, հ.14, Երևան, 1987: էջ 30-76:
- ¹³ Կարապետյան Ռ., Միրիա-մերիկյան հարաբերությունները, 1967-1996թթ. Երևան, 2000: 201էջ:
- ¹⁴ Կարամանուկյան Շ. , Արաբական պետությունների Լիգայի դերը արաբական երկրների հակաիմպերիալիստական պայքարում, Երևան, Հայկ. ՍՍՀ ԳԱ հրատարակչություն, 1988: 203 էջ:
- ¹⁵ Թովալյան Ա. , Պաղեստինի Ազատագրության Կազմակերպության մի քանի ծրագրային փաստաթղթեր, Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ, Հայկ. ՍՍՀ ԳԱ հրատարակչություն, հ.9.Երևան, 1978: էջ 317-333:
- ¹⁶ Պրինալով Ե., Մի դավադրության պատմություն, ԱՄՆ-ի մերձավորարևելյան քաղաքականությունը 70-ական թթ և 80-ական թթ սկզբներին, Երևան, "Հայաստան" հրատ., 1987: 400 էջ:
- ¹⁷ Գրոմիկո Ա., ԱՄՆ-ի արտաքին քաղաքականությունը, դասեր և իրականություն, 1960-70-ական թթ, Երևան, "Հայաստան" հրատ., 1981: 458 էջ:
- ¹⁸ Овинников Р., Зигзаги внешней политики США, от Никсона до Рейгана, изд. политической литературы, Москва, 1986. 400 с.
- ¹⁹ Кременюк В., Политика США в развивающихся странах, проблемы конфликтных ситуаций, АН СССР, Институт Канады и США, изд. "Международные отношения", Москва, 1977. 219 с.

- ²⁰ Звягельская И., Роль военной верхушки в формировании государственной политики Израиля, АН СССР, Институт Востоковедения, Главная редакция восточной литературы, Москва, 1982. 160 с.
- ²¹ Никитина Г., Государство Израиль, Наука, Главная редакция восточной литературы, Москва, 1968. 407 с.
- ²² Дмитриев Е., Палестинский узел, К вопросу урегулирования палестинской проблемы, Москва, 1978.
- ²³ Khalidi W., From Haven to Conquest. Readings in Zionism and the Palestine Problem Until 1948, Beirut, 1971. The Institute for Palestine Studies.
- ²⁴ Quandt W., Peace Process: American Diplomacy and Arab-Israeli Conflict since 1967, Washington, Berkley, 1993, pp.497-501.
- ²⁵ Murray N., The impact of Gulf War on the Israeli-Palestinian conflict. Middle East Justice Network, Peace Work, Boston, 1995.
- ²⁶ Murray N., Oslo II: Recipe for Apartheid, not divorce. Middle East Justice Network, Breaking the Siege, October-November, 1995.
- ²⁷ Anuri N., Rabine's Peace and Netanyahu's process: Sides of Same Coin, Peacework, American Friends Service Committee, December 26, 1996. 4 p.
- ²⁸ Mandate For Palestine, Department Of State, Washington, D.C. 1931. [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/)
- ²⁹ Briscoe K., The Polish Robbinate and Jewish Emigration To Palestine, From Haven to Conquest, Beirut, 1971, p.446.
- ³⁰ Պրիմալով Ե.Ս., Մի դավադրության պատմություն, Երևան, 1987, էջ 124:
- ³¹ From Haven to Conquest, p.174.
- ³² Jeffries J. Analysis of The Balfour Declaration, From Haven to Conquest, p.174.
- ³³ Ibid p 175
- ³⁴ From Haven to Conquest, p.647.
- ³⁵ Barbour N., The White Paper of 1939, From Haven to Conquest, pp.461-474.
- ³⁶ Ibid.
- ³⁷ Ibid.
- ³⁸ Jeffries J. Analysis of The Balfour Declaration, From Haven to Conquest, p.174.
- ³⁹ Barbour N., The White Paper of 1939, From Haven to Conquest, pp.461-474.
- ⁴⁰ Sterling W.F., Palestine 192-23, From Haven to Conquest, p.228.
- ⁴¹ From Haven to Conquest, p.861.
- ⁴² Binationalism not Partition, From Haven to Conquest, p.674.
- ⁴³ Ibid.
- ⁴⁴ The Zionist Biltmore Program, 11.05.1942, New York, From Haven to Conquest, p.495.
- ⁴⁵ Roosevelt K., The US and Arab World, From Haven To Conquest, Beirut, 1971, p.516.
- ⁴⁶ История Дипломатии, М., 1944, т. 3, с. 89-92.
- ⁴⁷ Roosevelt K., The US and Arab World, From Haven To Conquest, Beirut, 1971, p.517.
- ⁴⁸ Հովհաննիսյան Ն., Արաբական արևելքը ԱՄՆ-ի քաղաքականության մեջ երկրորդ համաշխարհային պատերազմի տարիներին, Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ, հ.9, Երևան, 1978, էջ237-255:
- ⁴⁹ Նույն տեղում:
- ⁵⁰ Նույն տեղում:
- ⁵¹ Дмитриев Е., Палестинский Узел, к вопросу урегулирования Палестинской Проблемы, М., 1978, с. 18.
- ⁵² Roosevelt K., The US and Arab World, From Haven To Conquest, Beirut, 1971, p.516.
- ⁵³ Department of State, Anglo-American Committee of Inquiry: Report to The US Government and His Majesty's Government in the UK, Washington, 1946.
- ⁵⁴ Roosevelt K., The US and Arab World, From Haven To Conquest, Beirut, 1971, p.516.
- ⁵⁵ From Haven to Conquest, p.696.
- ⁵⁶ Muhammad Z.KH., Palestine in The UNO, 1948, From Haven To Conquest, pp.6-23.
- ⁵⁷ Հովհաննիսյան Ն., Արաբական արևելքը ԱՄՆ-ի քաղաքականության մեջ երկրորդ համաշխարհային պատերազմի տարիներին, Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ, հ.9, Երևան, 1978, էջ228:
- ⁵⁸ Никитина Г., Государство Израиль, с. 51.
- ⁵⁹ Там же, с. 51.
- ⁶⁰ Report to The General Assembly By The UN Special Committee on Palestine, Official Records of The Second Session of GA, 1947, Supplement #11.
- ⁶¹ Ibid.
- ⁶² Հովհաննիսյան Ն., Արաբական արևելքը ԱՄՆ-ի քաղաքականության մեջ երկրորդ համաշխարհային պատերազմի տարիներին, Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ, հ.9, էջ228:
- ⁶³ Никитина Г., Государство Израиль, с. 51.
- ⁶⁴ Roosevelt K., The Partition of Palestine, A Lesson in Ppressure Politics, The Middle East Journal, II, # 1, 1948, pp.13-16

- ⁶⁵ Report To The General Assembly Of The UN Special Committee on Palestine, Official Records Of The Second Session Of GA, 1947, Supplement # 4.
- ⁶⁶ Muhammad Z.KH., Palestine in The UNO, 1948, From Haven To Conquest, pp.6-23.
- ⁶⁷ Պրիմալով Ե.Ս. Մի դավադրության պատմություն, էջ 125:
- ⁶⁸ Muhammad Z.KH., Palestine in The UNO, 1948, pp.6-23.
- ⁶⁹ From Haven to Conquest, p. 843.
- ⁷⁰ Ibid, p. 597.
- ⁷¹ Звягельская И., Роль Военной верхушки в Формировании Государственной Политики Израиля, с. 35.
- ⁷² Никитина Г., Государство Израиль, с. 55.
- ⁷³ Там же, с. 55.
- ⁷⁴ Там же, с. 56.
- ⁷⁵ The Zionist Military Organisations 1946, From Haven to Conquest, pp. 595-600.
- ⁷⁶ Ibid p.600.
- ⁷⁷ Ibid, p.600.
- ⁷⁸ From Haven to Conquest, Appendix VII, p.856.
- ⁷⁹ Reynier J., Deir Yasin, 10.04.1948, From Haven to Conquest, p.761.
- ⁸⁰ Glub J., The Battle for Old City of Jerusalem, May 18-28, 1948, From Haven to Conquest, pp.785-789.
- ⁸¹ From Haven to Conquest, Appendix VII, p. 55.
- ⁸² Ibid.
- ⁸³ Bagot J., The Battle For Old City of Jerusalem, From Haven To Conquest, pp. 785-789.
- ⁸⁴ From Haven to Conquest, p. 805.
- ⁸⁵ Котлов Л., Иордания в новейшее время, М., 1962, с. 81-99.
- ⁸⁶ The Arab-Israeli Armistice Agreements, February-July 1949, Beirut, Institute for Palestine Studies, 1967.
- ⁸⁷ Никитина Г., Государство Израиль, с. 59.
- ⁸⁸ Building For Peace in Middle East: an Israeli-Palestinian Dialogue, UN, 1992, p. 143.
- ⁸⁹ Никитина Г., Государство Израиль, с.159.
- ⁹⁰ Там же, с. 158.
- ⁹¹ Кременюк В., Политика США в развивающихся странах: проблема конфликтных ситуаций, М, 1972, с.110-111.
- ⁹² Никитина Г., Государство Израиль, с. 155.
- ⁹³ Там же, с. 174.
- ⁹⁴ Ավանետով Ս., Մերձավոր և Միջին Արևելքում ռազմական բռնկման ստեղծելու հարցի շուրջ 1953-58, Արևելագիտության ժողովածու, Երևան, 1960, հ. 1, էջ 108-111:
- ⁹⁵ Արզարյան Ե., Քաղաքական և սոցիալ-տնտեսական վերափոխումները եգիպտական հեղափոխության առաջին փուլում, Միջին և Մերձավոր Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ, հ.14, Երևան, 1989, էջ 229:
- ⁹⁶ Звягельская И., Роль военной верхушки в формировании государственной политики Израиля, с. 61.
- ⁹⁷ Արզարյան Ե., Քաղաքական և սոցիալ-տնտեսական վերափոխումները եգիպտական հեղափոխության առաջին փուլում, էջ 225-226:
- ⁹⁸ МИД СССР, СССР и Арабские страны, 1917-60 гг. Документы и Материалы, М., 1961, с. 810..
- ⁹⁹ Там же, с. 236.
- ¹⁰⁰ Արզարյան Ե., Քաղաքական և սոցիալ-տնտեսական վերափոխումները եգիպտական հեղափոխության առաջին փուլում, էջ 232:
- ¹⁰¹ МИД СССР, СССР и Арабские страны, 1917-60 гг., Документы и Материалы, с. 253.
- ¹⁰² Там же, с. 257.
- ¹⁰³ Там же, с. 260.
- ¹⁰⁴ Там же, с. 814.
- ¹⁰⁵ The Dictionary Of World Politics: A Reference Guide To Concepts, Ideas and Institutions, 1990, p. 102.
- ¹⁰⁶ Հովհաննիսյան Ն., Արաբական արևելքը ԱՄՆ-ի քաղաքականության մեջ երկրորդ համաշխարհային պատերազմի տարիներին, էջ 238:
- ¹⁰⁷ Дмитриев Е., Палестинский узеь, М., 1978, с. 288. Հղումը ըստ Ա.Սամուհարյանի, Մերձավոր և միջին արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ, հ.15, Երևան 1989.
- ¹⁰⁸ Basic Political Documents of The Armed Palestinian Resistance Movement, Palestine Research Centre, ed. Leila S. Kadi, Beirut, December, 1969, pp. 137-141.
- ¹⁰⁹ Թովալյան Ա., Պաղեստինի Ազատագրության Կազմակերպության մի բանի ծրագրային փաստաթղթեր, Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ, հ. 9, Երևան, 1978, էջ 318:
- ¹¹⁰ Basic Political Documents of The Armed Palestinian Resistance Movement, pp. 137-141.
- ¹¹¹ Թովալյան Ա., Պաղեստինի Ազատագրության Կազմակերպության մի բանի ծրագրային փաստաթղթեր, էջ 320-330:
- ¹¹² Basic Political Documents of The Armed Palestinian Resistance Movement, pp. 137-141.

¹⁰⁹ The PLO's Phased Plan, Political Programme Adopted at The 12th Session of The National Council, Cairo, June 9, 1974

¹¹⁰ Paul D., Water Issues in The Arab-Israeli Conflict, <http://Ariga.com/>.

¹¹¹ Никитина Г., Государство Израиль, с. 196.

¹¹² Там же, с. 198.

¹¹³ Васильев А., Россия на Ближнем и Среднем Востоке, М., 1998, с. 78.

¹¹⁴ Звягельская И., Роль военной верхушки в формировании государственной политики Израиля, с. 75-76.

¹¹⁵ Никитина Г., Государство Израиль, с. 373.

¹¹⁶ Там же, с. 375.

¹¹⁷ Там же, с. 380.

¹¹⁸ Там же, с. 380.

¹¹⁹ Գրիգորյան Դ., Սիրիայի ծախրաասական ղեկավարության դիրքորոշումը մերձավորարևելյան ճգնաժամի նկատմամբ, Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ, հ. 15, Երևան, 1989, էջ 30:

¹²⁰ Никитина Г., с. 380.

¹²¹ Там же, с. 380.

¹²² Сионизм в системе империализма, АН СССР, М., 1988, с. 111.

¹²³ Никитина Г., с. 380.

¹²⁴ UN Resolutions, Historical Documents, <http://www.ariga.com/>.

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ Գրիգորյան Դ., Սիրիայի ծախրաասական ղեկավարության դիրքորոշումը մերձավորարևելյան ճգնաժամի նկատմամբ, էջ 47:

¹²⁷ Building For Peace in Middle East: an Israeli-Palestinian Dialogue, p. 147-148.

¹²⁸ Овинников Р., Зигзаги внешней политики США, с. 93.

¹²⁹ Кременюк В., Политика США в Развивающихся странах, с. 113.

¹³⁰ Գրիգորյան Դ., Սիրիայի ծախրաասական ղեկավարության դիրքորոշումը մերձավորարևելյան ճգնաժամի նկատմամբ, էջ 64:

¹³¹ Նույն տեղում էջ 66:

¹³² Նույն տեղում էջ 67:

¹³³ Նույն տեղում էջ 68:

¹³⁴ Кременюк В., Политика США в Развивающихся странах : проблема конфликтных ситуаций ,с. 191.

¹³⁵ Արգարյան Ե., Ներքաղաքական իրադրությունը եգիպտոսում, էջ 25:

¹³⁶ Овинников Р., Зигзаги внешней политики США, с. 94.

¹³⁷ Պրիմակով Ե., Սի դավադրության պատմություն, էջ 66:

¹³⁸ Звягельская И., Роль военной верхушки в формировании государственной политики Израиля ,с. 85.

¹³⁹ UN Resolutions, Historical Documents, <http://www.ariga.com/>.

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ Васильев А., Россия на Ближнем и Среднем Востоке, с. 129.

¹⁴² Овинников Р., Зигзаги внешней политики США, с.129.

¹⁴³ Պրիմակով Ե., Սի դավադրության պատմություն, էջ 82:

¹⁴⁴ Кременюк В., Политика США в развивающихся странах : проблема конфликтных ситуаций ,с. 194.

¹⁴⁵ Там же,с.195.

¹⁴⁶ Овинников Р., Зигзаги внешней политики США, ст. 159.

¹⁴⁷ Там же, ст. 162.

¹⁴⁸ Պրիմակով Ե., Սի դավադրության պատմություն, էջ 128:

¹⁴⁹ Овинников Р., Зигзаги внешней политики США, ст. 168.

¹⁵⁰ Պրիմակով Ե., Սի դավադրության պատմություն, էջ 213:

¹⁵¹ Պրիմակով Ե., Սի դավադրության պատմություն, էջ 213:

¹⁵² Framework For The Conclusion of a Peace Treaty Between Egypt and Israel, Camp David,

¹⁵³ 17.09.1978./<http://www.ariga.com/>

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ Овинников Р., Зигзаги внешней политики США, с. 168.

¹⁵⁷ Պրիմակով Ե., Սի դավադրության պատմություն, էջ 167:

¹⁵⁸ Պրիմակով Ե., Սի դավադրության պատմություն, էջ 273.

¹⁵⁹ Овинников Р., Зигзаги внешней политики США, с. 273.

¹⁶⁰ Զվիանինյան Ե., Հայաստանը Անդրկովկասյան-Մերձավորարևելյան աշխարհաքաղաքական

¹⁶¹ Զվիանինյան Ե., Հայաստանը Անդրկովկասյան-Մերձավորարևելյան աշխարհաքաղաքական

¹⁶² Զվիանինյան Ե., Հայաստանը Անդրկովկասյան-Մերձավորարևելյան աշխարհաքաղաքական

¹⁶³ Զվիանինյան Ե., Հայաստանը Անդրկովկասյան-Մերձավորարևելյան աշխարհաքաղաքական

¹⁶⁴ Զվիանինյան Ե., Հայաստանը Անդրկովկասյան-Մերձավորարևելյան աշխարհաքաղաքական

¹⁶⁵ Զվիանինյան Ե., Հայաստանը Անդրկովկասյան-Մերձավորարևելյան աշխարհաքաղաքական

¹⁶⁶ Զվիանինյան Ե., Հայաստանը Անդրկովկասյան-Մերձավորարևելյան աշխարհաքաղաքական

¹⁶⁷ Զվիանինյան Ե., Հայաստանը Անդրկովկասյան-Մերձավորարևելյան աշխարհաքաղաքական

¹⁶⁸ Զվիանինյան Ե., Հայաստանը Անդրկովկասյան-Մերձավորարևելյան աշխարհաքաղաքական

¹⁶⁹ Զվիանինյան Ե., Հայաստանը Անդրկովկասյան-Մերձավորարևելյան աշխարհաքաղաքական

- ¹⁵⁸ Դրինակով Ե., Մի ղավադրության պատմություն, էջ 360:
- ¹⁵⁹ UN Resolutions, [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/)
- ¹⁶⁰ Васильев А., Россия на Ближнем и Среднем Востоке, с. 150
- ¹⁶¹ История дипломатии, с. 366.
- ¹⁶² Speeches of American Presidents, p. 770.
- ¹⁶³ Ibid. p.770.
- ¹⁶⁴ Васильев А., Россия на Ближнем и Среднем Востоке, с. 303.
- ¹⁶⁵ The Madrid Declaration, Historical Documents, 27.06.198.
- ¹⁶⁶ The Doublin Declaration, Text on Declaration See [Http://www.ariga.com](http://www.ariga.com).
- ¹⁶⁷ Котлов Л. Н., Иордания в новейшее время, М., 1962, с.81-99.
- ¹⁶⁸ там же, 81-99:
- ¹⁶⁹ State of Palestine Declaration of Independence, Algeria, 15.11.1988.([Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/))
- ¹⁷⁰ The Palestinian History, Historical Documents, [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/)
- ¹⁷¹ The Madrid Declaration. Historical Documents, 27.06.1989. Text on Declaration see [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/)
- ¹⁷² Text on Declaration see [Http://www.ariga.com](http://www.ariga.com).
- ¹⁷³ Կարապետյան Ռ., Սիրիա-ամերիկյան հարաբերությունները 1967-1996թթ., Երևան, 2000, էջ 136:
- ¹⁷⁴ Murray N., Impat of Gulf War on Israel-Palestinian Conflict, p.3.
- ¹⁷⁵ Васильев А., Россия на Ближнем и Среднем Востоке, с. 361.
- ¹⁷⁶ Times, 29. 10. 1991. p.2.
- ¹⁷⁷ The New York Times. 2. 01. 1991. p. 4.
- ¹⁷⁸ Murray N., Impat of Gulf War on Israel-Palestinian Conflict, p. 3.
- ¹⁷⁹ Ibid.
- ¹⁸⁰ Building For Peace in The Middle East: an Israeli-Palestinian Dialogue, UN, 1992, p. 153.
- ¹⁸¹ Quandt W., Peace Process: American Diplomacy and Arab-Israeli Conflict Since 1967, Appendix L, Washington 1993, pp. 495-496.
- ¹⁸² Ibid.
- ¹⁸³ Կարապետյան Ռ., Սիրիա-ամերիկյան հարաբերությունները և խաղաղության գործընթացը Արաբական արևելքում, Երևան, 1999, էջ 154:
- ¹⁸⁴ Կարապետյան Ռ., Սիրիա-ամերիկյան հարաբերությունները 1967-1996թթ., էջ 137:
- ¹⁸⁵ Նույն տեղում, էջ 19:
- ¹⁸⁶ Letter Of Invitation To Madrid Peace Conference, October 30, 1991, [Http://www.leb.net.com/bcome/](http://www.leb.net.com/bcome/).
- ¹⁸⁷ Remarks by Mr. George Bush, President of USA, Washington D.C, 30,10,1991. [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/)
- ¹⁸⁸ Middle East Peace Process Chronology, Historical Documents, [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/).
- ¹⁸⁹ Ibid.
- ¹⁹⁰ Ibid
- ¹⁹¹ "Time", Հոլմը ըստ "Ազգ-ի", 16.11.1991:
- ¹⁹² Middle East Peace Process Chronology, Historical Documents, [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/).
- ¹⁹³ Ibid.
- ¹⁹⁴ Middle East Peace Process Chronology, Historical Documents, [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/)
- ¹⁹⁵ Կարապետյան Ռ., Սիրիա-ամերիկյան հարաբերությունները և խաղաղության գործընթացը Արաբական արևելքում, էջ 20:
- ¹⁹⁶ Boston Sunday Globe, 3. 05.1992. p. 8.
- ¹⁹⁷ Middle East Peace Process Chronology, Historical Documents, [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/).
- ¹⁹⁸ The Israel-Palestinian Agreement: In the Footsteps of Camp David, Appendix D, International Affairs. Report, Anti-Defamation League, New York, Sept 1993.
- ¹⁹⁹ Middle East Peace Process Chronology, Historical Documents, [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/).
- ²⁰⁰ Ibid.
- ²⁰¹ The Israel-Palestinian Agreement: In the Footsteps of Camp David, Appendix D, International Affairs Report, Anti-Defamation League, New York, Sept 1993.
- ²⁰² Declaration of Principles on Interim Self-Government Authority, Washington D.C, 13.09.1993.
- ²⁰³ Protocol of Economic Relation, Paris, 29.04.1994, [Http://www.ariga.com](http://www.ariga.com/).
- ²⁰⁴ Gaza-Jerico Autonomy Agreement, Cairo, 4.05.1994
- ²⁰⁵ Middle East Peace Process Chronology, Historical Documents, [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/).
- ²⁰⁶ Agreement on Preparatory Transfer of Powers and Responsibilities, Erez, 29.08.1994.

- ²⁰⁶ The Israel-Palestinian Interim Agreement on The West Bank and Gaza Strip, Washington D.C, Sept 28, 1995.
- ²⁰⁷ Middle East Peace Process Chronology, Historical Documents, [Http://www.ariga.com](http://www.ariga.com).
- ²⁰⁸ Protocol of Economic Relations, Paris 29.04.1994. p.10.
- ²⁰⁹ Ibid, p 1.
- ²¹⁰ Ibid.
- ²¹¹ Gaza-Jerico Autonomy Agreement, Cairo. 4.05.1994.
- ²¹² Text on Peace Agreement see [Http://www.ariga.com](http://www.ariga.com).
- ²¹³ Middle East Peace Process Chronology, Historical Documents, [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/).
- ²¹⁴ Agreement on Preparatory Transfer Powers and Responsibilities, Erez 29.08.1994.
- ²¹⁵ Gaza-Jerico Autonomy Agreement, Cairo. 4.05.1994. p. 20.
- ²¹⁶ Ibid.
- ²¹⁷ The Guardian, Israel and Matters of Justice, 2.05.1995. p. 6.
- ²¹⁸ The Guardian, Brown D., Arafat Authority Guilty of Human Rights Abuses, 2.05.1995, London. p.8.
- ²¹⁹ The Guardian, Hirst D., Jordanians Unite in Ultimatum to Israel" 18.05.1995. p.6.
- ²²⁰ Middle East Peace Process Chronology, Historical Documents, [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/).
- ²²¹ The Guardian, Brindle D., and Bellos A., Jews Set up Defence Force to Combat Terror Attacks, 19.05.1995. p.4.
- ²²² The Israel-Palestinian Interim Agreement on The West Bank and Gaza Strip, Washington D.C, Sept 28, 1995.
- ²²³ Murray N., Oslo II. Recipe For Apartheid not Divorce, Middle East Justice Network, X-XI, 1995. p.1.
- ²²⁴ Հովհաննիսյան Ա., Օսլո 2-րդ համաձայնագիրը որպես Պաղեստինյան հակամարտության կարգավորման հերթական քայլ, Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ, հ. 19, Երևան, 2000, էջ 97:
- ²²⁵ Նույն տեղում, էջ 98:
- ²²⁶ The Israel-Palestinian Interim Agreement on The West Bank and Gaza Strip, Washington D.C, Sept 28, 1995.
- ²²⁷ Ibid.
- ²²⁸ Ibid, article 13.
- ²²⁹ Ibid, article 1, appendix 1.
- ²³⁰ Murray N., Oslo II. Recipe for Apartheid not Divorce, Middle East Justice Network. X-XI. 1995. p.2.
- ²³¹ Ibid.
- ²³² Hadar L., Americas Moment in The Middle East in: Current History, January, 1996, p. 2.
- ²³³ UN Resolutions, Hist. Doc. Text on Resolutions See [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/)
- ²³⁴ Jane's Intelligence Review, Apropensity for Conflict: Potential Scenarios and Outcomes of War in the Middle East, Special Report #14, II, 1997.
- ²³⁵ Palestine 1996 Year Calendar, Historical Documents, [Http://www.ariga.com](http://www.ariga.com).
- ²³⁶ Ibid.
- ²³⁷ Israeli-Palestinian Interim Agreement, Washigton, D. C., 18.05.1995.
- ²³⁸ Palestine 1996 Year Calendar. Historical Documents. /[Http://www.ariga.com](http://www.ariga.com).
- ²³⁹ Bartholet J., Backs to the Wall, Newsweek. 26.02.1996. p.26.
- ²⁴⁰ Masland T., Spooking the Spooks, Newsweek. 18.03.1996. p.13.
- ²⁴¹ Adler J., Israel at War, Newsweek. 18.03.1996. p.20.
- ²⁴² Contreras J., The Fire Next Time, Newsweek, 25.03.1996. p.22.
- ²⁴³ Ibid.
- ²⁴⁴ Palestine 1996 Year Calendar, Historical Documents, [Http://www.ariga.com./](http://www.ariga.com./).
- ²⁴⁵ Ibid.
- ²⁴⁶ Nolen S. and Dennis M., It is Just the Begining, Newsweek. 22.04.1996. p.12.
- ²⁴⁷ Palestine 1996 Year Calendar, Historical Documents, [Http://www.ariga.com.palestine.99/](http://www.ariga.com.palestine.99/)
- ²⁴⁸ Maslend T., Will the Accident Killing of 100 Lebanese Civilians Cost Peres the Elections, Newsweek, 29.04.1996. p.16.
- ²⁴⁹ Palestine 1996 Year Calendar. [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/)
- ²⁵⁰ Text of Cease-Fire Understanding, Reached on April 26, 1996, [Http://www.israel-mfa.gov.il/peace/](http://www.israel-mfa.gov.il/peace/)
- ²⁵¹ Timeline of Palestine History, /www.ariga.com/
- ²⁵² Dennis M., A River Runs Throu It, Newsweek. 10.07.1995. p.22.
- ²⁵³ Dickey C., Calling on Mister Big, Newsweek. 6.05.1996. p.25.
- ²⁵⁴ SIPRI Year Book: Armaments, Disarmaments and International Security, Stokholm International Peace Research Institute, 1996.
- ²⁵⁵ Palestine 1996 Year Calendar. [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/)

- 254 Klein J., Beautiful Bibi, Newsweek.27.05.1996. p.23.
- 255 Klein J., And Now the Age of Bibi, Newsweek, 10.06.1996. p.10
- 256 Ibid.
- 257 Ibid.
- 258 Masland T., On Course for...What, Newsweek.10.06.1996. p.11.
- 259 Aruri N., Rabin's Peace and Netanyahu's Process:Sides of The Same Coin, Peacework, American Friends Service Committee, 26.12.1996. p.3.
- 260 Ibid
- 261 Ibid.
- 262 Ibid.
- 263 Ibid.
- 264 Reporton Israeli Settlements, Nov.1996.
- 265 Middle East History, Historical Documents, [Http://www.ariga.com](http://www.ariga.com).
- 266 Ibid.
- 267 Middle East History.Calendar 1996. [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/)
- 268 Ibid.
- 269 Ibid.
- 270 Gajilan A. T.,Settling for Less, Newsweek.30.09.1996. p.32
- 271 Middle East History.Calendar 1996. [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/)
- 272 Ibid.
- 273 Ibid.
- 274 Current History, vol 97, #615, January 1998, p5.
- 275 Bayer L., Cold Hands, Time, 19.06.1996. p.15.
- 276 Ibid.
- 277 Bayer L., Cold Hands..Time,19.09.1996. p.16.
- 278 Middle East History.Calendar 1996.
- 279 Ibid.
- 280 Bayer L., Cold Hands, Time, 19.06.1996. p.16.
- 281 UN Resolutions, Historical Documents, [Http://www.ariga.com](http://www.ariga.com).
- 282 The Israeli-Palestinian Interim Agreement on West Bank and Gaza Strip, Washington, D. C., September 1995.
- 283 Hebrons Bitter Heritage, ECONOMIST.4.01.1997.pp.53-54.
- 284 Bayer L., With Peace in The Crossfire,TIME.13.01.1997.pp.38-40.
- 285 Ibid.
- 286 Ibid.
- 287 Protocol Concerning The Redeployment in Hebron, Historical Documents, 18.01.1997.
- 288 Bayer B.,With Peace in The Crossfire, TIME.13.01.1997. pp.38-40.
- 289 Ibid.
- 290 Protocol Concerning The Redeployment in Hebron, Historical Documents, 18.01.1997.
- 291 Time, 13.01.1997, pp. 38-40.
- 292 Ibid.
- 293 Newsweek, 3.02.1997. pp.32-33.
- 294 Dennis M., Valley of Storms, Newsweek.3.02.1997. pp.32-33.
- 295 Middle East History.1997 Year Calendar.[Http://www.ariga.com](http://www.ariga.com).
- 296 Ibid.
- 297 UN Resolutions.
- 298 Middle East History. [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/)
- 299 Contreras J., The Neighborhood Bully, Newsweek.14.04.1997.
- 300 Newsweek, 11.08.1997.pp. 20-22.
- 301 Middle East History. [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/)
- 302 Ibid.
- 303 Nolen S., Blasted Dreams, Newsweek.11.08.1997.p.20-22.
- 304 Newsweek, 11.08.1997.pp. 20-22.
- 305 Ibid.
- 306 Ibid, pp. 20-22.
- 307 Nolen S., Blasted Dreams, p.20-22
- 308 Newsweek, 11.08.1997.pp. 20-22
- 309 Ibid, pp. 20-22.
- 310 Middle East Security Reporter, 10.09.1997
- 311 Ibid.
- 312 Ibid.

- 313 The Economist, Washington D. C., 4.10.1997. pp.53-54.
- 314 The ECONOMIST, Washington, D.C. A Middle Eastern Time-out, 4.10.1997 pp.53-54.
- 315 Ibid.
- 316 Ibid.
- 317 The ECONOMIST, Washington, D.C. A Middle Eastern Time-out, 4.10.1997. pp.53-54
- 318 Ibid.
- 319 Ibid.
- 320 Middle East Security Reporter, # 46, 26.11.1997.
- 321 Middle East Security Reporter, # 47, 5.12.1997.
- 322 Middle East Security Reporter, # 50, 7.01.1998.
- 323 Ibid.
- 324 Ibid.
- 325 Middle East Security Reporter, # 51, 14.01.1998.
- 326 Ibid.
- 327 "The Jerusalem Post", 14.01.1998.
- 328 Middle East Security Reporter, # 51, 14.01.1998.
- 329 Ibid.
- 330 Middle East Security Reporter, # 52, 21.01.1998.
- 331 Ibid.
- 332 Ibid.
- 333 Middle East History, 1998 Year Calendar, Historical Documents, [Http://www. ariga.com](http://www.ariga.com).
- 334 Ibid.
- 335 Ibid.
- 336 Ibid.
- 337 Ibid.
- 338 Dickey Ch., Back at The Table, Newsweek, 26.10.1998. p.16.
- 339 Middle East History, 1998 Year Calendar, Historical Documents.
- 340 Ibid.
- 341 Pierce A., London May Host Mid-East Peace Talks, The Times, Monday, 20.04.1998..
- 342 Ibid.
- 343 Newsweek, 18.05.1998.
- 344 Middle East History, 1998 Year Calendar, Historical Documents, [Http://www. ariga.com](http://www.ariga.com).
- 345 Newsweek, 18.05.1998.
- 346 Melinda L., On The Very Edge Of a Cliff, Newsweek, 18.05.1998. p.14.
- 347 Newsweek, 18.05.1998.
- 348 Ibid.
- 349 Dickey CH., Back at The Table, Newsweek, 26.10.1998.
- 350 Newsweek, 18.05.1998.
- 351 Middle East History, 1998 Year Calendar, Historical Documents.
- 352 Ibid.
- 353 Ibid.
- 354 Ibid.
- 355 Ibid.
- 356 Ibid.
- 357 Middle East Security Reporter, # 82, 3.09.1998.
- 358 Middle East History, 1998 Year Calendar, Historical Documents.
- 359 Middle East Security Reporter, # 84, 17.09.1998.
- 360 Middle East Security Reporter, # 84, 17.09.1998.
- 361 « Угг», 24.09.1998.
- 362 Middle East History, 1998 Year Calendar, Historical Documents.
- 363 Савинков Ю., Арафат срывает аплодисменты в ООН, Известия, 30, 09, 1998
- 364 Савинков Ю., Страсти вокруг Палестины, Известия, 29.09.1998.
- 365 Middle East History, 1998 Year Calendar, Historical Documents.
- 366 Известия, 30, 09, 1998
- 367 Middle East History, 1998 Year Calendar, Historical Documents, [Http://www. ariga.com](http://www.ariga.com).
- 368 Ibid.
- 369 Middle East Security Reporter, # 88, 15, 10, 1998.
- 370 Известия, 21, 10, 1998.
- 371 Наталья В., Израильско-палестинскому саммиту не обойтись без короля, Известия, 21, 10, 1998.
- 372 Newsweek, 2.11.1998. pp. 12-16.

³⁷³ Ibid.

³⁷⁴ Rosenberg D., Vistica G, The Deal Makers, Newsweek. 2.09.1998.p.13.

³⁷⁵ The Wye Memorandum, Historical Documents, Washington D.C. 23.10.1998.

³⁷⁶ Ibid.

³⁷⁷ Ibid.

³⁷⁸ Middle East History, 1998 Year Calendar, Historical Documents.

³⁷⁹ Middle East Security Reporter.#90.29.10.1998.

³⁸⁰ Middle East History, 1998 Year Calendar, Historical Documents.

³⁸¹ Ibid.

³⁸² Ibid.

³⁸³ Ibid.

³⁸⁴ [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/)

³⁸⁵ Ibid.

³⁸⁶ Ibid.

³⁸⁷ [Http://www.mideastweb.com /](http://www.mideastweb.com/)

³⁸⁸ Ibid.

³⁸⁹ Ibid.

³⁹⁰ [Http://www.ariga.com/](http://www.ariga.com/)

³⁹¹ Ibid.

³⁹² www.postfactum.ru/apn/politics.

A. II
86581